

NOVOČESKÁ
BIBLIOTHÉKA

VYDÁVANÁ NÁKLADEM
MUSEA KRÁLOVSTVÍ ČESKÉHO.

ČÍSLO XXX.

J. SRBA (DEBRNOVA)
DĚJINY HUDBY V ČECHÁCH A NA MORAVĚ.

V PRAZE
V KOMMISSI U FRANTIŠKA ŘIVNÁČE
1891.

DĚJINY HUDBY

V ČECHÁCH A NA MORAVĚ

SESTAVIL

J. SRB (DEBRNOV).

SPISŮ MUSEJNÍCH Čís. CLXIV.

V PRAZE
NÁKLADEM MATICE ČESKÉ
1891.

RUDOLF HIRSCH

Připomenutí.

Ve všech oborech písemnictví českého nastal utěšený ruch v druhé polovici věku tohoto, mezery z dob dřívějších zůstale byly vyplňovány a literatura česká, stále se rozšiřující a zdokonalující, počala se rozvíjeti měrou dříve netušenou.

Avšak obor dějin hudebních, ačkoliv národ český nazýván i doma i za hranicemi národem nejhudebnějším, nebyl pěstován tou měrou, jak by toho byla vyžadovala důležitost jeho. Pracováno arci tu a tam od jednotlivců, ale nedostává se nám dosud ani všeobecných dějin hudebních, ani dějin hudby domácí, ani hudebního slovníku.

Přihlížeje k této stránce, pokusil jsem se sebrati veškerou látku přístupnou, týkající se předmětu toho, a podávám výsledek veřejnosti, doufaje, že pokusem tím poslouženo bude mnohým, kteří dosud nuceni byli shledávati materiál jim potřebný po časopisech a různých pomůckách cizojazyčných.

Nesprávná udání při životopisech starších skladatelův českých postavena jsou na jisto, pokud to bylo možno, dle matrik křestných i úmrtných, a konaje v příčině té svou povinnost, vyslovuji vřelé díky všem důstojným p. t. správčům úřadův duchovních, kteří ochotně poskytli výpiskův z matrik děkanských a farních.

Při skladatelích z doby novější a nejnovější shodují se pomůcky, z nichž čerpáno v udáních, a při mnohých skladatelích uvedena data dle vlastního jejich udání.

Vyslovuji tudíž vřelé díky všem, kteří po stránce té byli mi pomocní, mimo to pak pp. prof. Dru. J. Novákovi, Ferd. Tatrovi a J. Truhlářovi, úředníkům při c. k. univ. knihovně za laskavou radu a přispění, prof. K. Steckrovi za podporu věci věnovanou.

Látka sama rozdělena dle rozdílův přirozených na čtvero dob.

V době první, trvající od věku devátého do počátku věku sedmnáctého, pěstována výhradně hudba vokální směrem náboženským a vytvořena v ní duchovní píseň česká, jež stále se rozvíjíc, v kancionalech bratrských dosáhla značné dokonalosti. Další rozvoj a postup přerušen byl událostmi politickými.

Doba druhá, zavírající v sobě věk sedmnáctý a osmnáctý, liší se úplně od doby první, neboť počala se pěstovati hudba instrumentální dle příkladu v zemích sousedních a převahu měla hra na různé nástroje. Skladatelové čeští osvědčili doma i v cizině větší plodnost nežli důkladnost v oboru církevním, dramatickém a instrumentálním.

Doba třetí, sahající od počátku věku devatenáctého do let šedesátých, jest tytýž pokračováním doby předešlé s částečným přílnutím k hudbě vokální, jež koncem doby té opět nabyla převahy; zároveň počala se větší péče věnovati zpěvu českému a připravoval se také obrat k činnosti prohloubenější.

Doba čtvrtá, počínající vznikem ruchu národního v letech šedesátých, liší se od dob předcházejících samostatným rozvojem hudby s rázem národním. V umění hudebním nastal rozhodný pokrok, vytvořena česká hudba dramatická na základech uměleckých a pracováno s úspěchem v oboru theoretickém.

Ze skladatelův a umělcův uvedeni arci pouze nejprzednější, zejména v době starší, životopisy pak tu obšírnější nebo stručnější a vytknuta díla jejich aspoň nejdůležitější.

Kdoby opravy nalezených omylův neobtěžoval si sděliti sběrateli nižepsanému, zavděčil by se tím věci samé. Budiž snáška tato přípravou k pravým a důkladným dějinám hudby české i všeobecné.

V PRAZE, na den sv. Jiří 1. 1891.

J. S. D.

OBSAH.

Prameny a pomůcky.

Poměry hudební v Čechách a na Moravě.

Doba první.

Od nejstarších dob do věku 17. Hudba vokální	3—47
Úvod	3
Počátky zpěvu náboženského od 9. do 14. věku	6
Doba Karlova	14
Období husitské od 15. do 17. věku	20
O kůrech literátských a kancionalech	26
Skladatelové ve věku 16.	34
O mystériích a moralitách	40
Členové při dvorní kapele v Praze	42

Doba druhá.

Hudba instrumentální. Věk 17. a 18.	48—96
Úvod	48
Skladatelové věku 17.	54
Poměry hudební ve věku 18.	58
Skladatelové ve věku 18. v domově	62
Umělci hudební ze zemí českých v cizině	73
Divadla v letech 1703—1804	90

Doba třetí.

První polovice věku devatenáctého	97—145
Úvod	97
O ústavách hudebních v Praze	102
Skladatelové v domově	112
Umělci hudební v cizině	122
Poměry divadelní v Praze v letech 1804—1862	130
O písních a tancích národních	138

Doba čtvrtá.

Druhá polovice věku 19. Hudba s rázem národním .	146—179
Úvod	146
Skladatelové	152
Virtuosové	168
Hudební spisovatelé	171
Dodavek. O nástrojích hudebních v Čechách	179—189
Seznam osob a jmen	191

Prameny a pomůcky.

- Palacký Dějiny národu českého, v Praze 1848—1867.
 Tomek Dějepis Prahy, v Praze 1855—1886.
 Jungmann Historie liter. české, v Praze 1849.
 Sembera Dějiny řeči a liter. české, ve Vídni 1872.
 Jireček Rukověť k děj. liter. č. v Praze 1876. — Hymnologia bohem. 1878.
 Konrád Dějiny posv. zpěvu staroč. v Praze 1882.
 Ekert Posvátná místa města Prahy, 1884.
 Ruffer Historie Vyšehradská, v Praze 1861.
 Navrátil Paměti kostela sv. Jindřicha v Praze, 1869.
 Solař Dějepis Hradce Králové, 1870
 Sedláček Rychnov n. K. 1871. — Děje města Čáslavě, 1874.
 Dvorský Paměti o školách českých, v Praze 1882.
 Stankovského Kronika divadla v Čechách, 1882.
 Glafey Anecdota, Dresdae & Lipsiae 1734.
 Tadra Cancellaria Arnesti, 1882.
 Ambros, Geschichte der Musik, Leipzig 1864—1878.
 D'Elvert Geschichte der Musik in Mähren, Brünn 1873.
 Teuber Geschichte des Prager Theaters, Prag 1883.
 Hanuš Die lateinisch-böhm. Osterspiele, Prag 1863.
 Köchel Die kais. Hofmusikkapelle in Wien, 1869.
 Waldau Böhmische Nationaltänze, Prag 1859, 1860.
 Jahrbuch der Tonkunst, Prag 1796. — Musikzeitung, Leipzig 1800.
 Neue Zeitschrift für Musik, Leipzig 1864.
 Gyrowetz Adalbert Biographie, Wien 1848.
 Tomaschek W. A. Selbstbiographie, Jahrbuch Libussa, Prag 1845—1850.
 Rittersberg Die Tonkunst in Böhmen, Hormayers Archiv, 1824—1825.
 Meliš a Bergmann Průvodce v oboru česk. tištěných písní, v Praze 1863.
 Č. Č. M. 1845, Paměti o školách českých; 1847, Mastičkář; 1848, O staro-
 žitnostech a uměleích Chrudimských; 1849, O zřízení školy Chrudimské;
 1862, Kancional bratrský.
 Památky archaeologické II., české kancionaly kralohradecké; VI. tři staro-
 české kancionaly; X. O kůrech literátských; O hudebních nástrojích.
 Květy 1843, v příloze: Kancionaly Chrudimské.

Osvěta 1880, II. Školy za náboženské různověrnosti v Čechách.
Slovník Naučný v Praze, 1860—1874.
Doucha, Knihopisný slovník, v Praze 1863.
Zedler Universallexikon aller Wissensch., Halle, Leipzig 1738.
Gerber Lexikon der Tonkünstler, Leipzig 1812.
Děbač Künstlerlexikon, Prag 1815.
Schilling Universallexikon der Tonkunst, Stuttgart 1835—1841.
Riemann Musiklexikon, Leipzig 1882.
Mendel Mus.-Conv. Lexikon, Berlin 1870—1883.
Wurzbach Biograf. Lexikon des Kaiserth. Oesterreich, Wien 1856—1890.
Mimo to různé články z časopisův: Dalibor, Hudební Listy, Slavoj, Květy,
Lumír, Beseda učitelská, Světozor a Zlatá Praha.
Výpisky z různých křestných matrik a z matriky konservatoře.

POMĚRY HUDEBNÍ V ČECHÁCH A NA MORAVĚ.

DOBA PRVÁ.

Od nejstarších dob do věku sedmnáctého. Hudba vokální.

Ú v o d.

Zpěv a tanec byly živlem národním u všech kmenův slovanských od pradávných dob, a různé popěvky prozpěvovali zajisté také Čechové pohanští při žertvách a slavnostech kmenových.

Ač z dob těch není památek, dle nichž bychom souditi mohli, jakého rázu byly tyto projevy nadání hudebního, přece domnívati se můžeme, že nejstarší zpěvy předkův našich nelišily se valně od zpěvův, jež nacházíme dosud u Slovanův jižních, kde zachovaly se nejdéle ve své původnosti.

Zvláštní letora národa českoslovanského a neobyčejná výjímavost hudební byla mu zdrojem, z něhož v dobách dávnominulých i v dobách novějších vyprýštilo množství zpěvův a popěvkův, jež dle doby různého byly rázu a v nichž označovaly se duševní vlastnosti národa způsobem samostatným a nejzřetelnějším.

Nejzávažnější změna v životě a bytnosti národa českého nastala zavedením křesťanství ve věku devátém, poněvadž vnikati počaly v ústrojí národní jinorodé živly, jež stále povahu jeho měnily.

Za oněch dob usilovali o to králové franští a po nich králové říše německé, aby pomocí nové víry křesťanské panství své v zemích českých rozšířili. A již l. 845 učinil Ludvík král německý spolek s nespokojenými vojvodami v západních Čechách, jichž 14 dalo se i se svým lidem pokřestiti, aby tím získali pomoci proti knížeti Pražskému. Za tou příčinou vznikla válka mezi Čechy a Němci, vedena skoro po třicet let s různým výsledkem.

*

Knížata Moravská Mojmír a Rostislav byli za doby té již křesťané, ale v lidu ujímalo se křesťanství spíše, poněvadž kněží němečtí na Moravu přicházející užívali jazyka cizího, jemuž lid nerozuměl. Za tou příčinou uchýlil se Rostislav k císaři řeckému Michaelovi do Cařihradu, žádaje od něho učitelův křesťanských, již znali jazyka slovanského. Císař řecký vypravil tudíž na Moravu bratry Soluňské, Kyrila a Methoděje, muže horlivostí náboženskou a učeností proslulé, kteří přišedše l. 863 se svými pomocníky na Velehrad Moravský, právě křesťanství založili a lid v nové víře vyučovali jazykem domácím, lidu srozumitelným.

Náboženství křesťanské odmítnuté, když zaváděno kněžími římskými ze země nepřátelského západu z pouhé ziskuchtivosti, došlo vděčného přijetí, když zavítalo od východu ze země sbratřené.

Liturgie slovanská zalíbila se také Slovanům panonským, kde vládl kníže Kocel, a na přímluvu knížat těchto jmenován Methoděj l. 869 prvním arcibiskupem moravskopanonským, jehož sídlem stal se Velehrad. Tím způsobem oddělena Morava od biskupství Pasovského, k němuž dosud byla přičítána, a stala se samostatnou.

Blahodárné účinky nové víry na Moravě byly zjevný a kníže český Bořivoj, jsa od poslední války s Němci v přátelském svazku s Moravou, přišel l. 873 na Velehrad, dal se od arcibiskupa Methoděje pokřtiti a s ním přijala novou víru většina národa.

Kněží němečtí ze říše sousední usilovali o rozšíření svého panství v zemích českých, ale liturgie slovanská byla jim v počínání tom velikou závadou, neboť stala se nejpevnější hrází proti návalu kněží německých, kteří o zavedení liturgie latinské všemožně se přičiňovali, a udržovala se svou potřebou i oblibou v národě českém po celá století. Když pak po Rostislavovi stal se knížetem moravským Svatopluk, rozmnožil se počet kněží německých při dvoře knížecím měrou dříve nebývalou, již brojiti počali proti liturgii slovanské, osočující Methoděje u dvora papežského, že nezachovává pravého učení církve.

I dosáhli toho, že papež Jan ustanovil, aby liturgie latinská v zemích těch volný měla průchod vedlé liturgie slovanské. Ustanovení to stalo se pramenem rŕznice ve věcech církevních po dlouhou dobu. Nejůhlavnějším nepřítelem řádků Slovanů byl Wiching, biskup Nitranský, jenž po smrti Methodějově l. 885 pronásledoval žáky jeho tou měrou, že oni po mnohých útrapách odstěhovali se do Bulhar.

Když po smrti Švatoplukově vznikl na Moravě spor mezi jeho syny o dědictví otcovské, odloučil se kníže český Svatopluk I. nástupce a syn Bořivojův od dosavadního svazku s Moravou a odřeknuv se l. 895 také spojení ve věcech církevních, vyžádal si ochrany krále německého Arnulfa, s nímž svazek přátelský učinil, a Čechy přiděleny byly ku pravomocnosti biskupa Řezenského. Poměr ten potrvál až do založení biskupství Pražského, jež stalo se l. 973 za knížete Boleslava II.

Biskupství Pražské podřízeno po té arcibiskupství Mohučskému, s nímž zůstalo ve spojení až do l. 1344, kteréhož roku král český Karel IV. založil arcibiskupství Pražské pro veškeré země koruny české.

Na Moravě zřízeno l. 1063 biskupství Olomoucké, jež podřízeno do l. 1344 arcibiskupství Mohučskému a l. 1777 povýšeno na arcibiskupství. V Praze byl hlavním chrámem biskupským a po té metropolitním chrám sv. Víta na hradě Pražském. V Olomouci vystavěn v letech 1107—1130 chrám sv. Václava, k němuž přeložena stolice biskupská od chrámu sv. Petra.

Poměry politické a umělecké utvářovaly se v Čechách i na Moravě stejným způsobem, neboť země ty byly vždy v úzkém spojení až na dobu nejnovější.

Země české, položeny jsouce na hranicích živlu germanského a světa slovanského ve střední Evropě, staly se zápasíštěm obou těchto živlův za dob následujících a také po stránce hudební byly střediskem, v němž živly ty stále se mísily a křižovaly.

V době prvé, pojednávající o poměrech hudebních v zemích českých, v níž pěstována výhradně hudba vokální, rozeznati lze dvoje období, a sice první sahající od zavedení křesťanství až do konce věku 14. Na počátku období toho vznikly nejstarší zpěvy české a když pak po mnohých bojích utvrzeno křesťanství ve všech vrstvách národa, dostoupila horlivost náboženská v době krále Karla IV. k vrcholu a vznikly nadšené zpěvy roratní, jichž nápěvy rozléhaly se v klenbách chrámových po veškeré zemi.

Druhé období, trávající od počátku 15. do počátku 17. věku, zahrnuje v sobě památnou dobu husitskou, v níž na půdě české vykvetli sborové literátská a v níž básnictví duchovní v kancionalech bratrských zachované dospělo na vrchol dokonalosti.

Výkvetem uměleckého ducha českého z doby té jsou kancionaly, s nádherou neobyčejnou a s nevšedním vkusem pořízené.

Skladatelové hudební v době té byli zároveň básníci i hudebníci v jedné osobě a náleželi vůbec k mužům nejvzdělanějším. Umění hudební za dob těch bylo výhradně ve službách církve, jejímž účelům sloužilo, a hudba světská, zůstávající v omezených kruzích soukromých, nevystupovala téměř na veřejnost. Nepřízní poměrův a osudných událostí, jež zavládly na počátku 17. věku v zemích českých, zamezen přirozený rozvoj a další postup umění hudebního v dobách následujících a po dlouhé teprve době dospěl národ český k samostatnému tvoření uměleckému.

Počátky zpěvu náboženského od 9. do 14. věku.

Když křesťanství ujal se v zemích českých, zaveden při bohoslužbách onen způsob, jež z vlastí jihoslovanských na Moravu přinesli věrozvěstové Slovanští, bratři Kyril a Methoděj; neboť přizpůsobivše písmo řecké jazyku slovanskému a přeloživše nejdůležitější části písma svatého na jazyk slovanský, ustrojili liturgii slovanskou po způsobu církve východní.¹⁾

Kněze český Bořivoj, přijav křesťanství, založil první chrám na Levém Hradci u Prahy, kde bylo oblibené sídlo knížecí, zasvětit jej památce sv. Klimenta. Chrámy sv. Klimentu zasvěcené vystavěny byly po té ještě na Vyšehradě a v Litomyšli, a liturgie slovanská měla po celé zemi volný průchod.

V první této době křesťanství vznikla a rozšířila se v zemích českých píseň „Gospodi pomiluj ny“, nejstarší a nejvznešenější to památník zpěvu českého, zvaná též písní sv. Vojtěcha.

Dle svědectví nejstaršího kronikáře českého Kosmy zpívala se píseň ta od dob nepamětných při všech slavnostech národních a jiných příležitostech v Čechách i na Moravě, v míru i ve válce, v chrámě i pod šfrym nebem, zejména pak l. 973 při nastolení prvního biskupa Pražského Dětmara. Vznikla tudíž v době před působením sv. Vojtěcha, druhého biskupa Pražského, nejspíše na jihu slovanském a nebo za apoštolování bratří Soluňských a právem sluší ji nazývati písní kyřílskou.

¹⁾ Knihy liturgické v církvi východní jsou žaltář, paramějnik, časoslov, služebník, trebník a nejdůležitější pomůcka při zpěvu bohoslužebném oktoich či osmoglasnik.

Píseň „Gospodi pomiluj ny“ jest rozvedení řeckého Kyrie eleison, nejkratší to modlitby, již první hlasatelé učení Kristova lidu obecnému vštěpovali, přeloživše slova řecká lidu nesrozumitelná na jazyk slovanský.

Rozvedení Kyrieleisonu ve středověké hymnologii církevní nazýváno tropus, kdežto rozvedení Hallelujah zváno sekvencí, poněvadž po zpěvu liturgickém následovalo.²⁾

Ve zpěvích těch jevila se zvláštní snaha po vyslovení pravdy a přesvědčení osobního a za tou příčinou staly se zpěvy ty u lidu mnohem oblíbenějšími, nežli hymny církevní ve všech zemích křesťanských.

Píseň kyrilská „Hospodine pomiluj ny“ stala se pravou písní národní v Čechách i na Moravě a zachovala se v zemích těch až na naši dobu. Nejstarší nápěv zachoval Jan z Holešova, mnich kláštera Břevnovského, v rukopise z l. 1397, k němuž obšírný výklad připojil a jež Matěj B. Bolelucký otiskl ve svém díle „Rosa Boëmica“ l. 1668 vydaném. Nápev ten vyniká jednoduchostí, prostotou, vřelou pravdivostí a jeví vůbec vlastnosti, jakými vyznačovaly se zpěvy církve východní. Druhý nápev podle probošta Šimona Brože z Hornštejna († 1642) s překladem latinským zachoval v témže spise M. B. Bolelucký a je otiskl Matěj Václav Šteyr v kancionale l. 1683 vydaném i Dr. Ambros ve svých něm. Dějinách hudby. Nápev ten jeví již vliv římského chorálu a vznikl v době pozdější.

Třetí nápev písně kyrilské, jenž tvoří přechod od prvního nápevu k druhému, zachoval se v rukopise z 15. věku pocházejícího a psán jest ležatou nemensurovanou notou chorální na čtyřech přímkách.

Liturgii slovanské vyučovalo se v Čechách v prvních dobách křesťanských na Vyšehradě ve zvláštní škole, neboť zde učil se sv. Václav i sv. Prokop knihám slovanským.

Ale již za panování knížete Spytihněva I., nástupce a syna Bořivojova, zavedena v Čechách liturgie latinská, jež čím dále tím více se šířila.

²⁾ Sekvence byla rozšířené neuma čili řada tónův zpívaných na poslední slabiku hallelujah v hymnách církevních. Řada tónův těch rozšířena později na část samostatnou a opatřována zvláštním textem, v němž obsažena chvála svatých a nebo jímž bol vyslovován. Z velikého počtu sekvencí, ve středověku vzniklých, zachovaly se „Stabat mater“ a „Dies irae“.

Kníže Spytihněv vystavěl chrám sv. Petra na Budči,³⁾ při němž založil školu latinskou a l. 910 vystavěl chrám Marianský ve dvoře Týnském v Praze, neboť byl horlivým ochráncem liturgie latinské.

Bratr a nástupce jeho kníže Vratislav I. vystavěl chrám sv. Jiří na hradě Pražském, a syn jeho kníže Václav I. založil l. 928 chrám sv. Víta, na jehož místě Karel IV. zbudoval velkolepý chrám ve slohu gothickém.

Ačkoliv vlivem biskupův Řezenských šířila se v Čechách liturgie latinská, zachovala se vedlé ní liturgie slovanská. Kníže Václav učil se návodem své báby kněžny Ludmily knihám slovanským na škole Vyšehradské a potom teprve poslán dle vůle otce na školu Budeč, aby naučil se tam žaltáři (t. j. knihám latinským) u kněze jménem Uenno.

Po Václavovi vládl bratr jeho Boleslav I. (935—967) a poraziv Maďary, dobyl celé staré Moravy i se Slovenskem a připojil země ty ke své říši.

Jeho syn kníže Boleslav II. nastoupil vládu l. 967 a rozšířil hranice české ještě více na východ. Když pak l. 973 založil v Praze samostatné biskupství, stal se prvním biskupem Dětmar, rodilý Sasfk, s nímž do země přišlo množství kněží německých, jichž přičiněním liturgie latinská a zpěvy římské utvrzovaly se vždy více v zemích českých.

Téhož roku založil kníže Boleslav II. při chrámě sv. Jiří první klášter v Čechách pro jeptišky dle řádu sv. Benedikta, a sestra knížete Mlada stala se první abatyší. Svatý Vojtěch, druhý biskup Pražský, jenž byl horlivým šířitelem liturgie latinské, založil v Břevnově u Prahy l. 993 první mužský klášter v Čechách pro řeholi sv. Benedikta. L. 1048 založen klášter Rajhradský na Moravě, od Břevnovského závislý, a l. 1063 založeno pro Moravu samostatné biskupství v Olomouci. Působením kněžstva římského od knížat českých podporovaného rozšířila se liturgie latinská po celé zemi a liturgie slovanská obmezena byla ve věku 11. na klášter Sázavský,⁴⁾ poslední své útočiště, až l. 1096 úplně zanikla.

³⁾ Budeč, kde zachoval se chrám sv. Petra v původní podobě, leží nad Kováry u Zakolan nedaleko Prahy. Nynější chrám na Levém Hradci u Žalova nad Rostoky pochází z 12. věku.

⁴⁾ Zakladatelem kláštera Sázavského byl Prokop, jenž po smrti své za svatého prohlášen, stal se patronem země české. Narozen v Chotuni u Če-

Ve věku 11. a 12. založeno v zemích českých hojně klášterův latinských, jež opatřeny byly hojnými požitky a v nichž zpěv bohoslužebný dle obřadu římského pěstoval se dnem i nocí se zvláštní horlivostí. V klášterích provozovala se řemesla a pěstováno umění, opisovaly se knihy bohoslužebné a vyučována mládež v umění literním. Kolem klášterův mýtěny byly lesy, vzdělávány pustiny, vznikaly role, zahrady a vinice, stavěny domy a zakládány osady.

Za dob tehdejších byly vůbec kláštery střediskem vzdělanosti, sídla osvěty a práce, stánky míru a bohuľibých ctností, jež o rozvoj vzdělanosti získaly si zásluhu svrchovanou; neboť životu klášternickému oddávali se většinou toliko lidé zbožní a mravně zachovalí, kteří věnovali se horlivě svému povolání. Vůbec nebylo za oněch dob vedlé církve žádného ústavu, jenž by tak všestranně byl působiti mohl na zdokonalení společnosti lidské, jako ona; neboť církev působila vzdělavatelně nejen jako ústav náboženský, nýbrž pečovala též o potřeby společnosti lidské, zakládajíc školy, pěstujíc vědy i umění a jsouc pomocníci státu při vykonávání spravedlivosti a ve správě světské. Duchovenstvo mělo také mezi sebou vždy muže učené a umělce různého druhu a tím způsobem mělo značný vliv na lid obecný. Se zvláštní pečlivostí přiblíželo vyšší kněžstvo ke školství, jež co nejtěsněji s církví bylo spojeno a školy zakládány byly při chrámech kollegiálních, jakož i při

ského Brodu, vyučil se knihám slovanským na škole Vyšehradské, odešel l. 1009 do zemi východních a tam zdokonalil se v písmě slovanském. Vrátil se po té do vlasti, založil na Sázavě klášter, do něhož uvedl slovanské mnichy. Vynikaje vzděláním a horlivostí náboženskou, stal se prvním opatem kláštera, při němž založena škola, v níž vyučováno knihám slovanským. Prokop pěstoval sochařství, malířství, přepisoval evangelia a jiné knihy posvátné pro potřeby klášterní. Když l. 1053 zemřel, vypudil kníže Svyatopluk II. mnichy slovanské z kláštera, ale za panování jeho nástupce, knížete Vratislava II., vrátili se mniši opět do kláštera a sloužili Bohu hlaholem slovanským. Za doby té byl opatem Božetěch, nejslavnější umělec své doby v Čechách, a klášter zkvétal měrou neobyčejnou. Umění soustavně bylo pěstováno a díla krasoumná byla v Čechách oblíbená. Avšak po smrti Vladislava II. uspišili mnichové sami záhubu liturgie slovanské a pád kláštera svou hašteřivostí. Kníže Břetislav II. rozmrzev se nad nesvorností mnichův, vypudil je z kláštera a uvedl do něho l. 1096 mnichy latinské z kláštera Břevnovského. Knihy slovanské po většině byly zkaženy a pouze jedno evangelium dostalo se za doby Karla IV. do kláštera Slovanského na Novém městě Pražském, jež on byl l. 1347 založil.

klášterích, kde vynučování zpěvu bohoslužebnému náleželo k obecným naukám školským.

Vedle sídel biskupských v Praze a v Olomouci, kde byli chrámové kapitulní, založeny byly chrámy kollegiální u sv. Jiří na hradě Pražském, u sv. Václava v Staré Boleslavi (1052), u sv. Štěpána v Litoměřicích (1059), u sv. Petra a Pavla na Vyšehradě (1070), u sv. Apolináře v Sadské (1117), u sv. Petra a Pavla na Mělníce a u sv. Petra v Brně (1296) na Moravě, při nichž byly též školy.

Žáci škol těch obstarávali veškeré služby kostelní a při chrámech kapitulních mívali stálé opatření, zvláště při kostele Pražském a Vyšehradském bývalo dvanáct žákův (scolares), jichž povinností bylo na kůru prozpěvovati, žalmy říkati a jiné potřebné služby konati. Nad nimi ustanoven byl mistr pacholat nebo dozorce mláďátek (magister puerorum) zvaný.

Prozpěvovati žalmy při službách božích pokládáno za oněch dob za povinnost všech vyznavačův víry křesťanské i rodem nejvznešenějších, a hodnostáři církevní věnovali oboru tomu pozornost největší. Za tou příčinou šířil se zpěv liturgický dle obřadu římského čili choral římský po celé zemi.

Největšího rozšíření nabyly v prvních dobách křesťanství vedle evangelia žalmy starého zákona při obřadech bohoslužebných.

Národové totiž na víru křesťanskou obrácení rozuměli spíše mluvě básnické v žalmích obsažené, nežli výkladům věroučným a zejména mezi národy slovanskými, nad jiné zpěvu milovnými, byla potřeba podati lidu náhradu za obvyklé druhdy zpěvy ku počtě bohům zpívané. Z počátku zpívány žalmy latinské, ale brzo uznali kněží, že jest nutno dáti lidu knihy bohoslužebné v jazyku národním, má-li se dosáhnouti výsledkův trvalejších, a proto staly se žalmy, v prosu rozplynuté modlitbami a byvše prodlením času stroficky uspořádány, písněmi chrámovými, jež zpívaly se pak nejen při bohoslužbě, ale i v zátiší domácím. Zpěvy ty uváděny později ve sbírky a ve věku 15. sestaven již úplný kancional.

Lid obecný prozpěvoval písně nábožné nejen ve chrámě, ale také při různých slavnostech mimo chrám, zvláště při volbách biskupův, při nastolení knízat českých a při jiných příležitostech.⁵⁾

⁵⁾ Letopisci vypravují, že lid a plesající sbory dívek a jinochů vítali tancem, hudbou a zpěvem, píšťalami a bubny Břetislava II., nově zvolené

Že pak zpěv pěstován nejen od jinochův, než také od dívek českých, toho dokladem jest Velislavova obrázková bible z věku 13. zachovaná; neboť v ní vyobrazeny jsou čtyry odrostlé dívky, any hrají na žaltář, na loutnu, na citharu a na violu.

Zpěvy římské po celé zemi s neobyčejnou horlivostí pěstované měly značný vliv na rozvoj domácího zpěvu českého. Dokladem toho jest druhý památník starodávného zpěvu českého „Píseň svatováclavská“, jež vznikla bez pochyby ve věku 13. V uspořádání nápěvu písně té jest větší rozmanitost a formálná dokonalost, nežli v písni kyrilské, čehož příčinou byl choral římský. Přísná nálada zpěvův římských splýnula s prostomilou prosebností a vroucností zpěvův českých v nerozlučný celek a tím nabyl původní zpěv domácí rázu úplně nového. Také na místo starších tónův tvrdých nastupovaly tóniny měkké a v melodickém rozvoji jevila se větší rozmanitost; vlastnosti ty shledáváme také při písni Svatováclavské. Nápěv nejjednodušší podává Matěj B. Bolelucký ve spise „Rosa Boēmica“ l. 1668 vydaném. První tři sloky⁶⁾ písně jsou původní, ostatní vznikly za doby pozdější Dějepisec Bohuslav Balbín připsuje píseň tu arcibiskupu Pražskému Arnoštu z Pardubic; ale kronikář Beneš z Veitmile (l. 1344) praví, že píseň tu Čechové zpívali od starodávna. z čehož plyne, že vznikla před působením Arnoštovým.

Jako píseň Kyrilská náležela i píseň Svatováclavská k nejoblíbenějším zpěvům staročeským a zachovala se až na naši dobu.

Jakou měrou u lidu českého byla oblíbena. dokazuje to, že dle ní skládány písně podobného obsahu, totiž „Ó milý svatý Václave“, „Ó ty zdo bo země české“, „Svatý Prokope, zástupce země české“. ⁷⁾

kníže české (l. 1092). V krvavé bitvě u Chlumce, svedené l. 1126 s německým králem Lotharem, prozpěvovali bojovníci čeští píseň české, a l. 1283 vital lid radostně starodávnou píseň „Hospodine pomilnj ny“ krále Václava II. přicházejícího do země.

⁶⁾ 1. Svatý Václave, 2. Nebeské jest dvorstvo, 3. Pomoci tvé žádány —

⁷⁾ O písni Kyrilské a Svatováclavské psali A. Voit „Vom Alterthume und Gebräuche des Kirchengesanges in Böhmen“, Abhandlungen d. Ges. d. W. 1775, 200—221. — P. A. Klar „Die beiden ältesten böhm. Choralgesänge“, Libussa 1858, 375. — W. Ambros „Der Dom zu Prag“ 1858, 358—362; Geschichte der Musik II. 1881, 114. — Hanuš „Malý Výbor z lit. č.“ 1863, 64, 66. — Jireček „Hymnologia bohémica“. — Cyrill 1880, 81; 1882, 20. — Konrad „Dějiny posv. zpěvu staroč.“ 1882, 26 a n.

Velkou zásluhu o zvelebení zpěvu církevního v Čechách získali si dva hodnostáři církevní při chrámě sv. Víta v Praze, totiž děkan Vít a kanovník Eberhard, žijící ve věku 13.

Děkan Vít narozen z rodičův zámožných, věnoval se od mladosti službě církevní, učiněn l. 1235 kanovníkem, l. 1250 děkanem kapituly a zemřel l. 1271. Maje důstatek vlastního jmění, staral se s neobyčejnou horlivostí o nové stavby chrámové v Praze i na venkově, o mistrné malby a o zpěv církevní. Při chrámě Pražském zjednal nové knihy zpěvné, zejména antifonáře, psalteria a hymnaria,^{*)} poněvadž staré knihy věkem již byly opotřebovány, a léta 1255 dal postaviti při chrámě sv. Víta nové varhany za 26 hřiven stříbra. Vedlé opata Božetěcha zaujímal děkan Vít první místo v oboru umění českého.

Kanovník Eberhard, jenž zemřel l. 1259, založil při chrámě sv. Víta nadací na chování dvanácti hochův zpěvákův, zvaných „bonifantes“, jichž povinností bylo přisluhovati při hodinkách církevních, a dle příkladu toho zakládány podobné nadace i při jiných větších chrámech.

Po skončení válek křížáckých dostoupil v západních zemích evropských názor křesťansko-romantický svého vrcholu a vznikl kultus mariánský, jež duchovenstvo římské všemožně podporovalo, vidouc v něm prostředek, jímž by živel světský s církví úžeji byl spojen. Šířením kultu toho stala se Marie matka boží nejmilejším předmětem básnění a umění křesťanského. Všelidsky krásné a dojemné pojilo se s tímto pravzorem ženské krásy, jemnosti a čistoty, a lry zaznívaly ve Vlaších a ve Španělských, později i v ostatních zemích křesťanských nadšené zpěvy na počesť nejsvětější panny Marie.

Básnictví to nalezlo stoupence své i v Čechách, kde vedlé patronův českých ctěna byla matka boží s největší vroucností, a vzniklo zde množství písní Mariánských, v nichž jemnost a lahoda živlu národního spojila se v utěšený celek s přísným živlem římským.

Již l. 1282 ustanovil biskup Olomoucký Dětrich, aby v chrámě katedrálním zpívala se slavně mše o panně Marii před svítáním a dle příkladu toho zaváděny byly Mariánské zpěvy i v chrámech jiných.

^{*)} Nejstarší z knih obřadných u nás jest notované troparium, pocházející z l. 1235 a uložené v knihovně kapitulní u sv. Víta v Praze.

Léta 1326 ustanoveno místo bonifantův při chrámě sv. Víta deset kněží, kteří zvláštními zákony se řídili a při obřadech přísluhovali. Povinností jejich bylo obcovati hodinkám, vigiliím, mším a službám kostelním, zvláště pak měli prozpěvovati ob týden po pěti při mši, jež se zpívá při rozednávání.

Tímto způsobem vzniklo množství písní duchovních, jež neznávaly sice při obřadech v chrámě, nýbrž tím hlučněji přede mší, při procesích a pohřbech, při poutích a jiných slavnostech. Ke zjevu tomu chovalo se duchovenstvo z počátku trpně, ale ve věku 14. počalo samo skládati zpěvy české, čímž obor ten značného dosáhl rozvoje v době Karlově.

Nejstarší spis o hudbě pojednávající, jehož původcem byl muž ze zemí českých rodilý, jest „Discantus vulgaris positio“, vzniklý asi l. 1260, jež sepsal Jeronym Moravský (Hieronimus de Moravia), mnich žijící v klášteře sv. Jakuba v Paříži. Druhý spis o hudbě jednající a ve věku 14. vzniklý sepsal Václav z Prachatic na základě spisův předního mensuralisty a učenice francouzského Jana de Muris.

Zvláštní druh milostných písní, rondellus zvaný, přinesl z Francie do Čech nejspíše Guillaume de Machaut,⁹⁾ trubadur, básník a skladatel, jenž v letech 1316—1346 byl sekretářem krále českého Jana Lucemburského.

Jediným nástrojem při bohoslužbě užívaným byly varhany, jež sloužily k udávání tónu, jakým zpěv počíti měl. Varhany za doby oné byly nástrojem těžkopádným, neohrabaným a nalézaly se pouze ve větších chrámech, teprve prodlením času byly zdokonaleny a zřizovány ve všech chrámech.

Václav II., král český, založil l. 1291 klášter cisterciácký na Zbraslavi u Prahy a postaviti dal v něm též nové varhany. Jsa horlivým milovníkem zpěvův nábožných, býval prý denně na mši svaté, při níž slavným způsobem se prozpěvovalo.

Ve věku 14. počalo se vedle varhan užívatí též jiných nástrojův hudebních k doprovázení zpěvu církevního, což vysvětluje ze zákazu. Jež proti těmto novotám vydal arcibiskup Arnošt z Pardubic již v první době svého úřadování. Mimo to vznikly při zpěvu církevním též různé způsoby okrašlovací, jmenovitě kroucený, divadelný způsob při zpívání evangelií, protahování zpěvu a hraní

⁹⁾ Č. Č. M. 1878, 78. — Ambros G. d. M. II., 232.

písni rozpustilých na rozličné nástroje. Hodnostáři církevní horlili také proti nezpůsobům těm, kárajíce nepřislusnost toho počínání při osobách duchovních, ale jak ze žalob pozdějších zřejmo, nemělo horlení to valného úspěchu.

K závěrku doby té připomínáme, že jakožto skladatel písní světských ve věku 13. uvádí se Záviše z Falkensteina, muž postavy ušlechtilé a výtečného ducha, jenž skvěl se neobyčejnou vzdělaností a uměním básnickým. Pravíť se o něm, že složil mnoho pěkných písní, když na rozkaz krále Václava II. uvězněn byl l. 1288 v Bílé věži na hradě Pražském.

Šafařík, Geschichte d. slav. Sprache u. L. Prag, 1869, 95.

Palacký, Dějiny nár. č. I. č. 1. 155, 319, 355, 358, 403.

Šembera, Dějiny středověké I 406.

Ambros, Gesch. d. Musik 1881, II. 114, 318, 377.

Konrád, Dějiny posv. zpěvu č. 1882, 26 a n.

Obrazy života 1861, 354, 383. Staroč. básnictví Mariánské.

Slovník Naučný VI., 987. Č. Č. M. 1878, 380. 1880, 464. 1878, 78

Wocel, Velislavova obrázková bible 1871, 59 pozn.

Tadra, Cancellaria Arnesti, Wien 1880, 227.

Oefelius, Rerum Boicarum Script T. II, 539.

Doba Karlova.

Za panování slavného krále Karla IV. nastala v zemích českých lepší doba ve všech oborech života veřejného. Karel IV. založiv již l. 1344 za svého spoluvladařství arcibiskupství Pražské pro země koruny české, a odstraniv dosavadní nepořádky ve správě zemské, staral se s největší horlivostí o záležitosti státní jak v říši, tak ve svých zemích dědičných, jež spojil v pevný celek jako země koruny české, učiniv je základem své moci.

Založením vysokého učení v Praze l. 1348 šířila se vzdělanost v národě, velkolepými stavbami, jež v zemi podnikal, a leskem dvora císařského stala se Praha předním městem v střední Evropě; přátelské styky s mocnou Francií udržované jevily blahodárný vliv na veškerá umění a jmenovitě ve stavitelství a v oboru hudebním nastal rozvoj utěšený. Umění hudební, krácející stejnou cestou s malířstvím i s uměním pisařským, jehož zdokonalení panovník umění milovný všemožně podporoval, dospělo k samostatnému tvoření v oboru české písně duchovní a ve příčině té rovnali se umělci čeští za doby oné sousedům nejpokročilejším, ba předčili nad ně

činností původní. Karel IV. podporován usilovnou snahou proslaveného rodáka českého Arnošta z Pardubic, prvního arcibiskupa Pražského, muže nad vrstevníky své vzděláním vynikajícího a vlast horoucně milujícího, staral se horlivě o zvelebení zpěvu posvátného a učiniv nově zbudovaný chrám sv. Víta na hradě Pražském středem bohubilé činnosti, zůstavil jej národu svému jakožto svatyni zpěvu nábožného. K účelu tomu založil sbor mansionářův, totiž 24 duchovních (12 kněží, 6 jahnův a 6 podjahnův), jichž povinností bylo zpívat denně hodinky na oslavu nejsvětější rodčky boží.

Ke zpívání vykázan mansionářům kůr Marianský, kde zpívala se mše ranní čili matura; představený mansionářův slul praecentor a jemu náleželo řízení veškerého zpěvu chrámového.

Léta 1360 ustanovil Karel IV. 24 žaltářníky, jichž povinností bylo po hodinkách mansionářův odříkávat žalmy času denního i nočního.

Mimo to ustanoveno při chrámě 30 zpěvákův či choralistův, kteří obstarávali zpěv bohoslužebný na kůru; představeným jejich byl nejmladší kanovník, nazvaný kantor, jemuž náleželo choralisty přijímatí a pečovati o řád mezi nimi, jakož také o dobrý zpěv při službách božích.

Vedle toho založena pěvecká škola, v níž mladíci, zvaní bonifantes, cvičili se ve zpěvu církevním a jim k výživě ustanoveny byly zvláštní nadace a užítky; povinností jejich bylo vypomáhat při zpěvu chrámovém.

Jakou měrou zpěv při chrámě sv. Víta za oněch dob byl pěstován, patrně z toho, že zde ustanoveno bylo 380 lidí, kteří pečovali o bohoslužbu. V Praze bylo vůbec za doby té asi 3000 kněží.

Za tou příčinou rozšiřoval se zpěv bohoslužebný také po ostatních městech českých a pěstován co nejhorlivěji v klášterích a při chrámech kollegiálních, kde též sborové pěvecké byli ustanoveni.

Léta 1347 založil Karel IV. klášter na Slovanech ku pěstování liturgie slovanské, jež zasvětil na jméno sv. Jeronyma, a k účelu tomu vymohl si při papeži Klimentovi VI. zvláštního svolení. Do kláštera toho, jež lid Emauzským zval, uvedeno 120 mnichův ze zemí jihoslovanských a ustanoven zde písař Jan, jenž opisoval potřebné knihy bohoslužebné ke čtení a zpívání „v ušlechtilém jazyku staroslovanském“, maje za to 10 hřiven stříbra roč-

ního platu. Klášteru tomu daroval Karel starobylé slovanské evangelium, pozůstalé z kláštera Sázavského.

Chrám při klášteře založený dostaven teprv l. 1372 a po té slavně byl vysvěcen. Bohužel, že tento útulek bohoslužby slovanské v nastalých bouřích husitských úplně byl zničen, při čemž veškeré památky písemnictví v niveč byly uvedeny. Léta 1635 povolal císař Ferdinand II. do kláštera toho mnichy španělské řádu sv. Benedikta z kláštera Montserratského a v době té nalézaly prý se tam ještě některé staré knihy hlaholské.

Vedle toho založil Karel IV. l. 1354 klášter sv. Ambrože ¹⁰⁾ na Novém městě Pražském, v němž zavedena liturgie Milanská a členové kláštera byli povinni zachovávatí mši a hodinky po způsobu tamějším. Ale i tato liturgie zanikla v dobách husitských.

Praha měla za Karla IV. trojí liturgii, totiž latinskou při chrámech městských, slovanskou a milanskou při dvou chrámech klášterních. Hojné tyto příklady horlivosti náboženské pobádaly prelaty a pány české k následování, a v zemích českých stavěny byly chrámy a zakládány kláštery hojnými nadacemi opatřené, v nichž přihlíženo s horlivostí ke zpěvu církevnímu. Po způsobě kůru Marianského při chrámě sv. Víta založeny kůry Marianské v Hradci Králové, v Sianém a v jiných městech českých, v nichž ranní zpěvy prozpěvovaly se s velikou horlivostí. Z těchto ranních zpěvův vznikly radostné zpěvy adventní čili roraty, jichž pramenem byly nejoblíbenější trópy a sekvence latinské, jež dle ducha jazyka českého byly upravovány; melodie čili nápěvy k nim přizpůsobovány dle nápěvův římských, ale zjevný jsou v nich i živly písní národních, poněvadž bylo zvykem bráti nápěvy světské k písním nábožným.

Zpěvy roratní skládány v době arcibiskupa Arnošta nejprve snad v jazyce latinském a později překládány byly na jazyk český. Dle Balbína skládali je dle mešních textův a dle spisův svatých otcův nejdříve biskupové a kanovníci kostela Pražského, v čemž později následovalo je též ostatní kněžstvo.

K nejstarším zpěvům roratním náležejí „Nastal nám den veselý“, „Andělové jsou zpívali“, „Jméno boží veliké Emanuel“,

¹⁰⁾ Byl v nynější ulici Hybernské, v němž po válce třicetileté usadili se Františkáni, mniši z Irska (Hibernie); l. 1782 klášter zrušen, zřízeno v něm divadlo Sporkovo a nyní jest v něm úřad finanční.

„Věčnému tvorci děkujíc“, „Navštěv nás Kriste žádúcí“, „Zdrávas nejsvětější královno“; mimo to vzniklo množství jiných písní vánočních a velkonočních, o panně Marii, o patroněch českých a jiných svatých; písně ty zpívali času adventního a postního při hodinách a ranních pobožnostech nejdříve umělí, cvičení zpěváci, později zpívali je členové kůřív literatských, čímž zpěv nábožný se šířil a zdokonaloval. Zpěvy rorátní, vynikající neobyčejnou líbezností a dokonalostí, jsou zvláštním a pozoruhodným plodem duševní činnosti předkův našich, jakož svědčí o umělecké vyspělosti a náboženské vroucnosti svých původců.¹¹⁾

Skladatelé zpěvův rorátních snažili se uvésti ve shodu slovo české s nápěvem původním, ježž buď úplně, nebo částečně zachovali, přeloživše slova písní latinských na jazyk český, aneb skládající zpěvy původní způsobem samostatným dle svého nadání, tvořili písně nové. Tím způsobem zachovaly se nápěvy římské v písních českých tytéž nezměněné, v jiných zachovala se část nepatrná původního nápěvu, jiné k nepoznání byly změněny a vznikly z nich nápěvy úplně samostatné.

V některých z těchto zpěvův jest část melodická úpravnější, nežli byla původní, čehož příčinou bylo přilnutí k duchu jazyka domácího a dovednost skladatelův.

Mimo to čítati sluší k nejstarším církevním písním českým „Vstalt jest této chvíle“, jež jeví velikou podobnost s písní Svatováclavskou, „Vítaj milý Jezu Kriste vítaj“, „Vítaj milý Jezu Kriste, jenž se vtělil“, „Narodil se Kristus pán“, „Jezu Kriste, štědrý kněze“, v nichž slovný přízvuk úplně se kryje s přízvukem melodickým a jež vynikají dokonalou formou a vroucím obsahem.

Jednou z nejstarších písní českých jest velkonoční „Bůh všemohoucí vstal z mrtvých žádúcí“, jež rázem svým podobá se písní Svatováclavské a v mnohých částech shoduje se s nejstarší písní polskou „Boga rodzica dziiewica“. ¹²⁾

V Čechách a na Moravě zpíváno ve věku 14. množství nábožných písní při bohoslužbě, a však duchovenstvo přálo více zpěvům

¹¹⁾ Zpěvy rorátní zpívají se dosud při ranních pobožnostech času adventního v kapli Svatováclavské na hradě Pražském.

¹²⁾ Nejstarší polský text písně té zachoval se v rukopise Krakovském z l. 1408. Rukopis Częstochovský, v němž obsaženy jsou noty první sloky, pochází z věku 15. Píseň sama složena ze tří dílův a každý díl má dvě sloky (Pamiętky archaeol. VIII., 472.)

latinským, obmezujíc zpěv písní domácích a konečně usnesla se l. 1406 synoda Pražská na tom, že počet písní českých v chrámě obmezen byl na tyto čtyry: „Hospodine pomiluj ny“, „Svatý Václave vojvodo české země“, „Bóh všemohúcí vstal z mrtvých žádúcí“ a „Jezu Kriste, štědrý kněze“. Zpívání ostatních písní českých při bohoslužbách bylo zakázáno, a přestupky ve směru tom stíhány pokutami církevními.

Vedlé zpěvův duchovních bylo za oněch dob zajisté množství písní světských, jež vyznačovaly se zvláštním tvarem slovným a rytmem hudebním. Ale ze zpěvův těch zachovaly se pouze nepatrné úryvky. Zlomek milostné písně staročeské „Již mne vše radost ostává“ i s nápěvem zachoval se v rukopise z věku 14., a skladatelem jmenuje se jakýsi žák Závíše, ale nápěv, jenž psán mušími nožičkami, má patrné stopy zpěvu církevního a náleží snad době starší. Mimo to zachovaly se z věku 14. nápěvy národních písní počínajících slovy: „Dřevo se listem odívá, slavíček v kerku zpívá“ a „Andělčku rozkochaný, nade všecky převýborný“.

Vzácným zbytkem národního básnictví světského jest milostná píseň „Otep mirhy mnět můj milý“, náležející věku 15., jež zachovala se i s nápěvem v knihovně kláštera Vyšebrodského. Píseň ta, jež psána notami chorálními na čtyrech přímkách, složena jest ze tří částí a předčí jadrnou, svěží melodií a poetickým obsahem. Dle těch ukázek domnívati se lze, že bylo více podobných písní světských, a však nebylo nikoho, kdoby byl zachoval tento květ literární dobám pozdějším.

Č. Č. M. 1885, 109. 1882, 44.

J. Fejfalík, Altöechische Leiche (Sitzb. d. Akad. d. W. Wien 1862).

Mezi umělci hudebními z doby krále Karla IV. připomínají se píštěc Svach¹³⁾ s příjímím „zlatá ruka“ a bratr jeho Maržík, pak trubači Jan a Velek (Vilko),¹⁴⁾ kteří těšili se valné přízni králové.

¹³⁾ Když byli si koupili za své peníze dům čili dvůr s lanem rolí v Hostomicích od Jana měšťana, osvobodil Karel IV. listem dne 4. prosince 1352 daným dotčené bratry (Svacha a Maržíka) i jich dědice na budoucí časy ode všech daní a poplatkův zemských i městských, zvláště pak od berné obecné, kdykoliby v zemi byla vybírána, čímž dům a pozemky jejich byly dědictvím dokonalým a evobodnějším nežli kterékoliv zboží zemské, nedostalo-li se mu podobné milosti královské. (Památky arch. VIII. 148)

¹⁴⁾ Přízeň svou osvědčil Karel IV. umělcům těm listem následujícího znění: „My Karel IV. oznamujeme, že uvažujeme mnohé a bedlivé služby, jež

Vedle těch připomínají se v Praze varhaník Jan, jenž l. 1349 byl advokátem při konsistoři; Johlinus praecentor při chrámě sv. Víta l. 1367, jenž založil nadaci pro mansionáře chrámu toho, z nichž každý v den úmrtí jeho obdržel jednu kopu grošův; kněz Mikuláš varhaník při chrámě sv. Mikuláše na Malé straně l. 1376; Mikuláš varhaník při klášteře sv. Ambrože na Novém městě l. 1377; Prokop varhaník při chrámě sv. Víta l. 1416 a trubač Mikoláš l. 1419.

Mimo to uvádějí se hudebníci, kteří provozovali živnost svou v Praze za doby Karlovy, hudci (*figellatores*), loutníci (*lautenistae*), trubači (*tubicinistae*), pištci (*fistulatores*) a varhaníci (*organistae*), zejména mistr Mikoláš, stavitel fléten v Praze l. 1397.

Na Moravě prosluli za doby té Jan brající na křídlo¹⁵⁾ a jistý houslista, jež vyslal biskup Olomoucký Johannes de Neumarkt (1364—1389) k slavnosti do Kroměříže. V klášteře Velehradském žil succentor, vynikající hudebník, jehož u sebe míti žádal biskup Olomoucký.

Jan a Velek, císařského dvora našeho trubači, dvořané naši mili a věrní, mysl a srdce všech našich věrných, cizích i domácích, již k císařskému dvoru našemu přicházejí, líbeznými zvuky trub svých naplňující, na oslavu a chválu naši i svatě říše každého dne pilně nám prokazují a císařským dvořanům našim libozvukými nástroji svými veliké radosti a veselí působí, aby z časté zasmušlosti k radostnému plnění povinností svých okřivali, to všeobecně uvažující a chtěje, aby také oni z naší štědrosti se potěšili: usnesli jsme se s dobrou rozvahou a prozřetelností ze zvláštní milosti své darovati jim 20 kop grošův Pražských, tak aby polovici na sv. Havla nejbližší přístiho a zbytek o sv. Jiří po tom následujícím z ungeltu vina, který se vybírá v našem větším městě Pražském od milého našeho Petra kolinského, věrného našeho měšťana a tamnějšího, nyní výběrčího zmíněného ungeltu aneb od toho, kdokoliv jim bude, každého roku svobodně mohli vybrati, pokud vůle své nezměníme. Dáno v Mohuči léta 1360, třetího dne měsíce října. P. magister dvora Henricus Australis.“ (Glafeý, *Anecdota, Dresdae et L.* 1734, p. 430, N. 309.) Vilko nalézá se l. 1381 mezi konšely Starého města Pražského a l. 1391 věnoval 15 grošův na zakoupení lampy do chrámu Božího těla na Novém městě Pražském. Chrám žili kapli tu založilo bratrstvo Božího těla l. 1382 na Karlově náměstí ke slavnému konání služeb božích, kde pořádány vigilie a úmrtí mše svatým zpěvem za duše bratří. Při kapli té založen l. 1594 hudební spolek, jehož představeným zvolen Jakub Chimarrheus zpěvák a houslista, ředitel při kapeli císaře Rudolfa II. L. 1798 kaple ta veřejnou dražbou byla prodána a po té zbořena. (Schottky, Prag 1831, 421.)

¹⁵⁾ Křídlo byl nástroj harfě podobný, zvaný ala bohemica.

Jireček, Hymnologia boh. 1878, 2 a n.

Č. Č. M., Zbytky č. písní národních. 1879, 44.

K. Konrad, Děj. posv. zp. staroč I 27 a u. Pam. Arch. 1855, 193.

J. L. Zvonař, Dějiny hudby č. v Slovníku Naučn. II. 456.

W. W. Tomek, Dějepis Prahy, II. 379, III. 195, V. 75.

Formularium et Cancellaria Caroli IV. fol. 133, N. 360. v Celovci.

Pelzel, Karl IV. sv. II. č. I. 343 dd. 26. Augusti 1356

Höfler, Consilia Pragensia p. 52.

Období husitské.

Štědrostí Karlovou nadány byly kláštery a ústavy duchovní v zemích českých měrou neobyčejnou, a jmění to rozmnoženo hojnými odkazy velmožův koncem věku čtrnáctého tím způsobem, že moc stavu duchovního neobyčejně vzrostla, kdežto lid obecný přidržován sloužití vrchnosti své, snášel dosti útrap. Hojná beneficia a tučné příjmy lákaly k stavu duchovnímu osoby, nemající k němu pravého povolání a jmenovitě četné cizince, kteří hojných prae-bend užívající pouze k životu rozmařilému a nestarající se o potřeby lidu, jím opovrhovali. Při udělování duchovních hodností zavládlo překupnictví, a nezřízený život kněžstva byl příčinou, že osvěcení mužové čeští proti nešvarům zjevně vystupovali, ale bez výsledku. Zlořády stále rostoucí byly příčinou rozhořčení lidu, z čehož vzniklo konečně všeobecné hnutí obyvatelstva domácího proti živlu cizímu a proti kněžstvu světskému i klášternímu. Když pak připojily se k těmto rozmlískám různé náhledy ve věcech náboženských, došlo v Čechách počátkem věku 15. ku převratům na poli církevním, jimiž veškerý život nabyl jiné tvarnosti. Většina obyvatelstva, jehož hněv obracel se proti kněžstvu a cizincům nejvýnosnějšími úřady obdařeným, přilnula k zásadám, jež hlásali horlitelé pro pravou víru a mravnost, jako Milič a Jan Hus, kteří zároveň lid proti libovůli utiskovatelův a cizozemcův hájili. Když pak prodlením času hádky ty se přiosťřily, miláček lidu mistr Hus z Prahy vyobcován a konečně v plamenech kostnických zahynul smrtí mučednickou, vymanil se národ český z moci římské a chopiv se zbraně, vypudil ze země hýřilce kněžské i cizozemce, a utvořil samostatnou obec na základech nového učení a řádův domácích.

Když pak v letech brzo nasledujících nucen byl národ český chopiti se zbraně na obranu vlasti, nastala v celém jeho životě úplná změna, jejíž vliv jevil se novým rázem též v písni české. Živel příliš zkroušený a ponížený v dosavadních písních vládnoucí

zmizel a místo něho nastoupila přísnost, odhodlanost a horoucnost, kteréžto vlastnosti přiměřeny byly bojovníkům božím, jichž nej-přednější a nejmilejší zábavou bylo čtení písma svatého a prozpěvování zpěvův nábožných.

Tím způsobem nastal v Čechách a na Moravě obrat v celém životě veřejném i uměleckém, jenž potrvál skoro úplná dvě století.

Před vypuknutím válek husitských obírali se pěstováním umění hudebního mužové nejvzdělanější, jakož i sám mistr Jan Hus byl horlivým pěstitelům zpěvu nábožného, složiv více písní českých, zejména připisují se mu mu píseň „Ježíš Kristus, božská moudrost“ a „Živý chleba“.

Za oněch dob (1419—1434) národního nadšení vzniklo množství zpěvův proniknutých náboženskou vroucností a zádušnou náladou, jmenovitě „Má duše nespouštěj se nikdy boha svého“, „Proč tak náramně truchlíš duše má“ a více jiných téhož rázu, jež za vravy válečné ve sborech husitských zaznívajíce, naplňovaly strachem vojska nepřátelská, posilňující chrabré zástupy lidu českého k vytrvalosti.

Za doby té vznikla též válečná píseň „Kdo jste boží bojovníci a zákona jeho“, jež nad ostatní zpěvy předčí horoucností ducha bojovního a významným, rázným rytmem.¹⁶⁾ Za zvukův písně té kráčeli bojovníci čeští radostně v boj nejzuřivější a jí oslavovali skvělá vítězství.

Zpěvy ty, jsouce obrazem oněch pohnutých dob, jsou důkazem umělecké vyspělosti původců, kteří nejvroucnějším citům svým dovedli zjednatí průchod nápěvy původními, přiměřenými a umělecky dokonalými. Ony předčí nad jiné plody toho druhu hlavně tím, že jeví se v nich první stopy samostatnosti a subjektivního citu; vynikajíce pak obsahem i dokonalostí formální, působí nejmocněji svou původností a nemají potřeby harmonie ani k doplnění, ani k většímu výrazu.

Zpěvy husitské, jež zplodilo horoucí nadšení náboženské, ry-zost mravní povahy a radost plynoucí ze skvělých vítězství nad nepřáteli vlasti dobytých, jsou pravým plodem českého ducha a nejvýznamnějším zjevem oněch pohnutých dob, v nichž každý výkvět

¹⁶⁾ Ambros, *Gesch. d. M.* 1881. III. 429. Píseň tu složil Bohuslav z Čechtic a nalézá se v kancionale chovaném nyní v Č. Museu. Viz *Památky archaeol.* IX. 826 a Palacký „*Dějiny*“ III. str. 535 a III. 2. díl str. 150.

umění byl ničen a v nichž úspěch zabezpečovala pouze mužná síla a udatnost. Avšak dlouholetým válčením seslabeno jádro českého národa, a neskrotnou horlivostí náboženskou dospěly konečně obě velké strany k bitvě Lipanské (1434), v níž potřena byla většina svobodného rytířstva českého.

Tím zasazena první rána svobodnému státu českému a rozhodujícím živlem stalo se vyšší panstvo, jehož moc od té doby stále vzrůstala v neprospěch národa.

Když po ukončení bouří husitských dosedl na trůn v království českém panovník důmyslný z rodu domácibo, slavný Jiřík Poděbradský, nastala v zemi doba utěšenější, ačkoliv i nyní bylo nutno napnouti veškeré síly národa k uhájení samostatnosti. Jiří král, uhájiv svobodu národa proti vůkolním nepřátelům, přihlížel ke zvelebení správy zemské a podporoval rozvoj duševní ve všech oborech.

Avšak po jeho smrti nastaly značné změny ve správě zemské, a panstvo české dosáhlo za slabého krále Vladislava II. (1471 až 1516)¹⁷⁾ a za krále Ludvíka (1516—1526) nad poddanými i nad kněžstvem pod obojí nebývalé moci.

Nové učení Lutherovo v době té vzniklé v sousedních Němcích šířilo se do zemí českých, nalézajíc zde množství přívržencův, kteří v něm viděli cestu k vyvážnutí z dosavadních nesrovnalostí strany pod obojí, ke které náležela většina národa. Také Jednota bratří českomoravských na východě Čech vzniklá nabývala vždy většího

¹⁷⁾ Na panování krále Vladislava II. žil rytíř Dalibor z Kozojed, o němž pověst vypravuje, že ve vězení naučil se housi a výborné jeho hře že kolemjdoucí naslouchajíce, poskytovali mu almužnu. Pověst ta jest pouhou smyšlenkou vzniklou za doby pozdější. — Tehdejší loupeživé rytířstvo žilo po příkladě rytířstva německého, vypovídajíc veškerou poslušnost řádům a zákonům zemským a provozovalo právo pěstni způsobem nejdřezším na měšťanstvu a obchodnících, jež olupovalo po cestách a silnicích, čímž veškerá bezpečnost v zemi zmizela. Proto zbůjníci ti často byli trestáni. — Rytíř Dalibor pobouřil l. 1496 poddané souseda svého, rytíře Adama Ploškovského z Drahonie a pomocí jejich zmocnil se statku jeho. Za to jat byl na rozkaz králův jako rušitel řádův zemských, vsazen do věže Daliborky tehda obnovené a donucen právem útrpným doznati pravdu o svém jednání. — Rozsudkem soudním ze dne 13. března 1498 odsouzen statku, cti a hrdla a po té stat byl katem před branou hradskou. — Poněvadž skřípec, jenž zván houslemi, a provazy, jež zvány strunami, přinutily jej vyznati pravdu, vzniklo pořekadlo „Nouze naučila Dalibora housi“, totiž pravdu říci a přiznati se k svému zločinu. — (Zlatá Praha 1886 str. 182. J. Svátek o věži Daliborce.)

rozšíření, ale různost vyznání náboženského a nevraživost jedné strany na druhou byly velikou závadou rozvoje politického i uměleckého. Neustálé hádky a různice náboženské, sobecké choutky vyššího panstva a nezřízenost života církevního u většiny obyvatelstva v zemích českých staly se hlavním pramenem mravního hynutí a konečného poklesnutí celého národa.

Za panování krále Ferdinanda I. (1526—1564) dostalo se zemím koruny české řádnější správy veřejné a bedlivého konání spravedlnosti, za kteroužto příčinou zmáhala se bezpečnost, šířila vzdělanost a mohutněla zámožnost obyvatelstva. Zavedením řádu jezuitského do Čech sesílena však valně strana katolická, k níž náležela rodina panovnická, a strana ta domohla se konečně úplného vítězství.

Nový směr duševní, zvaný humanismus, zavládnuvší v zemích západních následkem studování staré literatury klassické, zjednal si průchod též do zemí českých a našel zde množství horlivých přestítelův.

Za oněch dob zřizování byli v městech českých a moravských četní křové literátští, kteří pěstující zpěv nábožný, pečovali hlavně o vzdělání mládeže školní. Jejich přičiněním zařizovány v druhé polovici věku 16. po městech četné školy, k nimž dosazováni byli za učitele členové university, a za krátkou dobu dospělo školství v zemích koruny české k značnému rozvoji. Na školách tehdejších¹⁸⁾ byla hudba či muzika jedním z hlavních předmětův a vyučováno jí každého dne času odpoledního mimo sobotu.

V třídě nejnižší cvičila se mládež ve zpívání žalmův způsobem praktickým, ve třídě druhé učilo se počátkům zpěvu a hudby instrumentální, ve třídě třetí bylo společné cvičení, ve třídě čtvrté a páté bylo praktické cvičení v hudbě vokální, na housle a na varhany.

Hudbě vyučovali kantor a succentor ve všech třídách a ve

¹⁸⁾ Školy, jež dle vyznání byly utrakvistické, evangelické, bratrské a katolické, nazývaly se partikulárními a byly dvojího druhu: 1. Nižší či trivialní (trivium, trojceští) o dvou nebo o třech třídách, a předměty vyučovacími byly: gramatika, rhetorika, dialektika. 2. Vyšší (quadrivium, čtverceští) o čtyřech nebo pěti třídách, a předměty vyučovacími byly: arithmetika, musika, geometria, astronomia. Ředitel školy slul rektor, jenž vyučoval ve třídě nejvyšší, ostatní učitelé nazýváni byli kolegové či preceptoři; ty ustanovoval rektor university Pražské, jemuž správa škol náležela. Kantor a succentor vyučovali hudbě, a poněvadž nebyli členy university, ustanovovala je obec sama.

dvou nejnižších třídách též předmětům ostatním, a často věnováno hudbě více času, než bylo po chuti mnohým osobám universitním.

Tím způsobem pěstována při mládeži od počátku školního učení láska ke zpěvu, čímž vyvíjel se jemný cit, vjemavost a smysl pro hudbu a pro umění vůbec ve všech vrstvách národa. Mužové nejvzdělanější věnovali umění hudebnímu velkou péči, přihlížejíce ku pěstování zpěvu nejen při školách, než i v životě domácím.

Že hudba pěstována též při školách vysokých, rozumí se samo sebou; pomůckou vyučovací bylo „Compendium musices descriptum ab Adriano Petit Coclico, discipulo Josquini de Près“, vydané l. 1552 v Norimberce, a Herrmanna Finka „Practica musica“, vydaná l. 1556 ve Vitemberce.

Horlivým pěstováním hudby rozvíjel se utěšeně zpěv církevní, a velký vliv na rozvoj písně české mělo též rozdvojení náboženské, jsouc příčinou, že píseň evangelická, lišící se od zpěvův katolických obsahem i formou, nad ně vynikla. Skladatelé katoličtí skládali na texty mešní a na žalmy latinské, evangelíci a bratři českomoravští brali však ke skladbám výňatky z písma v českých překladech, a nejoblíbenějším po stránce té bylo vyznání víry. Poněvadž pak jazyk národní byl podkladem jejich tvoření hudebního, pracovali s větší zaníceností a vytvořili velebné zpěvy, jimiž národ český právem honositi se může.

Zvláště pak u bratří českomoravských povýšeny byly písně duchovní vedlé kázání za přední prostředek věroučný a bohoslužebný; neboť skládali písně, aby jimi jako kázáním slova božího přisluhovali obecnému lidu k následování pravé víry a služby boží. Tím naznačen byl dostatečně účel písní církevních v Jednotě.

Velikou závadou při tehdejší školské byla latina, jíž vyučovalo se předmětům veškerým; latinská výmluvnost byla účelem nejvyšším při vyučování, k ní především se přihlíželo, ale na jádro věci a na vyvinutí charakteru se nedbalo. Latina byla modlou, pohlcující mladý věk a národnost, plodící samolibé, chvástavé a neplodné světoobčanství, jež opovrhovalo jazykem domácím.

Kněžstvo lpící na zastaralých řádech scholastických, pohlíželo s opovržením na potřeby lidu a stavělo se nepřátelsky i proti zákovstvu, jež nepozbylo dosud vědomí národního. Zřejmo to z listu, jímž administrator a faráři pod obojí Martinovi arcibiskupu Pražskému žalovali na zákovstvo,¹⁹⁾ že při pohřbech místo zpěvův

¹⁹⁾ V měsíci srpnu l. 1582.

latinských zpívá písně české. Žaloba ta neměla však valného úspěchu, jak dle zpráv pozdějších jde na jevo, a žakovstvo zpívalo i později při podobných příležitostech písně české.

Hlavní tři strany náboženské, na něž národ český od doby krále Jiříka se dělil, byli katolíci, kališníci čili pod obojí a vyznavači Jednoty bratrské; k těm přibýlo vyznání evangelické. k němuž ve věku 16. přilnula většina kališníkův. Napnutost mezi těmito stranami stále rostoucí nebyla odklizená ani konfessí českou, již l. 1575 král Maximilian II. byl vyhlásil, a různice náboženské řádem jezovitským rozdmýchované stále se přirostovaly. Když pak na počátku věku 17. někteří z vyšších úředníkův královských o to usilovali, aby strana katolická při všech důležitých úřadech vrch obdržela, a přísně nastupovati počali proti Jednotě bratrské, způsobeno tím veliké jitření mezi nekatolíky a výsledkem bylo vymožení Majestátu císaře Rudolfa II. l. 1609, jímž učiněna měla býti přítrž dalším různicím náboženským. Avšak různý výklad jeho, jakož i jiné neshody politické uspíšily povstání stavův českých l. 1618, a když císař Matyáš l. 1619 byl zemřel, počala proti jeho nástupci králi Ferdinandovi II. zjevná válka, jež skončila porážkou vojska stavovského l. 1620 v bitvě na Bílé Hoře a zničením státu českého.

Že jediná tato porážka dostačila ku přemožení všelikého odporu strany tak mocné, toho příčinou byla nestatečnost vyšších stavův, kteří nedovedli pro věc svou získati veškeré vrstvy národa českého, jejich pánovitost proti stavu městskému a těžké poddanství, v němž lid sedlský byl udržován. Poněvadž povstání stavovské netěšilo se přízni pravého jádra národa, nedostávalo se mu širšího, pevného podkladu, ani rozumného vedení, a proto také brzo úplně bylo potlačeno. Strana katolická, v jejíž čele stál král Ferdinand II., vychovanec jezovitův, využítkovala vítězství způsobem v dějinách nebývalým. Krutou rukou vítězovou zastížení nejen stavové, kteří odboj způsobili, nýbrž také města a veškerý národ český, jehož vyhlazení považováno za čin nejzáslužnější, čehož tytýž dosaženo.

Tomek, Děje král. č. 1864, 173, 359 a n.

Ambros, Gesch. d. M. 1881, III. 428.

Dvorský, Paměti o školách č. 1882, 272, 417 a j.

Literární listy 1865. 95 a n.

O zpěvu a hudbě ve star. šk. č. Škola a život 1878, 19, 47.

Školy za různověrství v Č. Osvěta 1880. II. 835.

Č. Č. M. 1845, 370, 604. Paměti o školách č. 1870, 48, 1874, 191.

Č. Č. M. 1845, 595. 1862, 24.

T. Bilek, Tovaryšstvo Ježíšovo 1873, 16 a n.

O kurech literátských a kancionalech.

Velikou zásluhu o zvelebení zpěvu staročeského získali si kůrové literátští, již zpěv nábožný v městech českých a moravských pěstující, ke vzdělání mládeže přihlíželi a zřizováním drahocenných kancionalův zůstavili nejkrásnější památníky umění českého.

Již za časův pradávných býval v Čechách při každém chrámě kathedrálním a kollegiátním určitý počet zpěvákův pod zvláštním správcem či kantorem, jichž povinností bylo při službách božích prozpěvovati a jmenovitě času adventního před ranními službami oslavovati spasitele zpěvy k tomu vyměřenými. Ranní tyto zpěvy či roráty dosáhly vrcholu dokonalosti koncem věku čtrnáctého, ale nedlouho po té přerušeny pobožnosti ty bouřemi husitskými.

Po utišení bouří náboženských přihlíženo k obnovení bývalých zvyklostí, ale poněvadž nebylo lze vydržovati všude zpěváky cvičené, utvořila se po větších městech společenstva, zvaná kůrové literátští, jichž členové dobrovolnou úmluvou se zavázali, že ke slávě boží přispívati budou zpěvem společným. K účelu tomu dávali si přepisovati a notovati potřebné zpěvníky či kancionaly, gradualy, antifonáře, žaltáře a knihy chval božských.

Nejstarší zpráva o literátech zachovaná týká se literátův při kapli Betlémské v Starém městě Pražském koncem věku čtrnáctého.

Jedním z nejstarších byl kůr literátský v Litoměřicích, kvetoucí za panování krále Vladislava II., a za nejvýznamnější mezi tovaryšství způsobu toho v Čechách pokládán kůr literátský v Hradci Králové, o němž činí se první zmínka l. 1505, když měšťan Jan Frauš daroval mu ozdobný antifonář za 50 kop grošův Pražských pořízený. Nejřednějšími v Praze byli kůr literátský při chrámě sv. Jindřicha na Novém městě a při chrámě Týnském.

Kůrové literátští zřizování byli ve věku 16. nejen v Čechách a na Moravě, ale šířili se odtud i na Slovensko a do Polsky.

Ke sborům literátským náleželi skoro všickni hodnostáři městští a občané nejváženější, neboť považováno to za povinnost každého vzdělance. býti vzorem lidu obecnému. Za tou příčinou dosáhli sborové ti velikého vlivu v občanstvě, a tím dají se vysvětliti časté

odkazy, jež osoby zámožné byly jim činily. Vládnouce pak značným jménem, mohli činiti literáté tak veliká vydání na pořizování skvostných kancionalův, jež na pergaméně psány a ozdobovány umělými drobnomalbami od mistrův nejslavnějších. Tím způsobem dostalo se umění malířskému příležitosti k utěšenému rozvoji, a malířství miniaturné vyšinulo se koncem 16. věku v Čechách na takový stupeň dokonalosti, že výtvary z doby té postavit lze po bok nejvýtečnějším toho druhu dílům zahraničným.

Že kůrové přispívali ku povznesení zpěvu českého, netřeba šře dokládati, neboť členové přinášeli ušlechtilý způsob zpěvu z chrámu do tiché domácnosti, čímž vkus hudební se šířil a jemnil; majíce mimo to dozor nad školami, přihlíželi k řádnému jeho cvičení a pěstování při mládeži školní.

V životě kulturním měli sborové význam neocenitelný a zvláštěního zasluhuje povšimnutí, že byl to zjev na půdě české samostatně vzniklý, jímž žádný jiný národ honositi se nemůže.

Na některých místech rozdělovali se kůrové na sbor český a latinský, dle toho, jakým jazykem zpívali; veliká většina jich byla pod obojí, někteří katoličtí, někteří protestantští.

Na Moravě byli kůrové literátští v Třebíči, kde zachovaly se nejstarší artikule z léta 1516, mimo to v Bystrici, v Jemnici, v Jimramově, v Hulíně, v Křižanově, v Letovicích, v Mezeříčí, v Prostějově, v Strážnici, v Starti, v Zlíně a v Žďáři.

Sborové ti zůstali v činnosti až do léta 1620; když pak země česká hromadným vypovězením vzdělaného a zámožného obyvatelstva zbavena byla většiny národa, zanikla rázem činnost sborův těch blahodárně působivších.

Koncem věku 17. obnovováni byli spolkové literátští, avšak nebyli to sborové rázu starého, nýbrž spolkové založení na základě obřadův katolických, jichž činnost neměla dřívějšího významu, a ti zrušení byli l. 1785 rozkazem vládním.

Památky archaeol. X. 719. 1871—1873, 805.

F. Tadra, Sborný literácké v Čechách, Památník Hlaholu 1886.

V kancionalích psaných zahrnuty jsou zpěvy chorální ke všem dobám církevního roku, jmenovitě k velkým svátkům výročním, ke dnům apoštolským, ke dnům patronův českých a jiných svatých, mimo to kyrie, gloria, graduale, offertoria, sanctus, antifony, lamentace, zpěvy k procesím a prosy k slavnostem církevním.

Skvostné kancionaly zachovaly se v mnohých městech českých, jmenovitě v Boleslavi Mladé, v Brodě Německém, v Čáslavi, v Duchcově, na Horách Kutných, v Chrudimi, v Jaroměři, v Jistebnici, v Klatovech, v Králově Hradci, v Litoměřicích, v Litomyšli, v Lomnici n. P., v Lounech, na Mělnice, v Poličce, v Prachaticích, v Praze při chrámě sv. Štěpána, sv. Víta v Příbrami, v Rakovníce, v Roudnici, v Sedlčanech, v Štěpánově, v Táboře, v Teplici, v Třebenicích, v Zámukách a v Žluticích. Tři drahocenné kancionaly jsou ve dvorní knihovně Vídeňské a dva ve sbírce Ambraské ve Vídni. Více skvostných kancionalův chová se v knihovnách Pražských, jmenovitě v universitní, v musejní, v klášteře Křižovnickém a Strahovském.

Největší cenou vynikají dva české kancionaly Královéhradecké, psané v letech 1585—1604, jimž co do ozdobnosti a umělecké ceny vyrovnají se pouze kancionaly Litoměřické a Žlutický.

První kancional český zavírá v sobě zpěvy rorátní, v druhém jsou zpěvy ke slavnostem výročním a jsou tím zajímavý, že zachovala se v nich jména písaře, skladatele zpěvův a malíře ozdob. Psal je Matěj Litoměřický, znamenitý zpěvák, později radní písař a konšel Královéhradecký, jenž 18. září 1599 zemřel; zpěvy skládal proslulý hudebník Jiří Rychnovský, drobnomalby maloval slavný malíř Matouš Radouš, oba sousedé a konšelé Chrudimští a všichni tři vyobrazení jsou v celé postavě barvami v první knize na čtvrtém listě.²⁰⁾ Malby vynikají svrchovanou krásou, lahodou a neobyčejnou pňvabrostí.

Kancionalu Královéhradeckému podobá se v mnohé části český kancional Chrudimský, shotovený l. 1598 a psaný velmi ozdobně písmem fraktuře podobným. Písmena počátečná okrášlena jsou zlatem a barvami a na počátku jest 19 obrazův, jež malovali slavní malíři Matouš Rambousek a Matouš Radouš, oba proslavení umělci v Chrudimi usedlí.²¹⁾

Latinský kancional Chrudimský shotoven l. 1530.

Kancional Litomyšlský, čítající 568 listův, shotovil Jiří Laches Nepomucký l. 1563, obrazy maloval slavný malíř Matouš Ornyš z Lindperka a vazbu obstaral knihař Adam v Praze.

Kancional Žlutický shotovil l. 1565 Jan Tábořský v Praze, malby okrašené maloval malíř a měšťan Pražský Fabian Polirár a zahrnuto v něm 29 zpěvův. Náklad celkem 283 kopy 12 grošův míšenských zapravili Hendrich starší a mladší markrabí z Plavna.

Český kancional Mladoboleslavský shotovil l. 1572 Jan Kantor Pražský na útraty měšťanky Kateřiny Militky a zahrnuto v něm 551 listův pergamenových.

Latinský kancional Německobrodský shotovil l. 1505 Pavel Mělnický nákladem Mikuláše mladšího Trčky z Lipé, bohatstvím prosluleho. Přímký notové jsou červené, noty černé a zlaté, písmo gothické a počátečná písmena z předu ozdobena jsou zlatem velmi bohatě.

²⁰⁾ Památky archeol. III. Obraz sedmý. Dlabač II. 527.

²¹⁾ Od misionářův jezovitských, již v Chrudimi 28. července 1738 slídili po knihách kacířských vyřezáno z něho 40 listův. Misionáři ti byli pověstný třeštěnec A. Koniáš, Matěj Sechstaedter, Aleš Fleischer a František Klíč.

Když l. 1785 zrušení byli rozkazem císařským kúrové literatšti měl sbor Královéhradecký mimo jiné památky písemnictví českého 2 velké kancionaly české, 6 kancionalův latinských na pergameně a 5 kancionalův na papíře psaných, jež při veřejné dražbě, konané 1. dubna 1786, měššané tamější koupili, zachovavše je chrámu katedrálnímu. Dle českého kancionalu Královéhradeckého vydány „Roráty“ v Praze l. 1823.

Veledůležitou památkou zpěvu církevního jsou dva kancionaly Jistebnické, pocházející z první doby kůrův literátských, nyní uložené v knihovně Musea království Českého v Praze. Prvý z nich, sepsaný bezpochyby před bouřemi husitskými pro bohoslužby katolické, jest latinský a má na konci 8 písní českých; druhý, shotovený nejspíše v době husitské, zavírá v sobě vedle latinských více zpěvův českých s nápěvy.

Vzácnou památkou byl husitský kancional, jež l. 1570 poříditi dal pořádek řeznický v Benešově péči občana Václava Rotaria (koláře). Opis jeho nalézá se v knihovně ústavu pro hudbu církevní v Praze a v něm zachovaly se vícehlásé skladby některých skladatelův, z nichž Jan Trojan Turnovský výslovně jest jmenován.

Nejohlednějším mezi kancionaly českými jest kancional Smiškovský, chovaný ve sbírce Ambraské ve Vídni, shotovený v letech 1491—1493 na Horích Kutných nákladem zámožné rodiny hornické Smiškův z Vrchovišť; zavírá v sobě 980 listův pergamenových, písmo jest pravidelná minuskula, osnova notová o čtyřech přímkách a písmeny jsou 4—7" vysoké.

Vzácný kancional chová se v býv. universitní knihovně v Olomouci.

J. Solař, Dějiny Králové Hradce 1870, 454.

Památky arch. II. 91; I. 188; III. 188; IX. 825; X. 734; VI. 17, 52 a sl. Ambros, Der Dom zu Prag, 306.

Jelínek, Historie Litomyšle III, 124.

Das Literatenbuch zu Luditz „Bohemia“ 1834, č. 16. a 17.

Po stránce hudební mají velikou váhu různé sbírky písní a chval božských čili kancionaly tištěné.

Zpěvy náboženské uváděny ve sbírky v Čechách již ve věku 13., ale nejstarší známá sbírka, zahrnující v sobě 18 písní českých, pochází z věku 14.; za doby následující vyskytovaly se podobné sbírky častěji, a v polovici věku 15. sestaven již úplný kancional, do něhož vedle písní nových vepsáno mnoho písní starších.

Vlastním zakladatelem zpěvu mezi pod obojími byl kněz **Václav Miřinský**, jenž písně nábožné horlivě sbíraje, sám jich mnoho složil; byl to muž ctnostného, příkladného života, jenž zemřel l. 1492. Sbírký jeho písní vydány byly teprve po jeho smrti, a sice „Písně gruntovní“ l. 1522 v Praze, po druhé l. 1531, „Písně starého zákona“ l. 1567 a 1577, „Písně na epištoly“ l. 1590.

Po Miřinském byl předním skladatelem písní nábožných minorita **Kliment Bosák**, pravý básník a výtečný hudebník, jenž

dlouhá léta žil v klášteře Jindřichohradeckém. Mimo jiné pochází od něho velebná píseň „Otče náš, milý pane“, nad jiné vynikající.²²⁾

Zajímavou sbírku zpěvův nábožných, nazvanou „Písně nové na sedm žalmů kajících i jiné písně“, vydal rodilý Slovák **Jan Sylvan** l. 1571. Sbírka ta jest tím důležitá, že při mnohých písních položeny jsou počátky národních písní světských k naznačení melodie, dle níž písně nábožné zpívati se mají. Sylvan byl písařem pana Jana Popela z Lobkovic, proslul jako výborný básník i hudebník a zemřel l. 1572 v Domažlicích.

Jan Rosacius Musophilus Soběslavský vydal „Písníčky křesťanské s melodiemi notovanými“ l. 1568 v Praze a „Kancional jednohlasný“ l. 1585 v Praze.

Spořádanější nežli u pod obojích byla přesnotvorná píle v Jednotě bratrské, kde sestavování a tiskání kancionalův dělo se pod dohledem starších. První tištěná sbírka zpěvův bratrských, nazvaná „Písně chval božských“, vydána l. 1505 v Mladé Boleslavi, kde již od l. 1500 nalézala se tiskárna bratrská. Ve sbírce té zahrnuto 85 písní, jež spořádány jsou dle roku církevního. K potřebě lidu vydána sbírka zpěvův nazvaná „Písně velké“ l. 1519 v Litomyšli péčí knihtiskaře Pavla Olivetského.

Po té vydány sbírky písní l. 1531 v Mladé Boleslavi, l. 1541 v Praze, ale poněvadž nevyhovovaly potřebám Jednoty, uloženo bratrům Janu Černému a Janu Blahoslavovi, aby spořádali sbírku novou. K tomu došlo po delších přípravách a sestaven zpěvník, nazvaný „Písně chval božských“, jež vydán l. 1561 v Šamotulech u Poznaně péčí tiskaře Alexandra Oujezdského. Ve zpěvníku tom, jež zván Šamotulským,²³⁾ zahrnutý jsou 744 písně s notami na 798 stranách. Jelikož zásoba výtiskův brzo byla rozebrána, učiněno nezměněné vydání l. 1564 v Evančicích.

Třetí vydání ve skvostné úpravě **Blahoslavem** l. 1576 v Evančicích pořízené náleží k nejskvostnějším knihám českým; neboť ozdobeno jest mnohými obrazy, a písmena počátečná ozrášlena jsou vzácnými a umělými ozdobami. Kancional ten vydán po té l. 1581, 1598 a 1615 v Králicích.

Zvláštní cenou vynikají „Žalmové aneb zpěvové sv. Davida“

²²⁾ Viz Cyrill 1889 č. 2, 3., 5.

²³⁾ Kancional ten nově vydán l. 1815 na Horách Kutných.

v rhythmy české v nově vyložené a k zpívání sformované (s notami), jež vydal **Jiřík Streyc** l. 1587, 1590 a 1596 v Králicích.²⁴⁾

Slavný tento učenec a výtečný znalec umění hudebního narodil se l. 1536 v Zábřehu na Moravě, studoval v Mladé Boleslavi, po té v Královci a v Tubinkách. Pro svou učenost na slovo brán, povolán byl l. 1591 za staršího rady bratrské a l. 1594 stal se správcem Jednoty v Židlochovicích na Moravě, kde 25. ledna 1599 zemřel. On byl též jedním z překladatelův šestidílné biblí Králické, a jeho žalmy přijaty do různých kancionalův, jmenovitě též do katolického zpěvníku Štejrova, l. 1683 vydaného.

Nejvzácnější sbírkou jest „Kancional bratrský“ čili „Písňe duchovní evangelistické“, vydané tiskem l. 1615 v Králicích. Zpěvník ten, zavírající v sobě 644 písňe, jest ve folio vkusně proveden, poněkud ještě nádherněji, než Kancional Blahoslavův z l. 1576; neboť některé výtisky učiněny byly na pergameně, a jest to pravá chloubka umění knihtiskařského.

Obsah jeho rozdělen na čtvero dílův: 1. O bohu a skutcích jeho. 2. O církvi svaté svítězilé i rytěřující. 3. O počtě boží pravé z víry vycházející. 4. O věcech budoucích a jiných k tomu připojených. Písňe s rejstříkem zaujímají 548 stran, po té přidání jsou „Žalmové s melodiemi“ v překladě Jiříka Streyce na str. 549—694. Písňe pohřební ze zpěvníku toho vypuštěné sestaveny ve zvláštní příruční knížku a vydány o sobě l. 1615.

Přívrženci vyznání Lutheranského těšili se větší svobodě na Moravě nežli v Čechách a pod ochranou pana Karla z Žerotína staršího vznikl na Moravě první kancional lutheranský „Písňe chval božských“, jež vydal kněz Jakub Kunvaldský l. 1572 v Olomouci, po druhé l. 1576.

Tobiáš Závorka Lipenský, kněz v Doubravníku, sestavil a vydal velký kancional lutheranský „Písňe chval božských“, to jest „Zpěvové svatí církevní, starší i nové l. 1606 u Jiříka Dačického v Praze. Obsah rozvržen na čtvero dílův, a melodie jsou buď notami vloženy aneb naznačeny odkázáním.

Druhé vydání s titulem „Kancional neb zpěvové církve evangelické, starší i nové v jedno shromáždění s přidáním Žalmův Streycových“ pořizeno l. 1620 v Praze tiskem Daniele Karla z Karlsperka.

²⁴⁾ Nejnověji vydání jsou žalmové l. 1827.

Kancional katolický, to jest „Sebrání zpěvův pobožných s přidavkem sekvencí pobožných a starodávných“ sestavil a vydal probošt kláštera Sternberského **Jan Rozenplut** l. 1601 v Olomouci.

Druhý kancional katolický, nazvaný „Písně katolické k výročním slavnostem“, sestavil a vydal kněz **Jiřík Hlohovský** l. 1622 v Olomouci u Matyáše Handle.

Styky starších Jednoty bratrské s Lutherem udržované byly příčinou, že sami starali se o vydání písní svých v překladě německém a práci tu vykonal Michael Weysz, mnich ze Slezska, jenž l. 1531 učiněn knězem bratrským a l. 1534 v Landskrouně zemřel. On přeložil 138 písní, jež s názvem „Ein New Gesangbuchlein, Jungen Buntzel durch Georgen Wylnsschwerer“ vydány l. 1531 v Mladé Boleslavi. Pro nauku o večeri páně, v písně vnesenou, učinila kniha ta nemalé pohoršení v Jednotě bratrské a proto nemeškali bratři poklesek ten napravit, uloživše přehlednutí písní těch na bratra Roha a dva jeho společníky, kteří dílo to brzy vykonali. Zpěvník takto opravený a nazvaný „Ein Gesangbuch der Brüder inn Behemen und Merherru“ vydán l. 1535, po té l. 1540 a l. 1544 v Norimberce u Jana Günthera a l. 1564 u Jana vom Berg i Oldřicha Newbera. V úpravě té jest 36 písní od Roha přeložených, ostatní jsou překlady Weyszovy.

Sbírka zpěvův, nazvaná „Ein hübsch new christlich Gesangbuch...“, učiněna později, a l. 1564 podán králi Maxmilianovi II. rukopis kancionalu „Kirchengesang“, jenž tiskem vydán l. 1566 v Evančicích.

Literatura česká měla ve věku 16. velký vliv na písemnictví polské a zvláště znamenati to lze v básnictví církevním.

Když pak bratři čeští l. 1548 do Polska se přistěhovali, ujalo se učení jejich brzo mezi Poláky a ukázala se potřeba kancionalu polského. O pořízení jeho pečoval Alexandr z Aujezda a Zwojenic, impresor z Litomyšle, jenž spojiv se knězem Walentinem z Brzezowa, vydal sbírku zpěvův nazvanou „Cantional, albo księgi chwał Boskich“ l. 1554 v Královci. Druhé vydání, dle úpravy Blahoslavovy učiněné a nazvané „Cantional, albo piśni duchowne słowa Bożego složene“ vytištěno l. 1569 v Krakově.

Václav Nicolaides Vodňavský, mistr svobodných umění a radní písař v Žatci, jenž proslul jako výborný znalec hudby, přeložil sbírku zpěvův českých na jazyk latinský, nazvanou „Cantiones evangelicae ad usitatas harmonias, quae in ecclesiis Boemicis ca-

nuntur, accomodatae",²⁵⁾ k níž připojil nápěvy původní a tiskem vydal s předmluvou od Melanchthona sepsanou l. 1554 ve Vitemberce. V úvodě ke sbírce té svědčí o výbornosti náboženských zpěvův českých a zvláště o nápěvích, o nichž praví doslova: „Nápěvův užil jsem u nás i chlapcům známých a to nikoli bez jistého účelu. Neboť nápěvy od našich předkův prostým uměním skládané, dle okolností časové mnoho vážnosti, důstojnosti ba i líbeznosti do sebe mají, tak dojímajíce, tak patrně kráse hovíce, že nic nad ně není. Z čehož patrné, že staří Čechové hudbě velmi přáli a že toto nejznamenitější umění... velmi bedlivě vzdělávali.“ (Dlabač K. I. II., 389.)

Humanista Tomáš Mitis z Limuz vydal latinský zpěvník k potřebě společností literátských s titulem „Himnodiae in Messiam ex cantionibus Bohemicis“ l. 1576, 1577 a 1581 v Praze.

Když po bitvě Bělohorské nastalo pokutování národa českého a veškerí nekatolíci z Čech byli vypuzeni, usadili se mnozí z nich blíže hranic v zemích sousedních v Lužici a v Sasku, jiní odešli na Slovensko a do Polsky. Delší dobu potrvaly v zemích těch sbory bratrské a vydávány byly kancionaly v Žitavě, v městech království Uherského, v Benátkách, v Norimberce a v Amsterdamě. Koncem věku 17. však sborové ti v živlu cizím úplně zaniknuvše, přispěli značnou měrou k rozvoji literatury německé a ke všeobecnému pokroku v oněch zemích, kde nejvíce jich se usadilo, zvláště v sousedních Sasích a Braniborech.

Z učencův českých pečoval v době té o vydání kancionalův proslulý veršovec a skladatel zpěvův českých **Jiří Třanovský**. Naroděn l. 1591 v Těšíně ve Slezsku, studoval ve Vitemberce a zřízen l. 1609 na kněžství evangelické, stal se správcem školy Meziříčské; po vypuzení z Moravy žil ve Slezsku, od l. 1627 na Slovensku a stal se l. 1631 duchovním správcem ve sv. Mikuláši v Liptovsku, kde 29. května 1637 zemřel. Vydal tiskem kancional s nápěvy „Cithara sanctorum“, nebo Žalmy a písně duchovní staré i nové l. 1635 v Liptově. Sbírka ta, 400 písní v sobě zahrnující, z nichž asi 150 písní bylo jeho vlastních, stala se nejoblíbenějším zpěvníkem vyznavačův evangelických, později vícekrát tiskem byla vydána a novými zpěvy až na 1000 písní rozmnožena.

²⁵⁾ Písně evangelické, upravené dle užívaných melodií, jak se zpívají ve chrámech českých.

Nejdůležitějším zpěvníkem v cizině vydaným byl „Kancýonal, to jest kniha žalmův a písní duchovních“, jež vydal slavný Jan Amos Komenský l. 1659 v Amsterdamě.²⁶⁾

Jireček, Hymnologia boh 4 a u Rukověl k děj. l. č. II.

Č. Č. M. (Písně Jana Augusty) 1845, 195 a 1879, 44 (Zbytky nár. p.)

Jungmann, Historie l. č. 261. Slovník N. IX. 540. Cyrill 1889

Skladatelové ve věku 16.

Skladatelové zpěvův českých, vynikající vnímavostí hudební a všímající sobě vymožeností uměleckých v cizině dosažených, tvořili dle vlastního názoru a udržující se v proudu pokroku, octli se způsobem přirozeným v popředí tvoření uměleckého a vytvořili v oboru písně české díla skvělá a dokonalá.

Až do polovice věku šestnáctého byl zpěv jednohlasý v Čechách panujícím a pěstován zde se zvláštní horlivostí.

Když pak ve věku patnáctém vyvinula se v Nizozemí²⁷⁾ hudba vícehlasá, jež v Itálii ve věku 16. dospěla na vrchol dokonalosti, šířil se sloh ten i v zemích sousedních a počali jej pěstovati také skladatelé čeští.

²⁶⁾ Vzácnou památkou jest jeden výtisk kancionálu nazvaného „Žalmové aneb zpěvové sv. Davida“, t. j. Písně evangelické s nápěvy, jež tiskem vydal knihtiskař Daniel Karel z Karlsperka v Praze l. 1618 ve folio.

Zpěvník ten náležel Šimonu Vokačovi, měšťanu Pražskému, jenž 21. června l. 1621 na náměstí Staroměstském s ostatními odsouzenými byl odpraven. V něm zapsána jsou jména oněch uvězněných nešťastníkův, kteří před svou smrtí ve vězení na radnici Staroměstské z něho se modlili. Doktor Matyáš Borbonius vzal knihu tu jako drahou památku do vyhnanství l. 1627, a když později do Toruně odešel, zanechal ji v Žitavě, kde dosud se chová.

Kancionály české mají velikou důležitost po stránce hudební, poněvadž zachoval se v nich veliký poklad hudby staročeské až dosud skoro nepovšimnuté a ve směru tom zaslouhuji pozornosti nejpilnější.

²⁷⁾ Z velikého množství kontrapunktistův nizozemských vynikli: Okeghem, Josquin de Près (1450—1521), Johannes Mouton († 1522), Adrian Willaert (1480—1562), zakladatel hudební školy Benátské; Claude Goudimel (1500—1572), zakladatel hudební školy Římské a Orlando de Lasso (1520—1594). V Římě žili Tomaso Ludovico da Vittoria (1540), Giovanni Animucia († 1570), Giovanni Maria Nanini (1540—1607), Palestrina (1515—1594) a Luca Marenzio (1555 až 1599, v Benátkách Cypriano de Rore (1516—1565), Andrea Gabrieli (1510 až 1586), Giovanni Gabrieli (1557—1612) a více slavných umělcův.

Skládáním zpěvů církevních a vydáváním zpěvníků českých či kancionalů obírali se učenci nejslavnější a zvláštní péči věnovali oboru tomu členové Jednoty bratrské.

Po stránce zpěvné bývala srovnalost textu s chodem melodie hlavním a tytýž jediným pravidlem, poněvadž písně skládaly se většinou k nápěvům starším, jak církevním, tak i světským, národním. Později skládány též melodie nové, neboť nalézali se mezi bratřími nejen básníci, než také vzdělání hudebníci, kteří s horlivostí v oboru tom pracovali.

O zpěvu vícehlasém děje se první zmínka, když zavítal král Ferdinand I. 1. 1558 do Prahy. Při vjezdu tom vítán byl od žactva čelnějších škol, neboť každý sbor žáků zpíval čtyřhlasou píseň latinskou, kantoři škol zpívali pětihlasý hymnus „Zdráv buď, Ferdinand“, a kantoři škol židovských zpívali žalmy na rozdílné hlasy upravené jazykem židovským.

Harmonie zpěvů vícehlasých zvana **srovnávání**.

Nejslavnějším skladatelem českým v oboru tomto ve věku 16. byl **Jan Trojan Turnovský**, farář v Sepekově a v Netvořicích, jehož skladby zachovaly se v kancionale, jež poříditi dal pořádek řeznický v Benešově. Jelikož při některých zpěvech v kancionale jméno jeho jest uvedeno výslovně, zachována tím jeho památka, o dalších osudech a žití jeho však nic není známo, pouze dle toho, že nazýván Turnovským, souditi lze, že narodil se v Turnově. V kancionale zachovaly se z jeho skladeb následující, jak uvádí Zvonar:

1. Patrem pro čtvero hlasův, jehož stálým zpěvem (cantus firmus) jest nápěv písně „Kristus příklad pokory“. Skladba ta jest v jednoduchém kontrapunktě a závěrky jednotlivých dílův ozdobeny jsou kontrapunktickými okrasami. Na závěrečné notě stálého zpěvu provádějí průvodné hlasy dozpěv v kontrapunktě ozdobném, čímž skladba jest zaokrouhlena a určitě zakončena.

2. Figurovaný chorál o pěti hlasech „Všemohoucí stvořiteli“ má 24 velké čtyřdobé takty a jest v tónině jónické.

3. Responsorie čili odpovědi pro čtvero a patero hlasův o čtyrech, osmi a dvanácti taktech, jichž užívalo se při velkých službách božích.

4. Choral „Kristus příklad pokory“ (pocházející z l. 1571) vyniká jednoduchostí, zkroušeností hlavního zpěvu a krásnou čtyřhlasou

harmonii; co do provedení jest vzorem církevní písně a perlou mezi zpěvy českými; harmonisace jeho jest dle tóniny frygické.

5. Figurovaný choral „Kdo se líbí bohu“ má 24 takty a čtyřmi posledními jest úplně zaokrouhlen.

Mimo to spracoval Trojan více oblíbených zpěvův ze starší doby pocházejících, zejména „Otče náš, milý pane“, „Vstať jest této chvíle“, „Vítej sladký těšiteli“, „Bože, otče, sešliž nám“, jež spracována trojhlasým kontrapunktem.

Srovnáme-li sklady Trojanovy se skladbami jiných skladatelův, praví J. L. Zvonař, shledáme, že nejsou tak umělé, jako skladby jeho vrstevníkův zahraničních, mají však svůj vlastní ráz původní a jsou plody spíše ducha, než rozumu; nejsouce tak obšírné jako motetta podobají se mistrným miniaturám, v nichž slovo české s tónem sloučeno způsobem uměleckým v lepý celek, posvátnosti chrámu přiměřený.

Ambros, Gesch. d. M. 1881. III. 429.

Dalibor 1862, 33. Slovník Naučný IX. 602.

Nár. Listy 1862 č. 31. (Skladby T. od J. L. Zvonaře.)

Cyrril 1889, 17. (Písně K. Bosáka.)

Nad vrstevníky své proslul slavný varhaník a skladatel zpěvův českých **Jiří Rychnovský** v Chrudimi. Narozen v Rychnově nad Kněžnou v letech 1540—1545, a vycvičiv se v umění hudebním i literním, stal se l. 1570 rektorem kůru a kantorem v Chrudimi, kde až do své smrti blahodárně působil a zemřel asi l. 1615—1616 jako stařec výše sadmdesátiletý. Vynikaje vzděláním a přirozeným nadáním v oboru umění hudebního, skládal zpěvy do kancionalův a jmenovitě notoval kancionaly Královéhradecký a Chrudimský, jež náležejí k nejvzácnějším památkám českým z oné doby. V kancionale Královéhradeckém zachovala se jeho podobizna.

Jako výtečný varhaník proslul jeho syn **Václav Rychnovský**, jenž narodil se v Chrudimi, a l. 1599 stal se varhaníkem při chrámě sv. Jindřicha v Praze. Jelikož mistrnou hrou obrátil k sobě všeobecnou pozornost, zván byl často do měst okolních ke slavnostem hudebním. L. 1607 zavítal v té příčině do Českého Brodu, dal se tam slyšeti na varhany dne 17. září, ale druhého dne náhle zemřel, prý otrávením

Dlabač K. L., II. 574. (Rychnovius.) 528.

A. Sedláček, Rychnov nad Kněžnou, 1871, 56.

Památky archaeol. II. r. 1856, str. 184. III. obraz sedmý.

Slovník Naučný VII. 1202.

Vedle uvedených připomínají se umělci hudební:

Rachtaba či Rachterba varhaník při chrámě sv. Mikuláše v Starém městě Pražském a kantor při tamější škole, jenž l. 1520 zemřel na mor. Složil množství písní světských a nábožných, z nichž píseň „O daremné světské utěšení“ nalézá se v kancionale bratrském; Vít Fayt, slavný zpěvák, narozen 1501 v Žitavě, dosáhl hodnosti bakalářské na vysokém učení Pražském a byl kantorem při škole Českobrodské, kde 24. prosince 1551 zemřel; Matyáš Kozmauda, vyhlášený hudebník, byl l. 1546 kantorem při škole Chrudimské a jezdíval často do Řezna a do Vídně ke dvorním slavnostem hudebním. Rodericus Jan z Chotěřiny, kantor v Hradci Králové, † 1561; Matěj Juncæus Pořicius de Roklina, narodil se v Chrudimi, proslul jako výtečný hudebník a byl kantorem kůru při chrámě sv. Jindřicha v Praze, kde 7. září 1582 zemřel; Václav Jan Mathias v Žiželcích složil „Alleluja“ a prósu k počtu mistra Jana Husi, již užívalo se při bohoslužbě; Jiří Kropáč, proslulý hudebník, složil a vydal „Missarum tomus primus quinque vocum“ ve Vlašských Benátkách l. 1578; Jirík Steffanides v Litoměřicích l. 1580; Jan Civilius z Lomnice byl kantorem na Mělnice a vydal „Pisně s nápěvy“ v Praze l. 1582; Václav z Radkova, rektor kůru v Žatci, † 1582. Žlutický Jan, kantor v Litoměřicích 1588 a v Domažlicích 1590; Jiří Pražský, skladatel v Praze l. 1589; Jan Simonides byl rektorem kůru na Horách Kutných, kde l. 1587 zemřel; Jan Mastík ze Solnice byl l. 1588 kantorem v Chrudimi; Jan Žabka z Loun byl rektorem kůru v L. Kostelci l. 1592; Jan Vencálek, proslavený virtuos na loutnu v Praze, kde 1598 zemřel; Jan Kopřiva či Urtika Strakonický, varhaník v Budějovicích, jenž l. 1599 zemřel na mor; Jan Vlašimský, varhaník a starší sboru literátského v Českém Brodě, jemuž odkázal vzácnou sbírku hudebnin a l. 1600 zemřel; Adam Smetana z Hořic, skladatel l. 1609; Pavel Kalous z Častalovic, slavný zpěvák a rektor kůru při chrámě sv. Jindřicha v Praze, kde 1611 zemřel; Václav Rejsar, rektor kůru v Náchodě l. 1618; Lukáš Cibulovský byl l. 1617 rektorem kůru v Českém Brodě; Jan Brodský z Věčína, zpěvák a varhaník, byl l. 1620 správcem kůru literátského v Českém Brodě; Kristian Rott byl l. 1625 varhaníkem v Litoměřicích a složil „Courant Lustgärtlein“, jež vydal tiskem v Drážďanech.

Václav Philomates z Hradce Jindřichova složil spis ve verších latinských, nazvaný „Musica plana“, jenž tiskem vydán l. 1512 ve Vídni, l. 1533 ve Strassburku; Jan Josquin sepsal jazykem českým spis „Musica“, t. j. zpráva k zpívání náležitá, jež vydána tiskem l. 1551 v Olomouci a l. 1561 v Prostějově.

Mimo to žilo zajisté i v ostatních městech českých více dovedných hudebníkův, o nichž dalších zpráv se nezachovalo.

V oboru theoretickém prosluli: Jan Blahoslav, Vavřinec Benedikt Nudožerský a Jan Amos Komenský.

Jan Blahoslav, horlivý pěstitel literatury české, byl mezi učenci prvním, jenž o hudbě psal jazykem českým. Narozen 23. února 1523 v Přerově na Moravě, stal se starším Jednoty bratrské se stálým sídlem v Evančicích. Hlavní péči věnoval zvelebení škol

bratrských a zanášeje se stále pracemi literárními, zemřel náhle 24. listopadu 1571 v Krumlově Moravském. Ze spisův jeho má velikou důležitost po stránce hudební kancional nazvaný „Písně chval božských“ tiskem vydaný l. 1576 v Evančicích. Tiskěn byl ve foliu poněkud větším než kancional Šamotulský a zahrnutý v něm 744 písně s notami, z nichž 49 Blahoslav sám složil; z těch pokládal za nejzdařilejší písně: „Vzdejmež chválu po vše věky“, „Aj, přeslavný vítěz pravý“, „Z hlubokosti své těžkosti“. Skvostný tento kancional, ozdobený mnohými obrazy a skvělými okrasami, náleží k nejkrásnějším knihám českým ze střední doby. Druhý spis Blahoslavův nejprřednější po stránce hudební jest „Musica“²⁸⁾ vydaná l. 1558 v Olomouci, v níž pojednává se poprvé o theorii prosodie časoměrné. K vydání druhému, jež učiněno léta 1569 v Evančicích, připojeno pojednání „Regule a naučení potřebná kantorům a písní skladatelům“.

Jungmann, Historie I. č. 131. Slovník Naučný I. 723.

Kancional bratrský Č. Č. M. 1862, 24. Jireček, Rukověť I. 83.

Vavřinec Benedikt Nudožerský, slavný učenec a horlivý přestítel humanismu, narodil se asi l. 1555 v Nitránsku, stal se profesorem jazykův klassických a věd mathematických při vysokém učení Pražském a zemřel zde 4. června 1606. Vynikaje jako znalec umění literárního i hudebního, složil latinský vzácný spis nazvaný „Žalmové někteří v písně české na způsob veršův latinských v nově uvedená a vydání“²⁹⁾ l. 1606 v Praze.

V předmluvě ke spisu tomu pojednává důmyslně o prosodii české a hlavním pravidlem, jež pro skládání melodií žalmových sobě vytknul, jest „abychom, jak vyslovujeme jakoukoliv slabiku mimo zpěv, takovým též časem ve zpěvu ji vyjadřovali“. Vzal tudíž za základ rhythmův nikoliv akcent, nýbrž časoměru.

Snaže se proklestiti hudbě české novou cestu, hleděl přičiněti ke svým žalmům takovou melodii čtyřhlasou, aby rhythmem hudebním srovnávala se úplně se staroklassickým metrem textův žalmových. Byl tudíž prvním, jenž do básnictví českého uvedl roz-

²⁸⁾ Musica připojena ke gramatice Blahoslavově, již vydali J. Hradil a J. Jireček 1857.

²⁹⁾ Aliquot psalmorem Davidicorum paraphrasis rhythmico metrica, lyrico carmine ad imitationem Latinorum nunc primum attentata, Pragae 1606.

měry antické a učinil pokus, zavést v hudbě české proti obvyklému kontrapunktu novou formu hudební, jež arcit se neudržela.

Starí letopisové III. 441. Dlabáč K. L

Jungmann, Historie I. č. 135. Slovník Naučný I. 610

Jireček, Rukověť I. 57. Cyrill 1883, 82.

Žák Nudožerského, slavný učenec a poslední biskup Jednoty bratrské **Jan Amos Komenský**, psal o zpěvu a prosodii české nejdůkladněji a nejobšírněji mezi svými vrstevníky.

Narozen l. 1592 v Nivnicích na Moravě a vzdělav se co nejdůkladněji ve vědách, zvolen l. 1648 biskupem Jednoty. Žil na Moravě, v Brandýse nad Orlicí, po té v Lešně Polském, konečně v cizině a po mnohých strastech zemřel 15. listopadu 1671 v Amsterdamě. Staraje se neunavně slovem i písmem o zvelebení veškerého školství v různých zemích, zůstavil 42 díla, z nichž 31 psáno jazykem českým. Největší cenu po stránce hudební má „Kancyonál t. j. kniha žalmův a písní duchovních“, vydaný tiskem léta 1659 v Amsterdamě. Nevelký tento spis zasluhuje zvláštního povšimnutí, neboť jeví se v něm veliký a všeobsáhlý duch Komenského ve světle nejskvělejších. Písně zde zahrnuté jsou dokonale formou i obsahem.

V předmluvě pojednává způsobem důmyslným obšírně o zpěvu a prosodii české v patero odstavcích:

1. Co jest zpěv aneb zpívání? 2. O původu zpěvů svatých v církvi. 3. O zpěvu české církve. 4. Uvádí pravidla, jichž při zpěvu šetřiti dlužno. 5. Pojednává o některých v kancionále tom proměnách, rhythmů a metrum.

„K písní čili zpěvu náleží.“ praví, „aby se zpívaly písně veselé notou veselou, smutné notou smutnou a co do metru, aby se vypovídaly silaby dlouhé notami dlouhými, krátké notami krátkými. Při upravování textův přidržoval se prosodických pravidel Nudožerského, ale nepsal hudbu čtyřhlasou klassickou, nýbrž melodie jednohlasé a sestavil první kancionál český melodicky správný, přihlížejce k tomu, aby písně jeho byly co možno dokonale formou i obsahem. Pravidla ta však za dob následujících v úplné klesla zapomenutí.

Jungmann, Histor. I. č. 261. Jireček, Rukověť I. 380; Hymnologia bohém. 1878, 28. Cyrill 1882, 92; 1884, 42 a 50 Kancyonál Komenského 1659 Předmluva.

O mysteriích a morálitách.

Vedle zpěvův náboženských vznikl za středověku zvláštní druh básnictví, totiž hry duchovní čili mysterie, jichž původem a zřídlem byly obřady náboženské.

Hry duchovní pěstovány nejprve ve Francii a zavedeny byly kněžími již ve věku jedenáctém jako protiva her světských. Podnět i látku k nim dalo samo náboženství křesťanské, vybízejíc důmyslnými obřady svými a hlubokými symboly k básnickému tvoření. Obřady o svátcích velikonočních obvyklé daly se snadno proměnití ve hry dramatické a bylo třeba pouze uspořádání scenického, aby vzniknouti mohlo mysterium.

Jelikož duchovenstvo uznávalo, že těmito hrami lze lid důrazně poučovati a jej ve víře utvrzovati, ujalo se jich horlivě a u provozování měli tudíž kněží hlavní úlohu.

Hry ty pořádaný byly o slavnostech církevních, zejména o vánočních a velikonočních, a tím způsobem sama sebou látka byla určena. Nejoblíbenější látkou byly mysterie: „O narození Páně, o jeho utrpení a umučení, o jeho z mrtvých vstání a na nebe vstoupení“; mimo to oblíbeny byly výňatky ze života panny Marie, utrpení mučenníkův křesťanských, vzkříšení Lazara, o svatém Mikuláši, události ze života svatých a různé příběhy z písma svatého. Hry ty psané jazykem latinským, byly obsahu vážného, provozovaly se jako doplněk obřadův náboženských a rozšířeny byly tou měrou, že jich provozování trvalo více dní.

Když pak později účinkovali při nich též žáci a laikové, připojovány k textům latinským průpovídky v jazycích národních a často též přídatky žertovné, hlavně za tou příčinou, aby části nábožné tím více vystoupily v popředí a zároveň k zábavě lidu, jež slavnosti velikonoční měly býti jakousi náhradou za strádání a smutek přísné doby postní.

Když ale v dobách pozdějších církev potřebu jejich více neuznávala, když živel národní nabyt v nich převahy a provozovaly se spíše k zábavě, nežli k poučování, odvrátila se od nich a vypudila je z chrámův. Tím způsobem dostaly se do rukou světských, zejména řemeslných cechův a kočujících hercův, kteří provozovali je na veřejných tržištích a při různých slavnostech k obveselení obecného lidu.

Mysteria, vyvinuvše se samostatně ze života náboženského a jsouce řady výjevův a živých obrazův, v nichž epický obsah písma svatého podán byl formou dramatickou, postrádaly vnitřního ustrojení dramatického. Z počátku skládali hry ty kněží, později básníci světští, čímž mizel živel původní obsahu biblického a změnivše se po té na pouhé šašky, nedospěly k vyššímu uměleckému rozvoji.

Nejstarší zachované hry duchovní pocházejí z věku 13. a záhy užíváno při nich různých nástrojův hudebních k doprovázení. z čehož vznikla prodlení doby tak zvaná *intermedia* či *intermezzi*, jež k tomu účelu skládali skladatelé hudební.

V literatuře české zachovaly se z oboru tohoto básnictví tři zbytky, totiž komické *intermezzo* o vskřísení Páně nazvané „Mastičkář“, „Hrob boží“ a „O narození Páně“.

Mastičkář, pocházející z věku 14. a latinou hojně proplítaný, překypuje jadrným vtipem a jeví se v něm nevázaná ráznost, ano bezuzdná smělost, často přes meze sahající. Nápěv písně, psaný mušími nožičkami na osnově čtyřpřímkové, jest (dle Ambrose) co do hodnoty hudební pravou notou jarmareční.

Mysterium Hrob boží, pocházející z doby pozdější, jest rázu ušlechtilějšího, ale ve všech těchto zbytcích jeví se vědomí národní značně vyvinuté.

V pozdním středověku nenalézal lid na mysteriích valné obliby a na místě jejich vznikly hry divadelní obsahu allegorického a symbolického s účelem poučným a morálním, totiž *morality*, v nichž vedlé osob vystupovaly personifikace různých pojmův a ctností náboženských jako osoby jednající. Básnictví to pěstováno nejvíce v kolejích a na školách klášterních.

Kdežto hry duchovní či velikonoční³⁰⁾ byly veřejné a národní, pro zábavu lidu určené, staly se *morality* hrami školními, jichž účelem bylo projevení citu náboženského a jmenovitě proto jsou provozovány, aby mládež školy navštěvující vycvičila se v deklamaci latinské.

Řád jezovitský, císařem Ferdinandem I. l. 1555 do Prahy uvedený, počal horlivě hry dramatické či duchovní v koleji své pěstovati; jelikož dělo se to však latině, nemohl jimi působiti dosti

³⁰⁾ Hry duchovní toho druhu pěstovány jmenovitě v zemích katolických a zbytky jejich udržely se nejdéle v Alpách bavorských v Ammergavě, kde dosud provozují se v době velikonoční hry pašijové.

důrazně na lid obecný a proto postarali se členové řádu o hru jazykem českým psanou, jež 12. dne měsíce října l. 1567 provozována v Klementinské koleji s úspěchem. Truchlohra ta „Svatý Václav, mučenník“ zvaná, zalíbila se všemu lidu českému a častěji byla opakována.

Na den sv. Matěje l. 1617 provozována od Pražské akademie tovaryšstva Ježíšova k počtě a snad také za přítomnosti císaře Matyáše divadelní hra „Věvec narození“, jež nezachovala se celá, nýbrž pouze seznam osob v ní hrajících a pak česká exposice kusu samého. Ze seznamu toho poznáváme značný počet šlechty katolické za oné doby a tím vysvětliti lze vliv řádu jezovitského v zemích českých. Zajímavě jest, že personifikaci řádu Ježíšova představoval na jevišti Jiří Adam Bořita z Martinic, syn páně Jaroslavův, největší nepřítel nekatolíkův.

K literátům, jež hry dramatické sepisovali, náležel též známý veršovec Šimon Lomnický, od něhož zachovaly se tři hry, a sice „Marie“, „Triumf“, v němž vystupovali čerti, a „Vzkříšení Páně“.

Hanuš, Die latein. böhm. Osterspiele 1863.

Malý výbor z liter. staroč. 1863, 41.

Ambros, Gesch. d. M. 1880. II. 305.

Výbor z l. č. I. 65—82. Slovník N. V. 158.

Č. Č. M. 1847, I. 325. 1852, 157. 1864, 36 1886, 388 a 582.

Členové při dvorní kapele v Praze.

Císař Rudolf II., panovník umění milovný, nashromáždil na hradě Pražském veliké množství starožitných a vzácných památek uměleckých a vydržoval při dvoře svém četnou hudební kapelu, jejíž členové byli většinou Nizozemci a Vlachové. Umělci ti, žijící odloučeně od hudebníkův českých, neměli na rozvoj umění domácího v Čechách valného vlivu a l. 1612 odstěhovali se do Vídně ke dvoru císařskému.

Za panování Rudolfa v letech 1576—1612 byli při kapele císařské vrchními kapelníky:

Philippus de Monte, žák Orlanda de Lasso, jenž narodil se 1521 v Monsu nebo v Malině v Nizozemsku. L. 1568 stal se kapelníkem při dvoře císaře Maxmiliána II., jímž zůstal i později a zemřel 1603 v Praze. Proslul jako slavný skladatel vícehlasých mší, motett, madrigalův a franc. chansonův.

Lambertus de Sayve, narozen asi l. 1575 v Lieži, byl kapelníkem v letech 1600—1612, vynikl též jako skladatel a zemřel 1614 ve Vídni.

Jacobus Gallus čili Haendl, narodil se 1550 v krajině, byl kapelníkem biskupa Olomouckého a později při dvoře Rudolfa II. v Praze, kde 4. července 1591 zemřel. Složil více skladeb pro různý počet hlasův, z nichž některé tiskem vydány byly v Praze.³¹⁾

Místa druhých kapelníkův zastávali:

Giovanni de Castro od 1. září 1582 do 30. května 1584.

Camillo Zannotti v letech 1586—1591, po té odešel z Prahy.

Jacobus Regnard, byl členem kapely od l. 1575, stal se 1. června 1598 druhým kapelníkem, zastával úřad svůj až do smrti a zemřel l. 1599 v Praze.

Allessandro Horologio byl kapelníkem v letech 1603—1612 a léta následujícího dán ve Vídni na odpočinek.

Místa varhaníkův zastávali:

Vilém Formellis (1564—1582), Vilém van Mülen (1567—1585), Pavel de Vinde (1570—1596), Hans Lemmens (1594—1599), Jacob Haesler (1602—1611), Liberalis Zanchi (1596—1612). Kašpar Raickenroy (1607—1612) a Carolus Luyton (1582—1603).

Vedlé těch bylo při císařské kapele v letech 1577—1600 v Praze 14 basistův, 13 tenoristův, 12 altistův, 6 diskantistův. Dle seznamu z léta 1612 bylo 5 komorních hudebníkův, 7 basistův, 5 tenoristův, 3 altisté, 1 diskantista, 1 notista, 1 concordero, 2 učitelové zpěvu a 16 hochův zpěvákův.

V oddělení instrumentálním bylo v tu dobu 6 houslistův, 1 surmista, 1 klavirista, 1 lautenista, 20 trubačův, 1 bubeník, 5 až 12 žákův na trouby a na varhany. Počet hudebníkův těch arcí každým rokem se měnil a když po smrti císaře Rudolfa II. l. 1612 ujal vládu bratr jeho císař a král český Matyáš, stala se Vídeň sídlem dvora císařského a kapela dvorní odstěhovala se z Prahy do Vídně, přicházejíc do Prahy pouze ke zvláštním slavnostem dvorním, jako se to stalo l. 1627 při korunovaci Ferdinanda II. za krále českého.

Hlučný život na hradě Pražském úplně zanikl a střediskem hudebního života za doby následující stala se Vídeň.

³¹⁾ Jméno Gallus neuvádí Dr. L. von Köchel mezi kapelníky císařskými.

Nejslavnějším členem dvorní kapely v Praze byl **Carolus Luyton** rodem prý Angličan, jenž skladbami svými nad ostatní proslul. Jmenován 18. května 1576 členem kapely dvorní v Praze, 1. ledna 1582 varhaníkem, 21. července 1603 dvorním skladatelem. setrval v úřadě tom až do l. 1612 a zemřel prý ve vysokém věku v Praze. Složil a vydal 29 šestihlasých zpěvův „*Cantiones sacrae*“ v Praze 1603 u Jiřího Nigrina, „*Opus musicum in lamentationes Hieremiae prophetae*“ v Praze 1604 u Jiřího Nigrina, „*Madrigalia*“ ve Vlašských Benátkách 1603 a velké dílo „*Liber Missarum VII. vocom*“ v Praze 1609 ve folio u Mikuláše Strausse, jež věnováno bylo císaři Rudolfu II. Dílo to zavírá v sobě devět čísel vícehlasých skladeb církevních, z nichž jest první číslo 7hlasé, tři následující čísla jsou 6hlasá, dvě 5hlasé, dvě 4hlasé a jedno 3hlasé. Skladba ta vydána po druhé tiskem ve Frankfurtě n. M. l. 1611. Mimo to složil báseň na erb pánův Berkův z Dubé a „*Popularis anni jubilus*“, vydaný ve Frankfurtě n. M. již l. 1595.

Zpěvákem a později kazatelem při dvorní kapli byl skladatel Jau Sixt z Lerchenfelsu, jenž l. 1617 jmenován proboštem kapituly Litoměřické a dne 3. listopadu 1629 zemřel.

Zedler, *Universallex. d. W. Halle & Leipzig* 1738.

Dlabač K. L. II. 240.

Draudius, *Biblioth. Class. p. 1C27 & 1636.*

Gerber, *Lex. d. Tonkünstler, Leipzig* 1813, III. 279.

L. von Köchel, *die Hofmusikkap. in Wien*, 49, 110, 126.

Dalibor 1874 č. 37, str. 291; 1875. str. 58.

Vedlé hudby chrámové pěstována ve věku 16. také hudba světská, arci v poměrech obmezených, o čemž svědčí sborové trubáčův a pozaunářův v některých městech vydržování, provozující hudbu při slavnostech, při svatbách a v určité dny k obveselení občanstva v městech Pražských.

Jakým způsobem hudba světská za oněch dob se provozovala, dovozdáme se z instrukce vydané l. 1585 pozaunářům Pražským od pánův Staroměstských.

Pozaunáři, jichž bylo pět, provozovali na radnici Staroměstské veřejně přiměřené skladby pobožné na svoje nástroje času zimního každou neděli a každý svátek jednou denně o polednách, času letního pak dvakrát denně v dobu ranní a večerní.

První z pozaunářův starati se měl o to, aby členové sboru v umění dobře byli vycvičení a zároveň, aby řád mezi sebou usta-

novený ode všech dobře byl zachováván. Vykonavše povinnost svou na radnici, mohli pozaunáři i jinde v městě dáti se potřebovati při poctivých sňatcích a slavnostech, ale přes pole nesměli bez svolení purkmistrova dáti se najímati.

Pražští pozaunáři povoláni byli ke svatebnímu veselí pana Petra Voka z Rožmberka s Kateřinou z Ludanic, jež konalo se slavným způsobem na zámku Bechyňském po sv. Jiří l. 1580.

Mimo to nařízena k tomuto veselí též muzika židovská z Prahy, „která velmi libě k tanci hrála“.

Ve službách pana Viléma z Rožmberku na Krumlově byl v letech 1567—1580 trubač Řehoř Šamper a při dvoře pana Petra Voka z Rožmberka na Třeboni připomíná se kapelník Jan Štolcar Švestka, jenž 1. března l. 1604 slavil svatbu s pannou Julianou z Velešína. Hudební sbor na Třeboni skládal se z dvanácti trubačův a z jednoho bubeníka.

Na Horách Kutných připomíná se pozaunář a trubač Zikmund Zíka l. 1619 zemřelý, též v Kolíně připomíná se trubač či pozaunář, jenž městskou hudbu obstarával a za to měl týhodně platů 18 grošův č.

Hudba světská provozována též na sídlech pánův českých, jak o tom svědčí hudební nástroje na hradě Pecce nalezené, kde žil slavný český pán Kryštof Harant z Polžic a Bezdrůžic, velký přítel umění hudebního, jenž sám složil několik skladeb vícehlasých. Narozen l. 1564, vychován byl pečlivě v umění literním i hudebním a podnikl l. 1598 dalekou cestu do zemí východních, již jazykem českým popsal. Od léta 1600 byl komořím při dvoře císaře a krále Rudolfa II. na hradě Pražském a po jeho smrti l. 1612 vzdálil se na svůj hrad Pecku u Nové Paky, zanášaje se zde hospodářstvím a uměním hudebním.

L. 1619 přistoupil ke stavům evangelickým, jmenován presidentem české komory a po té velitelem vojska stavovského, s nímž postoupil až k Vídní proti Ferdinandovi II. Po přemožení stavův byl jat, odsouzen hrdla i jmění a 21. června 1621 odpraven mečem na náměstí staroměstském.

Veškeré jeho jmění bylo skonfiskováno a komise císařská, jež toho roku na hrad Pecku se dostavila, aby zabavila pozůstatky movité, učinila popis všech svrchkův tam se nalézajících, mezi

nímiž bylo také více nástrojův hudebních,³²⁾ jichž užívalo se zde při provozování hudby domácí. Zjistě i na jiných sídlech pánův českých bylo množství různých nástrojův hudebních; bohužel, že veškeré tyto památky z dávnověkosti české roztrouseny a zničeny úplně v dobách pozdějších.

Při chrámě Božího těla na Novém městě Pražském,³³⁾ ježž l. 1382 vystavělo bratrstvo ke slavnému konání služeb božích, založen hudební spolek, jehož přednostou l. 1594 zvolen Jakub Chimmarrhaeus, výtečný zpěvák, houslista a ředitel kapely císařské.

Jiný hudební spolek, „Collegium musicum“, zřízený v Praze l. 1616, skládal se z dvanácti členův, kteří se scházeli pravidelně jednou ve čtrnácti dnech u jednoho z členův, nazvaného ordinarius, kde se cvičili ve zpěvu skladeb většinou vokálních. Spolek ten spravoval se zvláštními pravidly, ale potrvál sotva do bouří válečných brzo po té vzniklých. Při založení učiněn představeným čili seniorem jeho Melichar Teyprecht, jenž l. 1621 uvězněn s ostatními provinilci a po té vypovězen, odešel do ciziny.

O nástrojích hudebních v zemích českých zachovala se nejstarší zpráva z věku desátého, v níž se praví, že u Slovanův nalézají se hudební nástroje dechové i struněné.

Varhany připomínají se poprvé l. 1255, jež děkan Vít zříditi dal v chrámě sv. Víta na hradě Pražském.

Ve spisech středověkých uvádí se veliký počet různých nástrojův, z nichž nejdůležitější byly žaltář, loutna, cithara, viola, křídlo, mimo to píšťaly, pozouny, trouby a bubny. Prodlením doby počet nástrojův se měnil, některé zanikly a jiné opět byly vynalezeny.

Ve věku 17. připomínají se: Loutna, housle diskantní, housle altové, viola, viola basová, cinky, šalmaje, klavichord, theorba a lýra. Ve věku 18. rozmnožil se počet nástrojův, zvlášť dechových a hudba instrumentální obdržela vrch nad hudbou vokální.

³²⁾ Na hradě Pece nalezeny byly tyto nástroje: Viola bassa, druhá viola v pouzdře, housle altové, housle diskantní, tři pozauny tenorové, dvě cinky, dvoje knihy, jak se z nich komponuje, a dvě šalmaje. — Ve světnici pro paní bylo klavichordium malé a velké, regal s dvěma mutacema a dva páry vlašských bubnův. Ve sklepě v zelené almarie byla bibliotheka a všelijaké partes do kostela.

³³⁾ Kaple či chrám stojící uprostřed Karlova náměstí, ježž l. 1798 veřejnou dražbou byla prodána a po té sbořena. (J. M. Schottky, Prag, p. 421.)

Co se týká písma notového, užívalo se v zemích českých těch značek, jako v zemích západoevropských, kde z písma neumového vyvinulo se prodlením doby notové písmo chorální a mensurované a písmo nynější. Knihy liturgické a breviáře klášterní v Čechách psány jsou mušími nožičkami a písmem hřebíčkovým.

Neumy, jež podobny jsou novověkému písmu těsnopisnému, skládaly se z různých bodův, teček, kroužkův a spřežek a psaly se nad slova mezi řádky; nebyly vlastním písmem notovým, nýbrž pouhou pomůckou paměti pro pěvce cvičené, kteří zpěvy znali z paměti. Ve věku desátém psaly se neumy na dvě přímký, ve věku jedenáctém položen základ k osnově notové o čtyřech přímkách, což učinil Guido Aretinský (990—1036) a neumy psal na přímký i do prostor mezi přímký, čímž výška jejich určité byla vyznačena. Ve věku dvanáctém vznikly z těchto původních značek tvary hranatější a určitější, tak zvaná nota čtverhranná, jíž psány zpěvy chorální či gregoriánské; když pak ve věku čtrnáctém počaly se noty měřiti dle doby čili trvání, vznikla z noty chorální nota mensurovaná čili měřená.

Památky archaeol. III. 38; VIII. 548; X. 423.

Č. Č. M. 1878, 520; 1880, 219.

Mareš, Život Petra Voka z R., 1880, 80, 206, 267.

Paměti Dačického, II. 193, 220. Literární příl. k Věnci 1843, 73.

Rukověť k děj. lit. č. I. 228. Vávra, Dějiny města Kolína.

DOBA DRUHÁ.

Hudba instrumentální. Věk 17. a 18.

Ú v o d.

* V době první pěstováno umění hudební v zemích českých na týchž základech, jako se dělo u národův křesťanských v Evropě západní, kde choral římský hlavním byl živlem hudebním. Skladatelové čeští, vynikající přirozeným nadáním a zvláštní vjmavostí hudební, vyšinuli se nad své sousedy a vytvořili píseň českou zvláštním rázem a duchem uměleckým vynikající, jež v kancionalech bratrských dospěla k vrcholu rozvoje.

Národ český stál ve věku 16. v prvních řadách pracovníkův na poli duševním, což slibovalo utěšený rozkvět v nedaleké budoucnosti. A však počátky rozvoje toho přerušeny byly náhlým převratem, jenž nastal po nešťastné porážce stavův českých na Bílé Hoře. Praha, přestavši býti sídlem panovníka již po smrti Rudolfa II. l. 1612, pozbyla dřívějšího lesku i významu a osiřela po té úplně, jsouc v plen vydána nemilosrdnému vítězi a sběři loupežnické se všech končin světa do Čech sehnané.

Členové nejprřednějších rodin panských a rytířských vykrváceli dne 21. června 1621 na náměstí Staroměstském, mnozí úpěli v žalářích a nad ostatním obyvatelstvem, jež devíti desetinami bylo nekatolické, vznášel se meč krutého vítěze, jenž vítězství svého využítkoval způsobem v dějinách světa dosud neslýchaným.

Hned po porážce vojska stavovského opustili Prahu kazatelé bratrští a brzo po té vydanými patenty vypovězeni byli z Prahy, z Čech a z ostatních zemí královských kněží a kazatelé evange-

liční a kněžstvo nekatolické. L. 1627 vydán mandát, jímž nařízeno, aby obyvatelstvo všech stavův buďto katolictví přijalo, anebo ze země se vystěhovalo; stejnou měrou dělo se na Moravě. Za tou příčinou většina obyvatelstva nejzámožnějšího a nejvzdělanějšího vystěhovala se do ciziny a v zemi zbyla vysílená, ozebračená část lidu poddaného. Hromadnými konfiskacemi, jež stihly nejen stav panský a rytířský, ale i zámožná města česká i mnohé osoby katolické, změněny veškeré poměry právní i společenské v celém království a statky zabranými obdarováni řádové klášterní, různí dobrodruhové a cizozemci, kteří, uvedše pozůstalé obyvatelstvo v úplné nevolnictví, soužili a týrali je způsobem všemožným.

Školství, dříve kvetoucí, úplně bylo zničeno a veškerý život duševní naprosto byl udusen; památky dřívější vzdělanosti české kaženy a páleny fanatickými mnichy, jímž upomínky domácí a stav zemí českých naprosto byly lhostejny. Ustavičnými nájezdy nepřátelského vojska, nemilosrdným drancováním a ohněm zničena města i vesnice tou měrou, že lid o veškerý majetek na dobro připravený, ubíhal od svých příbytkův a živil se loupeží, nebo po lesích se toulaje, bídne hynul.

Tím způsobem obráceny země české za několik let v úplnou pustinu,¹⁾ v níž násilně přerušeno veškeré spojení s dávnou minulostí a pravidelný rozvoj vzdělanosti na dlouho zamezen.

Řád jezovitský a jiní řádové klášterní, jimiž Čechy i Morava jako sítěmi byly zapředeny, stali se svrchovanými pány a hlavní jejich péče směřovala k vyhubení živlu nekatolického a kacířství, což dělo se násilím a prostředky nejvymyšlenějšími. V obyvatelství ochuzelém a různými útrapami utmáčeném nastal převrat tak náhlý, že dřívější evangelická horlivost pro víru ustoupila úplné lhostejnosti a lid těšil se pouhými nadějemi do budoucnosti. O vzdělání školním nebylo ani potuchy a mravnost poklesla měrou nejděsnější.

Po ukončení bouří válečných počaly se konati missie po celé zemi, obnovovány pobožené chrámy, pořádána processí a okázalé

¹⁾ V jakém stavu nalézala se za doby té města česká, zřejmo z popisu, učiněného při kommissi visitationis v Kutné Hoře l. 1653, kde nalezeno domův pustých 138, prázdných a zbořených 38, od jezovitův zbořených 26 a úplně zpuatých 251, celkem tudíž neobydlených 453 a pouze 335 domův obydlených. Jak bylo v menších místech, snadno dle toho lze posouditi. (Č. Č. M. 1869, 246.) Ze dvou milionův obyvatelstva, v Čechách před bouřemi žijícího, zbylo l. 1653 pouze 700 000 duší a z 2300 farních kostelův pozůstalo sotva 1000.

slavnosti církevní na místa zázračná, zřizovány školy klášterní, v nichž mládež dle zásad tehdejších platností majících byla vychovávána a zaváděna okázalostí při obřadech bohoslužebných, jež stáli se měla novým lákadlem k získání pravověřících; neboť dle zkušenosti dosavadních uznáno, že vyplnění posledních zbytkův domnělého kacířství spíše potká se s výsledkem, když užije se prostředkův mírných, nežli násilí, jehož vyčerpáno již dříve až do unavení. A právě v době té, pro národ český nejosudnější, počal nový ruch v zemích sousedních na západě ve všech oborech duševní činnosti a zejména v umění hudebním.

V Itálii vznikla hudba dramatická, jež šířila se do zemí sousedních a zdokonalovala se hra na nástroje strunové, jichž stavba dosáhla neobyčejné dokonalosti; ve Francii počala se rozvíjeti hudba dramatická a v zemích německých, kde vyznání evangelické přispívalo značnou měrou k rozvoji umění hudebního, vynikli varhaníci severoněmečtí a skladatelové, kteří klestili hudbě cesty nové, čímž dospěla k netušenému rozkvětu.

V zemích českých vládl však názor směřující k potlačení samostatné činnosti jednotlivce, neboť v každé svobodnější myšlence spatřováno kacířství a pohrdání se zákony státními. Za tou příčinou nebylo lze povznést se k názorům vyšším, ve všech poměrech jevila se odvislost a místo samočinnosti a původnosti umělecké nastalo napodobování ve všech oborech práce duševní.

Jazyk český, vyobcovaný jakožto jazyk kacířský ze života veřejného, nucen byl uchýliti se do zátíší venkovského a pozbýváje čím dále tím více vážnosti při stavech vyšších, potkával se stále s větším opovrhováním.

Činnosti literární a spisovatelské vůbec nebylo.

V chrámě panoval jazyk latinský a v hudbě dramatické od pěvcův vlašských pěstované a do zemí sousedních přinášené vládl jazyk vlašský a toho užívali pak při svých skladbách veškerí skladatelové dramatičtí.

K doprovázení zpěvův církevních počalo se za dob těch užívati různých nástrojův hudebních, jakož vůbec nabývala hudba instrumentální vrchu nad hudbou vokální a zavedena i ve chrámech při obřadech náboženských, čímž staré zpěvy vokální vždy více přicházely v zapomenutí, ustupující lichým výtvorům novějším.

Hudby neužívalo se za oněch smutných dob ku povznesení duševnímu a k šlechtění mysli, nýbrž k účelům jiným při oká-

zalých slavnostech,²⁾ zejména při svěcení soch Marianských, jež stavěny v městech českých na památku vítězství Bělohorského, při processích na místa poutnická a zázračná, a při podobných příležitostech.

Umělecká činnost v oboru hudebním jevila se pouze vydáváním kancionalův katolických k potřebám bohoslužebným a skládáním intermedií k melodramatickým hrám školským, jichž nejhorlivějším pěstitelem byl řád jezovitský.

Za doby té počali nejzámožnější šlechticové zřizovati hudební kapely k soukromým zábavám a k rozmnožení lesku svých sídel; v četných klášterích zřizovány sbory pěvecké ze žakovstva a k osvětlení obřadův náboženských zaváděna do chrámův hudba instrumentální, jež těšila se velké oblibě.

Za tou příčinou jevila se veliká potřeba hudebníkův, jimiž by kapely ty mohly býti doplňovány, a proto dosazováni za učitele na školy městské i vesnické pouze ti, kdo vykázati se mohli vědomostmi hudebními; vyučenci jejich vysílání pak ke sborům pěveckým do klášterův a ke kapelám šlechtickým, kde dostalo se jim zaopatření.

Tímto způsobem nastal počátkem 18. věku neobyčejný ruch hudební v Čechách, jemuž oddaly se veškeré vrstvy národa, v městech i na vesnicích vznikly za krátkou dobu hudební školy, v nichž každý nástroj měl své mistry vynikající, a brzo vyskytlo se takové množství dovedných hudebníkův, že Čechy nazývány zemí nejhudebnější. Mnozí z hudebníkův těch, nenalezše žádoucího opatření v domově a zatouživše po seznání zemí sousedních, uchýlovali se do ciziny, kde dosáhli jmění a uznání. Čím více však pěstována hudba tímto způsobem, tím méně přihlíženo k ostatním oborům uměleckým a netřeba dovozovati, že byly to poměry nepřirozené. Po stránce národní nemělo toto výhradné pěstování hudby nijakého významu, poněvadž zůstávajíc na stupni pouhého řemeslného virtuosství, nemohlo dospěti k rozvoji uměleckému. Neboť má-li se rozvíjeti umění způsobem samostatným a jeviti v rouše uměleckém zvláštní ráz národní, potřeba k tomu jiného

²⁾ Když císař Leopold I. opustiv se svým dvorem Vídeň za příčinou panujícího moru, v měsíci září l. 1679 do Prahy přijel, vítán byl v chrámě Svato-vítském slavným Tedeum, při němž účinkovalo asi 200 zpěvákův z veškerých chrámův Pražských, rozdělených na čtvero sborův. (Č. Č. M. 1886, 564.)

ducha doby, než jaký vládl za onoho času v Čechách a na Moravě. Mimo to jest nutno, aby také ostatní obory činnosti duševní nalézaly většího povšimnutí a pěstování.

Toho však v zemích českých naprosto nebylo. Zde vládl duch absolutistický a umořující,³⁾ jenž každé čilejší hnutí v zárodku dusil a sepyjal národ český otrockými řetězy, vyhlásil všeliké vědění a umění za liché a malicherné. Poroba tělesná i duševní byla snahou a cílem oné doby. I snahy nejslechetnější, jichž účelem bylo přispěti ke vzdělání lidu obecného, stíhány byly s nedůvěřivostí a přísně pokutovány, jakož dostatečnou měrou toho zakusil šlechetný lidumil hrabě Fr. A. Sporck⁴⁾ na počátku věku 18.

Ostatní obory umění hudebního, jmenovitě obor theoretický a historický, nebyvše pěstovány, nemohly dospěti k rozvoji, a poměry poněkud příznivější nastaly teprv ve věku 19.

Doba druhá o poměrech hudebních pojednávající zahrnuje v sobě dvě období, z nichž první tvoří věk 17., druhé vyplňuje věk 18., o nichž pojednává se ve statích následujících. —

Po skončených bouřích válečných v polovici věku 17. byl v zemích českých v životě veřejném, náboženském i společenském úplný převrat již dokončen a proti snahám dřívějším bral se život národa za poměrův změněných směrem úplně jiným.

Kůrové literátské, nedávno zaniklé, obnovování byli opět v městech českých a však nebyla to společnost rázu dřívějšího, poněvadž za členy přijímání lidé neučení, jenom když zavázali se vykonávat veškerá ustanovení dle řádův katolických.

Způsobem tím vznikly spolky, jichž členové neobmezovali se na pěstování zpěvu církevního, nýbrž provozující též hudbu světskou při různých slavnostech a radovánkách rodinných, proměnili se prodlením doby jmenovitě v Praze v druh kapel dle řádu cechovního, pěstující hudbu z povolání za účelem praktickým, při čemž hlavní snahou byl výdělek. Dokladem toho jest rozepře s hudebníky židovskými.

Císař Ferdinand II. udělil totiž židům l. 1627 privilej, dle něhož směli obchod a řemesla provozovati a hudbě se učit.

³⁾ Léta 1773 bylo v Čechách jezovitských kolegií 13 a residencí 9 s 588 členy; na Moravě a ve Slezsku bylo kolegií 7, residence 3 a missií 17 s 839 členy, celkem 1427 členův řádu toho. O činnosti řádu viz: Kelle, Die Jesuiten-Gymnasien in Oesterreich, 1873.

⁴⁾ Viz jeho životopis později.

Užívající svobody té. počali židé provozovati hudbu při svatbách a při křtinách, jež slavily se za oněch dob se zvláštní okázalostí. Za tou příčinou vznikla nespokojenost mezi hudebníky katolickými, zejména mezi členy kůrův literátských, kteří žehrali na tuto novotu, stěžující si úřadům, že způsobem tím živnost jejich se zkracuje, dokládající, že židé, nemající pravého smyslu pro hudbu, neuměle skladby provozují a tím umění hudební v zlehčení uvádějí.

Přes tento úpadek získali si přece kůrové literátské⁵⁾ značnou zásluhu o zvelebení zpěvu církevního prozpěvováním starých dobrých písní církevních, a zejména tím, že zachovali nám velký počet drahocenných kancionalův, jež jinak zajisté byly by ztraceny.

Sborové ti potrváli ve své činnosti až do l. 1785, kteréhožto roku rozkazem vládním byli zrušeni a jmění jejich věnováno účelům státním.

Při klášterech zařizovány za doby té školy, na nichž kantorů⁶⁾ zpěvu i hudbě vyučovali, neboť hudba byla hlavním předmětem vyučovacím.

Jaké povinnosti tehdejší kantorové měli a jakých platův do stávalo se jim za vyučování, dozvídáme se ze zápiskův zachovalých.⁷⁾

⁵⁾ Kůrův literátských v době jich zrušení bylo 12 v Praze a přes 100 v Čechách. Veškeré jejich jmění, jako zpěvníky, písebnosti, nářadí a pozemky, prodáno veřejnou dražbou a výtěžek věnován účelům státním. Po smrti císaře Josefa II. obnoveny byly kůry literátské v několika městech, zejména v Rožmitále, příčiněmž tehdejšího učitele a skladatele Jakuba Ryby, a mimo to v Prachaticích, kde zachovaly se až na naši dobu.

⁶⁾ Tomáš Pešina z Čechorodu, děkan Litomyšlský, daroval 10. července 1665 kantorům 60 zl., jež na úroky byly nloženy, aby si vybírali ročně po čtyřech kopách a za to každého pátku při ranní mši v děkanském chrámě zpívali píseň „Otce věčného moudrost“. Když peníze ty l. 1682 došly, opatřil tento zpěv nadáním vždy trvajícím měšťan Panovský. (Jelínek, Historie města Litomyšle a Č. Č. M. 1884 481.)

⁷⁾ Povinnosti kantora při chrámě Vyšehradském bylo (koncem věku 17.) „pořádně a náležitě, jak při mši svaté, tak při nešporách obyčejně hráti, též co zpěvu chorálního se zachováva, vykonávati, spolu i nad hudbou figurální a hudebníky provozovati. aby vše pořádně se dalo“. Platu ročního měl zde kantor 30 kop, k tomu službu písařskou městskou, mimo to ročně 6 korecův žita a věderní soudek piva při každé várec. — Léta 1708 měli ročního platu varhaník Vyšehradský 30 zl., kapelník 20 zl., kalkant 6 zl. a každý ze čtyř zpěvákův a dvou houslistův po 6 zl. — Při biskupském chrámě v Hradci Králové měl v době té varhaník ročního platu na penězích 24 kopy, mimo to 10 sáhů dříví, 6 korecův žita, korec ječmene a byt v domě na hřbitově. — Po-

Příjmy ty byly v městech nedostatečné, a křiklavější ještě poměry vládly v místech menších; nebylo tudíž divu, že také vyučování bylo nedostatečné a náprava žádoucí učiněna teprve v době novější.

Hudebníci čeští, kteří za nentěšených dob věku 17. jakousi činnost skladatelskou jevíli, obmezovali se na skládání intermedii k moralitám a hrám melodramatickým, jež nejvíce pěstovány byly na školách klášterních, a mimo to obírali se pořádáním zpěvníkův čili kancionalův katolických k potřebám bohoslužebným.

V době té byli činní v oboru hudebním:

Václav František Kozmanecký či Kozmanides, dovedný spisovatel a skladatel, jenž narodil se 1607 v Čáslavi a jehož otec slul Kocmánek. Studoval na vysokém učení Pražském, byl po nějakou dobu učitelem na venkově, l. 1639 byl kantorem v Praze u sv. Petra, po té u sv. Jindřicha a u sv. Štěpána, kde 1679 zemřel. Sepsal paměti své doby a složil několik intermedii ke hrám dramatickým.

Jiří Melzel narodil se 1624 v Horšově Týně a stal se členem řádu benediktinského na Strahově, kde 1693 zemřel. Složil „Vesperae camerinae“ a „Sacrum canonicum“.

Mikuláš Vojtěch Pragerer byl v letech 1649—1671 varhaníkem a kantorem při chrámě sv. Petra a Pavla na Vyšehradě. Pro neshodu s tehdejšími děkanem kapituly Klimešem Hradeckým složen byl z úřadu svého a odveden do šatlavy.

Po přemožení nekatolíkův v zemích českých nastala potřeba opatřiti lidu obecnému nové zpěvníky katolické, a počátek ve věci té učinil kněz **Jiří Hlohovský**, jenž sestavil a vydal „Písně katolické k výročním slavnostem“ l. 1622 v Olomouci. Kancional ten schválen

vinnosti kantora při obecných školách Břežnických, jež spravoval řád jezovitů, bylo: „Při chrámech Břežnických svým vokálním a instrumentálním uměním při všech službách božích pilně sloužiti, kňr spravovati, mimo to do semináře jezovitské na proby muzické choditi a mládež v umění hudebním tím způsobem cvičiti, aby každoročně aspoň dvě pacholata zpívati naučil, jež by do semináře na fundaci přijata býti mohla.“ Za to měl ročního platu 60 zl. 43 kr. rýnského a za službu varhanickou 19 zl. 16 kr. 4 denáry; mimo to 2 korce žita a po půl korci pšenice, ječmene a hrachu. Od učení každého dítěte za čtvrt léta 24 kr., od pohřbův 10 kr. a koledy, co vynesou.

Literární Listy 1865, 548. Č. Č. M. 1879, 125.

Židé jako hudebníci, v Daliboru 1875, 26.

Rnffer, Historie Vyšehradská, 320 a 329.

od kardinala Fr. z Dietrichsteina tou měrou, „aby mimo všechny jiné v chrámech, ve školách, při veřejných modlitbách i jiných dovolených schuzích a pobožnostech byl užíván“.

Mezi písně české vloženy po různu též písně latinské.

Léta 1642 vydán nový kancional katolický o dvou svazcích, tiskem Jiřího Šípaře v Praze a svazek první nazván „Český Dekachord, neb kancional na deset dílův přes celý rok dle slavností, času a důležitosti rozdělený“.

Druhý svazek má nápis „Kancional aneb písně nové historické, na dni obzvláštní přes celý rok, zvlášť kteří se od starodávna v církvi boží a v této křesťanské české zemi světi“.

Zvláštní horlivostí a činností v oboru hudebním vynikl v době té **Adam Michna z Otradovic**, varhaník a skladatel v Jindřichově Hradci. Složil zpěvník „Česká Mariánská Muzika, radostná i žalostná, v tři díly rozdělená“ l. 1647 v Praze; zpěvník ten, jehož vydání opatřil svatováclavský seminář, věnován arcibiskupu Pražskému Arnoštu Vojtěchu hraběti z Harrachu. K písním připojeny jsou melodie, jež Michna „co nejsprostněji na čtyry hlasy a některé na pět hlasův zkomponoval, tak aby netoliko ve vzácných městech od dobrých muzikantův, ale také v nejsprostějších městech od sprostých kantorův zpívati a užívati se mohly“. Sbírka ta, již Michna sám nazýval „Loutnou Mariánskou“, rozdělena pod trojí záhlaví. Druhou sbírku písní „Svatoroční muzika aneb sváteční kancional ke cti a chvále svatých milých božích v nově složený“, jež věnována byla rychtáři, purkmistru a radním St. m. Pražského, vydal l. 1661 v Praze v impressii akademické.

Mimo to složil Michna l. 1650 píseň k oslavení mariánského obrazu staroboleslavského, jenž roku toho z Vídně přes Hradec do Boleslavi byl dopraven. Písně výroční opatřil průvodem jednoho, dvou a pěti nástrojův. L. 1688 složil píseň „O sv. Mikuláši“.

Vedle Michny proslul jako skladatel písní církevních **Jan Hynek Dlouhoveský**, světský biskup Pražský, jenž vydal dvě sbírky l. 1676 a l. 1680 v Praze. Jsa horlivým milovníkem národa a zpěvu českého, napsal též předmluvu k Holanově „Kapli královské“, v níž nadšenými slovy chválí a dovozuje líbeznost zpěvu českého.

Z předmluvy té jde na jevo, že staročeská harmonie zpěvův církevních neobyčejnou příjemností a líbezností předčila nad zpěvy jiných národův. a nábožný zpěv poutníkův českých vzbudil podivení v Římě l. 1674.

Nad vrstevníky své proslul v době té varhaník a dumysluý skladatel **Václav Karel Holan Rovenský**. Narozen asi v polovici věku 17. v Rovensku u Turnova, vzdělával se v umění hudebním a stal se léta 1671 varhaníkem a kapelníkem při chrámě sv. Petra a Pavla na Vyšehradě. Kdy a kde zemřel, není známo.⁹⁾

Vynikaje horlivostí vlasteneckou a maje péči o zvelebení zanedbaného zpěvu českého, sestavil a vydal objemný zpěvník, nazvaný „Kaple královská“, zpěvní a muzikální v řeči a v jazyku Českém, Svatováclavském, to jest kancional a kniha zpěvní na všechny svátky a slavnosti výroční, vytištěný na Starém městě Pražském ve velké Karlově koleji u Jiřího Labauna, Léta 1693.

Kancional ten s melodiemi a dřevořezy (tištěný ve folio str. 408) věnován hraběti Arnoštovi Josefu z Waldštejna, nejvyššímu komorníku království Českého. Písne jsou buď odjinud sneseny, nebo od Holana samého skládány. Skladby Holanovy jsou: „O pokoře pocestných“, „K horám chvátám“, dvojzpěv pro dva soprany, „O sv. Liguriášovi“ s průvodem dvojích houslí a varhan, „Boží rodičko“, trojzpěv pro dva soprany a bas, „Všickni zvučně zpívejte“, trojzpěv s průvodem houslí, bassetlu a basy, „Ó sem s nebe“, pro čtvero hlasův, „Nikdy lepšího nebylo“ pro čtvero hlasův, „Rekviem a litanie“ pro čtvero hlasův s průvodem varhan.

Mimo to opatřil Holan číslovaným basem starší zpěvy „Svatý Václave“, „Otče náš, milý pane“, „Ukřižovaný Kriste“, „Přišel jest k nám“ a „Tříkráte znamenali“.

„Melodie zpěvův Holanových,“ praví J. L. Zvonař, „jsou půvabny, vynikají nežností a opírají se o dobrou a živou harmonii. Holan měl větší nadání ke zpěvům líbezným, nežli k velkým formám kontrapunktickým.“ Mimo to vydal Holan tiskem „Pašije na veliký pátek“ s notami, podle sepsání sv. Jana I. 1692.

Ze zpěvníku Holanova jde na jevo, že ke konci věku 17. zpívaly se v Čechách dosud melodie starodávné, ale vedlé nich objevovaly se také již zpěvy lahodnější, v nichž převládal duch světský jako výsledek vlivu pocházejícího z hudby operní, zejména vlašské. Usilovnějším pak pěstováním hudby instrumentální nastal ve vo-

⁹⁾ Dle místního podání pocházel V. K. Holan z Rovenska čis. d. 50 z rodiny mající přezdívkou Holan Mladějovský, a nenarodil se v Rovně, jak udává Dlabal a Slovník N. V archivu farním a kapitulním na Vyšehradě není zmínky o jeho úmrtí

kální hudbě české úpadek, jenž byl dovršen, když pořádání zpěvníkův ujaly se osoby nedostatečně vzdělané, jež dobré zpěvy staro-české měnily, nahrazující je lichými výtvary vlastními.

Větší zpěvník katolický, nazvaný „Slavíček rajský, na stromě života slávu tvorci svému prozpěvující“ s notami, sestavil **Jan Josef Božan**, farář v Chroustovicích, a tiskem vydal jej hrabě František Antonín Spork l. 1719 v Hradci Králové, nedlouho po smrti skladatelově.

Mimo to vydáno v době té i později ještě několik zpěvníkův, avšak byly to vesměs výňatky ze sbírek starších.

Hlavní kancional katolický, jenž až na naše dny nepozbyl své vážnosti, sestavil člen řádu jezovitského **Matěj Václav Šteyr** a vydal jej l. 1683 nákladem nově založeného Dědictví Svatováclavského.

Vydání první nazvané „Kancional český, do 850 písní na všechny přes celý rok slavnosti, neděle a zasvěcené svátky atd.“, zahrnuje v sobě 850 písní; druhé vydání o 900 písních učiněno l. 1687, třetí l. 1697, čtvrté l. 1712, páté o 1000 písních l. 1727 a šesté l. 1764.⁹⁾ Na počátku položena předmluva o církevním zpěvu vůbec, po ní píseň „Hospodine pomiluj ny“ a ke všem písním přidány jsou nápěvy.

Kancional ten stal se nad jiné oblíbeným, k čemuž přispěl postup, jehož Šteyr při sestavování šetřil, neboť nezamítal ani spisův jinověrných a rád přihlíдел také k bibli Králické. Propracovav s velikou péčí starší sborníky, vybral z nich vše, co se mu obsahem hodilo, praví J. Jireček, a vyskytují se tudíž v jeho kancionale nejen písně Miřinského a Klimenta Bosáka, ale také Bratrské a žalmy mnohé přejaty jsou z díla bratra Jiříka Streyce. Každá píseň podrobena přísnému soudu, než byla přijata, ale rozumným postupováním dovedl toho Šteyr, že lidu českému staré, oblíbené písně nebyly odcizeny, ale zachovány i za dob největší nedůtklivosti náboženské.

Dlabáč K. L., I. 649, 195. Slovník N. III. 839.

Jungmann, Historie lit. č. 262 atd. Ruffer, Historie Vyšehradská.

Jireček, Rukověť lit. č. I. 94, II. 265.

Jireček, Hymnologia boh. 34 a 35

Cecilie 1877, 46, 67 (Božanův kancional). Dalibor 1862, 74.

Předmluvy ke kapli královské 1693 od V. K. Holana.

⁹⁾ Na zpěvníku tom založen kancional, vydaný l. 1863 v Praze nákladem Dědictví Svatojanského, redakci V. Bradáče, k němuž vydán též „Hlas varhan“ s mezihrami od Müllera.

Veliké oblíbené těšila se hra na loutnu, jež ve věku 14. rozšířila se ze Španěl do zemí sousedních, dosáhla ve věku 16. největšího rozvoje a pěstována až do věku 18.; zdokonalením klavíru ustoupila však do pozadí.

Nejhorlivějším pěstitelům hry na loutnu v Čechách byl hrabě **Jan Antonín Losi z Losimthalu**.¹⁰⁾ jenž považován za nejslavnějšího lautenistu v Evropě. Narodil se asi l. 1638 v Praze, vycvičil se ve vědách a v umění hudebním a zamiloval si loutnu nad ostatní nástroje, předčil v oboru tom nad své vrstevníky a zemřel l. 1721 v Praze. Maje asi 80.000 zl. ročních důchodův, konal z Prahy cesty do ciziny a koncertoval často při dvoře císaře Leopolda ve Vídni.

L. 1697 podnikl umělecký zápas s pianisty Kuhnauem a Hebenstreitem v Lipsku.

Vedle něho připomínají se lautenisté z Čech pocházející: Jan Strobach, narozen v polovici věku 17., byl po několik let ve službách císařských ve Vídni. Aurius Dix, výtečný lautenista, složil školu „Lauten-Scala“, více jiných skladeb a zemřel 7. července 1719 v Praze. Karel Kohout žil ve Vídni a složil koncert pro loutnu, divertissement pro loutnu, dvoje housle a bas, kterážto skladba vydána tiskem l. 1761 v Lipsku; mimo to složil 6 trio pro housle a 12 kusův solových.

Záliba ve hře instrumentální počala se šířit nejvíce v kruzích šlechtických a zavládla po té také v lidu obecném.

Poměry hudební v Čechách ve věku 18.

Ve věku 17. počala se hudba v zemích vlašských rozvíjetí měrou neobyčejnou a ve věku 18. dospěla hudba dramatická také ve Francii i v Německu k značné dokonalosti.

Alessandro Scarlatti (1649—1725), původce krásného zpěvu operního, učinil město Neapol střediskem dramatické hudby vlašské a jeho syn Domenico Scarlatti (1683—1757) stal se zakladatelem hry klavírní. Ve slohu těchto skládali A. Lotti (1667—1740), F. Durante (1684—1755), Traetta (1727—1779), Sacchini (1754—1786), Piccini (1728—1800), Paisiello (1741—1816), Salieri (1750

¹⁰⁾ Dědicem Dona Baltazara de Marradas, největšího sužovatele lidu českého, stal se hrabě Jan Antonín Losi z Losimthalu, rada komory české, jemuž l. 1648 dědičně odevzdána byla v držení panství Štětceňské a Ceheňnické v okrese Strakonickém. V držení jich zůstal rod ten až do l. 1781. (Bílek. Konfiskace, str. 353. Sborník věd. Musea č. III. 18.)

až 1825) a mnozí jiní, jichž činností opera vlášská nad ostatními obory nabyla převahy.

Ve Francii prosluli v době té skladatelé Fr. Couperin (1668—1733) v oboru hry klavírní, v opeře prosluli R. Cambert (1628—1677), Lully (1633—1687), Rameau (1683—1764), Piccini (1728—1800), Monsigny (1729—1817), Gretry (1741—1813), Gossec (1734—1829), Mehul (1763—1817) a ostatní, kteří přispěli k rozvoji velké historické opery francouzské.

V zemích německých žili v době té slavní varhaníci Reincken (1623 až 1722), Telemann (1681—1767), proslavení skladatelé Jan Š. Bach (1682—1750), J. Haendel (1685—1759), jimiž sloh oratorní dosáhl vrcholu dokonalosti a ve Vídni působili K. Gluck (1714—1787), J. Haydn (1732—1809), W. A. Mozart (1756—1791) a nedostižný L. van Beethoven (1770—1827), jimiž hudba dramatická, komorní a instrumentální dospěla k dokonalosti syčované.

Za onoho času dovršena míra útrap, stihnuvších obyvatelstvo slavného druhdy království Českého a lid venkovský, zbaven všeho ostatního, utíkal se k hudbě, jež poskytovala mu aspoň částečné úlevy a skrovného zaopatření buď v kapelách nebo v zátiší klášterním.

Počátkem věku 18. nastala v Čechách po stránce hudební nová doba a v Praze vznikla tytéž hudební škola přičiněním slavného varhaníka a ředitele kůru Bohuslava Matěje Černoborského, jenž pocházejí z krve české, v Itálii nabyt širších vědomostí v oboru hudebním a zkušeností svých užil ve prospěch umění domácího. Činnost jeho, směřující k hudbě církevní, byla velmi záslužná a žáci jeho vynikli jako nejlepší kontrapunktisté v Čechách. Vyučenecké školy té Josef Seger stal se v oboru učitelském jeho nástupcem a u něho vycvičili se nejlepší skladatelé oné doby. Ve škole té vzdělal se též František Brixl, jenž vyniknův nad své vrstevníky, stal se nej přednějším skladatelem v Čechách a činností svou domovu věnovanou více prospěl, nežli skladatelové, kteří za hranicemi působivše, slavného jména i slávy získali, jichž činnost však ve vlasti téměř jsouc neznáma, neměla vlivu na rozvoj umění domácího.

Vedle oboru církevního, jež skladatelové čeští hlavně pěstovali, obrácen zřetel k hudbě dramatické a k hudbě instrumentální, v kterémžto směru vynikli skladatelé čeští větší plodností, než prohloubeností skladeb, a proto také díla jejich, nemohouce se vyrovnati skladbám mistrův zahraničních, brzo zanikla.

Zkoumajíce poměry hudební vyvinuvší se v Čechách a na Moravě ve věku 18. a srovnávajíce činnost skladatelův domácích i zahraničních za doby oné, dospějeme zajisté k úsudku, že o samostatném pěstování umění hudebního nemůže býti řeči. Země česká,

zrodilší veliký počet hudebníkův, nazvána zemí nejhudebnější, ale přes to nezanechali skladatelé doby té díla ceny trvalé, ceny absolutní a klassické, a proto nemůžeme přisvědčiti těm, kdož dobu tu považují za zlatý věk hudby české. Byl toho pravý opak.

Za oné doby pěstována hudba měrou sice neobyčejnou ve všech vrstvách obyvatelstva, ale pouze z ohledův praktických, na základech sice širokých, ale mělkých. nevyšinuvši se nad prostřednost. Hudba pěstována v Čechách i v zemích zahraničných stejným způsobem na stejných základech a mezi skladateli českými a cizími po stránce národní nebylo rozdílu; neboť skladatelé čeští, nejspíše si vědomi zvláštností národních a pozbyvše tehdejší směr vychovávacím vědomím národním, splynuli v jeden celek se skladateli sousedními, nebo s těmi, mezi kterými žili, a za tou příčinou nemohli vypěstovati hudbu rázu původního a samostatného. Nejdůmyslnější z nich pracovali v oboru církevním a nad ostatní vynikli Zelenka v Drážďanech, Tůma ve Vídni a Brixl v Praze, ale poněvadž obor ten měl a má meze určité vytknuté, jsa hudbou katolickou či všeobecnou, nebylo lze vyšinouti se směrem tím ke zvláštní původnosti a k rázu národnímu.

V oboru dramatickém dosáhli největšího uznání Mysliveček v Itálii a Jiří Benda v Němcích, ale také jejich skladby, nejspíše posvěceny vyšším duchem uměleckým, neměly dlouhého trvání.

Ostatní skladatelé čeští, hovíce příliš duchu času, rozmnožili skladbami svými sice literaturu hudební, avšak plody jejich brzo úplně zanikly a mají cenu pouze historickou.

Na slova česká vůbec nic nebylo skládáno, neboť nedostávalo se k tomu pomůcek nejnútnejších, totiž plodův básnických, jichž v tehdejší literatuře české vůbec nebylo.

V Čechách a na Moravě provozována hudba způsobem okázaným při všech příležitostech, zpívalo a hrálo se všude, hudebníků byl veliký nadbytek po celé zemi, ale nebylo snahy vyšší k účelům uměleckým směřující a země české staly se zásobárnou, z níž vycházelo množství instrumentalistův, kteří naplňující kapely zahraničné, v cizině dosáhli jména a jmění, ale pozbyvše uprostřed živlu cizonárodního vlastní své národnosti, neprospěli umění domácímu.

Poměry umělecké v zemích českých za oné doby byly vůbec výsledkem poměrův politických i společenských, v nichž octl se národ po událostech dřívejších.

Prodlením doby šířilo se v hudbě virtuosství, jež dosáhnuvši jisté výše, zvrátilo se tytýž v pouhé řemeslnictví a čím dále tím více pozbývalo rázu uměleckého. Když pak ke konci věku 18. nastaly mnohé novoty ve zřízení státním a po té zrušeny byly četné kláštery,¹¹⁾ v nichž hudba hlavní nalézala útočiště, zanikla tím zřídla, v oboru tom nejvydatnější. Také šlechta, která na svých sídlech vydržovala vlastní své kapely hudební, počala se jich zbavovati a tím zbavena hudba v zemích českých oněch podmínek, na jichž základě právě se byla vyvíjela a pěstovala.

Mylným bylo by však domněním, že kapely ty přizpívaly ke zvelebení umění hudebního; bylť toho pravý opak. Neboť kapely šlechtické, hovíce libůstkám osobním a choutkám jednotlivcův, nepřispívaly nikterak ke zvelebení umění, nýbrž byly smutným dokladem, v jaké podřízenosti bylo dosud umění hudební.

Členové kapel šlechtických, náležejíce ke služebnictvu vrchnosti, nepožívali nijaké vážnosti jakožto umělci a jsouce na roveň postavení se služebnictvem ostatním, pěstovali hudbu jako vedlejší své zaměstnání pouze k obveselení panstva, ke zvýšení lesku a nádhery sídel šlechtických.

Ačkoliv Praha jakožto ohnisko života hudebního mohla se vykázati hojným počtem hudebníkův výkonných, nebylo přece střediska, v němž veškerí umělci byli by mohli účinkovati stejným směrem a v zájmu uměleckém.

Orchestra divadelní provozovaly sice velká díla dramatická, ale nemajíce dostatečného počtu členův, nemohly pravidelně a se zdarem prováděti větší skladby instrumentální, jichž koncem věku osmnáctého valně přibývalo. Ke zvláštním příležitostem a výkonům spojovali se hudebníci Pražští, ale opět se rozptylovali a proto nemohla se rozvíjeti soustavně činnost umělecká.

Také varhanictví, jež na základech uměleckých pěstovali jednotlivci, počalo klesati a pozbývalo tím více rázu důstojného, čím rychleji šířila se hudba operní, jež zaváděna i do chrámův.

¹¹⁾ V zemích rakouských zrušeno l. 1780 rozkazem císaře Josefa II. ze 2024 klášterův 700 a ze 60.000 řeholníkův propuštěno jich 36.000. V Klášteře Oseckém v Čechách bylo ještě l. 1787 mezi členy řádu 11 varhaníkův, 3 houslisté, 2 hornisté, 1 basethornista, 1 klarinetista, 1 fagotista, 1 hráč na mandolinu a 1 hráč na harmoniku.

Nedostatky zde dotčené zřejmy byly ještě více na venkově, kde řemeslné šumařství rozmáhalo se měrou povážlivou a za tou příčinou sevšedněl vkus obecnstva způsobem úžasným.

V kruzích šlechtických, kde mužové pokročili a umění hudebního milovníci pečovali o prospěch vlasti aspoň v jistém směru, ukazováno s politováním na neblahé poměry umělecké v Čechách, a znenáhla šířila se snaha, směřující k odklizení nedostatkův těch.

Ale vznikem hnutí myšlenkového, jež vyvolalo revoluci francouzskou, odklidivši zastaralé řády středověké, nastaly bouře válečné, jimiž snahy ty zatlačeny do pozadí. Teprve počtím nového věku stala se snaha ta skutkem.

Skladatelové ve věku 18. v domově.

Hudebníci čeští, v domově činní, nalézali v době té zaměstnání při chrámech Pražských, při nichž zřizovány sbory pěvecké a kapely instrumentální a ředitelové kůrův a varhaníci byli předními učiteli hudby jak v Praze, tak ve městech venkovských.

Nejpřednějším místem v Praze, po němž hudebníci toužili, byl kapelnický úřad při chrámě sv. Víta na hradě Pražském. Koncem věku 17. byl kapelníkem **Mikuláš František Vencelius**, dříve ředitel kůru při klášteře křižovnickém; složil a vydal „Fleres vernas čili hudbu církevní o pěti mších“ l. 1699, „Requiem“ a „Salve regina“ pro čtvero hlasův s průvodem dvou houslí a tří pozounův. Po něm byl kapelníkem Jan Kryštof Karel Gayer, l. 1712 registrátor při soudě appellačním, jenž zemřel ve vlastním domě na Hradčanech 16. listopadu 1734. Nástupcem jeho stal se Jan Antonín Tadeáš Görbig, jenž byl l. 1723 varhaníkem při klášterním chrámě na Strahově, předsedícím vedlejšího práva na Pohořelci a zemřel 2. března 1737.

Po něm následoval skladatel **Josef Antonín Seling**; narodil se (dle M. kř.) 7. ledna 1710 v Toužimi v Loketsku, byl l. 1739 členem kapely hraběte Morzina, po té ředitelem kůru při klášteře Barnabitském, kapelníkem při chrámě sv. Víta a zemřel 19. září 1756. Složil více mší, rekviem, oratorium „Filius prodigus“, slavnostní operu „Judita“, jež provozována při korunovační slavnosti královny Marie Terezie v koleji Klementinské l. 1743 a operu „Constantinus“, jež provozována l. 1751.

Po Selingovi stal se kapelníkem Jan Fr. Novák, jež zastával Fr. Brixi; po něm nastoupil l. 1771 Antonín Laube a l. 1784 Jan E. A. Koželuh.

Zakladatelem hudební školy v Praze, v níž vyučováno theorii a praktické hře na varhany, byl učený kontrapunktista **Bohuslav Matěj Černohorský**, jenž proslul též jako skladatel.

Narozen (dle M. kř.) 16. února 1684 v Nymburce,¹²⁾ kde otec jeho Pavel byl varhaníkem, stal se členem řádu v klášteře sv. Jakuba v Praze a za příčinou zdokonalení v hudbě odešel do Padovy, kde na tamější universitě dosáhl hodnosti magistra. Tam byl po nějakou dobu ředitelem kůru při klášterním chrámě sv. Anny a vrátil se asi l. 1728 do Prahy. Zde stal se ředitelem kůru při chrámě klášterním, zvelebil hudbu chrámovou, počal vyučovati theorii hudební a hře na varhany způsobem soustavným a dosáhl v oboru tom značných úspěchův. U něho vycvičilo se množství umělcův, mezi nimiž vynikli zejména Jan Zach, František Tůma a Josef Seger, nejslavnější varhaník český, proslulý theoretik a věhlasný pokračovatel jeho v oboru hudebního vyučování.

Černohorský, chtěje po delší činnosti své v Praze navštívití opět Itálii, odebral se na cestu, ale zemřel l. července 1742 v Štýrském Hradci. Skladby jeho, vynikající skvělou harmonií a směle osnovanými fugami, zničeny byly bohužel požárem l. 1754 v klášteře vzniklým a zachovaly se pouze některé v opisech, jmenovitě choval u sebe J. Kuchař motetto „Laudetur Jesus Christus“ pro alt, tenor, bas, violino, altoviolu a tenorovou violu, jež vydal K. Pitsch tiskem ve sbírce „Museum“ v Praze l. 1823.

Dlaabač K. L., I. 108. Dalibor 1862, 148. Slovník N. II. 512. Neue Zeitschr. f. Mus. 1864 No. 13.

Proslulý učitel hudby, důmyslný theoretik a varhaník, u něhož vycvičili se přední skladatelé čeští ve věku 18., byl **Josef Ferdinand Norbert Seger**, jenž narodil se (dle M. kř.) 21. března 1716 v Řepně¹³⁾ u Mělníka. Vycvičiv se na škole domácí, odešel do Prahy

¹²⁾ V Mat. kř. v Nymburce zaznamenáno: Dne 16. února 1684 pokřtěn jest jménem Bohuslav Matěj, otec pan Pavel Černohorský, varhaník, matka Rosina, kmotrové pan Bohuslav Veverka, J. M. C. panství Poděbradského pojezdny, urozený pán Jan Václav Kadeřávek Zuttendorský, paní Kateřina Cvikrová, měšťané města Nymburka na Labi.

¹³⁾ V Matrice křestné, chované při farně Řepinské a počínající rokem 1714, zaznamenáno: L. 1716. 21. Martij pokřtěno dítě jmenem Joseph Ferdinand

a vyniknův l. 1729 jako altista v opěře provozované v koleji klementinské, stal se choralistou při klášteře sv. Jakuba, kde byl F. Tůma tenoristou a Černohorský ředitelem kůru. Vedle studií gymnasiálních cvičil se v theorii u Černohorského, studoval po té filosofii a dosáhl hodnosti magistra na vysokém učením. Zdokonaliv se ve hře na varhany i v theorii, oddal se úplně hudbě a stal se houslistou při chrámě sv. Martina. Když varhaník Zach z Prahy odešel, stal se jeho nástupcem, l. 1741 jmenován varhaníkem při chrámě Týnském a l. 1745 při klášterním chrámě křižovnickém, kteréžto úřady zastával až do své smrti. Po dlouholeté činnosti učitelské, již veškerou péči věnoval, zemřel 22. dubna 1782 a pohřben byl s velikou okázalostí a za nejhojnějšího účastenství obyvatelstva Pražského 25. dubna na hřbitově při chrámě sv. Haštala.

U něho vycvičili se v hudbě J. Mysliveček, M. Sojka, Jan E. Koželuh, V. Praupner, K. Kopřiva, J. Kuchař, V. Mašek, Votava, Skydánek a mnoho jiných. On uznáván za nejlepšího varhaníka své doby a býti jeho žákem bylo nejlepším doporučením. Jméno Segrovo bylo u veliké vážnosti nejen v domově, než i za hranicemi. Složil více mší, litaní, motett, fug, toccat, praeludií na varhany a ve své knihovně choval velkou sbírku vzácných hudebnin, jež zdědil jeho zeť A. Fiebich. Osm toccat a fug na varhany vydal tiskem D. G. Türk v Lipsku 1794 a více praeludií a fug vydal K. Pitsch ve sbírce „Museum für Orgelspieler“ u Marca Berry v Praze 1823.

Dlabač K. L., III. 103. Schilling, Univ. L. VI. 320.

Slovník N. VIII. 215. Dalibor 1862, 129 a 147.

Neue Zeitschrift f. Musik, Leipzig 1864, N. 14.

Vedle Černohorského a Segra proslul skladatel a učitel hudby **František Václav Habermann**, jenž poslední léta strávil mimo Prahu. Naroděn (dle M. kř.) 20. září 1706 v Kynžvartě, studoval v Klatovech a v Praze a po té podnikl cestu do Italie, do Španěl a do Francie, kde zdokonalil se v umění hudebním. L. 1731 byl ve službách prince z Condé, po té stal se kapelníkem vojvody Toskánského ve Florencii a vrátil se do Prahy, kde l. 1743 při slavnostech korunovačních císařovny Marie Terezie provedena jeho komická opera; zde jmenován ředitelem kůru při klášteře Theatinův

Norbert, Otec Filip Seger, manželka Katerzina, Levans P. Ferdinandt Feldhauszer Feldezar, Walentin Smolka Zahradnik, Justina Renglowa, všickni Rzepiništi. Baptisans Martinus Wyšehradský localis.

I. 1750 při klášteře Maltézském a I. 1773 odešel do Chebu, kde zemřel 7. dubna 1783. Složil několik oper, 12 mší (vydaných 1746), 6 litanií, oratoria „*Conversio peccatoris*“ (1749), „*Deodatus à Gazzone*“ (1754), symfonie, sonaty a více jiných skladeb; mimo to proslul jako důkladný učitel hudby, u něhož vycvičili se Fr. Dušek, Kaj. Vogel, J. Mysliveček a více jiných.

Dlabač K. L. I. 533. Slovník N. III. 556.

Wurzbach, Biograf. L. VI. 116.

V oboru hudby církevní proslul mezi vrstevníky svými v Čechách nejen zvláštní plodností, ale zároveň důmyslností skladatel **František Vojtěch Emanuel Brixí**, jenž zaslouženého uznání dosáhl i za hranicemi a důkladností plodův svých náleží mezi skladatele nejvypovolanější.

Narozen (dle M. kř.) 2. ledna 1732 v Praze,¹⁴⁾ kde otec jeho Šimon v letech 1718—1837 byl kantorem při chrámě sv. Martina, studoval v Kosmonosích, kde příbuzný jeho P. Šimon, člen řádu nábožných bratří, pečoval o jeho vychování, když byl osiřel.

Vedle studií gymnasiálních vycvičil se v umění hudebním, po té studoval filosofii při universitě Pražské a zdokonaliv se na varhany, stal se varhaníkem při chrámě sv. Havla a sv. Mikuláše na Malé straně. Po krátké době jmenován kapelníkem při chrámě sv. Martina, a když po smrti Selingové I. 1756 jmenován kapelníkem při chrámě sv. Víta Jan František Novák, jenž za příčinou pokročilého stáří úřad ten zastávat nemohl, spokojiv se s malým výslužným, stal se kapelníkem Brixí, jenž úřad ten zastával až do své předčasné smrti, a zemřel 14. října 1771 v nemocnici u milosrdných bratří.

Ač krátkou dobu žil, složil veliké množství vzácných skladeb, zejména 52 velké mše, 24 krátké mše, množství nešpor, žalmův, litanií, velké rekviem, několik oratorií a oper, kteréžto skladby, rozšířivše se v opisech nejen po celých Čechách, nýbrž i za hranicemi, získaly původci slavné jméno.

¹⁴⁾ V matrice kř., chované při chrámě sv. Trojice v Praze zaznamenáno: „Dne druhého (Januari 1732) pokřtěno dítě František Vojtěch Emanuel. Otec Pan Šimon Brixí, kantor u sv. Martina na Starém M. Pražském, Matka Barbora, Kmotří Urozený Pan Jan Hynek Gemmerich z Neyberku burgrabská rada, Paní Maximiliana Emerichová měšťanka Starého města. Křtil P. Joannes Josephus Budín, t. č. farář.“

Skladby Brixiovy, praví Z. Kolečovský, vynikají bohatou vynalézavostí, ušlechtilou formou, duchaplnou deklamací slova, přiměřeným vedením hlasův, pravým výrazem a přísným plněním zákonův prosodických; hlavní pak vlastností jejich jest vážnost a důstojnost, toliko jest co litovati, že mše a žalmy nešporní pro délku svou nehodí se ku provozování. Mše Brixiovy rozdělit lze na slavnostní, pastorální, adventní a postní, v nichž spojen jest novější sloh operní s přísným slohem kontrapunktickým; ve stránce té osvědčil původce jejich zvláštní důmyslnost a neobyčejné vzdělání. Brixí vyrovná se Tůmovi v umění kontrapunktickém a mimo to předčí nad něj rozmanitostí. Velké jeho rekviem jest dílo velebné a fugy jeho plny charakteru. Ze mší slavnostních vane posvátný jásot, z pastorálních pravá radost a z postních svrchovaná ztroušenost. Nejlepší z jeho nešpor jsou „De nativitate Domini“, „De beata“ a „De confessore“.

Za jeho ředitelství postaveny byly v chrámě sv. Víta l. 1763 nové velké varhany, jež vystavěl varhanář Antonín Gartner z Tachova za 13.000 zl., jež věnoval kapitulní děkan Ondřej Kneysl, poněvadž varhany dřívější l. 1541 pořízené, zničeny byly l. 1757 střelbou vojska pruského.

DLABAČ K. L. I. 224. Dalibor 1859, 153; 1860, 89. Slovník N. I. 901. Neue Zeitschrift f. M., Leipzig 1864, No. 12.

Vedle Fr. Brixia a Josefa Sgra byl nejpřednější osobností v kruzích uměleckých v Praze skladatel a kontrapunktista **Jan Ev. Antonín Koželuh**, jenž plodnou činnost jevil nejen v oboru církevním, než i v dramatickém. Narodil (dle M. kř.) 13. prosince 1738 ve Velvarech, kde otec jeho byl krejčím, naučil se počátkům hudby u Fr. Vohánky a stal se choralistou v jezovitském klášteře v Březnici, kde studoval gymnasium; po té odešel do Prahy, studoval theorii hudební u Sgra, zdokonalil se u Glucka, Gassmanna a Hasse ve Vídni a po svém návratu do Prahy stal se hledaným učitelem hudby v kruzích šlechtických. Po té jmenován ředitelem kůru při chrámě křižovnickém a po smrti A. Laubea l. 1784 kapelníkem při chrámě sv. Víta, kde zůstal až do své smrti a zemřel 3. února 1814.

Složil opery „Alessandro nelle Indie“, „Demoofonte“, oratoria „La morte d'Abele“, „Gios re di Giuda“, více mší a skladeb církevních, jež rozšířily se v opisech po celých Čechách. Ve sklad-

bách těch vystupuje živel hudby světské příliš v popředí, ve skladbách operních jeví se však síla a jadrnost myšlének. Na svém kůru provozoval skladby nejlepších mistrův a měl ve směru tom vkus vytříbený, požívaje všeobecné vážnosti.

Dlabač K. L., II. 113. Schilling, U. L. d. T. IV. 205.

Dalibor 1862, 259; Světozor 1872, 411. Slovník N. IV. 902.

Vedlé umělcův jmenovaných v popředí stojících byli důležitými činiteli v hudebním životě Pražském ostatní ředitelové kůrův, jmenovitě bratři Praupnerové, Fr. X. Partsch, V. Mašek, horlivý milovník umění hudebního a skladatel A. T. Kunz a množství umělcův a hudebníkův výkonných, kteří z venkova se doplňující, jako členové kůrův Pražských a kapel šlechtických i klášterních, městům Pražským vtiskli ráz města svrchovaně hudebního, z něhož proud hudební šířil se po všech městech venkovských a též za hranice zemské.

Nejzvučnějšího jména požíval virtuos na housle a skladatel **Václav Josef Praupner**, jenž (dle M. kř.) narodil se 18. srpna 1745 v Litoměřicích. Vycvičiv se v počátcích hudby ve svém rodišti, přišel do Prahy na studie, stal se l. 1794 ředitelem orchestru divadelního a ředitelem kůru při chrámě křižovnickém, kde 2. dubna 1807 zemřel. Složil několik mší, nešpor, rekviem, symfonie, koncerty a operu „Circe“, jež provozována na divadle Thunovském.

Při založení Jednoty umělcův hudebních l. 1803 zvolen prvním ředitelem.

Dlabač K. L. II. 498. Schilling, Univ. L. V. 541. Slovník N. VI. 867.

Dovedným pianistou a skladatelem byl **František Partsch**, jenž narodil se (dle M. kř.) 30. ledna 1760 v Duchcově a vzdělal se v počátcích hudebních u svého otce. Po té přišel do Prahy na studia právnická a seznámiv se s umělci Pražskými, stal se učitelem hudby u knížete Auersperka. L. 1800 jmenován ředitelem kůru při chrámě Týnském a zemřel 6. dubna 1822.

Složil operu „Victor und Heloise“, jež provozována na Pražském divadle se značným úspěchem l. 1794. Sbory čarodějnic ve skladbě té jeví nevšední sílu a rázovitost. Mimo to složil 4 velké mše, více menších skladeb církevních a byl hledaným učitelem hudby v kruzích šlechtických.

Vrstevníkem jeho byl houslista, pianista a skladatel **Václav Vincenc Maschek** (dle M. kř. Machek), jenž narodil se 4. dubna 1755

na Zvikovci u Hořovic. Vycvičil se na klavír u Fr. Duška a v theorii hudební u Sagra, cestoval jako sekretář hraběte z Vrtby po zemích evropských a vrátiv se do Prahy, jmenován l. 1794 ředitelem kůru při chrámě sv. Mikuláše, zemřel 15. listopadu 1831.

Složil více mší, motett, koncertův klavírních, dvě opery „Der Ostindienfahrer“, „Der Spiegelritter“ a velkou kantatu „Böhmens Dankgefühl“, jež provedena na divadle Pražském k počtě arciknížete Karla 18. listopadu 1796.

Dlaň K. L. II. 265. Slovník N. V. 159, XI. d. I. 24.

Schilling Univ. L. IV. 584. Čechoslav 1825, 390. Dalibor 1863, 65.

Dovedným skladatelem byl horlivý milovník umění hudebního **Antonín Tomáš Kunz**, jenž narodil se 21. prosince 1756 v Praze z rodiny zámožné. Maje dostatečné jmění, zanášel se skladbou, zkoumáním nástrojův klavesových a zemřel l. 1830 v Praze.

Složil opery „König Wenzel“ (1778), „Die Bezauberten“ (1779), „Pygmalion“ (1781), více kantat a ouvertur orchestrálních. U nástrojáře G. Stilla dal si l. 1796 shotoviti nástroj klavíru podobný „Orchestrion“¹³⁾ nazvaný, jenž měl objem od F do A³.

Dlaň K. L. II. 159. Slovník N. IV. 1066.

Welcker von Gontershausen „Der Flügel“, 1856, 114.

V chrámech klášterních pěstovali hudbu:

Ředitelem kůru při klášterním chrámě sv. Mikuláše na Starém městě byl na počátku věku 18. **Gunther Jacob**, jenž složil více skladeb církevních a vycvičil v hudbě množství žákův, mezi nimiž byl též Fr. Benda.

Dominik Černý narodil se 30. října 1730 v Nymburce, stal se členem řádu minoritského n sv. Jakuba v Praze, l. 1760 jmenován zde ředitelem kůru a zemřel l. 1766.

Jau Lohelius Oelschlegel narodil se 31. prosince 1724 v Lahošti u Duchcova a stal se členem řádu praemonstrátského na Strahově; vzdělav se v hudbě u A. Selinga a J. Habermanna, jmenován l. 1756 ředitelem kůru klášterního a zemřel 1788. Složil 7 oratorií, dvě mše, rekviem, 2 operety, jež v klášteře byly provozovány, a více skladeb příležitostných. Mimo to pracoval s Truskou na přestavění velkých varhan klášterních.

Kajetán Vogel narodil se 1753 v Konojedech¹⁴⁾ u Litoměřic, vzdělal se v hudbě u Habermanna a stal se členem řádu Servitův n sv. Michala v Praze,

¹³⁾ Nástroj tomto podobný a nazvaný „Denis d'or“, jenž měl 790 strun a 130 mutac, sestrojil l. 1730 slavný učenec a zkoumatel přírody Prokop Diviš, farář v Příměticích u Znojma na Moravě.

¹⁴⁾ V matrikách kř. při faře Valkeřické (Algersdorf), kam Konojedy jsou přifařeny, jméno K. Vogel nalezeno nebylo.

kde po několik let byl ředitelem hudby klášterní. Po zrušení kláštera byl německým kazatelem při chrámě sv. Trojice a zemřel 27. srpna 1794 v Praze.

Složil 12 velkých, 14 malých mší, 12 štací, 2 koncerty houslové, 7 koncertův pro jiné nástroje, 6 kvartett pro smýkačí nástroje, 6 klavírních kvartett, slavnostní mši a Tedeum.

Dlabač K. L. I. 310, 512; II. 403; III. 304. Slovník N. IX. 1213.

V oboru hry klavírní proslul jako výborný učitel **František Xaver Dušek**. Narozen (dle M. kř.) 8. prosince 1731 v Chotěborkách u Jaroměře, studoval v Hradci Králové, při čemž dostalo se mu podpory hraběte Jana Sporka, ale když si byl zmrzačil nohu nešťastným pádem, odešel do Prahy a oddal se úplně hudbě. Zde cvičil se u Habermanna, zdokonalil se u Wagenseila ve Vídni a vrátiv se do Prahy, stal se hledaným učitelem hudby a zemřel 12. února 1799. Složil 3 sonaty klavírní, koncert pro piano a devatero hlasův, několik symfonií, kvartett a více menších skladeb. Velkou zásluhu získal si však jako učitel piana, jelikož přihlížel k methodickému vyučování dle určitých pravidel, odstraniv nedostatečný způsob při vyučování dosavadním; nejlepšími jeho žáky byli L. Koželuh, V. Mašek a J. Vitásek.

V poměru velmi přátelském žil s geniálním Mozartem, jenž složil část opery „Don Giovanni“ na vinici Bertramce u Smíchova, meškaje zde l. 1787. Manželka jeho Josefa Dušková vynikala neobyčejnou krásou, ušlechtilými mravy a proslula jako výtečná zpěvačka.¹⁷⁾

Dlabač K. L. I. 341. Slovník N. II. d. 2. 367.

Po Segrovi, jenž byl nej přednější varhaníkem v Praze, proslul jako virtuos na varhany důmyslný **Jan Kř. Kuchař**, jenž získal si slavné jméno též jako dirigent a skladatel. Narozen 5. března 1751 v Chotči v bývalém kraji Bydžovském, vycvičil se v počátcích hudby v Mlazovicích, kde příbuzný jeho Fr. Procházka pečoval o jeho vychování. Přišel do Prahy, studoval filosofii, vzdělával se v theorii hudební u Segra, jmenován varhaníkem při chrámě sv. Jindřicha, l. 1790 při klášterním chrámě na Strahově, kterýžto úřad zastával až do své smrti a zemřel 18. února 1829. Vynikaje mimo vzdělání hudební též vzděláním všeobecným, a získal si značnou zásluhu o zvelebení umění, jmenován měšťanem Pražským a přísedícím při úřadě na Karlově; l. 1791 stal se kapelníkem při divadle Praž-

¹⁷⁾ Její podobizna v Humor. listech 1884 č. 40.

ském, kde při slavnostech korunovačních l. 1791 a 1792 získal si pochvalu. L. 1800 provedl slavné oratorium „Stvoření světa“ od Haydna ve veřejném koncertě v sále Vusfnském a l. 1802 koncertoval na velké varhany Strahovské u přítomnosti velkého počtu umělcův Pražských.

Opery Mozartovy „Figarova svatba“, „Don Giovanni“, „Cosi fan tutte“ a „Clemenza di Tito“ přeložil na jazyk německý a k operě „Kouzelná flétna“ upravil recitativy (1794). Složil dva koncerty na varhany, předehry, fantasie a toccaty, několik kantat, „O salutaris hostia“ s průvodem varhan a několik skladeb na mandolinu a harmoniku, na něž byl dovedným mistrem.

Dlabač K. L. II. 148. Dalibor 1862, 267.

Slovník Naučný IV. 1045.

Z hudebníkův výkonných zasluhují zmínky v Praze:

Kajetán Mára (1719—1790), varhaník a ředitel kůru při chrámě sv. Václava; Jan Kř. Ignac Wolf (1716—1791), varhaník při chrámě sv. Víta; Emerich Václav Petřík (1727—1798), violoncellista a ředitel kůru při klášteře Strahovském; Josef Strobach (1731—1794), houslista a ředitel orchestru při vlášské opeře; Čeněk Javůrek (1730—1792) houslista a ředitel kůru při klášteře sv. Magdaleny; Josef Javůrek (1749—1805), houslista a ředitel kůru při klášteře sv. Josefa; Jan Josef Praupner (1751—1818?), houslista a od l. 1807 ředitel kůru při chrámě křižovnickém; Václav Král (1756—1818?), první houslista při orchestru divadelním; Jan František Kučera (1745—1836), houslista a ředitel kůru při chrámě sv. Jindřicha a sv. Havla; Hermolaus Smejkal, pozounista, zemřel l. 1757; Josef Matějka (1728—1804), virtuos na lesní roh a člen při orchestru divadelním; Tomáš Votruba (1747—1810?), fagotista a člen při orchestru divadelním; Gotthard Antonín Stolle (1739—1814), výborný pozounista, člen řádu cisterciáckého v klášteře Zbraslavském; Ondřej Kusý (1761—1809), zpěvák a violoncellista; Antonín Rámiš (1767—1820?), výtečný tenorista; František Strobach (1760—1820), výborný basista a ředitel kůru při kapli loreťanské na Hradčanech, stal se l. 1810 adjunktem a l. 1815 professorem zpěvu při konservatoři Pražské.

Ve městech venkovských, na vesnicích a ve všech klášterích v Čechách a na Moravě pěstována hudba měrou neobyčejnou a nalézalo se všude množství dovedných hudebníkův, ano i skladatelův, kteří horlivou činností, buď jako hudebníci výkonní, nebo jako učitelové hudby pečovali o rozvoj hudby domácí.

Z velikého jich množství uvedeni budtež:

Jan Hvězda (1692—?), člen řádu augustiniánského v Třeboni, varhaník a ředitel tamějšího kůru; Gotthard Hlava (1742—1804), zpěvák a houslista, byl farním administrátorem na Bezdězi; Jan Vrabec, učitel v Českém Brodě,

a jeho syn Jan Vrabec (1734—1815), učitel v Českém Brodě; Viktorin Brixl (1716—1803), výborný hudebník a učitel při škole Poděbradské; Maurus Mejstřík, varhaník a ředitel kůru v klášteře Sázavském (1766); Jan Josef Dusík (1739 až 1818), výtečný varhaník v Časlavi; Bartoloměj Votava (1741—1787), žák Segrův a varhaník v Třeboni; Jan Josef Skydánek (1752—?), ředitel kůru v Lounech a na Mělnice; Karel Kopřiva (1756—1785), žák Segrův, učitel, dovedný skladatel a varhaník v Citolibech. Nejplodnějším skladatelem byl Jakub Jan Ryba (1765—1815), učitel Rožmitálský; Matěj Sojka (1740—1817), varhaník a skladatel ve Vilímově; Jan N. Vojtěch Maxant (1750—1838) varhaník, skladatel a učitel ve Frimburku.

Mezi skladateli na Moravě proslul v oboru církevním **Antonín Jan Brosmann**, nazván Damasus. Naroděn 7. září 1731 ve Fulneku, stal se l. 1850 členem řádu nábožných škol a l. 1775 zvolen rektorem kláštera v Příboře. Zdokonaliv se v theorii hudební u skladatele Dittersdorfa v Bílé Vodě, zanášel se skladbou a zemřel 16. září 1798 v Příboře.

Složil asi 50 mší, offertoria na veškeré neděle a svátky, jež vynikají jednoduchostí a vroucí náladou. Jazykem latinským sepsal „Navedení k poznání nástrojův hudebních“, „Školu zpěvu“ a „De directione musices et de regulis compositionis“.

D'Elvert, Musikg. B. 79. Slavoj 1864, 346.

V Příměticích u Znojma žil slavný učenec a znalec hudby, farář Prokop Diviš (1696—1765); Edmund Thiel, člen řádu cisterciáckého na Velehradě, dovedný varhaník, byl ředitelem tamějšího kůru l. 1750; Alexius Habrich (1736—1794), člen řádu benediktinského v Rajhradě, byl výborným houslistou, varhaníkem a l. 1766 stal se ředitelem tamějšího kůru; Gottbard Pokorný (1733—1802), narozen v Českém Brodě, varhaník a skladatel, byl ředitelem kůru při chrámě sv. Petra v Brně; František Götz narodil se l. 1755 v Strašicích v Čechách, vzdělal se na výborného houslistu a l. 1794 stal se kapelníkem arcibiskupa Colloreda v Olomouci; Antonín Matyáš Kromer (1742 až 1804), učitel v Turasu, byl dovedným houslistou a varhaníkem.

Ve věku 18. pěstováno umění hudební se zvláštní zálibou také v kruzích šlechtických a zanášeli se jím nejen šlechtici, ale i šlechticny jak v Praze, tak na svých sídlech venkovských. Mnozí ze šlechticův vydržovali vlastní hudební kapely a u těch panoval často hlněný život, neboť do sídel těch dostavovala se šlechta vůkolní ke hrám divadelním a různým zábavám.

Jedním z nejhorlivějších milovníkův hudby a umění vůbec byl šlechtetý lidumil hrabě **František Antonín Špork**, jehož činnost zasluguje zvláštního povšimnutí. Naroděn 9. března 1662 v Lysé nad

Labem, studoval na vysokých školách v Praze a l. 1680 odešel do ciziny, hledě seznati, kde by ^{co} krásného a obecnému dobrému prospěšného bylo, aby toho užiti mohl ve prospěch vlasti. Přišed l. 1682 do Paříže, poznal tam nový nástroj hudební, roh, na nějž vycvičiti dal ze svého služebnictva Václava Svídu a Petra Rohlíka, kteří stali se po té prvními učiteli nástroje toho v Praze. Ujav pak po otci zděděná panství, vynakládal veliké příjmy své k zvelebení a k podpoře umění a vůbec k účelům dobročinným. V Praze, v Lysé a v Kuksu založil knihovny, v nichž shromáždil veliký počet vzácných a užitečných knih, jež vzdělavcům byly přístupny, a v Lysé zařídil tiskárnu, kde vytištěno veliké množství spisův poučných, jež rozdával svým poddaným. Malíř Petr Brandl a sochař Braun okrašlovali hraběcí zámky, patronátní chrámy a zámecké zahrady malbami a sochami. Aby vkus obecenstva ušlechtil, zřídil v Praze ve svém domě divadlo (1725—1734), v němž dal provozovati dramatické hry a opery vedením ředitele A. Denzia. Mezi kusy provozovanými dosáhla největšího úspěchu vlastenecká opera „Praga nascente de Libussa e Premislao“.

Tato šlechtná činnost, hlavně pak mírné nakládání s poddanými a oblíbenost jeho u lidu obecného vzbudily mu nenávisť nepřátel, kteří jej osočovali, že rozšiřuje mezi lid knihy kacířské a dovedli toho, že l. 1729 jat byl na svém sídle v Lysé a neprodleně ve věži Daliborce vězením opatřen. Knihovna jeho asi 30.000 děl čítající, odvezena z Lysé do Hradce Králové ke konsistoři biskupské a tam pátráno po knihách kacířských. Po sedmiletém vyšetřování prohlášen však za nevinného a knihovna vrácena do Lysé.

Útrapami těmi zemdlen, ochuravěl šlechtný tento pán povážlivě a zemřel 30. března 1738 v Lysé. Oželen ode všech přátel svých i poddaných, převezen do Kuksu a tam 4. dubna pohřben.

Výborným violoncellistou byl hrabě Jan Václav Špork, president soudu appellačního v Praze, jenž jmenován byl generálním ředitelem dvorní hudby ve Vídni l. 1763 a tam zemřel 25. února 1804. On byl prvním protektorem Jednoty umělcův hudebních zřízené v Praze l. 1803.

Na housle a na violoncello hráli výborně Filip Kolovrat Kravský, kníže Josef Lobkovic, jenž na zámku Roudnickém provozovati dal l. 1806 Haydnovo oratorium „Stvoření světa“ jazykem českým. Výbornými houslisty byli hrabě Karel Pachta a hrabě Bedřich Nostic.

Dovednými pianisty byli hrabata Ludvík Josef Hartig, Kristian Filip Clam-Gallas a František Klebelsberg.

Také mezi ostatními šlechtici bylo mnoho milovníkův umění hudebního a v kruzích těch vznikla myšlenka, založiti ústav ku pěstování hudby instrumentální, jež skutkem se stala na počátku věku devatenáctého založením konservatoře Pražské.

Dlabač K. L. III. 142. Slovník N. VIII. 904.

Světobzor 1888 č. 19. s podobiznou Fr. A. Šporka.

Hudební umělci ze zemi českých v cizině.

Kdežto v dobách dřívějších nebylo případu, že by umělec český byl hledal zaměstnání mimo vlast v cizině, nastaly ve věku 17. v Čechách poměry úplně opačné a stěhování do ciziny stalo se tytýž nutností a jediným prostředkem k vyvážnutí z poměrův nesnesitelných.

Vypovězením většiny vzdělaného obyvatelstva českého do ciziny a dlouho trvajícími bouřemi válečnými sklesl počet jeho v Čechách na čtvrtinu a v uprázdněných krajinách usazovali se přistěhovalci z říše německé, zejména v krajích pohraničných. Hromadnými konfiskacemi a zakládáním hojných klášterův zvráceny byly úplně dosavadní poměry majetnické v Čechách a na statcích zabraných hospodařili různí dobrodruhové, většinou bývalí důstojníci císařští, kteří na lid pozůstalý uvalovali vždy větší roboty a břemena, vyssávající a utiskující lid domácí způsobem nejhanebnějším.

Lid vesnický a městský týrán od pánův a jich nelítostných úředníkův způsobem neslýchaným, nemohl se dovolati úlevy ani prosbami, ani vzbouřením, k němuž konečně byl dohnán, ano vzbouření na různých místech vzniklá byla příčinou utlačování ještě tužšího, v němž lid český úpěl až do léta 1781, když zrušeno nevolnictví rozkazem císařským.

K tomu družilo se stálé vyšetřování vyznání náboženského a kruté pronásledování pověřivého lidu fanatickými misionáři, kteří dusili každé volnější hnutí duševní prostředky nejvybranějšími. Za oněch dob stalo se umění hudební jediným prostředkem a zdrojem klidnějšího a bezpečnějšího života a proto utkali se k němu ti, jimž naskytlo se k tomu jen poněkud příležitosti. Umělcům výkonným kynula pak naděje ještě lepší za hranicemi při divadlech, kamž mnozí odcházeli a jiní pak příkladu jejich následovali. Proud

ten stále se šířil a podněcován později různými společnostmi kočujícími, jež z ciziny na čas do Čech přicházejíce, přijímaly dovedné hudebníky za členy svých kapel.

Řadu hudebníkův těch, kteří hledající útočiště v cizině tam prosluli, zahájil slavný varhaník a důmyslný skladatel církevní Ondřej Hammerschmiedt. Narozen 1611 v Mostě, vzdělal se v umění hudebním, stal se l. 1635 varhaníkem ve Freibergu v Saskách a l. 1639 v Žitavě, kde zemřel 29. října 1675.

Jsa umělcem důmyslným a pilným, žil pouze svému umění a složil množství skladeb, jimiž nad své vrstevníky proslul, získav si jméno nejchvalnější.

Z četných jeho skladeb vícehlasých nejdůležitější jsou rozmluvy boha s duší věřící, nazvané „Dialogi spirituali“ pro 2 až 4 hlasy (1645), jež staly se vzorem pašijím Jana Šebestiána Bacha a oratoriím Haendlovým. Při svých skladbách užil k doprovázení též nástrojův, jmenovitě houslí a basu při duchovních koncertech, jež psány jsou pro 5, 6, 12 a více hlasův (1648); poslední jeho skladby „Fest und Zeitandachten“ pro 6 hlasův jsou z l. 1671.

Dílač K. L. I. 555. Slovník N. III. 626. Riemann M. L. 359.

Mezi vrstevníky svými největší měrou proslul plodností a důkladností skladeb církevních kontrapunktista **Jan Dismas Zelenka**, o němž zmiňují se znalci jeho skladeb co nejchvalněji, jmenujíce jej nejslavnějším skladatelem vedle Jana Šebestiána Bacha a J. Haendla.

Narozen a (dle M. kř.) pokřtěn 16. října 1679 na jméno Jan Lukáš v Louňovicích¹⁶⁾ u Tábora, učil se hudbě u svého otce Jiříka, jenž byl varhaníkem. Léta 1709 byl ve službách svobodného pána L. z Hartigův, k jehož přání složil latinskou kantatu pro kolej jezovitskou a následujícího roku byl kontrabasistou při dvorní kapele v Drážďanech. V průvodu kurfirsta Saského odešel l. 1715 do Vídně, studoval kontrapunkt u kapelníka Fuxe, následujícího roku navštívil Benátky, seznámil se tam se skladatelem A. Lottim, u něhož zdo-

¹⁶⁾ V nejstarší matrice fary Louňovické zaznamenáno: „Dne 16. Oktobr. pokřtěno dítě jménem Jan Lukáš od dvojjetihodného kněze Jana Ignatiuse Komenského, faráře Louňovského. Otec jeho Jiřík Zelenka Baborovský, varhaník Louňovský, Matka Marie. Kmotři dvojjetihodný kněz pan Jan Ignatius Birkner, děkan Načeradský, Pan Adam Růžička, primátor Louňovský, Panna Anička Selmanova z města Rábi; jest rozen na vodnaři. Rok 1679.“

konalil se v theorii a vrátil se po roce do Drážďan. Léta 1723 zavítal do Prahy k slavnostem korunovačním Karla VI. za krále Českého, a v prvních dnech měsíce září toho roku provozováno jeho melodrama „Sub olea pacis et palma virtutis“ v koleji jezovitské za přítomnosti dvora císařského. Vrátiv se po té do Drážďan, zástaval churavého kapelníka Heinrichena při kůru dvorního chrámu katolického až do l. 1729, po té byl prozatímným kapelníkem až do l. 1733, ale místa toho neobdržel, neboť kapelníkem jmenován skladatel Adolf Hasse. V náhradu za to jmenován Z. dvorním skladatelem a služné zvýšeno mu na 800 tolarův.

Zanášeje se neustále skládáním v zátiší domácím, zemřel na vodnatelnost 23. prosince 1745 a pochován na katolickém hřbitově v předměstí Friedrichově. Byl to skladatel důmyslný, nad míru plodný, skromný a zbožný, vynikaje vzděláním všeobecným i hudebním a znalostí více jazykův. Mezi skladateli českými byl jediným, jenž i v cizině mateřského jazyka českého si vážil, složiv jedno Motetto na slova česká, což svědčí o jeho šlechtné povaze.

Zelenka byl skladatelem neobyčejně plodným a složil asi 72 skladby vokální s průvodem nástrojův a 15 skladeb instrumentálních, zejména 15 úplných mší, více částí mší, 5 motett pro solový hlas, mezi nimiž jedno na slova „Chvalte syna božího“ pro bas s průvodem dvou houslí, violy, dvou hobojí, dvou rohův a kontrabasu, 3 Rekviem, 2 Tedeum, 42 žalmy, 3 oratoria, Lamentationes, Responsoria a melodrama „De S. Venceslao“ či „Sub olea pacis et palma virtutis“ (to jest s bobkovou ratolestí míru, a palmou ctnosti atd.). Skladby ty oplývají krásami melodickými, živou částí harmonickou a uměním kontrapunktickým. Za nejlepší jeho skladby považují se „Lamentationes pro die Mercurii“ a „Responsoria pro hebdomada sancta“ (1722), jež předčí nad ostatní hlubokým citem a povšechnou dokonalostí.

Ze skladeb těch nebylo nic tiskem vydáno a rukopisy chovají se ve dvorní knihovně Drážďanské.

Dlabač K. L. III. 436. Dalibor 1859, 161. Slavoj 1863, 28.

Slovník N. X. 314. Hudební věstník 1877 č. 23. a 24.

Jahrbuch d. b. Mus. 1830. I. 119. Langhans Gesch. d. M. 1883, I. 343.

Jako Zelenka v Drážďanech, proslavil se v Mohuči výborný varhaník a kontrapunktista **Jan Zach**. Narodil se (dle M. kř.) 13. listopadu 1699 v Čelakovcích, kde otec jeho byl kolářem, odešel na studia do Prahy, vzdělával se v umění hudebním u Černohorského,

stal se choralistou při chrámě sv. Havla a l. 1737 varhaníkem při chrámě sv. Martina na Starém městě Pražském. Když pak nedosáhl místa varhanického při chrámě sv. Víta, o nějž se byl ucházel, odešel do ciziny a jmenován kapelníkem arcibiskupa Mohučského, kde požíval vážnosti v kruzích uměleckých; jsa však povahy prchlivé, zemřel l. 1773 v ústavě pro choromyslné v Bruchsalu.

Složil množství skladeb církevních, koncertův a sonat klavírních a více skladeb na varhany, jež mají největší cenu a v nichž jeví se důmyslnost, zároveň ale náklonnost k hloubání a nálada fantastická.

Diabač K. L. III. 427. Slovník N. X. 217 (udává mylně, že se nar. l 1705). Schilling, Univ. L. VI. 892. Neue Zeitschr. f. M. 1864, No. 17.

Mezi umělci českými, kteří mimo Čechy za hranicemi působili, získal si nejslavnější jméno v oboru hudby církevní kontrapunktista a důmyslný skladatel **František Ignác Antonín Tůma**, jenž byl nejhledanějším skladatelem ve vyšších kruzích Vídeňských. Naroděn (dle M. kr.) 2. října 1704 v Kostelci nad O., vzdělal se v počátcích hudby u svého otce Václava, odešel po té do Prahy a zdokonalil se u Černohorského na varhany i v theorii hudební. Dokončiv studia filosofická, odešel do Vídně, studoval u J. Fuxe a l. 1741 jmenován komorním skladatelem ovdovělé císařovny Alžběty; po její smrti 1750 žil na odpočinku a zaměstnával se skládáním. Po smrti manželky své l. 1768 stal se těžkomyslným a zemřel 1774 v klášteře Gerasu. Složil asi 30 mší, z nichž za nejlepší uznávají se mše z C, d, a, B, Es, žalm 50. „Miserere“ a „Lectiones et Lamentationes“. Ve skladbách těch jeví se ušlechtilost a pravdivost, v nichž smysl slov případně jest počán a proveden s největší důsledností, což svědčí o všestranném vzdělání a vrozené důmyslnosti, jakož o jeho dojrálé reflexi. Srovnán se svými vrstevníky zastupuje T. směr jednostranného, racionelně nábožného skladatele, jehož formu ovládá přísný živel kontrapunktický a v jehož skladbách převládají themata neobyčejně vážná; proto zůstanou také jeho skladby kruhům širším nepřístupny, poněvadž k jich ocenění třeba důkladného vzdělání hudebního. Tůma byl pracovník pilný, skládal rychle a pracoval často až do unavení.

Diabač K. L. III. 283. Slovník N. IX. 633. Wurzbach, Biogr. L. 48. 105. Neue Zeitschrift f. Musik, Leipzig 1864 No. 16.

Záslužnou činností ve Vídni proslul důmyslný skladatel a dirigent **Florian Leopold Gassmann**. Narozen (dle M. kř.) 3. května 1729 v Mostě, vycvičil se v hudbě u ředitele tamějšího kůru J. Vobořila, odešel l. 1742 tajně do Karlových Var a po té do Itálie, kde studoval po dvě léta theorii hudební u patera Martinia v Bouonii. L. 1763 jmenován dvorním skladatelem balletův, po smrti Reutterově l. 1772 dvorním kapelníkem a zemřel 22. ledna 1774 v nejlepším věku.

Složil asi 23 opery, oratorium, stabat mater, více mší, motetta, hymny, žalmy a nejlepší svou skladbu „Dies irae“; mimo to 15 symfonií, 6 kvintett, 12 kvarlett pro nástroje smýkácí a 6 kvartett pro flétnu, housle, violu a basu, jež vydány tiskem 1769. L. 1771 založil výpomocný spolek „Tonkünstlersocietät“, jenž později nazván „Haydnsocietät“, proslul jako výborný dirigent a učitel hudby, k jehož zákům náležel též Antonio Salieri.

Dlabač K. L. I. 445. Dalibor 1861, 281. Slovník N. III. 322.
Gassner Lexikon d. T. 327. Wurzbach, Biograf. Lex. V. 96.
Köchel Die Hof-Musikkapelle, Wien 1869, 88 a 108.

Ze skladatelův českých proslavil se v Itálii největší měrou **Josef Mysliveček** jako skladatel dramatický, jenž přes to, že žili tam proslulí umělci domácí, po nějakou dobu byl na divadlech vlašských skladatelem nejoblíbenějším a všude oslavovaným. Arci netrvala sláva jeho příliš dlouho, neboť jak náhle se byl objevil, tak náhle opět zanikl. Narozen 9. března 1837 v Praze (zároveň se svým bratrem) ze zámožné rodiny mlynářské, studoval školy latinské, vyučil se řemeslu mlynářskému a se zvláštní horlivostí cvičil se též v hudbě, nejdříve u F. V. Habermanna, po té u slavného J. Segrá. Postoupiv podíl svůj na mlýně po smrti otcově svému bratru Františkovi, oddal se úplně hudbě, odešel l. 1763 do vlašských Benátek a studoval theorii hudební u Pasceltia; po té odešel do Parmy a do Neapole, složil operu „Bellerofonte“, jež provozována na divadle San Carlo s velikou okázalostí a rázem učinila jej slavným po celé Itálii. Od té doby nazýván „Il Boëmo“ a „Venatorini“, a kam zavítal, všude byl oslavován, jako největší skladatel dramatický veleben a skladby jeho provozovány na všech italských divadlech.

U veliké nádheře bydlel v Římě ve vlastním paláci na Piazza del popolo, navštěvován šlechtou a výtečníky všech stavův, k jichž

poctě hojně příjmy své snadno vydával a přílišným rozkošem hověl. Léta 1777 sešel se v Mnichově s Mozartem, kde provozováno jeho oratorium „Abramo e Isacco“, byl povážlivě nemocen a neopatrností lékařovou zohyzděn mu obličej. Rozmařilým životem vyčerpány však znenáhla veškeré zásoby a následky nemoci počaly se objevovati měrou vždy děsnější. Aby opět příjmův nových nabyl, složil operu „Armida“ pro divadlo Milánské, avšak dílo to nemělo žádoucího úspěchu, byvši obecenstvem odmítnuto a miláček dříve oslavovaný vysyčen. Nezdařem tím zarmoucen a úplně zničen, pozbyl veškeré důvěry ve svou sílu a vrátil se do Říma, kde stihla jej rána ještě krutější. Věřitelové jeho, čekající marně na zapravení svých požadavkův, zabavili jeho majetek a Mysliveček, zachvácen náhlou horečkou a opuštěn ode všech přátel a pochlebníkův, zemřel v největším nedostatku 4. února 1781 v Římě ve 44. roce věku svého. Neočekávaná jeho smrt způsobila v kruzích uměleckých všeobecnou soustrast a přičiněním žáka svého Sir Barrya byl pochován ve chrámě San Lorenzo in Lucina, kde postaven mu mramorový náhrobek, po němž však nyní není ani stopy.

Složil asi 30 oper, zejména „Hypermenestra“ (1769) pro Řím, „Romolo et Ersile“ (1773) pro Neapol, „Demetrio“ (1773) pro Pavii, „Antigone“ (1773) pro Turin, „Artaserse“ (1774) pro Neapol, „Attide“ (1774) pro Padovu, „Ezio“, „Demoofonte“ (1775) pro Neapol, „Olimpiade“ (1788) pro Řím. Mimo to známy jsou ještě „Il Farmace“, „Merope et Tamerlano“, více oratorií, z nichž vynikají „Passio Jesu Christi“ a „La famiglia di Tobia“, symfonie, sonaty, koncerty, kvartetta, arie, jež roztrouseny jsou po městech vlášských; posledním jeho dílem bylo 6 kvartett, jež vydány tiskem v Amsterdamě po jeho smrti.

Jako skladatel proslavil Mysliveček jméno české v cizině, působení jeho nemělo však žádného vlivu na umění jeho domoviny, po níž on také netoužil, vyhledávaje pouze osobní slávy a hmotného prospěchu, jako většina tehdejších hudebníkův v Čechách zrozených. Skladby jeho zůstavše v cizině,¹⁹⁾ ve vlasti české úplně byly neznámy.

Dlaabač K. L. II. 364. Dalibor 1860, 97. Slovník N. V. 587.

Schilling Univ. Lex. IV. 711. Wurzbach, Biograf. L. 18. 362.

Nohl „Mozarts-Briefe“, Salzburg 1865, 56, 60 a 193.

¹⁹⁾ V knihovně Neapolské nalézají se rukopisy oper Myslivečkových: Artaserse, Antigone, Demetrio, Demoofonte, Ezio, Olimpiade, Romolo et Ersile,

V oboru hudby dramatické proslavil se vedlé Myslivečka největší měrou **Jiří Antonín Benda** svými skladbami melodramatickými, kterýžto druh skladeb v téže době samostatně vynalezl francouzský skladatel Rousseau, což arci Bendovi známo nebylo. Narozen (dle M. kř.) 30. června 1722 v Starých Benátkách,²⁰) studoval v Jičíně a odešel l. 1742 s rodiči svými do Berlína. Příčiněním bratra Františka stal se členem při kapele královské, a l. 1748 jmenován kapelníkem v Gothě; l. 1760 podnikl cestu do Itálie a vrátiv se do Gothy, věnoval se s velikou horlivostí skladbě dramatické. L. 1774 složil melodrama „Ariadne auf Naxos“ na slova Brandesova (vyd. 1778 a 1781 v Lipsku) a skladba ta přijata při provozování s velikou pochvalou, získala původci velikou slávu. L. 1778 složil druhé melodrama „Medea“ na slova Gotterova (vyd. 1778 v Lipsku), jež stejného dosáhlo úspěchu. Třetí melodrama „Almansor und Nadine“,²¹) jež složil ve Vídni a v němž arie se sbory se střídaly, potkalo se s malým úspěchem.

Melodrama udrželo se po nějakou dobu na jevištích, ale brzo zastíněno bylo skladbami Gluckovými. Mozartovými a skladatelův vlašských i francouzských. Po třicetileté činnosti odešel Benda l. 1778 na odpočinek a žil v zátíší v Kostřici, kde 6. listopadu 1795 zemřel. Mimo skladby jmenované složil 7 operet, 2 kantaty, 6 sonat, několik symfonií a koncertův klavírních, jimiž ale nedosáhl zvláštního úspěchu. Ve skladbách jeho jeví se vroucí melodie a výrazný rytmus, jmenovitě jeho adagia a recitativy vynikají hlubokým citem.

Dlabač K. L. I. 108. Dalibor 1860, 9. Schilling, Univ. L. I. 547.
Slovník N. I. 107. Rieman, M. L. 90.

K neplodnějším skladatelům českým v době té náleželi Jan Kř. Vaňhal, Václav Pichl a Vojtěch Jírovec, jichž skladby však při-

19 arií a dvojzpěvův; v knihovně Bononské jsou uloženy pouze některé zpěvy s průvodem nástrojův. (Dle zprávy Fr. Florima, knihovníka konservatoře Neapolské, zaslané 20/VII. 1883 p. Bervinovi, sekretáři hud. akad. v Římě. Prostřednictvím stav. rady p. Frant. Pokorného v Římě nám sděleno.)

O životě M. psal Martin Pelzel, jenž vydal též jeho podobiznu od Niederhofera rytou.

²⁰) Matriky v Nových Benátkách, kam přifařeny byly Staré Benátky, počínají rokem 1722.

²¹) Dlabač K. L. I. 109 neuvádí toto melodrama, ale „Pygmalion“, monodrama von Rousseau, 1780 Leipzig.

způsobeny jsouce příliš tehdejšímu duchu času, brzy jinými byly překonány a zanikly.

Jan Kř. Vaňhal, dovedný pianista a učitel hudby ve Vídni, narodil se l. 1739 v Nechanicích,²²⁾ l. 1760 odešel do Vídně na studia a nastřádal si něco jmění, vykoupil se z poddanství. Po té odešel do Italie, navštívil větší tamější města a seznámiv se s Gassmanem, vrátil se l. 1763 do Vídně, kde zanášel se vyučováním hudby a zemřel 26. srpna 1813.

Složil asi 100 symfonií, z nichž některé vydány byly tiskem, 100 kvartett pro nástroje smýkácí, 37 sonat, 25 mší, 2 rekviem, 1 oratorium, 1 stabat, více koncertův pro různé nástroje a 2 opery.

Dlaň K. L. III. 324. Schilling, Univ. L. VI. 816.

Dalibor 1859, 2. Slovník N. IX. 898.

Václav Pichl, houslista, skladatel a spisovatel, narodil se (dle M. kř.) 25. září 1741 v Bechyni a vycvičil se v počátcích hudby u Jana Pokorného ve svém rodišti. Po té přišel na studia, zdokonalil se na housle a v theoriích hudební u Segra, odešel do ciziny a stal se konečně kapelníkem arciknížete Ferdinanda rakouského v Miláně. L. 1796 vrátil se do Vídně a zemřel 4. června 1804.

Složil 7 vlašských oper, přes 100 symfonií, 148 kvartett pro nástroje smýkácí, množství žalmův, kantat, koncertův, několik písní českých, celkem asi 880 skladeb, jichž asi 290, mezi těmi 66 symfonií vydáno tiskem.

Sepsal „Dějiny českých umělcův ve Vlaších“, jež ale zničeny požárem při obsazení Milána vojskem francouzským; mimo to přeložil libretto Mozartovy opery Kouzelná flétna na jazyk český, vydal též několik písní českých tiskem a mezi tehdejšími umělci byl z těch, kteří i v cizině pečovali o prospěch vlasti.

Dlaň K. L. II. 547. Dalibor 1864, 19. Slovník N. VI. 355.

Horlivý milovník umění hudebního a skladatel **Vojtěch Jirovec** (psán A. Gyrowetz) narodil se 19. února 1763 v Budějovicích a vycvičil se v počátcích umění hudebního u otce, jenž byl ředitelem kůru při chrámě děkanském. Po té studoval v Praze práva, odešel do Vídně, později do Italie a konal kontrapunktická studia u slavného Saly v Neapoli. Vráťiv se do Vídně, přijal státní službu, stal se legačním sekretářem v cizině a l. 1804 jmenován skladatelem

²²⁾ V matrikách Nechanických jméno Vaňhal nalezeno nebylo.

při dvorním divadle ve Vídni. V době té složil množství skladeb pro divadlo, l. 1831 odešel na odpočinek a zemřel 19. března 1850 ve Vídni ve vysokém věku.

Složil 30 oper, 40 balletův, 60 symfonií, 60 kvartetů pro nástroje smýkácí, 40 klavírních sonat, 19 mší, 30 skladeb pro klavír, housle a violoncello a více menších skladeb různého druhu, jež nevynikajíce prohloubeností, zanikly za krátkou dobu.

Biografie von Ad. Gyrowetz, Wien 1848.

Dalibor 1862, 187 a 145. Slovník N. IV. 410.

K plodným skladatelům náležel též **František Antonín Rösler**, nazvaný Rosetti, jenž narodil se (dle Dlabáče) l. 1750 v Litoměřicích.²³⁾ Vycvičiv se v umění hudebním, stal se kapelníkem knížete Ottingena z Wallersteinu, po té odešel do Paříže a l. 1789 jmenován dvorním kapelníkem ve Zvěříně. Zde získal si svou činností všeobecnou oblibu, ale zemřel již 30. června 1792 v Ludwigs-lustě, nedaleko Zvěřína.

Složil asi 30 symfonií, oratorium, missa de requiem, 9 kvartetů, sextetto pro housle, violu, flétnu, dva rohy a kontrabas 1784 a více skladeb klavírních.

Dlabáč K. L. II. 587. Wurzbach B. L. XXVI. 251. Slovník N. VII. 582.

Ze skladatelův na Moravě narozených byl **František X. Richter** prvním, jenž dosáhl slavného jména v cizině. Narozen 1. prosince 1709 v Holešově, odešel do ciziny, byl l. 1760 členem kapely v Mannheimě a později stal se kapelníkem při hlavním chrámě v Strassburku, kde zemřel 12. září 1789. Složil asi 26 symfonií, 6 kvartetů pro smýkácí nástroje, 3 tria, 7 mší, více menších skladeb a sepsal theoretické dílo „Harmonische Belehrung zur musikalischen Tonkunst“, jež L. Kalkbrenner vydal tiskem l. 1804 v překladě francouzském.

Dlabáč K. L. II. 576. Slovník N. VII. 444.

Schilling Univers. Lex. d. T. V. 734. Riemann, M. L. 764.

Většina umělcův hudebních v Čechách zrozených putovala do zemí západních, hledajíc tam slávy a zaopatření, a pouze někteří zavítali na svých cestách do zemí východních; mezi těmito byl houslista **Jan Stefani**, jenž proslul jako důmyslný skladatel oper

²³⁾ V matrikách Litoměřických jméno Rösler nalezeno nebylo.

polských v duchu národním. Narozen l. 1746 v Praze, vycvičil se v hudbě v klášteře Benediktinském, a zdokonaliv se v Itálii, stal se kapelníkem hraběte Kynského ve Vídni a po té členem kapely císařské. Léta 1771 sestavil kapelu a pořádal veřejné koncerty ve Varšavě. Osvědčiv se jako dokonalý umělec, jmenován prvním houslistou a po té kapelníkem Varšavského divadla, kterýžto úřad zastával až do své smrti a zemřel 23. února 1829.

Seznámiv se s duchem hudby polské, složil k vybídnutí spisovatele Boguslawského polskou operu „*Krakowiaki a Góralc*“, v níž ducha národního tou měrou postihl, že dílo jeho přijato při provozování (1. března 1794) s neobyčejným nadšením a stalo se vzorem opery polské. Opera ta jest spanilý obrázek polského života venkovského, vynikající pravdivostí a původností. Po té následovalo 6 jiných oper, ale žádná nedosáhla podobného úspěchu; dále složil více mší, kantat a skladeb klavírních, mezi nimiž vynikají polonézy zvláštním výrazem a částí rhythmickou.

Dalibor 1863, 259. Slovník N. VIII. 1002.

Slovník Muz. polských od Sowinského, v Paryži 1874.

Vedle uvedených hudebníkův působilo v cizině množství umělcův výkonných, kteří se proslavili jako učitelé hudby, pěvci a virtuosoové.

Hra na housle, jež v Itálii koncem věku 17. dosáhla značné výše dokonalosti, rozšířila se i do zemí ostatních a nalezla též v Čechách více horlivých pěstitelův, kteří získali si zvučné jméno vedle virtuosův vlašských.

Jedním z prvních virtuosův na housle v Čechách byl **Jindřich Bieber**. Narozen (dle M. kř.) 12. srpna 1644 ve Vartemberku v Čechách, kde otec jeho Martin byl polesným, vycvičil se v umění hudebním (u koho, není známo) a proslul jako virtuos, jsa vrstevníkem vlašských mistrův Bassania a Corellia. Léta 1684 stal se kapelníkem arcibiskupa Solnohradského, podnikl následujícího roku uměleckou cestu po Německu, Francii a Itálii a vrátiv se do Solnohradu, povýšen byl císařem Leopoldem za zásluhy, jež získal si uměleckou činností, do stavu šlechtického. S druhým kapelníkem Pichlerem řídil l. 1707 hudební část slavností, pořádaných při svěcení chrámu universitního v Solnohradě a zemřel brzo po roce 1707. Složil 6 houslových sonat (1681), 7 tříhlasých partit, 2 sonaty, ne-

spory a litanie s právodem nástrojův (1693), v nichž jeví se umělcem nadaným a vyspělým.

Dlabač K. L. I. 149. Schilling U. L. I. 630. Rieman M. L. 102.

Dopis J. Engla, sekretáře Mozartea, ze dne 12. ledna 1884.

Matrika kř. fol 121. č. 1. ve Vartemberce; 1885.

Vedlé Biebra proslavilo se více virtuosův na housle, kteří vzdělávše se na školách domácích, získali jménu českému chvalnou pověst národa hudebního. Z velkého počtu těchto instrumentalistův uvádíme zde pouze nejpřednější.

Jiří Czart (psán též Schardt a Zarth), houslista, skladatel a přítel Františka Bendy, narodil se (dle M. kř.) 8. dubna 1708 v Hochtanově u Německého Brodu; zde vyučil se v počátcích hudby u L. Lorence, zdokonalil se na housle u Timmera v Praze, na flétnu u Biarellia a stal se členem při kapele hraběte Pachtý. Seznámiv se s F. Bendou, odešel tajně do ciziny, byl po nějakou dobu ve Varšavě, l. 1733 v Dráždanech a po té stal se členem při kapele prince pruského. Léta 1760 odešel do Mannbeimu, jmenován houslistou kurfirsta bavorského, kde zůstal až do své smrti, a zemřel roku 1774. Jako virtuos proslul mistrnou hrou a složil 6 skladeb solových pro housle, 6 pro flétnu, tria, koncerty, symfonie a více menších skladeb různého druhu.

Dlabač K. L. I. 303. Schilling Univ. L. II. 344. Mendel C. L. III. 43.

Nejslavnějšího jména jako virtuos na housle dosáhl za hranicemi **František Benda**, nejstarší syn z této hudebnické rodiny, přítel Czartův a zakladatel zvláštní houslové školy v severních Němcích. Narozen 25. listopadu 1709 v Starých Benátkách, kde otec jeho Jan Jiří byl tkalcem a dovedným hudebníkem, stal se l. 1718 sopranistou při chrámě kláštera Benediktinského u sv. Mikuláše na Starém městě Pražském, cvičil se v hudbě u ředitele kůru Jakoba Gunthera a odešel tajně do Drážďan; po roce vrátil se opět do Prahy, byl choralistou v semináři jezovitské, zpíval l. 1723 při slavnostním provozování Zelenkovy skladby „Sub olea pacis“, učil se na housle u Loebela a Koníčka a stal se po různých příhodách členem kapely prince pruského v Postupimi. Zde zdokonalil se ve vyšší hře houslové u Jana Grauna, studoval theorii u Quanze, l. 1772 jmenován mistrem koncertním krále Bedřicha II. a zemřel 7. března 1786 v Postupimi.

Jako virtuos proslul krásným tónem, ušlechtilým přednesem a měl zvláštní svůj způsob hry, jenž značně se lišil od hry mistrův jiných, poněvadž vznikl na základě zpěvu. Tím způsobem stal se tvůrcem zvláštní houslové školy, v níž vycvičilo se množství umělcův.

Dlabač K. L. I. 104. Slovník. Nauč. I. 607. Dalibor 1860, 26.
Schilling Univ. L. I. 546.

Bratr a vyučenec Františkův, slavný houslista **Josef Benda**. narodil se (dle M. kr.) 7. května 1724 v Starých Benátkách, odešel ke svému bratru do Postupimi, kde vycvičil se v umění hudebním a stal se členem kapely královské. Po smrti bratra svého jmenován mistrem koncertním, v kterémžto úřadě zůstal až do l. 1797, po té odešel na odpočinek a zemřel 22. února 1804 v Berlíně.

Dlabač K. L. I. 108. Slovník Nauč. I. 607.
Schilling Univ. L. I. 547. Riemann M. L. 90

Jako František Benda v Berlíně, proslavil se jako virtuos a výtečný učitel hry houslové v Mannheimě **Jan Václav Antonín Stamitz**. Naroděn (dle M. kr.) 19. června 1717 v Německém Brodě, kde v hudbě se vzdělal, odešel do Prahy. stal se l. 1745 členem kapely kurfirsta bavorského v Mannheimě, po té mistrem koncertním, dvorním kapelníkem a zemřel l. 1761.

Vynikaje vzděláním a důmyslností, proslul jako výborný dirigent, za jehož řízení kapela náležela k nejslavnějším sborům, a největší zásluhu získal si jako učitel hry houslové, u něhož vycvičilo se množství umělcův. Mimo to byl dovedným skladatelem, složil 12 symfonií, 12 sonat pro housle a bas, 6 sonat klavírních, 6 houslových koncertův, 6 trio pro dvoje housle a bas a více etud pro dvoje housle.

Dlabač K. L. III. 198. Slovník Nauč. VIII. 963
Schilling Univ. L. VI. 466. Riemann M. L. 875.

Mezi vrstevníky svými prosluli ve Vídni slavní houslisté **Pavel Vranický** a **František Krommer**, kteří získali si chvalné jméno též v oboru skladatelském.

Pavel Vranický narodil se l. 1756 v Nové Říši²⁴⁾ na Moravě a vycvičil se v počátcích hudby v tamějším klášteře praemonstratském.

²⁴⁾ Matriky v Nové Říši zničeny byly požárem l. 1813 vzniklým.

Po té stal se členem kapely knížete Eszterházy-a, l. 1785 ředitelem orchestru při dvorním divadle ve Vídni a zemřel 28. září 1808.

Složil 27 symfonií, 45 kvartett a 12 kvintett pro nástroje smý-
kací, 7 oper, 5 balletův a více skladeb klavírních.

Dlabač K. L. III. 414. D'Elvert Musikg. Beil. 190. Slovník Nauč. IX. 1276.

Stejnou měrou proslavil se výtečný **František Krommer**. Narozen dne 17. května 1760 v Třebíči na Moravě, vycvičil se v hudbě u svého strýce Antonína M. Krommera v Turasu a stal se kapelníkem vojenským. Později odešel do Vídně a vynikaje jako výborný houslista a skladatel, jmenován l. 1818 po smrti L. Koželuhově dvorním skladatelem a kapelníkem hudby komorní. V úřadě tom setrval až do své smrti a zemřel 8. ledna 1831.

Složil více mší. 5 symfonií, 69 kvartett a 18 kvintett pro smý-
kací nástroje, 5 houslových koncertův a více menších skladeb.

Dlabač K. L. II. 135. D'Elvert Musikg. Beil. 129.

Wurzbach Biograf. L. XIII. 251. Květy 1871, 14.

Köchel Hof. u. Mus. K. Wien 1869, 92.

K vynikajícím umělcům náležel houslista a skladatel **František Martin Pecháček**. Narozen (dle M. kř.) 10. listopadu 1763 v Ústí n. O., vycvičil se v počátcích hudby ve svém rodišti, zdokonalil se u slavného Dittersdorfa ve Vídni a stal se l. 1790 kapelníkem při divadle předměstském. L. 1822 odešel do ciziny, stal se koncertním mistrem ve Stuttgartě, l. 1827 v Karlsruhe, kde zůstal až do své smrti, a zemřel 16. září 1840. Složil 2 opery, 10 operett, 12 symfonií, asi 30 balletův a více různých skladeb pro klavír a jiné nástroje.

Dlabač K. L. II. 437. Slovník Nauč. VI. 203.

Allgem. Musikal. Ztg. 1840, č. 43.

Mezi virtuosy na piano proslul plodný skladatel **Leopold Antonín Tomáš Koželuh**, synovec Jana Antonína Koželuha. Narozen (dle M. kř.) 9. prosince 1752 ve Velvarech, vzdělal se v hudebním umění u svého strýce v Praze, kde filosofii studoval a po té oddal se hudbě. Činnosti skladatelskou získal si brzy chvalné jméno, neboť již l. 1771 provozován jeho ballet na divadle Pražském. L. 1778 odešel do Vídně, jmenován učitelem hudby arcikněžny Alžběty, první manželky císaře Františka II., po smrti Mozartově stal se komorním skladatelem a zemřel 7. května 1818 ve Vídni.

Složil veliké množství různých skladeb, zejména 40 balletův, 2 opery, oratorium „Mose in Egitto“ (1787), slavnostní kantatu ke korunovaci Leopolda II. za krále českého, sbory, jež při slavnosti té byly provozovány v paláci Černínském v Praze, asi 60 sonat, 30 symfonií, množství serenad, koncertův, písní a jiných skladeb, z nichž mnohé vydány byly tiskem. Jako jiní skladatelové v době tehdejší dovedl i Koželuh přizpůsobiti se duchu času a vynikaje nadáním, hojnou měrou z něho kořistil. Skladby jeho byly svého času oblíbeny, brzy však zanikly, ustoupivše výtvořům dokonalejším.

Dlabáč K. L. II. 15, Schilling Un. L. IV. 206. Dalibor 1862, 273.

Slovník N. IV. 903. Wurzbach B. L. XIII. 92.

Köchel H. Mus. K. Wien 1869, 92 a 110.

Nejslavnějšího jména jako geniální virtuos na piano dosáhl v cizině z umělcův českých **Jan Ladislav Dusík**.

Narozen 9. února 1761 v Čáslavi, vzdělal se v umění hudebním u svého otce Jana Josefa, jenž byl dovedným hudebníkem. a brzo vynikl neobyčejnou zručností ve hře klavírní a na varhany. V Praze studoval filosofii a zdokonaliv se na piano, odešel s hrabětem Maenerem do Hollandska a mistrnou hrou tak proslul, že jmenován l. 1783 učitelem hudby v Haagu. Léta 1786 odešel do Paříže, koncertoval před královnou, po nějakou dobu žil v Anglii a vrátil se l. 1800 do Hamburku. Odtud navštívil Čechy, koncertoval se Sticheu v Čáslavi a stal se l. 1803 učitelem prince Pruského. Léta 1808 jmenován ředitelem koncertův vojvody Beneventského Talleyranda v Paříži a tam zemřel 12. března 1812.

Složil 2 opery, slavnostní mši, oratoria, více symfonií, velký klavírní koncert, sonaty pro klavír s průvodem jiných nástrojův, celkem asi 77 skladeb klavírních, mezi nimiž největší cenu mají sonaty; nejskvělejší skladbou jest opus 70.

Dusík nebyl příliš důkladným kontrapunktikem, ale umění jeho obracelo se k srdci a hra jeho, oduševněným přednesem vynikající, zanechala v posluchači vzpomínky nejpříjemnější. Virtuosity a zručnosti technické užíval pouze jako prostředku k zvýšení duševního dojmu a proto byl všude oblíbeným a dosáhl všeobecného uznání. Skladby jeho vynikají nad plody jeho vrstevníkův původním obsahem a zvláštní formou, v níž zračí se podivuhodná individualita, jasnost, lesk a dobrý vkus.

Dlabáč I. 348. Slavoj 1863, 128. Dalibor 1863, 2. Slovník N. II. d. 2. 366. Květy 1870, č. 17. Osvěta 1883, č. 6.

Čestné postavení zaujali v cizině jakožto theoretikové a učitelé František Nikodim a slavný Antonín Rejcha, kteří se stali professory při konservatoři Pařížské.

František Nikodim narodil se 1. srpna 1764 ve Vilémově a zdokonalil se v hudbě ve Vídni. Asi l. 1788 odešel do Paříže a při zřízení tamější konservatoře jmenován professorem hry klavírní, zůstal na ústavě až do své smrti a zemřel 13. srpna 1829.

Antonín Rejcha narodil se 27. února 1770 v Praze a vycvičiv se v hudbě, odešel ke svému strýci Josefu Rejchovi do Bonnu a později do Paříže, kde skladbami svými pozornost k sobě obrátil. Vynikaje jakožto učitel hudby, jmenován l. 1818 professorem komposice při Pařížské konservatoři a zastával úřad ten až do své smrti. Po smrti skladatele Boieldieua stal se členem akademie a zemřel 28. května 1836 v Paříži.

Složil 4 opery, 2 symfonie a množství skladeb komorních, avšak více proslavil se spisy theoretickými. Sepsal „*Traité de melodie*“ (1814), „*Cours de composition musicale*“ (1818) a nejlepším své dílo „*Traité de haute composition musicale*“ o dvou svazcích 1824—1826 (jež vydal K. Černý s názvem „*Lehrbuch der musikalischen Composition*“ 1834). Velkou zásluhu získal si jako učitel četných žákův, požívaje všeobecné úcty a vážnosti. Na hřbitově Père la chese postaven mu krásný pomník.

Dlabač K. L. II. 569. Dalibor 1861, 197.

Slovník N. VII. 304. Mendel C. L. VII. a XI. 310.

Mimo to žili v cizině z umělcův českých a moravských :

Jan Jiří Neruda (1710—1780) virtuos na housle a skladatel, byl členem při orchestru královské opery v Drážďanech: složil 18 symfonií a 14 houslových koncertův. František Kreybich (1728—1793), houslista, byl členem při orchestru dvorského divadla ve Vídni. František Antonín Ernst (1745—1805), virtuos na housle, byl koncertním mistrem v Gothě; složil více skladeb houslových a sepsal „*Über den Bau der Violine*“ a „*Anweisung zum Violinspiel*“. Heřman Antonín Jelinek, nazván Cervetti (1709—1779), byl členem řádu v klášteře Želivském a vynikl jako virtuos na housle v Itálii, kam tajně odešel; aby nebyl poznán, nazval se Cervetti. Jakub Šeller (dle matriky kř. Jakub Jan Šerer) narodil se 19. června 1759 ve Všetatech u Rakovníka, byl dovedným houslistou a zemřel l. 1805 ve Frieslandě. Antonín Vranický (1761—1819), houslista, byl ředitelem hudby knížete Lobkovice ve Vídni. Ignác František Mára (1709—1784), violoncellista a skladatel, byl členem při orchestru divadelním v Berlíně. Jan Antonín Mareš (1719—1794), virtuos na roh a violoncellista, stal se kapelníkem hudby velkokancléře hraběte Beztuževa v Petro-

hradě, kde sestavil kapelu loveckou; po té byl komorním violoncellistou v Petrohradě. Karel Houdek (1721—1796) nar. v Dobříši, virtuos na roh, žil v Dražďanech, kde byl členem při dvorní kapele. Jan Stich, nazván Punto (1746—1803), narozen v Žehušicích u Čáslavě, nejslavnější virtuos na roh, byl mistrem koncertním hraběte Artois v Paříži, koncertoval i. 1801 s L. Dusíkem v Praze a v Čáslavi a zemřel v Praze; složil více koncertův, skladeb komorních i sólových, jež vydávány tiskem v Paříži. Jan Krumpholz ze Zlonic (1745—1790), slavný virtuos na harfu, konal cesty umělecké a zemřel v Paříži; složil mimo jiné skladby 32 sonaty pro harfu s průvodem houslí, 2 duetta a 6 koncertův pro harfu, jejíž strojivo zdokonalil. Jakožto učitel klavíru získali si dobré jméno: Josef Stefani (dle matriky kř. Štěpán, 1726—1794), jenž byl dvorním pianistou a učitelem princezen cisáfských ve Vídni. František Benedikt Dusík (1766—1816), bratr Ladislavův, byl kapelníkem při divadlech v Benátkách, v Miláně a po té varhaníkem v Lublani; vynikl též jako skladatel oper a symfonií. František Vincenc Tuček (1755—1820), zpěvák a skladatel, byl kapelníkem divadelním ve Vratislavi, ve Vídni a v Pešti; složil asi 10 oper, z nichž „Lanassa“ dosáhla značného úspěchu. Josef František Kristian Smrčka (1766—1793), slavný violoncellista, byl členem při dvorní opeře ve Vídni a zemřel v Londýně. František Jan Šťastný, virtuos na violoncello a slavný skladatel, narodil se 1774 v Praze a byl ředitelem hudby v Norimberce a v Mannheimě; složil více skladeb pro violoncello a sepsal školu „Methode de violoncelle“; kde a kdy zemřel, není známo. Antonín Kraft (1750—1820), virtuos na violoncello, byl členem při kapele knížete Lobkovice ve Vídni. Jan N. Ondřej Gayer (1746—?), houslista a skladatel, vycvičil se u V. Pichla a Loosa v Praze a byl koncertním mistrem v Hamburce; složil 30 symfonií, 40 koncertův houslových a 20 koncertův pro nástroje dechové. Jan Josef Beer (dle matriky kř. Pehr, 1744—1811), slavný virtuos na klarinet, byl mistrem koncertním v Berlíně. Josef Fiala (1748—1816), violoncellista a hobojsista, byl kapelníkem v Petrohradě a po té komorním virtuosem v Donaueschingách. František Josef Červenka (1759—1835), hobojsista, byl členem při dvorní opeře ve Vídni. Josef Červenka (1759—1827), virtuos na hobojs, byl členem královského divadla v Berlíně, po té v Petrohradě. Adam Míča (psal se Mitscha, 1746—1811), horlivý milovník umění hudebního, byl státním úředníkem a složil asi 27 symfonií, 50 tancův pro orchestr, 3 houslové koncerty, 4 sonaty pro harfu a dvě operety pro divadlo Vídeňské. František Ignác Louska (1769—1825) virtuos na klavír, žil v Berlíně a složil množství skladeb klavírních v lehkém slohu. Ferdinand Kaner (1751—1831), skladatel operet a houslista, byl kapelníkem divadelním ve Vídni a složil mimo operety asi 20 mší a více skladeb klavírních. Václav Apollinaris Ružička (1757—1823), varhaník a učitel hudby, byl dvorním varhaníkem ve Vídni. Jindřich Klein (1756—1830), skladatel a výborný učitel hudby, žil v Prešpurku, kde byl učitelem při hlavní škole; složil 12 mší, více menších skladeb, sepsal pojednání o tancích maďarských a sestavil sbírku nejlepších skladeb církevních nazvanou „Die verbesserte Kirchenmusik“. Josef Javůrek (1756—1846), učitel hry klavírní při konservatoři Varšavské; k žákům jeho náležel též slavný pianista Bedřich Chopin.

Vedle hudby instrumentální pěstováno v Praze i na školách venkovských umění pěvecké, poněvadž při každém chrámě vydržovány vedle kapel instrumentálních zároveň pěvecké sbory, které hudbu při bohoslužbách provozovaly. Mimo to bylo vyučování zpěvu průpravou k dalšímu vzdělání hudebnímu, a zpěváci přicházející z venkova do Prahy ke sborům klášterním a jiným chrámům doplňovali sbory vokalistův. Tím objevilo se i v tomto oboru více umělcův, kteří získali si dobrou pověst za hranicemi.

Daniel Záhorský, tenorista, byl zpěvákem při katedrálním chrámě ve Vratislavi. František Václav Hurka (1762—1805), tenorista, byl komorním pěvcem v Berlíně a složil více písní. Josef Karel Ambrož (1759—1822), tenorista, byl členem divadla v Bayreuthě a v Berlíně. Benedikt Žák (psán Cziak, Schack a Ziack, 1758—1826), slavný tenorista a skladatel, byl členem při dvorním divadle v Mnichově. Jan Alois Miksch (1765—1845), výborný baryton a učitel zpěvu, byl zpěvákem v Drážďanech, ředitelem opery a konečně kustodem dvorní knihovny v Drážďanech.

Theorie hudební, k níž přihlíželi učenci čeští v dobách dřívějších, neměla pěstovat. lův ve věku 17. a 18. a veškeré úsilí věnováno hudbě praktické. Taktéž odbor historický, nenalézaje obliby, obmezen zůstal na jednotlivé výkony.

Jakožto spisovatel hudební na počátku doby druhé zasluhuje zmínky **Tomáš Baltazar Janovka**, varhaník při chrámě Týnském.

Narozen asi l. 1660 na Horách Kutných, dosáhl na vysokém učení Pražském hodnosti mistra svobodných umění a stal se varhaníkem. Sepsal hudební slovník nazvaný „Clavis ad Thesaurum magnae artis musicae“, jež tiskem vydal l. 1701, po druhé l. 1715 v Praze u Řehoře Labauna. Spis ten v malé osmerce o 324 stránkách jest nejstarším slovníkem hudebním vedle Tinktoriova díla „Terminorum musicae definitorium“ vydaného l. 1475 a jak z předmluvy zřejmo, měl býti přípravou k dílu většímu, o němž ale nic není známo.

Velkou zásluhu v oboru písemnictví hudebního a uměleckého vůbec získal si osvícený učenec a znalec hudby **Bohumír Jan Dlabač**. Narozen 17. července 1758 v Cerhenicích u Kolína, stal se členem řádu praemonstrátského na Strahově, l. 1788 jmenován ředitelem kůru při chrámě klášterním, l. 1805 dějepiscem kláštera a zemřel 4. února 1820 na Strahově.

On byl prvním, jenž pramenům historickým pozornost věnoval a putuje v letech 1788—1795 po Čechách a po Moravě, zakoupil

množství starých knih, památek a listin ze zrušených tehda klášterův pro knihovnu Strahovskou. Při tom zaznamenával veškerá důležitá data a události umění se týkající a na základě toho sepsal „Allgemeines historisches Künstlerlexikon für Böhmen und zum Theile für Mähren und Schlesien“, jež po práci třicetileté vydal pomocí stavův českých l. 1815 v Praze.

Dílo to jest nejdůležitějším a často jediným zřídlem v oboru hudebním, výtvarném i stavitelském z doby starší; v něm uvedeno asi 1940 hudebníkův ze zemí českých a zachována tím památka mnohých před úplným zapomenutím.

Divadla v zemích českých v letech 1703—1804.

Dramatické hry duchovní byly oblíbenou zábavou obecnstva ve všech zemích a zůstaly jimi i tehdaž, když přestaly býti částí obřadův náboženských. Také v Čechách a na Moravě pěstovány tyto hry se zvláštní zálibou až do vypuknutí bouří válečných. Když pak po přemožení povstání českého l. 1620 vrátili se vypuzení mniši opět do svých klášterův, počali provozovati hry dramatické čili morality s velikou horlivostí na svých školách a užíváno jich tytýž jako prostředku vyučovacího.

V Hradci Králové provozována l. 1637 hra „O narození Páně“ jazykem českým ve chrámě sv. Antonína pomocí mládeže škol jezovitských a později hrávalo se v místnostech školních několikráte do roka. Léta 1668 zřízena zvláštní divadelní síň, kde vždy před sv. Václavem provedena hra k velikému zalíbení obecnstva.

Hry dramatické čili melodramata, jež pěstovány byly na školách jezovitských až do věku osmnáctého, neměly pro širší obecnstvo významu, poněvadž byly to hry školní, jichž účelem bylo projevení citův nábožných a zároveň sloužily ke zdokonalení se v deklamaci latinské. Mezi částmi deklamačními provozovány intermezzi hudební s průvodem různých nástrojův. Zrušením klášterův hry ty úplně zanikly.

Větší důležitosti dosáhly hry dramatické s hudbou spojené, jež na počátku věku 17. vznikše ve Florencii, rozšířily se po všech městech vlášských a též po zemích sousedních.

Největší oblibě těšily se nové hry dramatické čili opery v Benátkách, kde l. 1637 zřízeno první stálé divadlo operní. V Paříži zavedena vlášská opera l. 1645, v Hamburce založeno první něme-

cké divadlo l. 1678 a ve Vídni vystavěno první divadlo l. 1708 u brány korutanské. Když pak opera vlašská dospěla k největšímu rozkvětu v Neapoli a dle slohu školy Neapolské ostatní skladatelé operní se řídili, přicházeli do všech zemí okolních divadelní společnosti vlašské, pořádajíce představení dramatická.

V Praze počal pořádati podobné hry ředitel vlašské společnosti G. F. Sartorio, jenž zavítal se svou společností do Prahy l. 1703; k účelu tomu upraveno jeviště v obecním domě na Staré rychtě a k prvnímu představení zvolena hra „La rete di Vulcano, burletta drammatica, poesia e musica“, již složil sám ředitel Sartorio.

Aby vyhověl poměrům místním, složil Sartorio hudební drama „Libussa“, ²⁵⁾ jež skládalo se ze tří dějství, jimž předcházela proslov oslavující činy královny Libuše. V měsíci lednu l. 1705 odešel Sartorio z Prahy.

V létech 1718—1720 meškal v Praze se svou společností slavný skladatel Antonio Lotti, jenž mimo opery provozoval též oratoria. Nejlepšími členy společnosti byla manželka ředitelova, slavná pěvkyně Santa Stella a kastrát Senesino.

Zvláštní události v oboru hudebním, vzbuzující obdiv neobyčejný v zemích rakouských i zahraničních, bylo slavnostní představení operní, pořádané při korunovaci císaře Karla VI. za krále českého v Praze 31. srpna 1723.

Představení to konáno ve zvláštním operním domě, jež nedaleko královského hradu vedle domu míčového za prašným mostem pro 4000 osob vystavěl dvorní stavitel Ferdinand Galli Bibiena. Ku provozování ustanovena opera „La constanza e fortezza festa teatrale per musica“, již z rozkazu císařského na slova Pariatia složil vrchní dvorní kapelník Josef Fux. Operu tu, jež trvala od 8. hodiny večerní do 1 hodiny s půlnoci, nastudoval a řídil druhý dvorní kapelník Antonio Caldara, a při žádném dosavadním představení dramatickém neúčinkoval tak veliký počet umělcův nejslavnějších, neboť při něm zaměstnáni byli proslulí umělci oné doby, flétista Quanz, lautenista Weisz a houslista J. Graun z Berlína, kapelník M. Brunnich z Mohuče, varhaník Jan Heitman z Ham-

²⁵⁾ V kuse tom vystoupily Libussa, královna česká a milenka Přibislavova. Přibislav, kníže Markomanský, jako pastýř nazván Dorindo. Flerida, princezna a milenka Rosalbova. Rosalbo, vrchní velitel královského vojska. Fernando, kapitán královské gardy. Ormundo, tajný rada královny Libuše a důvěrník Rosalbův. Kněz Sagramisto.

burku, skladatel a kontrabasista Jan D. Zelenka z Drážďan, koncertní mistr G. A. Piani, proslavený houslista Tartini, theorbista F. Conti, více členův kapely císařské a členové kapel Pražských. V části zpěvné účinkovali slavné pěvkyně Rosa d'Ambreville-Borrosini, Anna d'Ambreville-Perroni, proslulí umělci G. Carestini, Domenico Genovesi, Pietro Cassati, Gaetano Orsini, Fr. Borrosini (tenorista), Kristian Praun (basista) a množství zpěvákův z křův Pražských, celkem 100 pěvcův a 200 instrumentalistův. V budově té provedena l. 1744 opera „Antigona“ na počest arcikněžny Marie Anny a jejího chotě prince Karla Lothrinského. Při obležení Prahy vojskem Pruským l. 1757 budova ta lehla popelem.

V koleji jezovitské na Starém městě provozováno u přítomnosti dvora císařského dne 12. září 1723 melodrama „De S. Venceslao“ či Sub olea pacis et palma virtutis (s bobkovou ratolestí míru a palmou ctností atd.) od Jana D. Zelenky. Intermezza v části zpěvné provedli Václav Kotinský de Kotwenstein, basista při chrámě sv. Víta, Daniel Václav Pořícký z Mělníka, kantor při chrámě Týnském, Ondřej Rittig z Bíliny (logik), Vojtěch Rechenberger z Kutné Hory (rhetor), František Šwamberger z Prahy (poěta), Jan Hein z Wernstadtu (syntaxista), Antonín Třebický z Rokycan (grammatista), a František Benda z Benátek (principista).²⁶⁾

Hrabě František Antonín Špork, horlivý milovník umění vůbec a hudebního zvláště, zříditi dal ve svém domě divadlo, v němž v letech 1725—1734 provozováno množství her dramatických, řízením ředitele A. Denzia. Největšího úspěchu dosáhla zde opera „Praga nascente de Libussa e Przemislao“, jež častokráte byla opakována. Hlavní úlohu Vlasty zpívala výtečná zpěvačka Maria Mouza.

Ředitel Dubuisson pořádal tehda komedie francouzské, v nichž si libovala šlechta a zámožnější měšťanstvo. Lid obecný nalézal největší zalíbení při komediích o doktoru Faustovi a při fraškách, v nichž hlavní úlohu měl šašek (Hanswurst), jehož mluva nebyvala vybíravá, zabíhající za hranice slušnosti, ale tehdejšímu vkusu podobné jadrnosti dvojsmyslné nebyly závadou. Že při hrách těch nemohlo býti řeči o ceně umělecké, snadno lze se domyslití, neboť byly to hry pouhé zábavě svědčící, provozované na různých místech bez velké úpravy scenické.

Poměry poněkud ustálenější nastaly rokem 1743, když Pražský

²⁶⁾ Comediae et synopses comediarum 52 A. 19, č. 7. v univ. knih. Pražské.

magistrát vlastním nákladem upravití dal v Kotech zvláštní divadelní budovu vedlé kláštera karmelitského, již za určitý poplatek pronajímal společností divadelním. Později nazvána budova ta divadlem národním. Zde pořádali představení ředitelové Santo Lapis, J. F. Töppe, J. Kurz, J. Schroeder, po té byl nájemcem divadla Josef Bustelli a od něho najal divadlo to J. Brunian. L. 1771 uveden zde na jeviště první kus český „Kníže Honzík“, činohra „od jednoho zátahu“, přeložený dle německého kusu „Herzog Michel“. Provedení tohoto nemotorného překladu bylo tou měrou nezdařilé a výslovnost hercův jazyka českého neznalých tak nedostatečná, že obecenstvo české nelibostí svou hlasitě dávalo na jevo a následkem toho nezdaru ve hrách českých se nepokračovalo. Po několika letech provozována zde opera česká „Ponocný“ čili „Česká Ančička“. V letech 1779—1783 pořádal zde představení ředitel Karel Wahr.

Nová doba v poměrech divadelních v Praze nastala l. 1783, když hrabě František Nostic vlastním nákladem vystavěl velké divadlo na Ovocném trhu. Divadlo to, jehož ředitelem stal se K. Wahr, jenž přestěhoval se z Kotech do nové budovy s celou svou společností, otevřeno 21. dubna 1783 a provozována „Emilie Galotti“ od Lessinga. Ale již l. 1784 najal divadlo to ředitel operní společnosti Pasquale Bondini, jenž od l. 1779 řídil divadlo též v domě Thunovském na Malé straně, kde pořádána představení až do l. 1794.

Hlavní zřetel obrácen zde k operám vlašským, vedlé toho provozovány hry německé a v neděli a ve svátek odpoledne hry české.

Zvláštního významu po stránce hudební dosáhlo divadlo Nosticovo v době, když na jeviště to uvedeny operní skladby Mozartovy. Již l. 1782 provedena v Praze Mozartova opera „Únos ze serailu“ a l. 1786 „Figarova svatba“. Opera ta, jež ve Vídni neměla úspěchu, přijata od obecnstva Pražského s velkým nadšením, a přítomný skladatel slíbil, že pro divadlo Pražské složí operu novou. Skladbou tou byla opera „Don Giovanni“, ossia „Il dissoluto punito“, jež poprvé provedena 29. října 1787 za nesmírného účastenství a jásotu přehojného obecnstva. Úspěch díla toho, jež zachovalo svou cenu až na naše časy, byl báječný; Mozart stal se v Praze skladatelem nejoblíbenějším, k jehož praporu přísahali veškerí tehdejší skladatelé, a vliv jeho skladeb zjevným byl i v dobách pozdějších. Zvláštní přátelský útulek nalezl Mozart u Františka Duška, učitele hudby, v jehož domě scházel se často s Pražskými umělci a nejraději meškal na letním jeho sídle za Smíchovem na vinici Petrance (Bertramce).

Až do velikonoce l. 1788 byl nájemcem divadla Nosticova Pasquale Bondini, po něm následoval dřívejší jeho režiser Domenico Guardasoni, jakožto impresario vlašské opery. Ředitelem her dramatických byl K. Wahr a hrálo se v divadle čtyři dni v tém dni. Opery vlašské provozovány v Praze pouze v době zimní, v létě meškal Guardasoni se svou společností v Lipsku a l. 1789 byl ve Varšavě.

Léta 1791 počaly rozsáhlé přípravy v Praze ke slavnostem korunovačním, a k provozování v divadle zvolena Mozartova opera „Titus“. Slavnosti korunovační počaly příchodem císaře Leopolda II. do Prahy dne 30. srpna 1791 a korunovace byla 6. září, kteréhož dne provedena také opera slavnostní řízením kapelníka J. Kuchaře. Dne 12. září pořádán v divadle slavnostní ples, při němž hrálo pět orchestrův, celkem asi 300 hudebníkův.

Slavný skladatel Mozart, jenž v době té v Praze meškal, vrátil se po té do Vídně a zemřel již 5. prosince 1791. Na počest jeho uspořádáno 13. února 1792 slavnostní představení v divadle Nosticově ve prospěch pozůstalé jeho rodiny, a již dne 25. října 1792 provedena poprvé Mozartova opera „Kouzelná flétna“ s velikým úspěchem, jež často byla opakována. Ředitelem pobočným byl Mihule a v době té střídala se v divadle Nosticově česká představení s německými.

V měsíci srpnu 1792 následovala druhá slavnost korunovační.

Císař František II. navštívil divadlo již 3. srpna, korunovace byla 9. srpna 1792 a 13. srpna uspořádána v divadle slavnostní akademie, při níž orchestr skládal se z 64 hudebníkův a 36 pěvcův.

Poměry divadelní byly za příčinou nepokojné doby válečné dosti neutěšeny a také dvě divadla Pražská, „Národní“ čili „Nosticovo“ a „Vlastenecké“, jež po sboření boudy l. 1790 odstěhovalo se do divadla Šporkova v bývalém klášteře v ulici Hyberské, nemělo dostatečného počtu obecnstva. Hrabě Nostic zamýšlel divadlo své prodati a po delším vyjednávání koupili je stavové království Českého l. 1799. Od té doby snažili se též získat výsadní právo divadla Vlasteneckého, jehož majitelem byl K. Zappe. To podařilo se konečně l. 1804 a obě divadla spojena v jedno, jež nazváno „Divadlem stavovským“, jímž zůstalo až do l. 1862, když přešlo do správy zemské.

V divadle tom provozována dne 18. listopadu 1796 slavnostní kantata „Böhmens Dankgefühl“, již na slova prof. Meisznera složil

V. Mašek k počtě arciknížete Karla, a ke konci zpívána píseň od Vitáska, již obecenstvo přijalo s jásotem. Dne 15. listopadu 1797 uspořádána akademie k počtě Mozartově, při níž vynikl Vitásek jako skladatel i jako výkonný umělec, a v měsíci únoru toho roku uspořádána slavnostní akademie na počest narozenin císaře Františka II., při níž se provozovala kantata „Böhmens Errettung“ od D. Webra, při níž sólové zpěvy provedli zpěvačky Cannabichova, Strinacchi a pánové Fr. Strobach, A. Rámiš a J. Held.

L. 1800 provedeno na divadle oratorium „Stvoření světa“ od Haydna, jež při založení „Jednoty umělcův Pražských“ bylo opakováno, a l. 1804 provedeno poprvé oratorium „Mesiáš“ od Haendla, při němž sólovou část zpívali paní J. Dušková, A. Rámiš a Fr. Strobach.

Slavný virtuos na roh Jan Stich čili Punto zavítal l. 1801 do Prahy a dal se slyšeti v divadle, brzo po té se roznemohl a zemřel.

Prvním ředitelem stavovského divadla stal se Domenico Guardasoni a byl zároveň posledním impressariem opery vlašské v Praze. Když l. 1806 zemřel, stal se nástupcem jeho herec Karel Liebich, za něhož místo vlašské opery nastoupila opera německá.

Do Brna přicházely kočující společnosti divadelní většinou z Prahy, a již l. 1705 pořádal zde Šeb. Descio komedie vlašské a německé za doby masopustní. Opera vlašská provedena zde poprvé l. 1728 a v letech 1732—1736 pořádal Angelo Mingotti různé hry a opery v jízdně stavovské, od l. 1734 v novém domě operním. V době následující vystřídali se Fel. Kurz, Neri del Fantasia, Alessandro Manfredi, Niccolo Petrioli, Francesco di Ferrari a Vincenzo Nicolosi, jenž l. 1767 pořádal zde poslední opery vlašské.

První německá opera provedena v Brně l. 1778 řízením kapelníka Václava Müllera. Hry dramatické pořádal zde Brunian od l. 1763, Jan Böhm v letech 1771—1777, Waitzhofer l. 1780, za jehož řízení náleželo divadlo brněnské k nejlepším, po něm Jan Bergobzoomer a Em. Schikaneder 1807—1809.

V Olomouci provozovány podobné hry v dřevěném divadle, jež zřízeno zde l. 1770 u masných krámův a l. 1830 nahrazeno divadlem novým.

Téhož roku založen zde spolek „Collegium musicum“, o němž ale není známo, zdali veřejné produkce pořádal. V letech 1777 až 1781 provozovány zde za doby adventní a postní veřejné koncerty

v paláci arcibiskupském, k nimž každý slušně oděný měl volný přístup.

V některých městech moravských provozovány v tu dobu tak zvané operety hanácké, jež složil učitel Schroyer a praemonstrat Mauritius. Na počesť královny Marie Teresie pořádáno l. 1748 podobné představení v klášteře Uherskohradištském.

Ve Vídni vystavěno divadlo u brány korutanské l. 1708, do něhož měly přístup pouze osoby ode dvora; divadlo v hradě vystavěno l. 1741 a nazváno l. 1756 dvorním. Když pak l. 1761 divadlo u brány korutanské vyhořelo, vystavěno tam divadlo operní, v němž skladatel Gluck zavedl poprvé operu německou.

Solař, Dějiny Králové Hradce 1870, 668.

O. Teuber, Prager Theater, I. 1883, II. 1885.

Národní divadlo v Praze 1881.

D' Elvert Gesch. d. M. Beil. 192, 207.

DOBA TŘETÍ.

První polovice věku devatenáctého.

Ú v o d.

V druhé polovici věku 18. nastala v zemích německých skvělá doba umění hudebnímu činností skladatelův, kteří vyniknuvše nad předchůdce i vrstevníky, přispěli k jeho netušenému rozkvětu a vytvořili velkolepá díla hudební. Doba ta nazývá se klassickou, a sídlem umělcův těch byla Vídeň, kde hudba pěstována co nejpečlivěji. Skladatelé ti byli K. V. Gluck, J. Haydn, W. A. Mozart a Ludvík van Beethoven. Opera vlašská, při níž největší zřetel obrácen ke krásnému zpěvu, nevyhovovala snahám Gluckovým, jenž ve svých pozdějších skladbách operních snažil se vytvořiti dílo dramatické, v němž slovo i hudba stejně jsouce oprávněny, tvoří umělecký celek, aniž by jeden živel druhému byl závadou. Tím položil základ k uměleckému rozvoji hudby dramatické a směrem tím učinil další krok ku předu geniální Mozart.

Spojiv se slovným významem a dramatickým výrazem hudby Gluckovy melodičnost a svěžesť hudby vlašské, vytvořil díla, jež jsou vrcholem slohu dramatického, a tím stal se skladatelem světovým. Vlastnosti ty jeví se nejzřejměji v jeho dílech nejdokonalejších, v operách „Figarova svatba“ a „Don Giovanni“, již složil pro divadlo Pražské.

Jako v oboru dramatickém zjevný byl neobyčejný pokrok, nastala koncem věku 18. také nová doba v oboru hudby instrumentální.

Haydn, zdokonaliv dosavadní formu sonaty orchestrální čili symfonie, zvýšil význam orchestru tím způsobem, že jednotlivé

skupiny nástrojův hudebních učinil samostatnými a užil jich k líčení protiv. K svrchovanému stupni dokonalosti v oboru tom dostoupil Beethoven, jenž prohloubiv obsah, rozšířil formu rázovitým užitím veškerých nástrojův a zvýšiv ideální význam symfonie, vytvořil skladby, jimž kořil se veškerý svět hudební jako vzorům nedostižným a plodům genia nejslavnějšího.

Klavír stal se za doby té nástrojem nejdůležitějším, a brzo objevili se virtuosové vynikající, kteří zdokonalili hru klavírní měrou neobyčejnou. Také virtuosství na ostatní nástroje dostoupilo netušené dokonalosti ve Vlaších, odkud přicházeli umělci nejslavnější do zemí sousedních. Hudba církevní, dostoupivši na vrchol dokonalosti skladbami J. Š. Bachovými a Haendlovými, ustupovati počala před hudbou světskou do pozadí a první místo zaujala opera; změna ta byla výsledkem poměrův společenských a názorův prodlením doby nastalých.

Po Mozartovi vévodili v operě skladatelové Gasparo Spontini (1774—1851) a Gioachino Rossini (1792—1868), vyhovující skladbami svými požadavkům časovým.

Mezi skladateli francouzskými byli v popředí E. Mehul (1736—1817), Fr. Adrien Boieldieu (1775—1834), L. Cherubini (1760—1842), Daniel F. Auber (1782—1870), Giacomo Meyerbeer (1791—1864) a ostatní, kteří vytvořili velkou operu francouzskou; v oboru instrumentálním prosluli Le Sueur (1760—1837) a H. Berlioz (1803—1869).

Po době klassické počaly se jeviti názory romantické, vynořivši se z nadšení pro středověká dobrodružství a vrcholící v osobním citu a subjektivnosti. Hlavními zástupci směru toho byli skladatelové Karel Maria Weber (1786—1826), Ludvík Spohr (1784—1859), Jindřich Marschner (1796—1861), Frant. Schubert (1797—1828), Otto Nicolai (1810—1849), Gustav Lortzing (1803—1851), Felix Mendelssohn (1809—1847), Robert Schumann (1810—1856), Richard Wagner (1813—1883) a proslulý virtuos František Liszt (1811—1886).

Skladatelové ze školy romantické nedosáhli velkolepostí skladatelův klassických, ale v oboru obmezenějším tvořili díla významná. Čeho se jim nedostávalo v síle dramatické a v dokonalosti formální, toho dosíci hleděli větší rozmanitostí, poutavostí děje a ostrou charakteristikou,

V oboru instrumentálním vstoupil v šlepěje Beethovenovy geniální skladatel Fr. Schubert, jenž proslul též v oboru umělé písne.

Mendelssohn a Schumann, odstranivše z umění hudebního přílišnou romantiku, pěstovali je na základech hudebně poetických.

V oboru dramatickém předčil nad své vrstevníky Richard Wagner. Přilnuv k velké opěře francouzské, připojil k ní zajímavý obsah, snažil se vytvořit dílo umělecké jednotným uspořádáním celku, máje větší zřetel ke stránce národní.

Proslulý skladatel francouzský Hektor Berlioz spojil hudbu instrumentální se slovem básnickým, dokládaje, že jest to nutno, má-li vznícena býti fantasie posluchačova určitým směrem. Co počal Berlioz, dokonala Fr. Liszt básněmi symfonickými, čímž vznikla hudba programová. Báseň symfonická není dalším rozvojem symfonie klassické, nybrž jest formou zvláštní, smíšenou, ale stejně oprávněnou.

Ve směru tom proslul z českých skladatelův Bedřich Smetana.

Za doby nejnovější počal se platnosti domáhati v umění hudebním živel národní u skladatelův nordických a slovanských.

Živel ten jeví se v tom, že výsledkův dosažených u jiných národův užívá se k vlastnímu povznesení a zdokonalení, při čemž stává se živel národní okrasou a obohacením díla uměleckého.

V zemích polských a na Rusi pěstována s velikou zálibou hudba dramatická, avšak hudba s rázem národním vznikla zde teprv ve věku 19.

Tvůrcem národní opery ruské byl Michail Ivanovič Glinka (1804—1857), jenž složil opery „Žizň za carja“ (1836) a „Ruslan a Ludmila“ (1842). Vedle něho proslul Alexandr Sergějevič Dargomyžskij (1813—1869), a v době nejnovější pracuje na poli umění hudebního celá řada nadějných a slavných skladatelův.

Tvůrcem opery polské stal se Stanislav Moniuzsko (1819—1872), jehož opera „Halka“ (1858) považuje se za nej přednější operu polskou.

Z umělcův českých, narozených koncem věku 18., jichž hlavní činnost spadá do věku 19., stáli v popředí hudebního ruchu Jan A. Vitásek, Dionys B. Weber a Václav Tomásek. Jsouce vrstevníky ctitelův Mozartových a částečně pamětníky úspěchův, jichž tento slavný skladatel operami svými v Praze byl dosáhl, vyrostli v tehdejší době nadšenosti, v níž veleslavný mistr své arcidílo „Don Giovanni“ provedl na Pražském divadle. Stavše se pak nadšenými stoupenci jeho směru a zůstavše jimi po celý svůj život,

neuznávali skladatelův novějších a hájili směr ten i tehdejší, když na obzoru hudebním objevil se nedostizný Beethoven.

Vrstevníci velikána tohoto nedospěli k pochopení a pravému ocenění děl jeho a teprve, když postupem vzdělanosti nové živly v oboru hudebním přivedeny byly k platnosti a tím rozšířeny názory umělecké, ocenilo pokolení pozdější díla ta měrou dostatečnou.

Ostatní skladatelé v Čechách vyrostli v době, v níž názory romantické nabyly vrchu, stali se přívrženci směru, jenž K. Webrem, F. Mendelssohnem a R. Schumanem dosáhl svého vrcholu.

Ve skladbách klavírních předstihl dosavadní skladatele v Čechách V. J. Tomášek, v oboru hudby církevní vynikli v době té Jan A. Vitásek, R. Führer, V. E. Horák, A. Mašek, J. Krejčí, a vedle nich pracovali v oboru tom Z. Kolečovský, Fr. Lábler, Jan N. Škroup, Fr. Drechsler, V. Proška a více jiných.

Hudbu instrumentální a taneční pěstovali D. B. Weber, J. A. Štika, A. Liehmann, A. E. Titl, František Hilmar a J. Labický.

Odbor hudby virtuosní pěstován za doby té s touž horlivostí jako dříve a mezi českými virtuosy prosluli geniální houslista Josef Slavík, jeho stoupenec Ferdinand Laub a mnoho jiných na různé nástroje.

Theorie hudební počali si umělci čeští v té době všímati větší měrou, nežli v době předešlé, ale dle ducha panujícího pracováno v oboru tom pouze jazykem německým; týmž způsobem pracováno v oboru historickém a teprve na sklonku doby té počalo se psáti též jazykem českým.

Proti době dřívější nastal nyní obrat v oboru zpěvu českého, a sice v písni, ve sboru i v hudbě dramatické. Tvořivost skladatelův českých vzhledem k písni, osvědčená ve věku 14. a 16. měrou dostatečnou, utuchla úplně za doby následující a teprve počátkem věku 19. učinilo několik hudebníkův českých skrovný pokus vydáním písni českých na veřejnost. Byli to V. Pichl, Fr. Ryba (1800), Jak. Ryba (1812) a Emanuel Doležálek (1812). Skladby ty nevynikaly však ani formou, ani obsahem, jsouce dokladem tehdejších neutěšených poměrův společenských i uměleckých. Mimo to vydali písně české F. V. Veverka (1818 a 1820), A. V. Žitek (1821) a Jan Chmelenský (1823).

Větší uměleckou cenu měly písně Tomáškovy, vydané l. 1817 a l. 1823. V oboru tom předčil nad své vrstevníky František Max Kníže, jenž mimo větší počet písni německých vydal deset písni če-

ských. Největšího rozšíření dosáhla píseň „Kde domov můj“, již na slova J. K. Tyla l. 1834 složil František Škroup; píseň ta záhy se rozšířila a stala se hymnou národní v Čechách i na Moravě.

Druhou hymnou národní stala se píseň „Hej Slované“, již složil l. 1835 Samo Tomašík, evangelický farář v Chyžném na Slovensku; nápěv k ní připojený vzat z písně polské.

Léta 1835 založil Josef Krasoslav Chmelenský sbírku písní vlasteneckých, nazvanou „Věmec“, do něhož 33 skladatelé přispěli svými skladbami; dva ročníky redigoval Chmelenský, ostatní tři ročníky Frant. Škroup. Nedostatkem odběratelův sbírka ta l. 1839 zanikla a také „Věmec“, jež Fr. Škroup l. 1843 s přílohou literární vydával, zanikl po jediném roce.

Léta 1843 vydal Ludvík rytíř z Dietrichů v Olomouci „Šest písní vlasteneckých“, z nichž „Moravo, Moravičko milá“, znárodněla.

Josef Vorel, farář ve Zdicích, složil mimo jiné píseň „Nad Berounkou pod Tetínem“ na slova J. K. Chmelenského, jež brzo znárodněla; oblíbenou stala se jeho píseň „Cikánova píšťalka“. Písně české vydali mimo to Jan Orebský (dr. Held 1846), Vojtěch Preisler „Sbírka českých písní“ op. 111., S. K. Macháček vydal dva svazky „Zpěvů českých“ od sedmi skladatelův a nakladatel J. Hoffmann vydal „Šestnácte písní“ a „Zlatý zpěvník“ l. 1847 v Praze.

V oboru skladeb sborových nad ostatní skladatele předčil Alois Jelen, jehož sbory zachovaly cenu svou až na dobu nynější, neboť v nich podáno slovo případným hudebním výrazem. Mimo to pěstovali v letech čtyřicátých a padesátých zpěv sborový Fr. Lorenc, Fr. Karas, J. Vašák, Fr. Škroup, Jan Škroup, A. Mašek, Fr. Lábler, V. E. Horák, V. J. Veit, V. Suchánek, P. Martinovský, Ad. Winter, Fr. Vogl, Em. Vašák a J. L. Zvonař.

V koncertech akademie Žofínské a Jednoty Cecilské provozovány některé sbory české veřejně v prvních koncertech spolkových.

Také v oboru dramatickém učiněny za doby té skrovné počátky provozování oper cizích, na jazyk český přeložených. Léta 1826 provozována první původní práce česká „Dráteník“ o. l. Fr. Škroupa, a l. 1847 „Žižkův dub“ od J. Macourka.

První polovici věku 19. nazvat můžeme ve směru hudebním tytýž dobou přechodní a přípravnou, neboť v ní zrodili se oni skladatelové, kteří hudbě v Čechách dosud panující vtiskli ráz domácí, učinivše ji skutečnou hudbou českou.

K úspěchu a rozvoji hudby české v době následující přispělo vedle jiných činitelův tytéž poznání národního zpěvu českého, k němuž počala se obracet větší pozornost. Vydáním národních písní objeven nevyčerpatelný poklad hudebního živlu, jehož skladatelé čeští různým způsobem ke skladbám užívali.

Ambros, Geschichte d. Musik IV. 312.

Památky archeol. III. 180. Musik-Zeitung, Leipzig 1800.

První pěstovatelé č. zpěvu, Dalibor 1896, 83.

Doncha, Knihopisný slovník 1865.

Meliš a Bergmann, Přívodce v oboru č. t. písní, v Praze 1863.

O ústavech hudebních v Praze.

Prvním výsledkem snahy směřující ke zvelebení umění hudebního, bylo založení spolku čili „Jednoty umělcův hudebních k podpoře vdov a sirotek“ ¹⁾ v Praze l. 1803. Účelu jednoty mělo se dosáhnouti pořádáním dvou koncertův ročně, totiž jednoho v době vánoční, druhého v době velikonoční; první koncert uspořádán 25. prosince 1803 a k provozování zvoleno slavné oratorium „Stvoření světa“ od J. Haydna, jež v době té vzbuzovalo pravý obdiv v kruzích odborných.

Protektorem jednoty zvolen horlivý milovník a podporovatel umění, hrabě Jan Václav Spork, generální ředitel dvorní hudby ve Vídni, jenž z dřívějšího působení svého v Praze byl znám co nejchvalněji. Když pak brzy po té zemřel, uspořádána na jeho počest velká panichyda dne 5. března 1804 v chrámě sv. Salvatora.

Prvním předsedou jednoty zvolen František Vojtěch Polák, ředitel křtu při chrámě sv. Vojtěcha, ředitelem a kapelníkem stal se Václav Praupner, po něm Václav Král.

Léta 1867 zvolen po K. Strakatém předsedou Jan Ludevít Lukes, jehož obezřelosti a vytrvalosti podařilo se rozmnožiti dobrým hospodařením jmění spolkové tou měrou, že stalo se možným poskytovat sestárlým členům valné podpory. Až do let šedesátých provozována v koncertech oratoria jazykem německým, po té pak ustanoveno, že oratorium o vánocích má se provozovati jazykem českým, čímž vyhověno také požadavkům ve směru národním.

¹⁾ Stanovy spolku stvrzeny byly dvorním dekretem ze dne 1. března 1803. Zápisky jednoty přišly v letech šedesátých na zmar a proto není lze vyličití obšírněji činnosti spolku toho.

V téže době založena „Jednota sv. Cecílie“ v Ústí n. O. přičiněním tehdejšího primatora Jana Zizia a ředitele kůru Jana Jahody. Účelem jednoty bylo provozovati v koncertech vynikající díla vážného slohu.

Závažnou událostí po stránce hudební bylo založení ústavu pro zvelebení hudby v Čechách, nazvaného konservatoř Pražskou.²⁾ Horliví milovníci umění hudebního z kruhův šlechtických, kteří odpomoci hleděli dosavadnímu nesoustavnému a nahodilému pěstování hudby v Praze, konali k účelu tomu přípravy a po odstranění různých překážek dosáhli toho, že stanovy spolku l. 1810 byly stvrzeny a ústav mohl činnost svou počíti.

Předsedou ústavu zvolen hrabě Jan Nostic, jednatelem hrabě Fr. Klebelsberg a ředitelství vzneseno na Bedřicha Dionysa Webra, jenž v kruzích uměleckých znám byl co nejchvalněji, a jemu uloženo, aby vypracoval osnovu vyučovací. Za učitele na ústav povoláni byli nejlepší umělci z hudebníkův Pražských, a když se byli 34 žáci přihlásili, počalo se vyučovati 1. května 1811. Účelem ústavu bylo vyučovat mladíky na veškeré nástroje hudební, jichž užívá se v orchestru, a doba vyučovací ustanovena na šest let.

Zařízení to ukázalo se býti dosti příhodným; důmyslným vedením ředitele ústavu, jakož i horlivostí učitelův rozvíjel se ústav utěšeně a prodlením doby vzdělalo se na něm množství výtečných umělcův, kteří i doma i v cizině se proslavili a slávu jeho šířili.

První ředitel konservatoře **Bedřich Dionys Weber** (dle M. kř. Dionys František Maria) byl muž vzdělaný, jenž veškerou činnost ústavu sobě svěřenému věnoval. Narozen 9. října 1766 ve Velichově n. Karlových Var, studoval filosofii a práva na universitě Pražské a zdokonaliv se v theorii hudební v Praze, stal se oblíbeným skladatelem knsův tanečních a požíval dobré pověsti jako učitel hudby. Léta 1810 zvolen ředitelem konservatoře a svěřeno mu vypracování osnovy vyučovací, což vykonal s nejlepší svědomitostí, maje vždy na zřeteli prospěch ústavu, na němž zůstal až do své smrti, a zemřel 25. prosince 1842. Pro žáky na ústavě sepsal „Allgemeine theoretisch-praktische Vorschule der Musik“ (1828). „Lehrbuch der Harmonielehre und des Generalbasses“ (1850—1834) a „Theoretisch-praktisches Lehrbuch der Tonsetzkunst“ (o čtyřech dílech 1835—1843).

Vedlé Vítáška a Tomáška byl v Praze v kruzích hudebních osobou nejvážnější; považuje skladby Mozartovy za vrchol umění hudebního, sklada-

²⁾ Provolání k zařízení ústavu pro zvelebení hudby v Čechách dne 25. dubna 1808 uveřejněné podepsali hrabata František Josef z Vrtby, František Sternberg, Jan Nostic, Kristian Clam-Callas, Bedřich Nostic, Karel z Firmian, Jan Pacht a František Klebelsberg.

telův mladších neuznával. Po jeho smrti zvolen ředitelem konservatoře skladatel Bedřich Kittl, jenž zůstal na ústavě až do léta 1865. Nástupcem Kittlovým jmenován 1865 skladatel Josef Krejčí, jehož vedení ústavu valně neprospeklo; poněvadž naléhavým opravám a potřebám časovým nepřál; l. 1881 dán na odpočinek a ředitelem jmenován Antonín Benevic, professor hry houslové. Za jeho vedení staly se na ústavě různé opravy aspoň ve věcech nejnaléhavějších a přičiněním českého sněmu uspořádány také poměry hmotné na prospěch učitelstva.

Prvním učitelem hry houslové při konservatoři zvolen výtečný umělec a paedagog Bedřich Vilém Pixis, jenž ve hře houslové zdokonalil se u slavného Viottia v Hamburce a od l. 1807 byl sólistou při divadelním orchestru v Praze. U něho vzdělalo se množství výtečných houslistův, zejména Jan Václav Kalivoda, Václav Bezděk, Čeněk Barták, Fr. Gläser, geniální virtuos Josef Slavík, Jan Sokol, Raimund Dreysechock, Moric Mildner, Jan Král a více jiných.

Když V. B. Pixis 20. října 1842 zemřel, stal se jeho nástupcem v úřadě učitelském žák ústavu Moric Mildner, jenž narozen 7. listopadu 1813 v Trmici u Teplice, vycvičil se na ústavě v letech 1822—1828; po té byl členem orchestru divadelního a 3. prosince 1865 zemřel. Také u něho vycvičila se celá řada výtečných houslistův, jmenovitě Fr. Němec, Theodor Pixis, Vilém Labický, Ferdinand Laub, Antonín Benevic, Jan Hřimalý, Vojtěch Hřimalý, Ant. Sitt, Hanuš Sitt, V. Kopta, J. Řebíček, Florian Zajíc a mnoho jiných. Nástupcem Mildnerovým v úřadě učitelském jmenován l. 1866 jeho žák Ant. Benevic, jenž narodil se 26. března 1833 v Přivratech. U něho vycvičili se Ot. Ševčík, Karel Halíř, Josef M. Weber, Váša Suk, geniální Fr. Ondříček a Ferd. Lachner, jenž jmenován l. 1869 pomocným professorem hry houslové při ústavě.

Učitelem violoncella jmenován l. 1810 Bernard Václav Šťastný, jenž narodil se 1760 v Praze a zůstal na ústavě do l. 1822. Po té odešel na odpočinek a zemřel 1835 v Praze.

Po něm vyučovali Jan Hüttner v letech 1822—1839, František Bühnert 1839—1845, Antonín Träg 1845—1852, Julius Goltermann 1852—1861, Jindřich Schmidt 1861—1862, Moric Wagner 1862—1865 a po něm jmenován professorem hry na violoncello žák ústavu František Hegenbart. Narozen 10. května 1818 v Geradorfě, vzdělal se na ústavě v letech 1831—1837 u Hüttnera, po té byl professorem při Mozarteu v Solnohradě a jmenován professorem při konservatoři l. 1865, zastáváje úřad ten až do l. 1887. Po delší nemoci zemřel 20. prosince 1887 v Praze, a nástupcem jeho jmenován l. 1888 žák ústavu a výtečný umělec Hanuš Vihan.

Učitelem kontrabas jmenován l. 1810 Václav House. Narozen 14. listopadu 1764 v Roudnici, vycvičil se na kontrabas a stal se učitelem při konservatoři, kde zůstal až do l. 1844. Po té odešel na odpočinek a zemřel 18. února 1847 v Praze. Byl mistrem svého nástroje, pro nějž sepsal velkou školu a více cvičebných skladeb. Nástupcem jeho stal se žák ústavu Josef Hrabě, jenž narozen 14. března 1816 v Předním Ovenci u Prahy, byl členem orchestru při divadle stavovském a l. 1844 jmenován professorem. Vynikal jako slavný virtuos, sepsal školu pro kontrabas v jazyce českém a zemřel 20. března

1870 v Praze. Po něm stal se professorem kontrabasu žák ústavu Josef Sládek, jenž narodil se 16. října 1847 v Zlatníkách u Prahy a zemřel 9. ledna 1876. Na jeho místo nastoupil žák ústavu a bratr předešlého Vendelín Sládek.

Professorem flétny byl Antonín Bayer v letech 1811—1813, po něm Michael Jannš (či Hanuš) 1814—1822 a po něm Antonín Eiser; narozen 1801 v Praze, vycvičil se v letech 1813—1818, stal se členem orchestru při divadle stavovském a l. 1822 jmenován professorem flétny. L. 1843 stal se adjunktem ústavu, l. 1860 odešel na odpočinek a zemřel 6. listopadu 1876 v Praze. Po něm stal se professorem Vilém Blodek, jenž zůstal na ústavě do l. 1870 a po delší trapné nemoci l. května l. 1874 zemřel. Nástupcem prozatímným byl Václav Müller v letech 1870—1873 a po té jmenován professorem flétny Arnošt Jenszch.

Učitelem hoboje byli Ludvík Fischer v letech 1811—1819, Bedřich Bauer v letech 1820—1824 a opět 1831—1870, J. Zomb 1825—1831 a l. 1870 jmenován professorem virtuos Arnošt König.

Učitelem klarinetu jmenován l. 1810 virtuos Václav Farník, člen kapely hraběte Jana Pachty; narozen 29. srpna 1770 v Dobřichovicích, vycvičil se v hudbě v Praze, l. 1810 jmenován professorem, kterýžto úřad až do své smrti zastával, a zemřel 30. listopadu 1838 v Praze. Nástupcem jeho stal se František Tadeáš Blatt; narozen 1793 v Praze, vycvičil se na ústavě, byl professorem klarinetu v letech 1839—1843, po té odešel z ústavu a zemřel 1856. Po něm stal se professorem žák ústavu a virtuos Julius Pisařovic; narozen 23. listopadu 1811 v Praze, vzdělal se na ústavě v letech 1825—1831 u Farníka a stal se členem při orchestru divadelním v Praze; l. 1843 jmenován professorem klarinetu a zemřel po delší chorobě 24. května 1881 na Zbraslavi. Nástupcem jeho jmenován žák ústavu František Raitmayr.

Professorem fagotu jmenován l. 1810 Gabriel Rauš, člen kapely hraběte Pachty, a když l. 1812 zemřel, stal se jeho nástupcem Josef Betlach, jenž na ústavě zůstal až do l. 1847. Po jeho smrti jmenován jeho nástupcem žák ústavu Vojtěch Gross, jenž narozen 23. dubna 1823 v Běstvíni u Čáslavě. Vzdělav se při konservatoři v letech 1827—1843, stal se l. 1847 professorem, l. 1860 jmenován adjunktem ústavu a zemřel 15. února 1886 v Praze. Nástupcem jeho jmenován žák ústavu Ludvík Milde.

Professorem rohu stal se l. 1810 Václav Zalužan, člen kapely hraběte Pachty; narozen 27. září 1767 v Praze, vzdělal se na roh u Matějky a Stolle, l. 1810 jmenován professorem při konservatoři a zemřel 1832 v Praze. Nástupcem jeho jmenován žák ústavu Jan Janatka, jenž narodil se 29. dubna 1800 v Třeboraticích. Vycvičiv se na ústavě v letech 1813—1819, stal se členem při dvorní opeře ve Vídni, l. 1832 jmenován professorem a zůstal na ústavě úplných čtyřicet let. L. 1873 odešel na odpočinek a zemřel 29. července 1882 v Praze. Byl výborným učitelem a sepsal školu pro roh. Nástupcem jeho jmenován Julius Behr.

Professorem trubky a pozaunu jmenován l. 1810 František Weisz, jenž narodil se 8. září 1777 v Kozlích u České Lípy a l. 1826 úřadu svého se vzdal. Nástupcem jeho jmenován žák ústavu a virtuos Josef Kail. Narozen 11. března 1795 v Božím Daru, vycvičil se na ústavě v letech 1813—1819

a jmenován professorem, zůstal na ústavě do l. 1867; po té odešel na odpočinek a zemřel 29. ledna 1871 v Praze. Jsa mistrem svého nástroje, zdokonalil strojivo trubky. Po jeho smrti odděleno vyučování trubky od pozounu a professorem trubky jmenován žák ústavu Filip Bláha (nar. 3. února 1841 na Vyšehradě) a professorem pozounu žák ústavu Václav Šmita (nar. 20. srpna 1822 v Praze).

Doba vyučovací ustanovena byla na šest let a žáci rozdělení jsou ve dvě oddělení nižší a vyšší, setrvávše v každém po tři léta, což potrvalo do l. 1890. V době dopolední vyučováno v předmětech literních, v době odpolední vyučovalo se na nástroje.

Léta 1815 zavedeno na ústavě vyučování zpěvu koncertního a operního trvajících po čtyři roky. Professorem stal se J. Vaníček a Fr. Strobach, po té A. Eschner, J. Triebensee, M. Čejková, J. Schnepf, Gordigiani a Fr. Vogl. Léta 1830 připojena k nástrojům vyučovacím harfa a professorem jmenován Jan Burian. Po jeho odchodu stala se l. 1854 učitelkou harfy paní Johanna Hametmayrová a nástupcem jejím jmenován l. 1868 žák ústavu Václav Staněk (nar. 24. září 1835 v Mladé Boleslavi). Po něm nastoupil l. 1887 Karel Jirmus a l. 1888 jmenován professorem harfy žák ústavu Hanuš Trneček.

Harfa, tympani a bubny jsou nástroji vedlejšími a cvičí se na ně pouze žáci vyššího oddělení, již sami k tomu se hlásí.

Jazykem vyučovacím stala se při založení ústavu němčina a zastaralý tento způsob trval přes změnu mezi tím nastalou až na dobu nynější. Vedlé předmětův literních vyučováno též jazykům francouzskému i vlaskému, pouze jazyku českému se nevyučovalo. Avšak jelikož na ústavě jsou mladíci skoro vesměs rodilí Čechové jazyka německého neznají, nucen jest professor vypomáhati si jazykem českým, chce-li vůbec při vyučování dosíci výsledkův.

Léta 1888 zavedeno na ústavě též vyučování ve vyšší hře klavírní a nastala částečná změna v celém zařízení ústavu, jak toho žádala doba času i samo umění, a ke konservatoři připojena též škola varhanická.

Nedostatečnosti u provozování hudby instrumentální odpomoceno založením konservatoře, ale tím větší úpadek jevil se v oboru hudby církevní, jmenovitě ve varhanictví; neboť hudba operní počala vnikati do chrámův. Aby se zabránilo stálému rozšiřování skladeb nepřiměřených a zvelebil se poněkud vkus umělecký, založili milovníci z kruhův měšťanských, spojivše se s umělci odbornými, „Spolek pro pěstování hudby církevní v Čechách“ l. 1827, jehož účelem bylo provozovat způsobem uměleckým a vzorným klassické skladby církevní z doby starší i novější ve chrámech Pražských. Po několika vzorných produkcích uznáno, že tím nedá se trvale působiti a že jest nutno založiti ústav k vyučování praktické hře na varhany. Za tou příčinou změněn dosavadní spolek l. 1830 v ústav varhanický, při němž vyučováno nejprve v jednom ročníku, k němuž l. 1835 přidán ročník druhý, a zároveň vyučováno zpěvu chorál-

nímu. Duší spolku a jednatelem jeho byl neunavný milovník hudby Jan Ritter z Rittersberku v letech 1827—1841, prvním ředitelem skladatel Jan Vitásek; po jeho smrti stal se l. 1842 ředitelem Karel Pitsch, jenž úřad ten zastával až do své smrti l. 1858. Po něm byl ředitelem J. Krejčí v letech 1858—1865 a po jeho odchodu na konservatoř zvolen ředitelem skladatel a theoretik František Zdeněk Skuherský.

Karel František S. Pitsch, nástupce Vitáskův v ředitelství ústavu pro hudbu církevní, narodil se (dle M. kř.) 5. února 1786 v Bartošovicích u Roketnice, studoval filosofii v Praze a l. 1823 stal se varhaníkem v Ústí nad O. Po dvou letech vrátil se do Prahy, l. 1832 jmenován varhaníkem při chrámě sv. Mikuláše, l. 1840 učitelem při ústavě pro hudbu církevní, po té ředitelem a zemřel 11. června 1858 v Praze.

Jako učitel četných žákův, jichž byl vždy laskavým přítelem, získal si velkou zásluhu, složil též několik skladeb na varhany, vydal Voglerovo dílo „Handbuch für Harmonielehre“, „Museum für Orgelspieler“ (o třech svazcích v Praze 1823), kde zahrnuty jsou skladby starších kontrapunktistův českých 18. věku, „Zwanzig der gebräuchlichsten kathol. Choräle mit Zwischenspielen und Text“ 1854 a spracoval Segrovo dílo „Bezifferte Bässe“.

Vedlé toho účinkovali při ústavě jako učitelové Robert Führer, Václav E. Horák, Z. Kolečovský, Josef L. Zvonař, Adolf Průcha a nejdéle František Blažek v letech 1838—1891. Ústav ten měl značný vliv na zvelebení hry na varhany, neboť žáci jeho šílili lepší vkus také po venkově. Avšak činnost ta nebyla úplná, poněvadž nedostávalo se ústavu určitého zakončení. Teprve, když přičiněním ředitele Skuherského l. 1873 otevřen ročník třetí pro vzdělání ředitelův kůru, mohla se rozdělit látka vyučovací souměrně a ústav stal se úplným. Důmyslnému vedení podařilo se přivést ústav k nejlepšímu rozkvětu a učiniti jej semeništěm skladatelského dorostu.

O prospěch hospodářský po založení ústavu měl péči horlivý jeho jednatel Jan rytíř z Rittersberku až do l. 1841, po té skladatel V. J. Veit a jiní, od l. 1866 věnuje ústavu zvláštní péči předseda Dr. Tragy, jehož úsilí podařilo se rozmnožiti příjmy ústavu a upravit poměry hmotné i stránku uměleckou.

Při ústavě tom vzdělali se z hudebníkův českých Fr. Blažek, Fr. Drechsler, Václav Proška, J. Krejčí, Al. Hnilička, J. L. Zvonař, Fr. Zd. Skuherský, J. Bergmann, J. Förster, Č. Vinař, Ad. Průcha,

Ed. Nápravník, M. Nováček, K. Bendl, A. Dvořák, A. Förster, K. Blažek, Q. Havlasa, Fr. Ilruška, J. Vaňous, J. Smolík, J. Cajner, J. Jiránek, J. Paukner, J. Sychra, K. Knittl, J. Klička, J. Přibík, J. Hartl, V. Hlaváč, K. Janáček, V. Laub, Al. Jiránek, J. Kaan, J. B. Förster, K. Stecker, K. Macan, J. Zelinka, K. Strnad, B. Jeremiáš a více jiných ředitelův kůru a varhaníkův, po vlastech českých zdárně účinkujících.

V době novější dosáhlo piano mezi nástroji hudebními největší důležitosti a hra klavírní stále se vzdělávala.

Ve věku 18. byli v Praze předními učiteli klavíru Fr. Dušek, Jan A. Koželuh, později Jan Vitásek a V. Tomášek.

První ústav pro soustavné vyučování hry klavírní ve větších rozměrech založil v Praze léta 1830 důmyslný **Josef Proksch**, jenž ačkoliv slepec, s neobyčejnou vytrvalostí k úkolu tomu se připravoval a ústav zdokonalil značnou měrou.

Narozen 4. srpna 1794 v Liberci, učil se počátkům hudby v domově, l. 1811 oslepl, studoval Loggiovu osnovu vyučovací v Berlíně a vrátiv se l. 1830 do Prahy, založil ústav, jež řídil až do své smrti a zemřel 20. prosince 1864.

Pořádáním vzorných výkonův hudebních přispíval ke zvelebení vkusu hudebního, založil bohatou a vzácnou knihovnu skladeb i děl theoretických pro své žáky a na základě dlouholetých zkušeností svých sepsal jazykem německým „Školu klavírní“, jež předčí nad ostatní pomůcky toho druhu a dle níž až do nejnovější doby vyučováno v Praze skoro všeobecně. Mimo to sepsal „Allgemeine Musiklehre“ a pojednání historické „Über böhmische Musik“.

Theorii hudební studoval u Proksche v letech 1844—1848 tvůrce hudby české Bedřich Smetana. Mimo to vzdělali se při ústavě tom Fr. Kaván, Fr. Bendel, Ant. Rückauf, Augusta Kolár-Auspitzová a množství jiných.

Dle vzoru toho založeno v letech následujících více ústavův klavírních, jichž hodnota však tím více klesala, čím více jich přibývalo, poněvadž správce jejich přiblížili více k prospěchu hmotnému, nežli k uměleckému prohloubení.

Léta 1840 založeni byli dva spolkové hudební, již koncerty častěji pořádanými přispěli k osvěžení ruchu hudebního v Praze a v nichž také poprvé ozvaly se u veřejnosti sbory české.

Jednota Cecilská, kterou přispěním Dra. Kaňky založili A. Apt, Bastl a Deutsch, pěstovala většinou skladby novověkých skladatelův

a první koncert uspořádán 16. prosince 1840; třicátý koncert, pořádaný dne 5. května 1844 byl s průvodem orchestru, jenž ve spolku byl zřízen a divadelními silami doplněn. Od počátku až do 9. března 1846 pořádaný koncerty v sále Platejském, v letech 1846—1865 v sále Žofinském. V koncertě 18. dne 22. listopadu 1842 proveden poprvé český sbor „Čeští jonáci“ od Jana Škroupa a dne 26. března 1843 „Vojenská“, sbor od Fr. Škroupa. Členové spolku dělili se na odbor vokální a na odbor orchestrální, z nichž každý jednou v týdnu měl zvláštní cvičení. Spolek provedl více větších skladeb novověkých, ačif pouze jazykem německým, ačkoliv členové skoro vesměs byli Češi a proto nemohl se udržeti, když v letech šedesátých nastal čilejší ruch národní. Poslední 117. koncert uspořádán dne 16. března 1865 v sále Žofinském, jímž činnost jednoty byla ukončena.

Duší jednoty a ředitelem po celou tu dobu byl Antonín Apt, horlivý milovník umění hudebního; nar. 13. června 1815 v Praze z rodiny zámožné na Malé straně, stal se úředníkem stavovským a se zvláštní horlivostí pečoval o provozování nových skladeb v Praze dosud neznámých, pořádal též více koncertův k účelu dobročinnému a zejména snažil se o to, aby se v Praze provozovaly skladby R. Wagnerovy. Značné jmění své odkázal Pražské konservatoři a zemřel 27. října 1887.

Stejnou dobou založena byla Žofinská akademie ku pěstování hudby klassické a při ní zřízena škola, v níž vyučováno zpěvu a hře klavírní. Spolek ten, jenž nazván dle arcikněžny Žofie, skládal se z členův výkonných a přispívajících a výbor složen z nejvážnějších občanův Pražských. V čele stál horlivý milovník českého zpěvu Alois Jelen, jenž k založení spolku nejvíce přispěl a byl prvním ředitelem, kteréžto místo zastával až do l. 1844. Činnost spolku zahájena dne 27. ledna 1841 službami božími ve chrámě sv. Salvatora a provozována korunovační mše z C. od V. Tomáška a při offertoriu zpíván hymnus „Bůh krále chraň“, od V. Jelena. První koncert uspořádán 18. března 1841 v sále Žofinském, v němž přednesen dvojsbor od J. Křištofa Bacha s českým textem a Jelenův sbor „Vše jen ku chvále“. V druhém koncertě, jenž pořádan 15. května 1841, zpíval se český sbor Jelenův „My čeští manové“, a mimo to pořádaný v tomto roce tři večerní hudební zábavy. Když ředitel A. Jelen místa svého l. 1844 se vzdal, byli po něm řediteli spolku Jan N. Škroup, Jan N. Mayr, V. E. Horák, Fr. Vogl,

Z. Kolečovský, Fr. Škroup (1858—1860), J. L. Zvonař a po něm E. Tauvitz, jenž dosud místo to zastává. V koncertech spolkových provozovány častěji sbory české, zejména za ředitelství Fr. Vogla a J. L. Zvonaře. Po roce šedesátém činnost spolku ustala od pořádání koncertův a obmezila se na vyučování hře klavírní.

Zpěvu opernímu vyučovalo se v době té na ústavě Čabounové, po té na ústavě Appeové a též na konservatoři, kde vycvičilo se více pěvcův ve zpěvu operním, mezi nimiž prosluli Fr. Schüttky, Cecilie Botchonová, Eleonora z Ehrenberku a jiní.

Ku pěstování zpěvu sborového v kruzích mládeže akademické založen l. 1849 „Akademický zpěvácký spolek“, jehož ředitelem stal se Arnošt Mašek, po něm Z. Kolečovský. Avšak nenalézaje dostatečné podpory, spolek ten zanikl l. 1851.

Léta 1850 založil kapelník J. V. Svoboda „Jednotu ke zvelebení hudby vojenské“ v Praze. Na ústavě tom cvičí se po dvě léta mladíci na nástroje dechové a nejlepší z nich studují též theorii hudební, aby mohli se státí kapelníky vojenskými. Prvním ředitelem byl zakladatel J. V. Svoboda a l. 1855 stal se jeho nástupcem kapelník Jan Pavlis, po jehož smrti l. 1880 nastoupil jeho syn Jan Pavlis mladší. Dle vzoru Jednoty té zřizovány podobné hudební školy vojenské i v jiných městech říše rakouské.

Po příkladě spolkův zahraničních založen v Praze l. 1859 spolek „Männergesangverein“ pro pěstování mužského zpěvu sborového, jehož ředitelem stal se skladatel Edvard Tauvitz, a první výkon uspořádán 21. května 1859 v sále Konviktském. Ačkoliv vlná většina členův výkonných byla národnosti české, přece dle dosavadního zvyku a za příčinou neuvědomělosti národní jeho členův měl spolek ráz úplně německý. Ale koncem toho roku nastal obrát směrem národním v Praze a léta následujícího po vydání říjnového diplomu stal se živel český rozhodujícím. Za tou příčinou stal se spolek l. 1861 utrakvistickým a nazván „Beseda“. Členové němečtí, nemohouce ve spolku déle panovati a nechtějíce účinkovati při provozování sborův českých, vystoupili ze spolku a utvořili samostatný spolek německý „Flöte“, jenž později nazván „Prager Männergesangverein“. Utrakvistická Beseda, chtějíc vyhověti dvěma stranám, neuspokojila ani jednu a sprostivši se pak živilův nerozhodných a národně chabých, změnila se l. 1870 na spolek úplně český. Avšak nemajíc dostatečné síly životní, živořila po nějakou dobu, až l. 1876 zanikla.

Příčiněním výtečného pěvce J. L. Lukese a více milovníků zpěvu českého založen léta 1860 v Praze český zpěvácký spolek „Hlahol“, jehož stanovy potvrzeny byly 2. října 1861, čímž sborovému zpěvu českému dostalo se pestitele nejhorlivějšího. Starostou zvolen oblíbený kníže Dr. Rudolf Taxis, náměstkem J. L. Zvonař, jednatelem Dr. L. Procházka a sbormistry byli J. Lukes a Ferd. Heller, později Smetana, Kaván, l. 1865 stal se sbormistrem Karel Bendl, po něm l. 1878 Karel Kuittl a l. 1890 Josef Klička. Po příkladě Hlaholu založeno v tu dobu množství spolků zpěváckých v Čechách i na Moravě a jejich činností společenský život valně byl osvěžen. Více spolkův těch ustalo později v horlivé činnosti a jen některé zachovali dobrou pověst až na dobu novější. Největší činností mimo Prahu vynikl „Hlahol“ Plzeňský, založený l. 1862. O zvelebení jeho starali se sbormistři Hynek Palla a po té Josef Slezák.

V Brně založena městská škola hudební l. 1844 a ředitelem jejím stal se ředitel kůru L. Streit.

Léta 1860 založen tam spolek „Musikverein“ a téhož roku český zpěvácký spolek „Beseda“, jehož stanovy stvrzeny byly 31. července 1861. Prvním sbormistrem spolku stal se Pavel Křížkovský a když do Olomouce odešel, vstoupil na jeho místo Dr. Ant. Javůrek. Později byl sbormistrem Besedy Leoš Janáček. Mimo to vzniklo také na Moravě více spolků zpěváckých, jichž činnost z počátku let šedesátých dosti byla vydatna, později však mnozí z nich v činnosti své valně ochabovali. L. 1880 založen zpěvácký spolek „Žerotín“ v Olomouci péčí neunavného vikáře P. Jindřicha Geislera, jehož přičiněním provedl spolek největší díla z domácí literatury ve svých koncertech. Sbormistrem jeho jest professor V. Navrátil. L. 1889 založen zpěv. spolek „Křížkovský“ v Opavě.

Střediskem pěvcův slovanských ve Vídni stal se „Slovanský zpěvácký spolek“, založený l. 1862, jehož sbormistrem byl A. Tovačovský, po něm horlivý Al. Buchta.

Ambros, Das Conservatorium in Prag, 1858.

Debrnov, Dějiny konservatoře Pražské, 1878.

Výroční zprávy a výpisky z matrik konservatoře a Jednoty pro pěstování hudby církevní. Bohemia 1841. č. 7. a 13.

R. Müller, J. Proksch biograf. Denkmal, Reichenberg 1874.

Programme der Concerte des Cecilien-Vereins, Prag 1880.

Památník Hlaholu, v Praze 1886. Památník Hlaholu Plzeňského, 1887.

Výroční zpráva Žerotína v Olomouci za ročník X. 1890.

Skladatelové v domově.

Nejpřednějším skladatelem v oboru hudby církevní byl slavný pianista a theoretik **Jan N. August Vitásek**, jenž veškerou činnost svou umění domácímu věnoval a jehož skladby i za hranicemi dosáhly uznání. Narozen (dle M. kř.) 20. února 1771 v Hoříně pod Mělníkem, naučil se hráti u svého otce skoro na veškeré nástroje a podporován kněžnou Ludmilou Lobkovicovou, odešel na studie do Prahy. Zde zdokonalil se na klavír u Fr. Duška a l. 1800 stal se učitelem hudby v domě hraběte Bedřicha Nostice. Po smrti Koželuhově jmenován l. 1814 kapelníkem při chrámě sv. Víta a když mu l. 1825 nabízeno místo kapelnické po Salicriovi ve Vídni, nepřijal je, chtěje síly své pouze vlasti věnovati. Když l. 1830 zřízen spolek pro zvelebení hudby církevní v Čechách, zvolen byl ředitelem jeho a zemřel 7. prosince 1839. Složil množství různých skladeb klavírních a koncertův pro nástroje s průvodem, několik symfonií a hudební drama „David“, jež l. 1810 provozováno na divadle stavovském. Větší cenou vynikají jeho skladby církevní, jmenovitě dvě slavnostní mše a velké rekviem pro sbor a orchestr. V mladších létech vynikl jako virtuos na klavír, v pozdější době získal si velkou zásluhu jakožto učitel theorie hudební při ústavě varhanickém.

Dalibor 1858, 8. Hudební L. 1872, 422.

Slovník N. IX. 1152 (udává, že zemřel 7. února 1839).

Přední místo v kruzích uměleckých zaujímal skladatel a učitel vyšší hry klavírní **Václav Jan Tomášek**. Narozen 17. dubna 1774 ve Skutči, učil se počátkům hudby u Wolfa v Chrudimi, theorii hudební u patera Donata v Jihlavě a l. 1790 odešel do Prahy, kde studoval práva. Seznámiv se s kruhy hudebními, oddal se úplně hudbě a l. 1805 stal se učitelem hudby u hraběte Buquoye, kde setrval do l. 1815. Po té zanášel se vyučováním vyšší hry klavírní a skladbou až do své smrti a zemřel 3. dubna 1850. L. 1874 zasazena mu byla pamětní deska péčí Umělecké Besedy na domě v Tomášské ulici, kde zemřel.

Složil více než 100 skladeb, jichž většina vydána tiskem, zejména 3 dithyramby, 12 rhapsodií, 30 eklog, sonaty, trio, kvartetta, velkou kantatu „Leonora“, 2 symfonie, velké requiem pro sbor a orchestr, korunovační slavnostní mši pro sbor a orchestr l. 1836

a operu „Seraphine“ 1810. Mimo to složil šest českých písní (1816), šest českých písní s překladem německým op. 71. šest starožitných písní z Rukopisu Královédvorského (1823), dvě české písně (1825) a tři písně české, jež vydány ve Věnci I. 1835 a 1837. Do almanachu „Libussa“ 1845—1850 napsal svůj vlastní životopis.

Zalibiv si sloh Mozartův, zůstal mu věren, neuznávaje děl Beethovenových, tím méně skladeb ze školy romantické a pro svou umíněnost ve věcech uměleckých nepožíval všude stejné vážnosti v kruzích odborných. Byl ve stálém spojení s vynikajícími umělci za hranicemi a utvořil kolem své osoby zvláštní kruh umělcův, v němž o činnosti hudební v Praze po dlouhou dobu rozhodováno a o jehož přízeň se ucházeli výkonní umělci, kteří do Prahy zavítali.

V písních českých rázu národního nepostihl, ale byl prvním, jenž písní české vdechl ducha uměleckého. U něho vycvičili se J. Voříšek, B. Kittl, Ch. Kuhé, Al. Dreyschock a více jiných.

Libussa 1845—1850. Dalibor 1863. 193. 1874, 121. Slovník N. IX, 499. Doucha Knih. Sl. 267. Österr.-Ungar. Revue, 1890, Februar-März, 296—334.³⁾

³⁾ Článek tam nadepsaný „Die böhmischen Musikschulen“, auf Grund verbürgter Quellen und Nachrichten dargestellt von Rudolf Freiherr Procházka, jest zajímavý, ale tendenční a svědčí o zvláštních názorech pana pisatele. Tak píše ku př. o Tomáškově, mluvě na str. 324. o jeho písních z Ruk. Královédvorského: „z toho však se nesmí mylně souditi, že by se byl mistr přiznával ke svému kmeni; neboť právě z onoho jemného pojmnutí (písní) nedá se zneužiti živel německý, jemuž on měl co děkovati cenu svého vědění a umění.“ Ke konci článku pak praví s falešným pathosem: „Citelný nedostatek nastoupil místo dřívějšího bohatství domácího umělectví a rušivě vnikl klín národního sváru též do společného kmene vznešeného umění hudebního, ale musa nezmalomyslní a co její zrak truchlivě odvrací se od obrazu přítomnosti, spěchá toužebně (schweift hoffnungsfroh) tam ke dnům přístím, kde teplejší paprsky vrácené opět svornosti uzrání dají novému, skvostnému ovoci na onom stromě a působiti budou noví mistři skutkem i slovem, podporováni nadšenými potomky starých rodin k účelu společnému, aby Čechy opět a cele vyplnily nejlepší své určení jako země hudební!“

Zrak pana proroka odvrací se truchlivě od přítomnosti, poněvadž jest nyní v Čechách hudba česká, národní, která se mu však nelíbí a raději kochá se nadějí, že nastane opět doba dřívějšího napodobení a světového muzikantství bez krve a soli, dokud nás dsnila a hnětla doba poněmčující. Toho společného účelu nabažili jsme se s dostatek a zůstaneme bohdá při svém, ať se to komu líbí, čili nic.

V oboru písňě české vynikl vedlé Tomáška skladatel **František Max Kníže**. Narozen (dle M. kř.) 7. září 1784 v Drahelčicích u Beřouna, vycvičil se v umění hudebním v Praze a stal se fagotistou při stavovském divadle. Po smrti Jana K. Kučery jmenován 1836 ředitelem kůru při chrámě sv. Havla, ale zemřel již 23. července 1840 v Praze. Vynikaje jako virtuos na kytaru, složil množství písni německých s průvodem kytary nebo piana a později složil a vydal dva sešity písni českých „Patero písni“ op. 18. a „Patero písni“ op. 21. u Marca Berry v Praze. V této druhé sbírce jest na prvním místě ballada „Když měsíček spanile svítil“ na slova J. Hukala, jež brzy po celých Čechách se rozšířila a znárodněla. Mimo to sepsal „Fundamente für die Quittare“, „Vollständige Quittarschule“ (1820) a dvě pastorální mše. V písniích českých postihl nejlépe ducha prostonárodního a v nápěvech jeho jeví se pravdivý cit a vkus vytříbený.

Schilling Univ. L. IV. 164. Dalibor 1885. 423.

Slovník N. IV. 723. Výpisky z matriky kř. v Hofelicích, 1886.

Zápisky v účtárně místodržít. v Praze.

V oboru hudby církevní pracovali v době té skladatelé R. Führer, V. E. Horák, Z. Kolečovský, Albín Mašek, Jan Škroup, J. Krejčí, František Lábler, František Drechsler a Václav Proška.

Výtečný varhaník a plodný skladatel **Robert Führer** narodil se 2. června 1807 v Praze, vzdělal se u Vitáska, stal se varhaníkem a po smrti Vitáskově l. 1839 jmenován kapelníkem při chrámě sv. Víta v Praze. L. 1845 úřadu toho zbaven, odešel do Solnohradu a po té do Vídně, kde zemřel 28. listopadu 1861.

Složil celkem asi 300 různých skladeb, zejména 3 mše slavnostní, 20 mší menších, rekviem, množství vložek církevních a skladeb na varhany, mimo to sepsal „Praktische Anleitung zur Orgelkomposition“. Skladby jeho vynikají významným obsahem a původností, v mnohých jeví se však přílišná kvapnost a menší bedlivost; byl to geniální duch, jenž nerad ovládati se dal určitými zákony.

Dalibor 1861, 279. 1863. 8. Sborník N. III. 61.

J. Hoffmannův Seznam skladeb v Praze.

Zikmund Kolečovský, důmyslný theoretik, narodil se 1. května 1817 v Praze a vzdělal se u professora Pixise při konservatoři Pražské, v theorii u ředitele Webra. L. 1840 jmenován po svém

otci ředitelem kůru při chrámě sv. Štěpána a zemřel 22. července 1868 v Praze. Složil velkou pastorální mši, vokální requiem requiem s průvodem orchestru l. 1836, za něž obdržel druhou cenu, více menších skladeb a český sbor „Ebrejská elegie“. Mimo to sepsal více theoretických článkův do časopisův „Dalibor“ a „Slavoj“.

Slovník N. IV. 754. Zápisky soukromé.

Nejlepší jméno jakožto skladatel církevní získal si **Václav Emanuel Horák**, jehož skladby rozšířily se i za hranicemi. Narozen 1. ledna 1800 v Lobči u Mšena, učil se počátkům hudby u Šubrtu ve Mšeně a zdokonalil se v Praze u Vitáska, kam l. 1813 přišel. Počal studovati práva, ale zanechav toho, oddal se úplně hudbě. L. 1831 jmenován učitelem zpěvu při škole varhanické, l. 1833 varhaníkem, léta 1836 ředitelem kůru při chrámě panny Marie Sněžné, 1853 u sv. Vojtěcha, 1859 při chrámě Týnském a zemřel 3. září 1871 v Praze.

Složil 9 mší figurálních, 2 vokální pro mužské hlasy, mši pastorální, 2 vokální requiem, více menších skladeb církevních pro mužské hlasy a více sborův českých; za „Tedeum“ obdržel 1836 první cenu a za figurální requiem druhou cenu od spolku pro hudbu církevní. Mimo to sepsal „Über die Mehrdeutigkeit der Harmonien“ 1846, „Zpěvní školu pro soprán a alt s průvodem houslí“ a v rukopise zanechal „Harmonielehre“. Skladby jeho vynikají pravdivým výrazem, vroucí náladou a svěží harmonií.

Dalibor 1860. 50. Hudeb. L. 1871. 243. Slovník N. IV. 669. Květy 1871. 254. Světozor 1871. 435. Wurzbach, B. L. IX. 262. Doucha Knihop. Sl. 67.

Plodný skladatel **Albin Mašek** narodil se 10. října 1804 v Praze, kde otec jeho byl ředitelem kůru a vycvičil se v umění hudebním při Pražské konservatoři. L. 1833 stal se ředitelem kůru při chrámě Týnském, l. 1859 při chrámě sv. Mikuláše na Malé Straně a zemřel 24. března 1878. Složil velkou slavnostní mši z d-moll k 500leté slavnosti university Pražské 1848, velké Tedeum, requiem, celkem asi 200 skladeb církevních.

Varhaník 1886, č. 5. Dalibor 1859, 231. Hudební L. 1875, 110.

Výborný varhaník a skladatel **Josef Krejčí** narodil se 6. února 1822 v Milostíně u Rakovníka a vzdělal se v umění hudebním při ústavě pro hudbu církevní, jenž zván obyčejně varhanickou školou. L. 1844 stal se varhaníkem, l. 1849 ředitelem kůru při chrámě

sv. Jakuba a 1853 při chrámě Křižovnickém. L. 1858 jmenován po Pitschovi ředitelem školy varhanické, 1865 ředitelem při konservatoři, odešel 1. 1879 na dovolenou a zemřel 19. října 1881 v Praze. Složil 2 slavnostní mše s orchestrem, mši z f s orchestrem. vokální mši pro mužské hlasy, Tedeum, velkou sonatu pro varhany z f, množství předeher a skladeb menších a příležitostných; mimo to sepsal „Praktičtí základové nauky o hře na varhany“ jazykem českým a německým, hudební obrazec k tvoření praeludií a vynikl jako virtuos na varhany.

Dalibor 1881, 248 a 257. Slovník N. IV. 981. Doucha, Knihop. Sl. 114.

V létech dvacátých věku 19. počal se probouzeti mezi studující mládeží českou vlastenecký ruch, jenž jevil se v pěstování her dramatických a v pořádání představení operních jazykem českým. Hlavním činitelem ve směru tom byl horlivý professor S. Macháček, jenž nabádal nejprobudilejší mladíky k činnosti vlastenecké. Mezi těmi byli František Škroup, J. T. Krov a K. Strakatý, kteří vůbec hudbě se věnovali, pěstující horlivě zpěv český.

K tomuto směru přilnulo také několik horlivých milovníkův umění hudebního, jmenovitě Alois Jelen, Josef Vorel, Pavel Martinský a více jiných, kteří skládati počali sbory české.

Nejnadanějším mezi nimi byl **František Škroup**. Narozen (dle M. kr.) 3. června 1801 v Osicích u Pardubic, vycvičil se v počátcích hudby u otce, jenž byl učitelem, stal se vokalistou v Praze a studoval po té práva. Seznámiv se s professorem Macháčkem, věnoval se hudbě, řídil provozování první opery jazykem českým l. 1823, k čemuž zvolena Weiglova „Rodina Švýcarská“, a složil první českou operu „Dráteník“ (1825) na slova K. Chmelenského. Skladba ta provozována poprvé 2. února 1826 s velikým úspěchem a považována až na dobu nejnovější za první národní operu; po té složil operu „Oldřich a Božena“ (1828) a třetí „Libušíň sňatek“ (1835), z nichž ale žádná neměla úspěchu. Skladby ty složený jsouce vůbec z několika částí lyrických, mezi sebou prósou spojených a po stránce hudební a umělecké nad míru prostické, svědčí o dobré vůli původce svého, ale jsou zároveň dokladem, v jaké sklíčenosti nacházelo se za doby tehdejší umění české. K Tylově frašce „Fidlovačka“, jež provozována 21. prosince l. 1834, složil Škroup hudbu s vložkami a z těch č. 19. píseň „Kde domov můj“ dosáhla největší obliby a za krátkou dobu stala se hymnou ná-

rodní.⁴⁾ Mimo to složil ouvertury k truchlohram „Žižkova smrt“ a „Čestmír“, více skladeb komorních, 2 mše a více písní. Sbírku vlasteneckých zpěvů „Věvec“, již založil K. Chmelenský l. 1835, redigoval Š. v letech 1837—1839 a opět l. 1843. L. 1827 stal se druhým kapelníkem, l. 1837 prvním kapelníkem při stavovském divadle a složil v době té opery německé „Die Geisterbraut“, „Drahomira“ (1840), „Der Meergense“ (1851), „Der Prinz und die Schlange“ a „Der Nachtschatten“, s nimiž však nepronikl. V letech pozdějších české věci úplně se vzdaloval. L. 1857 propuštěn z kapelnictví, odešel po roce do Rotterdamu, kde se stal kapelníkem při divadle a zemřel tam 5. února 1862.

Dalibor 1862, 41. Lumír 1862, 161. a 189. Slovník N. IX. 61. Osvěta 1885.

Bratr Františkův skladatel **Jan Škroup** narodil se (dle M. kř.) 15. září 1811 v Osicích u Pardubic, vycvičil se v hudbě u svého otce a odešel na studia do Prahy. L. 1836 stal se sbormistrem při stavovském divadle, l. 1838 ředitelem kůru při klášteře Křižovnickém, l. 1845 kapelníkem při chrámě sv. Víta a l. 1887 dán na odpočinek. Mimo to byl kapelníkem při divadle v Růžové ulici v letech čtyřicátých a ředitelem Žofínské akademie. Složil 10 mší, více menších skladeb církevních a různých sborův, německou operu „Vineta“ a českou operu „Švédové v Praze“, jež provozována na českém divadle 22. dubna 1867. Upravil průvod na varhany k orátům (1847), zpěvy při templu židovském v Praze, sepsal „Anleitung zum Figural- und Choralgesang“ (1848), „Manuale pro sacris functionibus“ (1858), „Theoretisch-praktische Musiklehre“ (1862) s přílohou „Sammlung prakt. Beispiele“ (1863), kteréžto dílo v překladě českém od Dra. Čejky vydáno 1864 v Praze; „Gesangschule für Anfänger“ (1864) a sestavil českou hudební terminologii a „Počátky hudební“, jež vydány v Č. Č. M. 1850.

Slovník N. IX. 62. Doucha Knihop. Sl. 252.

⁴⁾ Že píseň Škroupova „Kde domov můj“, ač nevyniká ani zvláštním obsahem hudebním, ani rázem národním, všude se rozšířila a stala se hymnou národní, vyplývá z tehdejšího ducha času, kde lid český úpěl ve jhu úřednického poručnickování tehdejšího absolutismu. Bylať píseň ta pravým odleskem skličivosti národní a vyslovovala svým citlivým nápěvem neutěšenost veškerých tehdejších poměrův společenských. K oblíbenosti její přispěla hlavní měrou případná slova, vzbuzující radostné pocity při vzpomínce na krásnou zemi českou a vyslovující to, co každý v nitru skrýval a čím se těšil. Že přispěla píseň ta k utužení uvědomělosti národní, nelze upíratí.

Nad své vrstevníky předčil v oboru dramatickém skladatel **Jan Bedřich Kittl**. Naroděn 8. května 1809 na zámku Orlíku, studoval práva při universitě Pražské a vzdělával se v hudebním umění u Závory a V. Tomáška. Po té vstoupil do státní služby, avšak brzy vzdal se místa svého a l. 1843 jmenován po Webrovi ředitelem konservatoře. L. 1865 odešel z ústavu, odebral se do Slezska a zemřel 20. července 1868 v Lišni v Poznaňsku. Složil operu „*Bianca e Giuseppe*“ čili „*Franzosen vor Nizza*“ na slova Richarda Wagnera, jež provozována 19. února l. 1848 na divadle Pražském s velkým úspěchem; po té následovaly „*Die Waldblume*“ (1852), „*Die Bilderstürmer*“ (1854), 4 velké symfonie, koncertní ouvertura, kantata, velká mše, více skladeb klavírních, osm českých písní a 6 sborův pro mužské hlasy. K. přidržel se směru romantického a skladby jeho vynikají vytříbeným vkusem, formální uhlazeností a skvělou stránkou instrumentální.

Slovník N. IV, 699. Mendel M. C. L. VI. 80. Doucha Knihop. Sl. 95. Humorist. L. 18, č. 15. s podobiznou.

V oboru hudby operní pracovali též milovníci umění mimo Prahu žijící. Josef Maria Wolfram, jenž narodil se 21. června 1789 v Dobřanech, studoval práva v Praze, stal se úředníkem a l. 1824 jmenován purkmistrem v Teplicích, kde zemřel 30. září 1839. Složil 10 oper, z nichž „*Alfred*“ provozována na divadle Drážďanském, a množství jiných skladeb.

Leopold Měchura, majitel statku Otína u Klatov, narodil se 2. února 1803 v Praze, vzdělával se v hudbě u V. Tomáška a zemřel 11. února 1870 na Otíně. Obíraje se nejraději hudbou, složil množství skladeb církevních i světských a v pokročilém stáří složil českou operu „*Marie Potocká*“ na slova J. Koláře, jež provedena l. 1871 na českém divadle v Praze.

Hudební L. 1870, 361.

Mladistvý skladatel Julius Hugo Benoni, jenž narozen (dle M. kř.) 17. prosince 1832 v Střelhošticích u Strakonic, vzdělával se v theorii hudební u Š. Sechtra ve Vídni; mimo jiné skladby složil opery „*Die Wunderblume*“ (1847), „*Il protettore invisibile*“ (1851), „*Giovanna da Ponte*“ (1855); pro neúspěch opery té zanechal hudby a stal se úředníkem hospodářským. Pro obor dramatické hudby české nebyla dosud připravena půda a teprve po delší době stala se ve věci té náprava.

Nejpřednějším skladatelem vedle Kittla byl v době té důmyslný **Václav Jindřich Veit**, jehož skladby vynikají vynalézavostí, vroucím citem a samostatným rázem českým, zejména ve sborech českých postihl velikou měrou ducha národního. Naroděn 19. ledna 1806 v Řepnicích u Litoměřic, studoval práva při Pražské universitě a stal se státním úředníkem. L. 1850 jmenován radou při zemském vrchním soudě, l. 1853 přednostou krajského soudu v Chebu, po té v Litoměřicích a zemřel tam 16. února 1864.

Veit byl výborným pianistou a varhaníkem a získal si tím přístup do vzdělaných kruhův, kde hudbu komorní poznal a obor ten nad jiné sobě zalíbil, jakož také v komorní skladbě nejvíce vynikl. L. 1835 složil první kvartetto pro nástroje smýkácí, jež rázem postavilo jej v řadu nejlepších skladatelův a po té složil 4 kvartetta, 5 kvintett pro nástroje smýkácí, jež vydány tiskem v Lipsku; dále ouverturu pro orchestr (1841), „Missa solemnis“ (1843, opus 44), symfonii (op. 49), trio, 12 českých písní a více sborův pro mužské hlasy, z nichž rázovitostí a vzletem vyniká sbor „Na Prahu“. K slavnosti posvěcení chrámu sv. apoštolův slovanských v Karlíně složil „Tedeum“ (1863) a za svého pobytu v Praze byl horlivým jednatelem jednoty pro zvelebení hudby církevní.

Dalibor 1860, 269. Slavoj 1864, 93. Slovník N. IX. 948.

Obor hudby instrumentální pěstoval v době té na venkově **Josef Labický** (Labitzki 1802—1881) ředitel hudby lázeňské v Karlových Varech. Složil asi 220 skladeb většinou tanečních, tři směsy z českých národních písní, směs z ruských, směs z polských písní národních a přispěl svou kapelou na svých cestách k rozšíření české polky v cizině.

Slovník N. IV. 1023. Riemann M. L. 496.

Dovedným skladatelem tanečních skladeb na venkově byl **František Matěj Hilmar** (1804—1881) učitel v Kopidlně. Složil první polku pro orchestr asi l. 1835, jež vyskytla se v Praze jako polka „Esmeralda“ l. 1836 a stala se všude oblíbenou. V době následující složil množství skladeb tanečních pro svou venkovskou kapelu a též několik skladeb církevních. Původcem polky byl J. Neruda, učitel v Labském Kostelci.

Dalibor 1860, 73. Humor. L. 1881, č. 9. s podobiznou.

V oboru českého zpěvu sborového předčil nad své vrstevníky důmyslný **Alois Jelen**. Narozen (dle M. kř.) 11. května 1801 ve Světlé u Čáslavě, vycvičil se v hudbě u svého otce, jenž byl učitelem, studoval práva v Praze a stal se státním úředníkem. Vynikaje krásným hlasem tenorovým, seznámil se záhy s kruhy hudebními a počal skládati zastaveníčka a české sbory, jež dosáhly největší obliby. Léta 1840 dal podnět k založení Žofínské akademie a jeho řízením zpívány poprvé české sbory ve spolkových koncertech. L. 1848 zvolen do říšského sněmu, odešel do Vídně, stal se roku následujícího archivářem při ministeriu a zemřel 15. října 1857 ve Chvalech u Prahy. Jeho sbory a písně vydal J. Hoffmann l. 1840 a 1845 v Praze. Skladby Jelenovy, v letech čtyřicátých nejoblíbenější v kruzích pěveckých, vynikajíce bezvadnou skoro deklamací a původním rázem nad ostatní, zachovaly svou působivost až na dobu naši.

Hudební L. 1873, č. 1. a 2. Slovník N. IV. 229. Doucha Knih. Sl. 80.

Horlivým milovníkem českého zpěvu byl **Josef Vorel**, jenž v zátiší venkovském obor ten se zdarem pěstoval. Narozen 13. listop. 1801 v Opočně, studoval bohosloví, stal se 1825 kaplanem a 1834 jmenován farářem ve Zdicích, kde zemřel 19. prosince 1874.

Blahodárnou činností svou získal si velikou zásluhu o vzdělání lidu, jmenovitě pak o zvelebení českého zpěvu a požíval v celém okolí tamějším neobmezené úcty. V letech 1836—1838 přispěl do „Věnce“ devíti písněmi, z nichž „Nad Berounkou pod Tetínem“ na slova J. K. Chmelenského brzy se rozšířila a znárodněla. Mimo to složil 6 písní, z nichž „Cikánova píšťalka“ stala se nad jiné oblíbenou. Po té vydal „Čtyři písně“ (1858), „Šest čtvero zpěvův“ (1860) a složil též několik zpěvův církevních.

Neunavnou činností v oboru zpěvu českého vynikl důmyslný harmonisator národních českých písní **Jan Pavel Martinovský**. Narozen 12. dubna 1808 na Mělníce, stal se členem řádu praemonstrátského na Strahově a jmenován ředitelem škol v Rakovně. Od l. 1868 žil v klášteře na odpočinku a zemřel 7. listopadu 1873 v Praze. Vynikaje vzděláním literním i hudebním, zvelebil v Rakovně zpěv chrámový a l. 1842 počal se obírat harmonisováním národních písní českých dle sbírky K. J. Erbenovy. Zhloubav se do oboru toho s neobyčejnou horlivostí, opatřil asi 600 písní průvodem klavírním, jež vydal J. Hoffmann o 6 sešitech v Praze 1844—1865.

Harmonisace jest jednoduchá, ale povaze a duchu písní přiměřena a rázovitá. Mimo to složil „Patero zpěvů“ čtverhlasy (1831), „Šestero písní“ (1836), „Desatero písní“ (1858), „Sedmero písní“ (1860), „Patero písní“ (1869) s průvodem klavírním, mši vokální a více sborův pro mužské hlasy.

Hudební L. 1874, 52. 1873, č. 6. a 7. Světozor 1875, 8 a 13.

Dalibor 1875, 18. 1883, 254. Květy 1871, 342. Beseda nčit. 1878, 448.

Slovník N. V. 148. Doucha Knih. Sl. 135 a 296.

Mezi umělci hudebními na Moravě proslul jakožto učitel a skladatel **Bohumír Rieger**. Naroděn 1764 v Opavicích ve Slezsku, vzdělal se v umění hudebním u patera Damasa v Bílé Vodě a usadil se l. 1787 v Brně, kde se stal kapelníkem při tamějším divadle. V letech 1805—1808 byl kapelníkem kapely hraběte Haugwice v Náměstí, po té žil opět v Brně a zemřel tam 13. října 1855. Složil 5 oper, 3 velké kantáty, 3 velké mše, 16 menších mší pro mužské hlasy s průvodem orchestru a více skladeb komorních. Se-psal theoretické dílo „Harmonielehre“ a hlavní zásluhu získal si jako učitel. U něho vzdělali se mimo jiné Antonín E. Titl a Pavel Křížkovský.

D'Elvert Musikg. B. 161. Wurzbach B. L. XXVI. 118. Slovník N. XI. 113.

Mimo to činnými byli v oboru hudebním na Moravě **Moric Kunert**, varhaník, jenž narodil se 13. října l. 1803 v Olomouci a vzdělal se na varhany u Drechslera ve Vídni. L. 1826 stal se varhaníkem při chrámě sv. Maurice, l. 1856 při chrámě arcibiskupském v Olomouci a zemřel 31. května 1861. Vynikl jakožto virtuos na varhany a učitel četných žákův.

Ludvík rytíř z Dietrichu (1804—1858) byl učitelem hudby v Olomouci a mimo jiné skladby složil a vydal tiskem šest vlasteneckých písní českých (l. 1843), z nichž „Moravo, Moravičko milá“ brzy se rozšířila a znárodněla.

Frant. Bedřich Kott, varhaník a skladatel, narodil se 15. dubna 1808 v Bešičkách u Tábora a vzdělal se v hudbě v Praze. Po té odešel do Brna, stal se varhaníkem při chrámě biskupském a zemřel 29. dubna 1884. Mimo skladby církevní složil opery „Žižkův dub“ (1840), jež provozována na německém divadle v Brně a „Dalibor“ (1846).

D'Elvert Musikg. B. 200. 85. Dalibor 1884, 168. Wurzbach B. L. XIII. 42.

Umělci hudební v cizině.

Putování hudebníků českých do ciziny ve věku 18. se objevilší potrvalo též ve věku 19. a stupňovalo se měrou ještě větší, když po založení konservatoře Pražské vzrostl počet těch, kteří hudbě se byli věnovali. Většina vyučencův ústavu toho nemohoucích naléztí zaměstnání v domově, uchylovala se do zemí sousedních, kde při různých kapelách a divadlech skvělejšího dostalo se jim zaměstnání. Hojný počet umělcův českých nalézal se ve Vídni, kde vynikli Jan Voříšek, Josef Drechsler a Šimon Sechter jako theoretikové, ostatní jako virtuosové a učitelové.

Výtečným učitelem hudby byl skladatel **Josef Drechsler** (dle M. kř. vlastně Traxler), jenž narodil se 26. května 1782 ve Vlachově Březí a studoval v Praze. V theorii hudební vzdělal se u Grotia, l. 1807 přišel do Vídně a stal se varhaníkem při tamějším chrámě sv. Anny. Léta 1844 jmenován kapelníkem při chrámě metropolitním u sv. Štěpána a zemřel 27. února 1852. Složil 6 oper, 25 operet, několik mší, jedno requiem, sonaty, kvartetta a sepsal školu na varhany, nauku o harmonii a vydal tiskem klavírní školu Pleylovu.

Jméno ještě slavnější jakožto důmyslný učitel theorie hudební získal si **Šimon Sechter**, jenž přispěl činností svou k rozvoji umění hudebního, požívaje v kruzích uměleckých největší přízně. Naroden 11. října 1788 ve Friiburku v Budějovicku, vzdělal se v počátcích hudby u J. Maxanta a zdokonalil se u svého krajana Leopolda Koželuha ve Vídni. L. 1823 stal se dvorním varhaníkem a zanášel se soukromým vyučováním; l. 1851 jmenován professorem harmonie a komposice při konservatoři Vídeňské a zemřel 10. září l. 1867. Složil více skladeb církevních a na varhany a sepsal velké dílo o třech svazcích „Die Grundzüge der musikalischen Komposition“ (1853 a 1854).

Dobré pověsti jako učitel hudby těšil se **Jan Emanuel Doležálek**, jenž narozen 22. května 1780 v Chotěboři, zemřel 6. července 1858 ve Vídni. Vedlé V. Pichla byl prvním, jenž pokusil se skládati písně české, jež vydal l. 1812 u Maise ve Vídni.

Důmyslným skladatelem byl virtuos na piano a na varhany **Jan Hugo Voříšek**, jenž však v květu věku svého zemřel. Naroden 11. května 1791 ve Vamberku, vystoupil ve veřejných koncertech již jako hoch v Praze i ve Vídni a studoval po té filosofii v Praze.

V theorii hudební zdokonalil se u V. Tomáška a na klavír u Moschelesa a Hummla ve Vídni, kde studoval práva. Po té oddal se hudbě a jmenován 1823 dvorním varhaníkem a učitelem hudby prince Napoleona. Za příčinou choroby odešel do Štýrského Hradce a vrátiv se do Vídně, zemřel 19. listopadu 1825. Složil 12 rhapsodií klavírních, jež věnoval V. Tomáškovi, velkou symfonii z D, mše, více menších skladeb církevních, „Moreaus Leichenfeier“ a českou píseň „Nevinnost“.

V oboru hudby dramatické pokusil se s úspěchem **Josef Dessauer**, jenž narodil se 28. května 1798 v Praze. Vycvičil se v umění hudebním u V. Tomáška a B. Webra v Praze, odešel l. 1832 do ciziny a zemřel 8. července 1876 ve Vídni. Složil opery „Lidvina“ (1836), „Der Besuch von St. Cyr“ (1839), jež provozovány na stavovském divadle v Praze, „Pasquita“, „Domíngo“, několik ouvertur a více skladeb klavírních.

Z prvních chovanců konservatoře Pražské vynikli v oboru hudebním František Gläser a Jan Václav Kalivoda jako kapelníci, Jiří Macourek jako skladatel a celá řada virtuosův.

František Gläser narodil se 19. dubna 1798 v Jiřetíně horním, vzdělal se v letech 1813—1819 při Pražské konservatoři, stal se 1827 kapelníkem v Berlíně a l. 1842 kapelníkem při dvorním divadle v Kodani, kde zemřel 29. srpna 1861. Složil několik oper, více ouvertur, výborných romancí a menších skladeb klavírních. Hlavní zásluhu získal si jako důmyslný dirigent a učitel hudby; za tou příčinou vyznamenán řádem a jmenován l. 1847 rytířem Danebrog.

Jan Václav Kalivoda (psán Kalliwoda) narodil se 21. března 1800 v Praze, vzdělal se v letech 1811—1816 na housle u profesora Pixise při Pražské konservatoři, stal se l. 1822 kapelníkem v Donauešinkách a zemřel 3. prosince 1866 v Karlsruhe.

Byl výtečným houslistou, složil 7 symfonií, více koncertův, ouvertur a množství sborův a jiných skladeb, jimž ale nedostává se vyššího vzletu.

Skladatel **Jiří Macourek** narodil se 23. ledna 1815 v Koněprusích u Berouna a vzdělal se na fagot u profesora Betláka v letech 1828—1834 při konservatoři Pražské. Po té odešel do ciziny a stal se kapelníkem v Turíně. Mimo jiné skladby složil českou operu „Žižkův dub“, jež provozována v prosinci l. 1847 na divadle stavovském, ale dosáhla malého úspěchu. Byla to první

původní práce, objevivší se po operních skladbách Škroupových, avšak zůstala též pouhým pokusem. Trvalého úspěchu dosáhly teprve skladby původní v letech šedesátých.

Ve skladbách lehčího zrna vynikli velikou plodností skladatelé Jan Ev. Hořalka, František Chotek, Antonín Emil Titl a František Chvátal.

Skladatel Jan Ev. Hořalka narodil se l. 1798 v Třešti na Moravě, odešel l. 1811 do Vídně a zdokonalil se na piano u Moschelesa, theorii hudební studoval u Förstra a zanášeje se vynčováním, zemřel 9. září 1860 v Penzingu u Vídně. Složil množství kusův k dramátům, několik ouvertur a více skladeb klavírních.

František Chotek narodil se l. 1800 v Libiři u Nového Jičína na Moravě a vycvičiv se dostatečně v hudbě, stal se učitelem ve Vídni, kde zemřel 2. května 1852. Složil množství skladeb klavírních v lehkém slohu.

Ant. Emil Titl narodil se (dle M. Kř.) 2. října 1809 v Pernštýně na Moravě, vzdělal se v hudbě u B. Riegra v Brně, po té byl kapelníkem v Praze a kapelníkem vojenským ve Vídni, kde zemřel 21. ledna 1882. Složil celkem asi 300 skladeb různého obsahu, nejvíce k dramátům, asi 50 ouvertur, z nichž nejoblíbenější byla ouvertura z českých písní národních.

František Chvátal narodil se l. 1808 v Rumburce a vycvičiv se v hudbě, odešel do ciziny, usadil se jako učitel hudby v Magdeburce a zemřel 24. června 1879 v Elmenu. Složil veliké množství skladeb klavírních v lehkém slohu pro své žáky a několik skladeb žertovných.

Z velikého množství virtuosův českých, kteří si získali slavné jméno za hranicemi, prosluli měrou největší:

Klarinetista Josef Fridlovský, jenž narodil se (dle M. kř.) 11. června 1777 v Tejně u Prahy a vycvičil se u Nejebsce v Praze. Po té odešel do Vídně, stal se členem dvorní opery, při zřízení tamější konservatoře (1820) jmenován professorem klarinetu a zemřel 14. ledna 1859 ve Vídni.

Virtuos na flétnu Josef Wolfram narodil se l. 1798 v Novém městě na Moravě, studoval u Drechslera a Maysedra ve Vídni, konal cesty umělecké a stal se komorním hudebníkem při dvorním divadle v Karlsruhe, kde zemřel.

Výborný trumpetista Ondřej Němec narodil se l. 1799 ve Chvalkovicích na Moravě a byl vojenským kapelníkem ve Vídni, kde zemřel 21. srpna 1846. Sepsal školu pro roh, pro trubku, pro pozoun. a přispěl ke zdokonalení strojiva při nástrojích žestových.

Virtuos na kontrabas Antonín Sláma narozen l. 1804 v Praze vzdělal se v letech 1815—1821 při Pražské konservatoři u profesora Housea, stal se 1829 členem orchestru při dvorním divadle ve Vídni, později jmenován professorem kontrabasu při konservatoři

a zemřel 30. dubna 1879 ve Vídni. Sepsal a vydal „Kontrabassschule“ (1836), „Etuden in allen Dur- und Molltonarten für Kontrabass, Posaune und Fagot (opus 66).“

Vojtěch Janouš narozen 1808 v Praze, vzdělával se na kontrabas u Housea v letech 1822—1828 a stal se členem orchestru při dvorním divadle ve Vídni; l. 1856 jmenován členem při dvorní kapli, professorem při konservatoři a zemřel 1862 ve Vídni.

Josef Vraný narodil se l. 1829 na Skalsku a vycvičil se v letech 1843—1849 při Pražské konservatoři; po té odešel do Vídně, stal se professorem kontrabasu při tamější konservatoři, ale zemřel již 30. května 1870.

Virtuos na violoncello **František Boch** narodil se l. 1808 v Potštýně n. O. a vycvičil se u professora Hüttnera na konservatoři Pražské. Odešel na cesty umělecké, stal se l. 1835 členem dvorního divadla ve Stuttgartě a l. 1857 jmenován professorem při tamější konservatoři, o jejíž zařízení pečoval s největší horlivostí.

Virtuos na fagot **Václav Neukirchner** narodil se 1805 v Novém Strašeci a vycvičil se v letech 1816—1822 u professora Betláka při Pražské konservatoři. Po té stal se členem orchestru při stavovském divadle, odešel však brzo do ciziny a l. 1829 stal se prvním fagotistou při dvorní opeře v Stuttgartě. L. 1858 koncertoval v Praze při jubilejní slavnosti konservatoře s velikým úspěchem a po dlouhé činnosti zemřel 8. února 1889 v Stuttgartě.

Mezi virtuosity klavírními vynikli J. Moscheles, chovanec konservatoře Pražské, Al. Dreyschock, vyučenec Tomáškův, Julius Schullhoff a František Bendel, chovanec ústavu Prokšova.

Ignac Moscheles narodil se 30. května 1794 v Praze, vzdělával se při Pražské konservatoři, zdokonalil se ve Vídni a po té konal cesty umělecké. Léta 1843 jmenován professorem hry klavírní při konservatoři Lipské, kde zůstal až do své smrti, a zemřel 10. března 1870.

Vynikaje plodností skladatelskou, složil asi 142 různá díla, z nichž největší cenu má sedmiero koncertův klavírních; velkou zásluhu získal si jako výborný a důmyslný učitel četných žákův. Způsob jeho hry vyznačoval se uhlazeností, dokonalou technikou a jeho účelem bylo dosáhnouti při přednese svrchovaného libozvuku.

Virtuos **Alexandr Dreyschock** narodil se 15. října 1818 v Žákách u Čáslavě a vycvičil se na klavír u V. Tomáška v Praze. Po té konal cesty umělecké, l. 1862 jmenován professorem hry kla-

vírní při konservatoři Petrohradské, odešel však za krátkou dobu a zemřel 1. dubna 1869 v Benátkách. Složil množství bravurních skladeb klavírních, jimž ale nedostává se vyššího posvěcení uměleckého. Hra jeho vynikala vypočítavou virtuosní uhlazeností, ale postrádala oduševnělosti.

K největší dokonalosti mezi umělci českými dospěli virtuosové na housle Josef Slavík a Ferdinand Laub, kteří závodili s nejslavnějšími umělci světovými. Avšak i ostatní virtuosové na housle vynikali v oboru svém jako umělci dokonalí.

Výtečný houslista **Leopold Jansa** narodil se 23. března 1795 v Ústí nad O., vzdělal se v hudbě u Jana Jahody na škole domácí a po té odešel do Vídně. Zdokonaliv se ve hře houslové i v teorii hudební, vynikl tou měrou, že l. 1825 jmenován členem při dvorní opeře a po smrti Župančičově řídil oblíbené koncerty kvartettní. Konal časté cesty umělecké a získal si všude neobmezenou pochvalu. V letech 1849—1868 žil v Londýně, po té vrátil se do Vídně, kde zemřel 24. ledna 1875. Složil množství skladeb komorních, houslových a též několik skladeb církevních. Vynikl jako houslista neobyčejnou zručností technickou, výrazným, oduševnělým přednesem a byl mistrem ve hře kvartettní.

Virtuosové dále uvedení byli vyučenci Pražské konservatoře.

Josef Slavík, nejgeniálnější houslista vedlé Paganinia, narodil se 26. března 1806 v Jincích u Příbrami, kde otec jeho Antonín byl učitelem. Vycvičiv se v počátcích hudby u otce, jenž l. 1815 stal se učitelem v Hořovicích, byl již v devátém roce věku svého dovedným houslistou a podporován hrabětem Eugenem z Vrtby stal se l. 1817 žákem Pražské konservatoře, kde vycvičil se u profesora Pixise na housle, vynikaje nad žáky ostatní. Poprvé vystoupil na veřejnost v letech 1822 a 1823 v koncertech ústavu a mistrnou hrou vzbudil neobyčejný obdiv. Po vystoupení z ústavu stal se členem orchestru při divadle Pražském, uspořádal koncert k dobročinnému účelu v Hořovicích, l. 1825 odešel do Vídně a uchvátil svou mistrnou hrou i přísného mistra Maysedra, jenž nazval jej druhým Lipinským.

Po té koncertoval v Teplici, v Karlových Varech, seznámil se následujícího roku s Paganinim, jenž do Vídně zavítal a s největší chválou o jeho hře se vyslovil. Navštívil po té Paříž, stal se l. 1829 členem orchestru při dvorním divadle ve Vídni a v koncertech, v nichž účinkoval, získal si pochvalu všeobecnou. Nadšený

jásot, jenž každé jeho veřejné vystoupení provázal, byl mu pobíd-kou, že každodenně 6 až 8 hodin se cvičil, chtěje dosíci dokona-losti svrchované. Ale neustálé toto namáhání bylo příčinou, že brzo počal churavěti. Léta 1830 uspořádal opět koncerty v Hořovicích, v Teplicích a v koncertech pořádaných l. 1832 ve Vídni osvědčil se jako nejslavnější houslista všech věkův, jenž ve hře bravurní překonal i geniálního mistra Paganinia.

Naposledy vystoupil ve Vídni v koncertě dne 28. dubna 1833, po té na několik dní ulehl, ale přes to odebral se 20. května do Pešti, kde chtěl pořádati koncert, ale zemřel 30. května 1833 na hlavničku v 27. roce věku svého v Pešti. Byl geniální umělec a nedostižný virtuos, jenž vřele miloval vlast i jazyk mateřský a osvědčil vždy svou šlechetnou povahu. Složil potpourri pro housle s průvodem orchestru (1824), jež věnoval hraběti z Vrtby, koncerty z fis-moll a z h-moll s průvodem orchestru, variace z E a variace z F s průvodem orchestru, Andante z D s průvodem klavírním, impromptu pro housle s průvodem klavírním, fermatu ke koncertu z fis a polonézu z D, jichž rukopisy náležejí občanu Laborovi v Hořovicích. Variace na strunu G, rondo z A, variace se změněným laděním, koncert z h moll a podvojný koncert z Fis staly se majetkem jeho bratra Rudolfa.

Slovník N. VIII. 526. Obrazy života 1859, 103. Květy 1834 č. 3.

Dalibor 1859, 249. a 1883, 181. 1884, 241.

Pražské noviny 1885, č. 176. a 177. Schilling, Univer. L. d. T. 1837.

Nejmladší bratr Josefův **Rudolf Slavík** narodil se 29. dubna 1823 v Hořovicích a vzdělal se na housle v letech 1836—1839 při Pražské konservatoři. Později odešel na Rus, stal se l. 1845 prvním houslistou při divadle Moskevském a vynikl jako plodný skladatel.

Jedním z nejdovednějších virtuosův na housle v době novější byl geniální **Ferdinand Laub**. Naroděn 19. ledna 1832 v Praze, učil se na housle u svého otce Erazima, s jehož kapelou hrával po pražských hostincích, a zdokonalil se v l. 1843—1846 při konservatoři Pražské u professora Mildnera. Léta následujícího odešel do Vídně, studoval theorii hudební u Š. Sechtra, stal se členem orchestru při dvorním divadle, l. 1850 odešel na cesty umělecké a všude, kamkoliv zavítal, oslavován měrou největší jako mistr svého nástroje. L. 1852 obdržel od knížete Egona z Fürstenberku skvostné housle Guarneriovské, jež koupeny byly za 1500 zl. L. 1866 přijal

místo profesora hry houslové při konservatoři Moskevské a když l. 1871 počal churavěti, odebral se k vůli zotavení do jižních Tyrol, ale zemřel již 17. března 1875 v Griezu nedaleko Bolzana na vodnatelnost. Tělo jeho převezeno do Prahy a pohřbeno na hřbitově Olšanském. Složil více skladeb pro housle, z nichž nejoblíbenější jest polonéza, a několik českých písní. Jako virtuos proslul jemným, vroucím přednesem, velkým tónem a neomylnou technikou, již nikdy nerozvíjei na úkor pravého výrazu uměleckého. Z jeho hry vyznívala elegičnost, jež byla výkvětem jeho slovanského původu. Právým mistrem byl ve hře kvartettní.

Květy 1871, 190. Světozor 1875, 152. Dalibor 1875, 91.

Hud. L. 1875 č. 12. Slovník N. IV. 1179.

Mimo to vynikli jako výteční houslisté ze školy Pražské:

Raimund Dreyschock, bratr pianisty Alexandra D., narodil se 20. srpna 1820 v Žákách u Čáslavě, vzdělal se na housle u profesora Pixisse v letech 1834—1840 a po té konal cesty umělecké. L. 1850 jmenován professorem hry houslové při konservatoři Lipské a zemřel 6. února 1869 v Lipsku. Zároveň byl koncertním mistrem při Gewandhausu.

Výtečný houslista **Josef Sokol** narodil se 27. ledna 1821 v Březně u Mladé Boleslavě, vzdělal se při Pražské konservatoři v letech 1831—1837 a po té odešel na Rus. Zavítav do Petrohradu, stal se sólistou tamější koncertní kapely a zemřel 9. srpna 1858.

Vedle virtuosův na nástroje vynikli v cizině v oboru pěveckém Fr. Hauser, J. Th. Krov, Jan Drska, J. Ticháček, Al. Ander, Jan Pišek a více jiných.

František Hauser, slavný pěvec dramatický, jenž v koloratuře závodil se slavnou Sontagovou, narodil se (dle M. kř.) 13. ledna 1794 v Krasovicích v okrese Vlašimském, učil se počátkům hudby na škole v Kondratci a studoval filosofii v Praze. Zdokonaliv se ve zpěvu u kapelníka Triebenseea, v theorii hudební u Tomáška, vystoupil l. 1817 jako Sarastro na divadle Pražském, l. 1821 odešel do Kasselu a l. 1825 do Drážďan; l. 1828 zpíval ve Vídni, po té v Berlíně, v Londýně, v Paříži a podnikl l. 1837 cestu do Italie. Léta 1846 povolán do Mnichova, kde jmenován ředitelem tamější konservatoře hudby nově zřízené a zůstal při ústavě tom až do l. 1864. Po té žil na odpočinku a zemřel 14. srpna 1870 ve Freiburgu. Jako pěvec vynikal neobyčejnou technikou, uměleckou

vytříbeností a vřelým přednesem. Sepsal thematický seznam skladeb Bachových a vydal „Gesangslehre für Lehrende“ (1866) a mimo to obíral se studováním děl filosofických; rád prý česky hovořil a navštěvoval často v letní době své rodiště.

Mendel Mus. C. Lex. V. 112.

Dopis d. faráře p. J. Pospíšila v Kondratci. 1884.

Výtečný pěvec a skladatel **Josef Theodor Krov** narodil se 19. prosince 1797 v Novém Strašecí, studoval práva při universitě Pražské a theorii hudební učil se u Tomáška. L. 1823 vystoupil jako ochotník při provozování zpěvoher českých a po té oddal se hudbě. Vycvičiv se ve zpěvu dramatickém, vystoupil l. 1830 na divadle Pražském s velikým úspěchem a po té odešel l. 1835 do Londýna, kde získal si slavné jméno a zanašel se vyučováním zpěvu. Za příčinou churavosti odešel l. 1858 do Nizzy a zemřel 1. března 1859 v Draguignanu v jižní Francii.

Složil více anglických a českých písní, zejména „Těšme se blahou nadějí“ (1831), jež kolovala jako píseň husitská z 15. věku, „Porodila mne moje matička“ a více jiných. Značné jmění asi 80.000 zl. odkázal příbuzným v Strašecí.

Vynikající tenorista **Jan Nep. Drska** narodil se 24. ledna 1808 na Orlici u Žamberka, a vycvičiv se ve zpěvu dramatickém, stal se l. 1830 členem při divadle stavovském v Praze, kde nejvíce byl oblíben ve zpěvohrách českých. L. 1835 odešel do ciziny a stal se členem dvorní opery v Kasselu, kde zemřel 27. prosince 1847. Složil píseň pro baryton „Loučení“, jež uveřejněna l. 1835 ve Věnci.

Jedním z nejslavnějších pěvcův dramatických byl tenorista **Josef Alois Ticháček**, jenž narozen 11. července 1807 v Horní Teplici u Police. Chtěje studovati lékařství, odešel do Vídně, ale zanechav studií, vzdělal se ve zpěvu dramatickém u Cicimary a vystoupil l. 1834 s velkým úspěchem na divadle v Štýrském Hradci. Po té zpíval ve Vídni a l. 1838 stal se členem dvorního divadla v Drážďanech, kde l. 1870 slavil 40leté jubileum své umělecké činnosti. Po dvou letech odešel na odpočinek a zemřel 18. ledna 1886 v Drážďanech. Vynikl jako pěvec dramatický jmenovitě v operách Wagnerových a zachoval hlas svůj až do pokročilého věku.

Stejnou měrou proslul výtečný tenorista **Alois Ander** ve Vídni, jenž byl mistrem zpěvu dramatického i koncertního a neobyčejnou lahodou hlasu svého nad jiné předčil. Narozen (dle M. kr.) 13. října

1817 v Libici⁵⁾ u Chotěboře, odešel s rodiči svými do Jamnic na Moravu a studoval v Brně. Po té odešel do Vídně, vzdělal se ve zpěvu dramatickém u slavného Wilda a vystoupil l. 1845 na dvorním divadle, jehož členem zůstal až do své smrti, jsa miláčkem veškerého občanstva. V letech šedesátých počal churavěti, stal se choromyslným a zemřel 11. prosince 1864 v Sedmihorkách u Turnova.

Nejslavnějším barytonistou své doby byl **Jan Kř. Pišek**, jehož neobyčejná výška a lahoda hlasu přímo vzbuzovala obdiv a jenž v přednesu písně a ballady neměl soupeře.

Narozen 14. října 1814 ve Mšeně u Mělníka, studoval práva při universitě Pražské a po té oddal se zpěvu. Pomeškav nějakou dobu ve svém rodišti, vrátil se l. 1838 opět k divadlu, zpíval ve Vídni, ve Frankfurtě a l. 1842 jmenován doživotním členem při dvorní operě v Stuttgartě, kde zůstal do l. 1863. Po té žil na odpočinku a zemřel 16. února 1873 v Sigmarinkách. Vynikaje hlasem objemným, krásným a lahodným, jež ve výborné škole vycvičil, okouzlití dovedl své posluchače jak na jevišti, tak na podiu koncertním a byl mistrem zpěvu dramatického i koncertního. L. 1851 zpíval v Londýně a písněmi českými získal si neobmezenou slávu. L. 1864 vystoupil jako host na divadle českém v Praze s velkým úspěchem.

Poměry divadelní v Praze v letech 1804—1862.

Za ředitelství Karla Liebicha, jenž v úřad svůj se uvažal l. 1806, nastala v poměrech divadelních značná změna. Opera vlašská, k níž podnikatelé dřívejší přehlíželi, odstraněna a na její místo nastoupila 5. května 1807 opera německá. Kapelníkem orchestru divadelního byl Václav Müller, jehož činnost ukázala se však brzo býti nedostatečnou a na jeho místě stal se l. 1813 ředitelem operním skladatel Karel Maria Weber, jenž zůstal v Praze až do léta 1816, zvelebiv operu značnou měrou.

Dramatické hry německé, pěstované od ředitelův dřívejších pouze jako nezbytný přídavek, doznaly za ředitelství Liebichova velikého zvelebení, a umění dramatické mělo tu svou zlatou dobu.

⁵⁾ Rok, den a místo narození jeho v Slov. Nanč. I. 203 a v Ottově N. Slovníku není správný.

Po smrti Liebichově l. 1816 zůstalo ředitelství divadla v rukou vdovy po něm zůstalé; l. 1820 stal se ředitelem Fr. Holbein, po něm l. 1824 obdrželi ředitelství Polawský, Kainz a Štěpánek, kteří po desítiletém vedení odstoupili; ředitelem divadla stal se l. 1834 Jan August Stöger, l. 1846 Jan Hoffmann, l. 1852 opět Stöger a l. 1858 Fr. Thomé, jenž při zřízení prozatímního divadla českého stal se též jeho ředitelem a odstoupil l. 1864.

Po K. M. Webrovi stal se l. 1816 kapelníkem Josef Triebensee, jenž místo to zastával až do l. 1836 a po té odešel na odpočinek.

František Škroup, jenž l. 1827 jmenován druhým kapelníkem při divadle stavovském, stal se l. 1837 prvním a zůstal v činnosti té až do l. 1857, kdy dán na odpočinek. Nástupcem jeho stal se Josef Nesvadba a po něm následoval l. 1859 V. Jahn, jenž zůstal v Praze do l. 1869.

Druhým kapelníkem v letech 1839—1843 byl Jan N. Škroup, 1844—1845 Stegmayer, 1846—1863 Edvard Tauvitz a po té L. Slan-
ský. Ředitelem orchestru v letech 1807—1842 byl slavný houslista professor Bedřich V. Pixis, vedlé něho do l. 1818 Václav Král a po Pixisovi stal se l. 1843 ředitelem orchestru Moric Milner, jenž zůstal zde až do své smrti l. 1865. Vedlé těchto byli členy orchestru divadelního skoro veškerí professoři konservatoře a více jiných umělcův vynikajících.

V prvních letech věku 19. provozováno v Praze oratorium „Stvoření světa“ od Haydna a později opakováno na divadle stavovském častěji. V měsíci září 1818 vystoupila na divadle proslavená pěvkyně Angelica Catalani s neobyčejným úspěchem a roku toho stala se členem divadla chovanka konservatoře Jindřiška Sountagová, jež okouzila obecnost krásou a svěžestí svého hlasu, ale po dvouletém účinkování odešla do ciziny.

Nejlepší podporou opery po dlouhou dobu byla výtečná sopranistka Kateřina Podhorská, jež získala si všeobecnou úctu i vážnost nejen při představeních německých, ale účinkovala s nevšední ochotou také při zpěvohrách českých. Narodena 8. listopadu 1807 v Praze, vystoupila poprvé na jevišti l. 1819, stala se l. 1823 členem stavovského divadla a zůstala při něm až do l. 1849. Po té žila na odpočinku, zanášejíc se vyučováním, a zemřela 23. listopadu 1839 v Praze. Výtečnou pěvkyní byla sopranistka Jenny Lutzerová, narozená v Praze, jsouc členem divadla v letech 1832—1837, po ní následovala Jindřiška Grosserová (1837—1850); mimo to byla velmi

*

oblíbená sopranistka Cecilie Botschonová, provdaná Soukupová, jež byla členem divadla v letech 1846—1849 a po krátkou dobu též Louisa Bergaurová.

V letech 1858—1862 byla členem divadla výtečná mezzosopranistka Miková-Benevicová a v letech 1858—1867 altistka Schmidtová-Procházková, jež obě staly se členy prozatímního divadla českého. L. 1861 stala se členem německého divadla koloraturní zpěvačka Eleonora z Ehrenberku, jež následujícího roku přistoupila k prozatímnímu divadlu českému, kde zůstala až do l. 1885 a náležela k nejlepším umělkyním nejen na jevišti, nýbrž i v koncertech. Mezi zpěváky při divadle zaměstnanými vynikli tenoristé Jan Drska (1830—1835), Josef Emminger (1834—1858), barytonista Matyáš Podhorský (1824—1844), basisté Frant. Bráva (1834—1858), J. Illner (1846—1858), kteří přispěli též při zpěvohrách českých. Členem divadla v letech 1846—1858 byl výtečný tenorista Josef Reichel (nar. 1819 v Židlochovicích na Moravě), jenž při zařízení prozatímního divadla českého l. 1862 stal se jeho členem.

Nejhorlivějším členem divadla a nejvydatnější podporou zpěvohr českých byl výtečný a oblíbený basista **Karel Strakatý**. Narozen 2. července 1804 v Blatné, studoval práva při universitě Pražské a stal se l. 1827 členem divadla stavovského, při němž zůstal až do l. 1858; po té žil na odpočinku, účinkoval ještě při koncertech dobročinných, účastnil se s mladistvou horlivostí veškerého ruchu hudebního a zemřel 26. dubna 1868 v Praze. Celkem zpíval 3230krát při různých představeních operních, z nichž bylo 371 českých, vystoupil ještě jako host v divadle prozatímním a náležel k nejvážnějším osobnostem Pražským.

Stejnou horlivostí vynikl výtečný pěvec českých písní národních, tenorista **Jan Ludevít Lukes**. Narozen 22. listopadu 1824 v Ústí n. O., studoval v Brně, po té ve Vídni práva a vycvičiv se ve zpěvu, stal se l. 1853 členem stavovského divadla v Praze, při němž zůstal do l. 1858. Jeho přičiněním založen l. 1860 zpěvácký spolek „Hlahol“, jehož byl on prvním sbormistrem, v letech 1867 až 1873 byl pak členem prozatímního divadla českého a po té zařídil operní školu, v níž vycvičilo se více mladších umělcův. L. 1867 zvolen starostou „Jednoty umělcův Pražských“, o jejíž zvelebení se zvláštní pečoval horlivostí.

Přihlížeje k poměrům opery německé za doby té, shledáme, že za řízení Karla M. Webra vyšinula se ke značné výši, neboť on

vyvíjeje horlivou činnost v oboru sobě svěřeném. uvedl velký počet nových oper na jeviště a provedl je se zdarem nejlepším. Ale také po jeho odchodu udržovala opera stavovského divadla dobrou svou pověst. Významnou stala se doba za prvního ředitelství Stögerova a nejskvělejších úspěchův dosáhla opera v letech 1834—1837. Členy divadla byli K. Podhorská, Jenny Lutzerová, tenoristé Demmer, J. Emminger, baritonisté slavný Pöck a Podhorský, basisté Preisinger a Strakatý. Ředitel Stöger věnoval opeře veškerou péči a nelitoval žádného nákladu na získání nových skladeb, jež uváděl na jeviště s největší nádhrou scenickou, při čemž pomocen mu byl výtečný režiser Frey. Dne 24. července 1836 uvedena poprvé na jeviště opera „Robert dábel“, od Meyerbeera, jež dosáhla velikého úspěchu.

Neobyčejnou událostí v životě Pražském a v celém království byla slavná korunovace krále Ferdinanda 2. září 1836. Ke dni tomu konány byly na divadle stavovském rozsáhlé přípravy, objednány nové skvostné obleky, pořízeny skvělé dekorace, počet členův při sboru zdvojnásoben a k představení pozvána nejslavnější tehdejší doby pěvkyně Schroeder-Devrientová. V den korunovace provedena opera „Křižáci v Egyptě“ od Meyerbeera s nejlepším úspěchem za přítomnosti Jejich Veličenstev a skvělé družiny, velkého počtu české šlechty a vybraného obecnstva. Opera „Lidvina“ od domácího skladatele J. Dessauera, ustanovená k tomu dni původně, odložena pro různé překážky a provozována teprv později.

Dne 5. září přítomni byli Jejich Veličenstva představení českému v divadle tom a provozována hra „Služebník dvou pánův“ od Štěpánka. První umělci v opeře zaměstnaní obdrželi velké zlaté medaille počtem 6, ostatních 14 poděleno menší zlatou medaillí, mimo to rozdáno 113 medaillí stříbrných, remunerací vyplaceno v ten den 2648 zl. str., a paní Schroeder-Devrientová obdržela za vystoupení 80 dukátův honoráře.

Nejslavnější tato doba opery německé však brzo minula, neboť již 1. 1837 odešla J. Lutzerová, na její místo nastoupila Jindřiška Grosserová; odešel též barytonista Pöck, na jehož místo nastoupil Kunz, a hlas Demmův počal ochabovati. Avšak přes tyto nesnáze udržela se opera na značné výši ještě delší dobu.

Se skvělým výsledkem potkalo se provozování opery „Die Franzosen vor Nizza“ od Bedřicha Kittla, jež jako ředitel konservatoře a jako skladatel stál v popředí umělcův Pražských; v měsíci

únoru 1848 provedena opera ta poprvé na divadle a nejvíce líbil se vítězný pochod. Velkou událostí divadelní bylo uvedení na jeviště opery „Tannhäuser“ od Richarda Wagnera v měsíci listopadu 1854, po níž následovaly též ostatní skladby mistra toho.

Představení česká za doby té byla pravou popelkou a udržovala se pouze jaksi z milosti stavovského výboru, neboť hrálo se pouze v neděli a ve svátek odpůldne. Avšak i toto ponižující podružství překáželo velmocným pánům ve výboru stavovském a při nastoupení ředitelství Liebichova l. 1806 odstraněny hry české z divadla vůbec „za příčinou mnohých ohledův, mravnosti a pravé zbožnosti se týkajících“, jak připomenuto v usnesení výboru. Za to byl ředitel povinován pořádati na divadle Malostranském v bývalém klášteře dominikánském veselohry a frašky za doby zimní v obyčejných hodinách večerních. A když ředitel Liebich l. 1808 žádal za opětné připuštění českých představení odpoledních, poněvadž z jich odstranění měl škodu, odeprěno to prostě, poněvadž prý „bylo účelem stavův při zakoupení divadla, pěstovati dobrá představení německá“. Konečně povoleno l. 1812 pořádati několik her českých o 5. hodině odpolední a divadlo Malostranské zrušeno.

Poměry poněkud utěšenější nastaly v letech dvacátých, když Polawský, Kainz a Štěpánek ujali se ředitelství divadla stavovského. Mimo Štěpánka byli K. Chmelenský a professor S. Macháček nejhorlivějšími pořadateli českých představení k účelu dobročinnému a získáno více mladíků z kruhův studentských k účinkování.

Příčiněním Štěpánkovým provozovány v l. 1824—1834 v odpoledních představeních 123 kusy, mezi nimiž 34 opery, v nichž členové divadla dříve jmenovaní ochotně účinkovali a 2. února l. 1826 provedena zpěvohra „Dráteník“, první původní skladba česká na slova K. Chmelenského od Františka Škroupa.

František Škroup, jenž v době té hudbě vůbec se oddal, stal se druhým kapelníkem při divadle a pracoval dále v oboru zpěvoherním; 4. prosince l. 1828 provozována druhá jeho skladba „Oldřich a Božena“ a l. 1835 třetí jeho zpěvohra „Libušin sňatek“. Zpěvohry ty neudržely se arci delší dobu, pouze „Dráteník“ ob čas byl provozován a obecnstvu českému uspokojiti se bylo i dále s překlady oper cizích. Teprve 31. ledna 1847 provozována opět původní zpěvohra česká „Žižkův dub“ od J. Macourka, avšak ani tato skladba neměla úspěchu.

Když ředitel Stöger l. 1840 vystavěl divadlo v Ružové ulici, provozovány častěji opery jazykem českým; v nich vynikl mladý tenorista Jan N. Mayr a kapelníkem byl Jan N. Škroup, ale také tento podnik brzo zanikl. Náprava učiněná v poměrech divadelních l. 1849 neměla dlouhého trvání, a divadlo české zůstalo v podruží až do l. 1862.

Konečně otevřeno 18. listopadu 1862 prozatímní divadlo české a provozována původní truchlohra „Král Vukašin“ od Vítězslava Háška. Tím dán podnět k samostatnému tvoření dramatickému v oboru hudebním a nastal také v divadelních poměrech úplný obrat, neboť divadlo české stálo nyní na svých vlastních nohou a mohlo se dále rozvíjeti a zvelebovati. Netrvalo dlouhou dobu a literatura česká obohacena byla hojným počtem zdařilých prací původních z oboru hudby dramatické, jež svou uměleckou cenou postaveny býti mohly po bok jiným skladbám z oboru toho.

První dramatickou skladbou původní byla opera „Vladimír“ od Fr. Z. Skuherského, jež při prvním provozování dne 28. září 1863 dosáhla značného úspěchu; po ní následovali 20. října 1865 „Templáři na Moravě“ od Karla Šebora, 5. ledna 1866 „Braniboři v Čechách“ a 30. května 1866 „Prodaná nevěsta“ od B. Smetany, jíž zahájena nová doba v oboru hudby české.

Stankovského kronika divadla v Čechách 1882.

Teuber Geschichte des Prager Theaters, III, 1888.

Národní divadlo v Praze od Fr. Šubrt, 1884.

Co se týká oboru koncertního, pořádány sice již koncem věku 18. často akademie hudební, ale stálé koncerty počala pořádati teprve Jednota pro zvelebení hudby v Praze čili konservatoř brzo po svém založení. Mimo to koncertovali cizí umělci zavítavší do Prahy. Léta 1815 pořádati počal kapelník divadla Karel M. Weber zvláštní koncerty pro milovníky umění (Liebhaberconcerte).

Mezi virtuosy, již v Praze v první polovici věku 19. koncertovali, vynikali houslista L. Spohr (1807), bratři Pixisové, klarineta Bärmann (1811), slavný houslista Paganini (1829), houslista Ole Bull (1841), slavný skladatel francouzský Hector Berlioz (1845), jenž uspořádal v Praze šest koncertův a ve svém cestopise obšírně se zmínil o poměrech Pražských. L. 1843 zpívala v Praze proslavená pěvkyně Viardot Garcia, l. 1845 a 1846 neméně slavná Marietta Alboni, l. 1846 vystoupili na divadle výteční pěvci a rodáci

čeští, tenoristé J. Ticháček, Alois Ander a nejslavnější barytonista své doby Jan Pišek. Téhož roku zavítal do Prahy geniální Fr. Liszt, nejslavnější pianista všech dob, a l. 1847 rozloučil se v koncertě s Pražským obecnstvem výtečný chovanec Pražské konservatoře, houslista Ferdinand Laub, než odešel na cesty umělecké do ciziny.

Léta 1841 zřízena „Jednota Ceciliánská“ a „Žofinská akademie“, kteřížto spolkové pořádali koncerty pravidelné až do let šedesátých. Pravidelné roční dva koncerty pořádala Jednota umělcův Pražských od svého založení až do let šedesátých a sice skladby oratorní jazykem německým; od l. 1868 provozuje se o vánocích oratorium jazykem českým.

Velikou událostí hudební v Praze byla l. 1858 jubilejní slavnost 50letého trvání Pražské konservatoře, za kteroužto příčinou dostavilo se do Prahy množství slavných umělcův z ciziny a veliký počet bývalých žákův ústavu. Slavnost počala 7. července službami božími v chrámě sv. Jakuba, při čemž provozována korunovační mše od V. Tomáška a „Tedeum laudamus“ od Vítězka. Následujícího dne provozovala se opera „Jessonda“ od Spohra řízením skladatelovým v divadle stavovském, a 9. července uspořádán též v divadle velký slavnostní koncert, při němž provedena ouvertura k Ifigenii od Glucka, 100. žalm od Haendla a devátá symfonie od Beethovena řízením ředitele B. Kittla a přispěním množství slavných umělcův. Slavnost zakončena provozováním mše od Tauxe v chrámě sv. Ducha, při čemž přispěla většina umělcův v Praze meškajících.

Léta 1863 zavítal do Prahy slavný skladatel Richard Wagner a pořádal v sále Žofinském dne 8. února a po té dne 5. listopadu koncerty, v nichž provedl úryvky ze svých skladeb dramatických; mimo to koncertovalo v Praze za dob těch více jiných umělcův a virtuosův domácích i cizích.

Veřejné koncerty, v nichž převládá živel český a slovanský, počal pořádati l. 1859 „Akademický čtenářský spolek“. Výběr skladeb domácích byl arci tehdáž dosti obtížný.

Založením Pražského „Hlaholu“ l. 1861 obrácena péče ke skladbám sborovým, jichž v koncertech spolkových provedeno veliké množství, a v době pozdější rozšířeny byly koncerty spolkové velkými skladbami orchestrálními.

Významnou událostí hudební byly koncerty sjednocených spolkův zpěvackých o sv. Janě l. 1862 a 1864 v Praze a l. 1863 v Brně. Nejskvělejším výkonem hudebním byla akademie sjednocených spol-

kův zpěvákých, pořádaná 17. května 1868 ve prospěch Národního divadla českého v Praze.⁶⁾

Střediskem uměleckého ruchu v Praze stala se „Umělecká Beseda“ založená l. 1862 a složená z odboru literárního, výtvarného a hudebního. Starostou prvním zvolen byl J. Wenzig, náměstkem slavný učenec Jan Purkyně. Starostou odboru hudebního stal se Smetana a jednatelem L. Procházka. Příspěním Dra. Ambrose a J. L. Zvonaře pořádány přednášky a uspořádáno několik historických koncertův. K oslavě třistaleté památky narozenin Shakespearových uspořádala Beseda Umělecká dne 23. dubna 1864 velkou hudební akademii pomocí ostatních spolkův Pražských, v níž provozována dramatická symfonie se sbory „Romeo a Julie“ od Hektora Berlioze řízením Smetanovým, a po té následovaly živé obrazy s hudbou od V. Blodka a slavnostní průvod sestavený dle dramát Shakespearových a provedený 230 vybranými osobami.

Konečně uspořádala Umělecká Beseda 16. května 1869 hudební a plastickou akademii v divadle Novoměstském, při níž hlavní zřetel věnován národním písním slovanským.

Velkou slavností církevní bylo v Praze provedení „Ostřihomské mše“ od Fr. Liszta dne 28. září 1856 v chrámě sv. Víta na Hradčanech, kterou řídil sám přítomný skladatel.

Akademie koncertní pořádány byly počátkem toho věku nejvíce v německém divadle, vedlé toho pak v sále Vusínském či redutním na masném trhu, v sále Lázeňském na Malé straně, v sále Platejském a Konviktském. L. 1836 vystavěn sál koncertní na ostrově Žofínském (dříve barvířském), kde od té doby pořádána většina koncertův větších a pouze menší, zejména komorní výkony profesora Pixise a Mildnera pořádány v Konviktě.

Nejprostrannější místností bylo divadlo Novoměstské (v letech 1858—1885), k těm přibyl l. 1884 skvostný a nádherný sál v Rudolfině a l. 1885 přestavěn a rozšířen sál Žofínský.

O. Tenber, Prager Theater, III. 1888.

Památník Hlaholu Pražského, 18-6.

⁶⁾ Největšího počtu dosáhli spolkové zpěváčtí l. 1868 a bylo jich v Čechách 180, na Moravě 42, ve Slezsku 2 a ve Vídni 3 z nichž většina měla účastenství při slavnosti základního kamene Národního divadla v Praze.

O písních a tancích národních.

V dějinách hudby evropské mají písně národní velikou váhu, poněvadž vedle zpěvův gregoriánských byly nejpodstatnějším živlem hudebního tvoření a nevyčerpatelným zřídlem, z něhož nejpřednější skladatelé ve středním věku brali melodii a na jich základě budovali umělé zpěvy vícehlasé.

Jako ve zpěvu vůbec, jenž jest výsledkem radosti, smutku a veškerých citův lidských, složeny jsou nejvroucnější a nejmilejší výtvořiny obraznosti, tak v písních a tancích národních obrazy se nejzřejměji zvláštnosti každého národa. Písně národní, ukazující nejvýtečnější stránku charakteru, mají nejen po stránce mluvnické, nýbrž i hudební a aesthetické velikou důležitost, neboť jsou dějinami vnitřního života národního; ony jsou nepsanou knihou, z níž prostý národ poznává a stále na mysli má svoje dějiny, ony jsou ohněm, který rozněcuje zmužilost, odvahu, vytrvalost a lásku vlasteneckou a páskou, která pevně slučuje členy každé rodiny. City své vyjadřuje člověk v poměrech obyčejných slovem, chtěje však citům těm při zvláštní příležitosti dodati většího výrazu, vyslovuje je zpěvem. Zpěv ten vzniká u jeduotlivce v příhodném okamžiku na základě rozličných a známých melodií, k nimž on bezděčně přičiňuje slova dle vlastní nálady. Tím způsobem vzniká píseň národní beze všeho vlivu pravidel vědeckých a rozšiřuje se dále živým slovem v lidu otecném bez pomoci písemného zaznamenání, časem se mění, zdokonaluje, anebo opět v zapomenutí klesá.

Písně a tance národní vznikají u každého národa z čisté půdy domácí, majíce původ svůj v prostých vrstvách národa, jenž bytnost svou zachoval ve stavu neporušeném, jsouce stupni jeho vzdělání přiměřeny.

Od písně národní liší se píseň umělá a znárodnělá tím, že vytvořena jest na základě básnických slov, k nimžto skladatel hudebně vzdělaný přičiňuje nápěv dle zákonův hudbou vládnoucích. Proto může se píseň umělá jen tenkrát státi písní znárodnělou, když svým složením přiměřena jest povaze a vzdělanosti národa a když zahrnuty jsou v ní takové živly, jež vnímavosti, povaze a tužbám lidu obecného jsou přístupny a přiměřeny.

Veliký vliv na vznikání písní národních a na ráz v nich se jevící má vlastní povaha každého národa, mimo to však podnětí, v němž národové žijí, jejich styky se sousedy, jakož vůbec veškeré

okolnosti, jimiž život veřejný jest podmíněn. Jiného rázu jsou písně národův germánských a romanských, a jiný ráz mají písně plemen slovanských.

Zvláštností písní slovanských jest nerozlučné spojení s přírodou, v níž lid nalézá zobrazení náladu své duše a její úkazy běže za význam svého stavu. V písních těch zastoupen živel lahodný i zádušný a v nich ozývá se ustavičný zápas, jež jednotliví kmenové slovanští podnikali se svými sousedy, aby uhájili statky hmotné i duševní před nájezdnými podmaniteli.

Co do stránky hudební jest nápěv písní národních jednoduchý prvek čili téma s různými okrasami se opakující, jak toho slova vyžadují. Melodický živel národních písní západoevropských přýštil z jednoho pramene, totiž z hudby instrumentální, a proto jest mezi nimi veliká podobnost. Jiného původu jsou národní písně ruské a srbské, jež vznikly na základě hudby vokální, starobylější.

Nápěvy písní jsou obvyklejší starší, jež déle se udržují, nežli slova, která podrobena jsou častým změnám.

Na vznik, rozvoj a ráz českých písní národních valně působily dějiny politické a události, jimž národ český po věky byl podroben. Za oněch dob, když národ český na základě věrouky křesťanské dospěl k jistému stupni duševního rozvoje, když za panovníkův z rodu domácího pěstovány vědy a umění, vznikaly zajisté písně jiného rázu a jiné nálady, než za dob válečných, když národ český nucen byl odložití rádlu i žaltář a chopiti se cepu i meče, aby cizácké vetřelce z kvetoucích niv vypudil a svobodu svědomí a půdu předkův svých uhájil.

V dobách bouřlivých vznikaly písně válečné, jevící ráz odhodlanosti a horoucnosti, písně zádušné, plné horlivosti evangelické, jež zplodilo nadšení pro věru nadšeného národa.

Jiného rázu jsou písně, vzniklé v dobách pozdějších, když lid český živil pod nátlakem nemilosrdných cizákův a fanatikův víry v dobách, kdy každý nucen byl vůli svou zapírat, kdy všeliké umění a vědění lidské považováno za liché, malicherné a škodlivé, kdy otroctví duševní i tělesné dostoupilo v Čechách vrcholu a národu českému hrozilo úplné vyhlazení z řad národův živoucích. V dobách těch vznikaly zajisté písně tklivé, názorům panujícím přiměřené a každé slovo, dotýkající se hnutí duševního, vítáno vroucím pocitem jako červánek, ukazující příchod doby utěšenější.

Počet, rozmanitost a vnitřní hodnota písní národních podmíněna jest tím, jak mnoho smyslu, nadání a výjímavosti k umění hudebnímu každý národ má. Že po stránce té kmenové slovanští nebyli poslední mezi národy evropskými, o tom svědčí množství rozmanitých národních písní, jež vznikly v dobách dávno minulých i v době novější.

Má-li píseň národní velikou důležitost u veškerých národův vůbec, má tím větší význam u národův slovanských, u nichž vše, cokoliv z koleje každodenního života vystupuje, cokoliv v životě nad všední obecnost se povznáší, přechází v píseň a ve zpěvu tím vroucněji se ozývá, čím neobyčejnějšími jsou výjevy, dotýkající se života vnitřního. Písně národní ukazují nám tu nejvzácnější stránku celého života, totiž city, tužby, vášně národa a způsob jeho rozumování.

České písně a popěvky národní vznikaly zajisté v šedé dávno-věkosti i v dobách pozdějších a ty písně, jež osvědčily sílu životní, udržovaly se po delší dobu, jiné opět za krátkou dobu zanikly a jinými jsou nahrazovány. Za okolností změněných vznikaly písně nové, neboť každá doba tvoří své písně vlastní, měníc písně starší dle svých názorův.

Že by se udržovaly písně národní po staletí bez proměny, nelze s dobrým důvodem tvrditi, upírala by se tím tvořivost duchu národnímu; proto máme za to, že větší počet našich písní národních nepřesahuje dobu jednoho století. Mnohá píseň udržuje se arci po staletí, to však jest výjimkou, mnohé písně mají starodávné jádro, ale změnivše prvotní svůj tvar, přijaly novou podobu po stránce slovné i hudební.

V době starší vznikaly písně náboženské a duchovní, v době husitské písně válečné a duchovní na základě tónin církevních, jež zachovaly se v kancionálech. Národní písně světské z doby té se nezachovaly než po různu, neboť nebylo nikoho, kdo by je byl sebral a potomstvu zachoval. Ve věku sedmnáctém vznikla a rozšířila se hudba instrumentální a nové tvary dur a moll staly se panujícími, kdežto církevní tóniny, dříve vládnoucí, vycházely z užívání. Když pak národ český po neskonalech útrapách procitl opět k novému životu, byly poměry ty již dostatečně ustáleny a staly se zřídlem zpěvu národního.

Většina písní národních nám zachovaných vznikla v této druhé době a sice na základě hudby taneční, neboť k melodii oblíbené

připojována bývala slova. Že písně ty jsou původu instrumentálního, o tom svědčí určitý jejich tvar melodický a často nesprávná deklamace, poněvadž k melodii cizorodé připojováno slovo české často proti duchu jazyka způsobem tytýž násilným. K písním národním vybrán z bohatých zásob melodických květ nejnežnější, jenž českému duchu svědčil a náladě jeho vyhovoval, a proto vyniká většina těchto zpěvů onou něžností a jemností, které obdivují se, kdož národní tyto výtvořky zevrubně poznali a význam jejich postihli.

Melodický a harmonický živel národních písní českých jest téhož původu, jako v národních písních ostatních národův západoevropských, neboť prýstil se ze stejného pramene; ale patrný rozdíl mezi nimi zakládá se v tom, že písně české vynikají jiným uspořádáním části zpěvné, dosahující tohoto původu zvláštním rytmem. Melodie a rytmus jsou hlavními živly písně národní a v nich jeví se pravá jejich povaha.

Melodická část české národní písně není tak vytříbena, jako melodie písní vlaských, nápěv není tak volný jako v písních románských národův, rytmus není tak lákavý a smyslný jako rytmus písní španělských, ale za to jest píseň česká jasná a vroucí s příděchem trudu, v nápěvech panuje největší rozmanitost a rytmus jest náladě přiměřený a původní.

Dle nápěvův rozeznáváme, praví J. L. Zvonař, tři druhy písní: Nápěvy nejjednodušší pohybují se v objemu asi patero tónův a začínají více slovem, než melodii;⁷⁾ v jiných nápěvech převládají tóny harmonické v rozložených akordech a melodie jejich jeví větší volnost;⁸⁾ největší půvab melodický vládne v písních, v nichž přicházejí tóny průchodní, čímž písně ty nabývají větší dokonalosti.⁹⁾ Po stránce rytmické rozeznávají sluší písně starší, psané v tóninách měkkých, v nichž převládá živel mužský a odhodlanost, jež vznikly na základě římského choralu. Poněvadž choral, jako tvar příliš učený, není přístup lidu obecnému, proto nebyly písně ty u lidu oblíbeny a snadno zanikly.

Písně novější, psané v tóninách tvrdých, vynikají veselostí, příjemným rozmarem, nápěv jest jednoduchý, lahodný a převládá v nich

⁷⁾ Nechodivej do háje. Zkázal miě můj milý.

⁸⁾ Co pak ti naši dělají. Utikej Káčo, utikej.

⁹⁾ Když jsem já k vám chodivával. Proto jsem tě nechtěl.

živel ženský. Poněvadž lid libuje si vždy více v jasných tóninách, jež jsou mu přístupnější, proto udržela se také většina písní těch delší dobu. Zvláštností českých písní národních jest časté měnění taktu v téže písni dle deklamace slova, což dodává jim neobyčejné živosti, zvláštního rázu a svědčí o jejich původnosti.

Jakkoliv mezi lidem českým žilo množství písní národních, nebylo v dobách dřívějších milovníka, jenž by tyto skvosty básnictví národního byl sebral a věkům pozdějším zachoval. Tím způsobem zaniklo veliké množství půvabných zpěvův národních a jen porůznu zachovaly se některé ukázky a zbytky básnictví tohoto. Teprve v době novější obracena větší pozornost k oboru tomu, a jak za hranicemi, tak i u nás počali si učenci všimati básnictví národního. První sbírku 300 národních písní a tancův českých vydal **Jan z Rittersberka** l. 1825 v Praze. **František L. Čalakovský** vydal několik nápěvův českých a moravských v druhém svazku „Slovan-ských písní národních“ v Praze 1825. Zvláštní pílí a horlivostí osvědčil v oboru tom básník **Karel Jaromír Erben**, jenž vydal „Písně národní v Čechách“ o třech svazcích v letech 1842—1852 v Praze, učiniv přístupným národní tento poklad kruhům veškerým. Skladatel **P. Martinovský** opatřil 600 těchto zpěvův průvodem klavírním, jež **J. Hoffmann** v Praze vydal po sešitech v letech 1844—1865. „Nápěvy prostonárodních písní českých“ vydal **Karel J. Erben** v Praze l. 1862.

Vzácnou sbírku „Písně Moravské“, s nápěvy do textu vloženými vydal **František Sušil** poprvé l. 1833 a 1840, po druhé v letech 1853—1858 v Brně. Ve sbírce té zahrnuto 838 zpěvův s dodatky a varianty a sbírka ta rázem a původností předčí nad písně české. Řadu 75 písní opatřil **N. Javůrek** průvodem klavírním, jež **Matice hudební** tiskem vydala v Praze l. 1875. Jakožto doplněk sbírky této vydal **Fr. Bartoš** „Nové národní písně moravské“ s nápěvy l. 1889 v Brně s obšírnou a velmi zajímavou předmlouvou.

Jan Kollar vydal „Narodnie zpěvanky čili písně světské Slováků v Uhrách“, v Budíně 1834 a 1835. Sbírký jmenované jsou dokladem veliké zpěvnosti našeho lidu a příčina její spočívá v nejvniternějších útrobách jeho duše. Nápěv písně národní jest se slovem písně vždy v nejužším spojení a nedá se od něho oddělití, neboť oba živly tvoří organický nerozlučný celek.

Nápěvy písní zpívaných při slavnosti královské anebo při vy-
nášení Morany pocházejí z dávné doby pohanské, avšak slova písní

těch, byvše prodlením doby k nepoznání změněna, pocházejí z doby novější.

Srovnávajíce mezi sebou národní písně plemen slovanských, dospějeme k úsudku, že na slovanském východě zachovala se ve směru tom větší svěžest a původnost nežli na západě, kde prodlením doby ryzí živel slovanský porušen byl vlivem cizorodým.

Jako národní písně, plynou i národní tance ze srdce lidu, jsouce výrazem jeho radosti i žalu a zrcadlem vlastní bytosti.

Dostatečně jest známo, že kmenové slovanští libovali si vždy ve zpěvu a tanci, provádějíce je při radovánkách, a v Čechách nebývalo do nejnovější doby svatby a křtin. při nichž by se nezpívalo a netančilo. Ano pohřby mláďencův a panen oslavují se dosud tancem, což jest pozůstatkem z doby pohanské, v níž na usmíření bohův podzemních provozovány tryzny, totiž slavnosti na hrobech zemřelých. Tanec náležel tudíž k obřadům náboženským v dobách dávno minulých, později stal se průvodčím života národního a v době nejnovější je hlavním živlem společenské zábavy.

S hudbou a písní jest tanec v nejužším spojení a tvoří s nimi trojici živelův, v nichž jeví se nelíčený ráz povahy národní. Většina písní národních byla dříve písněmi tanečními, z nichž ta melodie, jež nad jiné se zalíbila, spojená se slovem, stala se písní národní. Tance národní vznikaly v lidu obecném beze všech pomůcek vědeckých týmž způsobem jako národní písně, v chýžích, na lukách a při rozličných radovánkách dle okamžité nálady jednotlivce, jenž k melodii známé upravil určitý postup pohybův čili krokův. Tím liší se tanec národní od tance umělého, při němž dříve ustanoveny jsou pohyby a kroky, k nimž přičiňuje se přiměřená melodie.

Zpěvy a tance byly nejmilejším těшитelem obecného lidu v jeho útrapách a žalných poměrech, jimi dával průchod svým citům a v nich nalézal žádoucího osvěžení. Ze zdroje, z něhož vznikaly národní písně, vyplynuly též národní tance, a každá krajina honosí se vlastními výtvary v oboru tomto.

Mezi kmeny slovanskými mají Poláci tance nejkrásnější, národ český honosí se opět velikým počtem rozmanitých tancův, vynikajících lahodou a zvláštní lepestí.

Jména tancův národních odvozena jsou od písně, k níž se tancují, od pohybův, které je vyznačují, nebo mají jména míst, kde vznikly; mnohý z tancův má více různých jmen a opět různé tance

mají stejná jména.¹⁰⁾ Dle zvláštních rozdílův seřaditi lze národní tance ve více skupin a druhův, totiž tance kolové bez proměn a s proměnami, tance řadové, obřadné, společenské, místní, politické, posměšné a historické.

Jedním z nejkrásnějších tancův národních jest polka, jež vzniknuvši v tomto věku, rozšířila se velmi rychle po celých Čechách a v zemích zahraničných. Asi léta 1830 tančila mladá dívka Anna Slezáková v Labském Kostelci nový tanec, jež sama vymyslela; učitel Josef Neruda upravil k němu hudbu klavírní dle národní písně „Strejček Nimra, koupil šimla“, a dle toho nazván tanec ten „Nimra“ čili „maděra“, později dle půlového rytmu nazván půlka či „polka“. Polka, již složil Fr. Hilmar, dostala se asi l. 1836 do Prahy, zde vydána tiskem a nazvána „Esmeralda“; l. 1840 přišla do Paříže, do Petrohradu, později do Anglie a do Ameriky a zavládla v salonech nejvybranějších.

Tance kolové oblíbeny jsou pouze při zvláštních příležitostech slavnostních. Při svatbách mají hlavní úlohu tance: Zákolanská, kleková, šáteček, komorná a čepení; tanec rázu dosti divokého, plný humoru, jest břitva; z tancův posměšných jest nejráznější sedlák čili furiant, vynikající rytmem zvláště živým. Vzácným

¹⁰⁾ Jména tancův jsou: ambít, baboračka, baborák, břitva, budějovická, bzíkota, cibulíčka, cukrabant, cvrček, čepení, čert, doušky, dudačka, dudák, dupák, dutky, fasuněk, furyant, hambalky, hoptáč, honpačka, brachová, hulán, husar, husitská, choďovská, chytavá, ječmen, kačer, kalamajka či pepik, kalhoty, kaplan, kaprál, kapusta, kedluben, kleková, klempák, klouzák, kohoutek, kolečko, kolibavka, kolomazná, kolovrátek, komárná, komíník, kostelák, kovář, kozačka, kozel, krakovec, krakoviák, kráva, krocan, krosna, křepelka, křížák, kucmoch, kudlíčka, kukavá, kuželka, lantverák, laskavec, latovák, ležák, maděra či polka, manžestr, marjánka, medvěd, minet, moták, motovidlo, mrkvička, myslivec, myška, nabíhaná, nový svět, obkročák, obrok, obtulány, od země, osmička, ovčák, pancáva, pastýř, plácavá, pepik, plačtivá, polbírská, polka, polka dvojitá, praskač, proti sobě, protivínská, příchod, putna, rak, rákosí, rejčdovačka, rejčdovák, rekrut, rokycanská, rusák, řetěz, řezanka, salát, sasák, sedlák či furyant, silnice, skočná, slepá, slepička, směska, sprosták, strašák, strniště, šaryvary, šmitec, šoufek, šoupák, štajryš, švec, švihák, talian, tkadlec, točák, trakař, třasák, třínožka, fopka, tuhoměřická, umrlce, valach, valčík, vika, vošňák, vošatka, votava, vrták, zahradnická, zákolanská, zákonopí, zastavovaná, zbraslavan, zelenák, zpátečná, zouvak, žába, žežulíčka, žid.

Na Moravě byly mimo to tyto zvláštní tance: Bělínka, blatská, choďavá, koníček, kot, královničky, křížná, kůlaná, marevská, přiklekaná, ras, sekerenka, smyk, vlačitá, ztracená.

zbytkem tancův obřadných jsou „Královničky“, pocházející z doby pohanské, ale na Moravě dosud zachované. Z tancův historických známy jsou pouze dle jména Chodovská a Husitská.

Hlavní okrasou starých tancův byly minety, vynikající rozmanitými pohyby, jichž texty měly poetickou cenu (Čtyry koně jdou tamhle za vodou). Z tancův společenských zachovaly se na naši dobu pouze nepatrné zbytky, a vůbec v době novější zaniklo množství tancův národních, na jejich místo nastoupily tance moderní. Zmáhající se vzdělaností a kulturou, vnikající do vrstev širších, ztrácejí se písně i tance národní a zaniká též jejich zřídlo.

Ambros, *Geschichte d. Musik*, II. 276. — Kamaryt, „České národní duch. písně“, v Praze a v Král. Hradci, 1831 a 1832. — Erben, *Nápěvy prostonárodních písní č.*, v Praze 1862. — Erben, *Prostonárodní písně č. a říkadla*, v Praze 1864. — Slovo o českých nár. písních od Zvonaře, v Daliboru 1860. — Sušil, „Moravské nár. písně s nápěvy“, v Brně 1872. — Bartoš, „Nové nár. písně moravské s nápěvy“, v Brně 1889. — Světozor 1870, 387, „Erben a č. národní píseň“ (F. Peřina). — Ludevít Štúr, „O národních písních a p.“ v Praze 1853. — *Obrazy života* 1860, „Dějepis v srbsk. nár. písních“ (N. Špun). — Velkoruská hudební ethnografie a J. N. Mělgunov, v Daliboru 1888, 82. — L. Kuba, „Slovanstvo ve svých zpěvech“. — O Kolberg, „Krakowiaki a mazurki“, 1874. — Zizka u. Schottky, „Oesterreich. Volkslieder“, Pesth 1819. — *Obrazy života* 1859, „České nár. tance“ (J. Neruda). — Waldau, „Böhm. Nationaltänze“, Prag 1859, 1860. — Waldau, „Geschichte d. böhm. Nationaltanzes“, Prag 1861. — Dlouhý, „Český nár. tanec“, v Praze 1880. — Č. Č. M. 1876, 117; 1879, 44 a 1881, 375 „Zbytky č. písní národních“. — Obzor 1891, č. 12. str. 180, „Královničky“ v Brně.

DOBA ČTVRTÁ

Druhá polovice věku 19. Hudba s rázem národním.

Ú v o d.

Co vykonáno v oboru hudebním v zemích českých za dob dřívějších, mělo svou oprávněnost časovou a podmíněno bylo okolnostmi zevnějšími i vnitřními. Skladatelé čeští v době první, vyšínuvše se na stupeň značné dokonalosti, vypěstovali samostatnou píseň duchovní; avšak činnost ta neměla dlouhého trvání, zaniknuvši v bouřích válečných. Po mnoholeté strnulosti počal čilejší ruch v oboru hudby instrumentální, jež ve věku 18. dosáhla svého vrcholu. Skladatelé čeští vytvořili v době té sice množství skladeb, avšak nevynikly rázem samostatným a skladby jejich brzy jinými byly překonány.

Za doby třetí pěstována hudba na týchž základech, jako v době druhé, avšak při změněných poměrech v životě veřejném nastal částečný obrat. Vědomí národní počalo se probouzeti, literatura česká nalezla několik pilných pěstitelův, založením ústavův k pěstování hudby nastala činnost vytrvalejší a ke skladbám menších rozměrův užili někteří ze skladatelův slov českých. Za doby té pěstována pak nejen hudba instrumentální, nýbrž přihlíženo i k hudbě vokální, čímž dosavadní jednostrannost byla odklizená a nastával nenáhlý přechod k době nejnovější. Z kruhův literárních vnikala osvěta do vrstev širších, vědomí národní se vzráželo a brzo počal se ozývati zpěv český též u veřejnosti.

Rozhodná změna ve zřízení státním a v životě veřejném nastala rokem šedesátým, když (20. října 1860) vydán diplom říjnový, jímž odstraněno dřívější hospodářství absolutistické ve všech zemích

rakouských. Nová ústava nevyhověla sice všem oprávněným požadavkům po stránce politické a národní, přece však usnadněna jí činnost veřejná, zejména v oboru vědeckém a uměleckém. V literatuře české přibývalo pracovníkův, uvědomělost národní utužovala se zřizováním různých jednot a spolkův zpěváckých a Sokolských po všech zemích koruny České, a školské poměry upravovány dle potřeby obyvatelstva, čímž dorůstající mládeži dostalo se přiměřeného vzdělání také směrem národním.

V době té pracovalo v oboru hudebním více umělcův starších, k nimž připojilo se množství nadaných mladších skladatelův. Nejčinnějším mezi těmi byl Josef Leopold Zvonař, jenž vyvíjel neobyčejnou činnost jako učitel, skladatel a spisovatel. Avšak obor dramatický neměl dosud úspěchu, poněvadž divadlo české, zůstávajíc v podruží, nemohlo pobádati k větší činnosti. Teprv když zřízeno v Praze koncem l. 1862 divadlo samostatné, vznikla také touha po původních skladbách českých. Dříve nebylo k činnosti té potřebné podmínky a také obecnost české nebylo dosud proniknuto tou snahou, které nezbytně po stránce té bylo třeba. Jakmile však zřízením českého divadla zavládly ve směru tom poměry nové, objevili se záhy mezi skladateli českými umělci, kteří skladbami dramatickými rázem dosáhli úspěchu.

Zpěvohry české skládány arci také v době dřívejší, jak bylo již uvedeno, zejména složil František Škroup zpěvohru „Dráteník“ (1826), jež považována za přední operu národní. Dfio to však, skládající se z jednotlivých písní prósou spojených, bylo tou měrou prostické, že při něm dlužno míti na zřeteli pouze cenu jeho poměrnou a historickou; neboť vzniklo sice z intencí nejlepších, ale nevyhovělo ani požadavkům doby tehdejší. Po stránce umělecké nevyrovnalo se ani skladbám prostředním toho druhu a pouze z nedostatku cennější práce domácí považováno v nadšení vlasteneckém za skladbu a operu národní. Ostatní zpěvohry Škroupovy měly ještě méně rázu samostatného a umělecké ceny hudební. Skladatel Macourek složil původní operu „Žižkův dub“ (1847), ale také skladba ta zanikla po jediném provedení.

Za nového ruchu uvedeny na jeviště české Skuherského opera „Vladimír“ (1863) a „Templáři na Moravě“ od Šebora (1863). Ale také skladby ty nepostihly ducha českého a nemajíce rázu původního, pozbyly brzo působivosti.

Teprve skladbami Smetanovými učiněn rozhodný pokrok v oboru dramatické hudby české a jimi zahájena v domácích dějinách hudebních doba nová.

O hudbě české, jevící ráz samostatný a ducha národního v rouše uměleckém, hudebně cenném, mluvíti lze teprve od l. 1866, v němž na jeviště uvedena „Prodaná nevěsta“. Za dob dřívějších lze mluvíti pouze o hudbě v Čechách.

První opera Smetanova „Braniboři v Čechách“, dokončena již l. 1863, ale provozována teprve v měsíci lednu 1866 na jevišti českém a přijata od obecnstva s neobyčejným nadšením. Skladba ta věstila zvláštní uměleckou prohloubeností, formální dokonalostí a barvitostí národní rozhodný pokrok v české hudbě dramatické, ale i dílo to, ač chová v sobě veliký poklad původního živlu českého, nebylo proniknuto týž duchem národním a nejevila se v něm ona samostatnost a rázovitost, jako v jeho skladbách pozdějších. Druhá Smetanova skladba dramatická, komická opera „Prodaná nevěsta“, provozována poprvé 30. května 1866 na jevišti českém po úspěchu, jehož dosáhli „Braniboři“, tvoří v dějinách hudby české rozhraní, oddělující dobu hudební s rázem národním od doby starší, krácejší v šlepiých zahraničních.

Opera ta, v níž slovo české přišlo k úplné platnosti, oživeno jsouc duchem národním, vyhověla veškerým požadavkům uměleckým a předčila nad práce dosavadní nejen formální dokonalostí, ale též původností, určitým rázem a vyspělostí dramatickou. Avšak mimo nadání přijalo ji obecnstvo české při prvním provozování velmi chladně a pouze některé části rozebrály poněkud více prozíravější vrstvy posluchačův. V některých kruzích odborných pohlíželo se na skladbu tu s útrpností.

Ale za krátkou dobu dostalo se „Prodané nevěstě“ pravého porozumění a považována za nejzdařilejší dílo dramatické, ba ještě více, mnohým z odborníkův stala se vrcholem tvoření dramatického, vzorem a měřítkem ostatních skladeb toho druhu.

Tvůrčí duch Smetanův nezůstal však státi na cestě přípravné, ale pokročiv dále ve skladbách pozdějších, dosáhl v opeře „Dalibor“ (1869) neobyčejné dokonalosti ve výrazu dramatickém a dospěl „Tajemstvím“ (1878) a slavnostní operou „Libuší“ (1868—1872) k svrchovanému stupni umělecké dokonalosti.

V Libuši, kterou zahájena byla slavnostní představení ve velkém Národním divadle dne 11. června 1881 a po požáru dne

18. listopadu 1883, postižen český živel národní způsobem nej-
skvělejší a výraz hudební dosáhl míry nejdokonalejší.

Vedle oboru dramatického pěstoval Smetana i ostatní obory
s rozhodným úspěchem. Klavírní jeho skladby z let padesátých
jeví první stopy samostatného, uvědomělého tvoření, vynikající for-
mou, obsahem i národní barvitostí.

Ještě větší dokonalostí vyznamenávají se skladby jeho z doby
pozdější, zejména když l. 1861 z ciziny vrátil se do vlasti. V tu
dobu složil několik výtečných sborův pro mužské hlasy, z nichž
„Rolnická“ jest předním výtvozem ve sborové literatuře české,
tvoříc se skladbami Křížkovského její nejlepší část. Ve svých sa-
lonních polkách a tancích národních pro klavír vytvořil Smetana
rozkošné obrázky, z nichž jarý český živel vane plným proudem a
jež charakterností a rázem úplně samostatným po bok se staví
geniálním výtvořům polského skladatele Chopina.

Na vrchol dokonalosti vyšinul se Smetana v oboru hudby in-
strumentální svými básněmi symfonickými „Vlast“ nazvanými.
Skladby ty jsou nejdrahocennějšími skvosty domácí hudební litera-
tury a skvělým pomníkem jeho geniálního ducha.

Činnosti umělecké, směřující k zvelebení literatury hudební a
k prospěchu vlasti podřizoval S. úspěchy osobní, zaslouživ si plným
právem názvu „Tvůrce hudby české“. Smetana jest prvním a nej-
slavnějším skladatelem českým a mezi skladateli světovými náleží
mu místo v řadách předních umělcův hudebních. Jeho plodná, uvě-
domělá a vytrvalá činnost umělecká měla značný a dalekosáhlý
vliv také na ostatní skladatele domácí a brzo vyskytla se vedle
něho celá řada skladatelův mladších, kteří s mladistvým zápalem
v jeho duchu na poli umění hudebního pracovati počali a k němu
co vzoru pohlížejíce vytvořili hojně skladeb ve všech oborech
hudebních. Kdežto za dob dřívějších přední místo zaujímaly skladby
církevní, obracena nyní pozornost především ke skladbám drama-
tickým a instrumentálním. V oborech těch pracovali Vilém Blodek,
Karel Bendl, Vojtěch Hřímálý, J. R. Rozkošný, Antonín Dvořák,
Zdeněk Fibich a vedle těchto celá řada mladších skladatelův, kteří
plody svými přispěli k rozvoji domácí literatury hudební.

Na Rusi získal si nejslavnější jméno jakožto skladatel vážného
směru Eduard Nápravník, jenž odešel počátkem let šedesátých
z Prahy do Petrohradu, kde se stal kapelníkem při carském di-
vadle Marianském.

Koncem let sedmdesátých počala si také cizina všimati hudby české a největšího úspěchu po stránce té dosáhl Antonín Dvořák, jehož četné a důkladné skladby klavírní, vokální a instrumentální vzbudily v kruzích uměleckých pravý úžas a on zejména v Anglii slaven jako jeden z předních skladatelův živoucích.

Četnými skladbami sborovými dosáhl největšího úspěchu skladatel Karel Bendl, jenž v oboru tom předčil plodností a zpěvností nad své vrstevníky. Nadějný skladatel Karel Šebor, jenž skladbami operními ještě před Smetanou na veřejnost vystoupil, ustal později v další činnosti, taktéž i Vojtěch Hřímalý, kteří oba, opustivše Prahu, odešli do ciziny.

Ruch v oboru hudebním činností Smetanovou zahájený ne-utuchl ani jeho úmrtím, neboť četní mladší skladatelé pokračovali směrem tím se zdarem nejlepším.

Čím více pěstována hudba dramatická a instrumentální, tím méně pracováno v oboru hudby církevní, jíž duch času nebyl přízniv. Neboť v době nejnovější odstraněna znenáhla z chrámův hudba figurální a nahrazena hudbou vokální, ku kterémužto účelu zřizovány četné jednoty kyrillské, jichž úkolem jest pěstovati zpěv církevní dle slohu panujícího v Římě ve věku 16. Původcem obnovy té byl Dr. Wilt v Řezně. Jelikož při školách kyrillských vyučuje se zpěvu na základě latinského choralu, není čáky, že by směr ten přispěti mohl valně ke zvelebení domácí hudby české. Také skladby na základě směru toho vzniklé, jsouce latinské, nemají rázu českého a vymykají se tudíž úsudku podrobnějšímu.

Větší měrou pěstována hudba komorní a v oboru tom proslul na předním místě Antonín Dvořák; i B. Smetana osvědčil se v oboru tom dvěma pozoruhodnými skladbami, ostatní skladatelé přispěli pak k rozhojnění této části různým počtem svých skladeb.

Četní skladatelé čeští pracovali též v oboru české písně, avšak více po různu než soustavně, a česká píseň nedospěla dosud ke zvláštnímu rozvoji, ačkoliv obor ten vykazuje mnohý plod zdařilý. Větší množství i rázovitost shledáváme při zpěvu sborovém, k němuž první základy položili Al. Jelen, V. J. Veit, V. E. Horák, k jehož rozmnožení největší měrou přispěli K. Bendl a L. Procházka a v němž zvláštní rázovitostí vynikli P. Křížkovský a B. Smetana.

Hra virtuosní na různé nástroje hudební pěstována zvláště na konservatoři Pražské a oddělení houslové mělo ve směru tom vždy místo první.

Přední místo mezi houslisty zaujal v době nejnovější František Ondříček, jenž s F. Laubem a J. Slavikem tvoří nejskvělejší souhvězdí geniálních umělcův českých, kteří požívajíce jména světového vynikli měrou největší. Jako violoncellisté prosluli Th. Krečman a Hanuš Vihan. Také ostatní nástroje vykazují více jmen dokonalých umělcův. Hře na varhany vyučuje se při ústavě pro hudbu církevní, hře klavírní při četných ústavech.

Zřízením samostatného divadla českého pěstován v době nejnovější také zpěv dramatický větší měrou, nežli dříve a k vyučování zřízeno více škol operních, v nichž vycvičeno více mladších umělcův doma i za hranicemi činných.

Co vykonáno v oboru theoretickém a historickém za dob dřívějších, nemá téměř významu a teprve době novější podařilo se vyplniti aspoň nejnutnější mezery v části této. Více zbývá činiti ještě dobám příštím, zejména co se týká obširných dějin hudby všeobecné a hudby v Čechách.

V oboru theoretickém pracovali, jak později bude uvedeno, J. L. Zvonař, Fr. Gregora, Fr. Blažek, J. Förster a nejdůkladněji a nejobširněji František Zdeněk Skuberský.

V oboru historickém proslul nad své vrstevníky nejen v Čechách, ale i za hranicemi geniální Vilém Ambros, jehož obširný a důkladný spis „Geschichte der Musik“ psán arcif jazykem německým a nenáleží tudíž literatuře české. Avšak hojně výňatky a různé úryvky uveřejňoval Ambros v hudebních časopisech českých, a mimo to jako učitel dějin hudebních při universitě Pražské přispěl k objasnění mnohých záhadných stránek a oživoval ruch hudební přednáškami svými v Besedě Umělecké.

Jazykem českým pěstuje obor historický v přední řadě učenec a nástupce Ambrosův při universitě Dr. Otakar Hostinský, jehož různé články aesthetické i historické nad ostatní předčí a jenž první počal psáti „Stručný přehled dějin hudebních“ jazykem českým. Vedle něho vynikl v době nejnovější professor Karel Steker jako důmyslný spisovatel v oboru tomto. Záslužný spis „Dějiny posvátného zpěvu staročeského“ vydal K. Konrád a nad jiné zajímavou stať „Čtvrt století hudby české“ sepsal a v „Rozpravách hudebních“ uveřejnil Emanuel Chvála.

V době nejnovější obracena pozornost též k doplnění mezer při pomůckách vyučovacích a vydány již různé školy, jichž užívá se s dobrým prospěchem jak v soukromí, tak při četných ústavech.

Skladatelové čeští z doby třetí a čtvrté, vycvičení jsouce na vzorech cizích a na školách německých, nedovedli při skladbách s podkladem českým šetřití vždy zvláštností jazykových, dopouštějíce se pokleskův deklamačních. Ještě zjevněji vyskytovaly se poklesky a vady deklamační při různých překladech, jichž užívalo se hojně z nedostatku skladeb domácích. Příčinou toho byla neznalost prosodie české a směr germanisační, jenž v zemích českých vládl až na dobu nejnovější; ale tytéž i v písních národních, k nimž poukazováno jako ke vzorům hudby české, vyskytují se po stránce deklamační poklesky proti duchu jazyka českého.

Vady ty neodklizeny úplně ani v době nejnovější, ač někteří pečovali o to se snahou upřímnou; mnozí však přihlíželi ke stránce té s nedůvěřivou lhostejností. Pokrok ve směru tom zjevný jest v operách Smetanových, neboť v operě *Huťička* jest část deklamační mnohem správněji provedena, než ve skladbách dřívějších, v „*Libuši*“ a v „*Tajemství*“ stránka ta úplně jest bezvadna.

Texty operní poskytovali skladatelům českým mimo jiné K. Sabina a Eliška Krásnohorská; ke sborům a písním brány nejvíce písně Fr. L. Čelakovského a Karla J. Picka. V době nejnovější jest arci výběr po stránce té mnohem snadnější.

Skladatelové.

Nejpřednějším a nejslavnějším skladatelem českým jest **Bedřich Smetana**, jenž zahájil novou dobu v dějinách hudby české a všestrannou činností svou zasloužil si název „*Tvůrce hudby české*“.

Narozen 2. března 1824 v Litomyšli, učil se počátkům hudby u Chmelfka a účinkoval již jako šestiletý hoch ve veřejném koncertě v říjnu l. 1830. Po té studoval gymnasium v Praze a v Plzni a l. 1843 odešel do Prahy, kde hudbě se oddal, studoval theorii hudební u J. Prokše a na přímělu skladatele B. Kittla stal se učitelem hudby u hraběte Leopolda Thuna, kde zůstal až do l. 1848. Po té zařídil si ústav klavírní, l. 1849 trávil delší dobu ve Výmaru u Fr. Liszta, jehož přízeň si získal a s nímž zůstal i později v přátelském styku. Na radu virtuosa Al. Dreyschocka odešel l. 1856 do Goeteborku ve Švédsku, kde se stal kapelníkem spolku filharmonického a setrval tam až do l. 1861.

Již za svého pobytu v Praze složil více skladeb klavírních a písní, mimo to ouverturu orchestrální (1849), slavnostní symfonii

(1853) a později symfonické básně „Richard“ a „Valdštýnův tábor“ (1858). Když l. 1861 počal se znáhati v Čechách ruch národní a konány přípravy k zařízení českého divadla, vzdal se Smetana místa svého ve Švédsku, vrátil se do Prahy, chtěje sloužiti národu a vlasti, již milovati naučil se teprve ve Švédsku. a zřídil si opět hudební ústav klavírní.

Mimo to počal s mladistvým zápalem skládati vážnou operu „Braniboři v Čechách“ na slova K. Sabiny, již dokončil l. 1863 a l. 1866 dokončil komickou operu „Prodaná nevěsta“ na slova K. Sabiny. V kruzích uměleckých požíval Smetana pověsti nejlepší, l. 1863 zvolen sbormistrem Hlaholu a starostou hudebního odboru Umělecké Besedy. Ale při divadle rozhodovali různí činitelé a skladby Smetanovy připuštěny k provozování teprv l. 1866. „Braniboři v Čechách“ přijaty byly od obecnstva při prvním provozování dne 5. ledna s nesmírným jásotem, mnohokrát byli opakováni a již 30. května provedena „Prodaná nevěsta“. V říjnu 1866 jmenován Smetana kapelníkem při divadle českém a zůstal jím do l. 1874. Jeho příchodem k divadlu zavládly poměry úplně nové. Dřívější řemeslné provozování skladeb operních odstraněno, repertoire rozmnožen operami slovanskými a při provozování rozhodujícím byla stránka umělecká. L. 1872 jmenován Smetana vrchním ředitelem opery a uloženo mu, aby obmezil se na řízení oper nejdůležitějších a věnoval se větší měrou skladbě. V době té dal podnět k zařízení spolku filharmonického a zařídil při divadle dramatickou školu dle vzoru Stokholmského a Kodaňského. Vedle toho pracoval neunavně ve skladbě, složil operu „Dalibor“ (1867), „Libuši“ (1868—1872) a „Dvě vdovy“ (1874). Přes tuto činnost vytýkáno mu, že jeho nedbalostí divadlo hyne, že zavádí do divadla směr hudby německé a vůbec vedeny hádky více rázu osobního nežli věcného, jež byly výsledkem rozháraných poměrův politických. Také někteří přátelé Smetanovi přičinili se o to, že hádky ty různými zájmy živěné, stále se přirostřovaly, ztrpčující mu činnost uměleckou, což melo velmi neblahý účinek na jeho citlivou povahu. Aby se vyhnul těmto nesrovnalostem, pomýšlel na to, jakým způsobem by vzdáti se mohl svého místa a chtěl se vydati na cesty umělecké. Avšak jinak bylo usouzeno. Neustálým rozčilováním počal v létě r. 1874 nedoslychatí na jedno ucho a v noci ze dne 20.—21. října ohluchl úplně. Lékařská pomoc, již se dovolával, byla úplně malomocna a Smetana nucen vzdáti se další

činnosti divadelní. Tím zanikla škola dramatická, po krátké době ustala v činnosti své jednota filharmonická, z prostor divadelních zmizel duch umělecký a zavládla dřívější činnost vrcholící v pěstování operety.

Smetana hledal úlevy ve skladbě a v této nejkřutější době svého života a ve své zoufalé sklíčenosti složil čtyři symfonické básně „Vyšehrad, Vltavu, Šárku a Z českých luhův a hájů“, nejskvělejší to skvosty hudební literatury české, v nichž tvůrčí jeho duch dospěl k největší dokonalosti. Později připojeny ke jmenovaným čtyřem ještě dvě symfonické básně „Tábor a Blaník“ a celek pak nazván „Vlast“.

V létě 1875 odebral se S. do Jabkenic ke svému zeti a tam v zátiší venkovském stále a neunavně pracoval. Složil zde opery „Hubičku“ (1876), „Tajemství“ (1878), „Čertovou stěnu“ (1882) a počal pracovati na opeře „Viola“, ustal však při prvních počátcích. Mimo to složil za této doby kvartetto „Z mého života“ (1876), „České tance“ pro klavír (1879), „Píseň na moři“ a „Věno“, sbory pro mužské hlasy, orchestrální část ke kantatě „Česká píseň“ (1878) a několik menších skladeb. Do Prahy přicházel vždy pouze návštěvou na několik dní, aby poněkud okřál, a veřejně vystoupil naposledy jako pianista při svém jubilejním koncertě l. 1880; zvláštní potěšení měl při slavnostním provozování opery „Libuše“ v Národním divadle l. 1881 a 1883, a při stém provozování „Prodané nevěsty“ 5. května 1882 v divadle u Žitné brány, kde holdovali mu zástupcové celého národa českého.

Koncem l. 1883 počal nápadně chřádnouti, halucinace tísnily jeho ducha ve spánku, v němž nalézal dříve největší útěchu, a na radu lékařskou odvezen 20. dubna 1884 do ústavu choromyslných, kde vypustil svého velikého ducha 12 května o páté hodině odpolední. Tělo jeho balsamováno professorem Drem. Hlavou a pohřbeno dne 15. května za nesmírného účastenství veškerých kruhův na útraty obce Pražské a péčí Umělecké Besedy na hřbitově Vyšehradském, kde postaven mu jednoduchý pomník.

Operami svými zahájil Smetana novou dobu v dějinách hudby české a ustálil sloh s rázem samostatným, v kterémžto směru nedostihl ho nikdo z jeho vrstevníkův, a jako jest vzorem opery komické „Prodaná nevěsta“, „Hubička“ a nejvyspělejší plod jeho „Tajemství“, jest v oboru vážném na předním místě opera „Dalibor“ vynikající neodolatelnou silou ve výrazu dramatickém i hudební

charakteristikou; nejskvělejším plodem jeho jest „Libuše“, v níž dosáhl svrchované dokonalosti formou i obsahem.

O jeho duchaplnosti a skvělém nadání skladatelském svědčí jeho slavnostní přehledy a pravými perlami v oboru hudby instrumentální jsou jeho symfonické básně „Vlast“ nazvané. Ve svých salonních polkách a českých tancích vytvořil utěšené obrázky klavírní plné vzletu a svěžesti s rázem úplně českým, a jeho sbor „Rolnická“ pro mužské hlasy jest v oboru tom skladbou dosud nepřekonanou. Klavírní trio a kvartetto „Z mého života“ jsou utěšené plody dokonalého umělce, jimiž vyspělost svou i zvláštní názory osvědčil co nejprůpřípadněji v oboru hudby komorní. Ve skladbách Smetanových pojí se skvělá vynalézavost, významný, závažný obsah a duchaplné provedení s dokonalou formou v umělecký celek, jenž obestřen svěžím a původním živlem národním.

O životě a působení Smetanově psáno v různých časopisech, zejména pak přinesly články delší a stručnější:

Dalibor 1863—1889. Květy 1867 II. č. 3. Lumír 1877, 171; 1878, 424.

Světobzor 1869, 287 (s podobiznou); 1882, 7. Česká včela 1876, 189.

Osvěta 1880, I. 16. Zlatá Praha 1884, 32; 1886, 356 (s podobiznou).

Slovník N. VIII. 690. Kalendář hud. českých, 1881 (s podobiznou).

Deutsche Allgem. musikal. Zeitung, Berlin 1879, 124.

Podrobný a zevrubný seznam skladeb Smetanových jest uveden v Kalendáři hudebníkův českých na rok 1888.

V Rozpravách hudebních č. 7. „Bedřich Smetana“ od E. Krásnohorské 1885, a č. 10. „Čtvrt století hudby české“ od E. Chvály 1888, oceněny jsou skladby jeho dle zásluby.

Když po zbudování prozatímného divadla českého v Praze nastala důtklivá potřeba oper původních, byl mezi českými skladateli prvním **Karel Šebor**, jenž uvedl původní operu na české jeviště. Narozen 13. srpna 1843 v Brandýse n. L., naučil se počátkům hudby u svého děda Karla Douchy v Zeměchách, kde byl vychován, stal se l. 1855 žákem Pražské konservatoře, kde se vzdělal u professora Mildnera na housle a záhy jevil vlohy ke skladbě. Již l. 1860 provozována v koncertě ústavu jeho koncertní ouvertura pro orchestr z D a získala mu značnou pochvalu. Vystoupiv l. 1861 z ústavu, stal se učitelem hudby v Polsce, l. 1863 kapelníkem v Erfurtě a vrátiv se toho roku do Prahy, počal pracovat na své první opeře „Templáři na Moravě“, jež 20. října 1865 poprvé provozována na českém divadle a on jmenován druhým

kapelníkem. Druhá opera „Drahomíra“ provozována 28. října 1867, „Husitská nevěsta“ 28. září 1868 a „Blanka“ 8. března 1870 na českém divadle. Jelikož ale s plodností nepokračovala též důkladnost a zejména poslední skladba slabého dosáhla úspěchu, odešel Š. l. 1871 z Prahy, stal se kapelníkem ve Lvově, l. 1873 kapelníkem vojenským v Uhrách, po té ve Vídni. Po delší přestávce provozována nová jeho opera „Zmařená svatba“ 25. října 1878 na českém divadle, ale dlouho se neudržela a v další činnosti dramatické Šebor úplně ustal. Mimo to složil kantátu k slavnosti základního kamene Národního divadla 1868, za níž cenou byl poctěn, tři kvartetta smýkačí, kvintetto pro smýkající nástroje, více skladeb klavírních a pro hudbu vojenskou.

Jedním z předních skladatelův českých a nejplodnější skladatel v oboru vokálním jest **Karel Bendl**, jehož dlouholetá a vydatná činnost umělecká získala mu všeobecnou vážnost nejen v domově, než i za hranicemi. Narodil se 16. března 1838 v Praze, vzdělal se v umění hudebním při škole varhanické v letech 1855—1858, kde učitelové jeho byli Blažek, Zvonař a K. Pitsch; po té byl učitelem hudby a když koncem let padesátých počal čilejší ruch v oboru hudebním, pokusil se ve skladbě s dobrým úspěchem a vyznamenán cenou za dvojzpěv „Umlklo stromů šumění“. Při zaražení zpěvického spolku Hlaholu byl mezi předními členy, l. 1864 odešel do Bruselu, stal se druhým kapelníkem při divadle v Amsterdamě a po roce vrátil se do Prahy. V říjnu l. 1865 zvolen sbormistrem Hlaholu, jemuž věnoval veškerou činnost až do l. 1877 a přivedl výkony spolkové na vysoký stupeň dokonalosti. V době té složil největší počet různých skladeb vokálních, zejména sborův pro mužské hlasy, jež v koncertech spolkových byly provedeny, a pokusil se též v oboru dramatickém. První jeho opera „Lejla“, jež provozována s velkým úspěchem 4. ledna 1868 na českém divadle, pojistila mu jméno vynikajícího skladatele českého a po ní následovalo více skladeb dramatických, v nichž Bendl samostatný svůj sloh pěstoval. L. 1879 odešel do Nizzy, stal se sbormistrem u mecenáše Dervise, po té žil rok v Miláně a l. 1881 vrátil se opět do Prahy, zanášeje se skladbou. V letech 1868 až 1879 redigoval sbírku mužských sborův „Hlahol“, jež vydával Em. Starý, a l. 1883—1886 hudební přílohu k Humoristickým listům, již vydával J. R. Vilímek; mimo to jest po delší dobu též kapelníkem při pravoslavném chrámě ruském v Praze.

Mimo „Lejlu“ (1867) složil opery „Břetislav a Jitka“ (1869), „Starý ženich“ (1871), „Černohorci“ (1877), jež poctěna druhou cenou od výboru Národního divadla a „Karel Skreta“ (1883), jež poctěna první cenou od tohoto výboru. Velké orchestrální skladby „Švanda dudák“ (1881) a „Štědrý den“ (1886) jsou mezi ostatními nejzávažnější a zvláštním rázem vyniká instrumentální skladba „Tarantella“ (1880). Největšího úspěchu dosáhl Bendl velkými sborovými skladbami a četnými sbory i písněmi pro různé hlasy, jichž počet jest veliký a jimiž proslul mezi svými vrstevníky měrou největší. Za své zásluhy v oboru uměleckém jmenován čestným členem mnohých spolků zpěváckých a členem akademie české.

Světůzor 1868, 285; 1870. 311. Květy 1870 č. 39. Lumír 1879, 191.

Slovník N. X. d. I. 63. Kalendář hud. českých, 1884 (s podobiznou).

Dalibor 1874—1889. Hudební L. 1870 a 1871.

Zlatá Praha 1885, 737; 1886, 336 (s podobiznou).

Neobyčejnou plodností a důkladností skladeb svých ve všech oborech hudebního tvoření proslul geniální **Antonín Dvořák**, jemuž zvláštního uznání dostalo se též v daleké cizině, čímž zaujal místo mezi předními skladateli vůbec. Narozen 8. září 1841 v Nelahozevsi v okrese Velvarském, učil se počátkům hudby na škole vesnické u J. Špice a na varhany u A. Liehmannna ve Zlonicích. Maje ode dávna zálibu v hudbě, přemohl po dlouhém namáhání veškeren odpor proti snahám jeho čelců a odešel l. 1857 do Prahy, kde se stal žákem varhanické školy. Zde byli učitelové jeho Frant. Blažek, J. L. Zvonař, K. Pitsch a po jeho smrti J. Krejčí. Vystoupiv z ústavu, zanášel se vyučováním a nemaje podpory zápasil dosti často s nedostatkem. Když pak zřízeno prozatímní divadlo české, stal se členem orchestru divadelního, jenž zřízen z kapely Komzákovy, a zůstal zde až do l. 1873. V době té studoval partitury starých mistrův i skladatelův novějších a složil veliké množství různých skladeb, aniž pomýšlel na jejich provozování. V letech 1873—1876 byl varhaníkem při chrámě sv. Vojtěcha, obdržel na základě svých skladeb státní stipendium a když ucházel se o ně opět l. 1878, přiloživ „Moravské dvojzpěvy“ k žádosti, seznal je skladatel Brahms a doporučil Dvořáka nakladatelské firmě N. Simrock v Berlíně, jež učinila jej známým ve světě hudebním i za hranicemi.

První skladbou v Berlíně vydanou byly Moravské dvojzpěvy v překladě německém „Klänge aus Mähren“ 1878, po té „Slovan-

ské tance“ v klavírní úpravě, později pro orchestr, po té následovaly jiné četné skladby a v době nejnovější vydala velké Dvořákovy skladby firma Novello v Londýně, zejména „Svatební košili“, „Hymnus“ a oratorium „Svatá Ludmila“. Ačkoliv skladatelská činnost Dvořákova sahá až do l. 1862 a on mimo množství písní roku toho složil kvartetto z A dur, brzo po té kvintetto pro nástroje smýkáci a dvě symfonie, přece zůstal širšímu obecenstvu neznámým až do l. 1873. Teprve když v koncertě Hlaholu dne 9. března 1873 proveden jeho „Hymnus“ řízením K. Bendla, vřaděn mezi první skladatele české, jimž nyní vévodí, hlásaje slávu českého umění v daleké Anglii, kde za příčinou provozování velkolepých skladeb svých přítomen byl při hudebních slavnostech. V dřívějších skladbách přidržoval se nového směru Wagnerova, později ustáliv názory své v oboru tom vytvořil samostatný svůj sloh český, živlem národním prodchnutý, přidržuje se směru klassického, a ve svých skladbách oratorních přilnul ke skladbám Händlovým.

Složil opery „Král a ublív“ (1871), „Tvrdé palice“ (1874 o jednom dějství) „Vanda (1875), Šelma sedlák“ (1877), „Dimitrij (1882, nejskvělejší dílo dramatické) a „Jakobín“ (1888). Velké skladby pro sbor a orchestr jsou „Hymnus“ (1872), „Stabat mater“ (1876), „Žalm 149“ (1879, pro mužské hlasy), „Svatební košile“ (1884), „Svatá Ludmila“ (1886) a „Velké rekviem“ (1890).

K největší dokonalosti dospěl Dvořák ve skladbách komorních a instrumentálních a pravým obohacením literatury hudební jsou jeho čtyři symfonie, hudba k činohře Kajetán Tyl (1881), tři slovanské rhapsodie (1878), suite (1879), ouvertura Husitská (1883), scherzzo capriccioso (1884), orchestrální fantasie a slavnostní pochod.

Původní vynalézavostí, zvláštním vzletem a závažným obsahem, jakož i původností vynikají serenady pro smýkáci i dechové nástroje (1875 a 1878), kvartetta a sextetto pro smýkáci nástroje (1878), skladby klavírní „Slovanské tance“ (1878), „Legendy“ (1880), „Ze Šumavy“ (1883) a jiné menší i větší skladby.

Skvělými pracemi v oboru vokálním jsou jeho sbory pro mužské i smíšené hlasy s průvodem klavírním, 13 Moravských dvojzpěvův a cigánské melodie pro jeden hlas s průvodem klavírním.

Za své zásluhy v oboru uměleckém získal mnoho vyznamenání, zejména vyznamenán řádem železné koruny, jmenován členem české akademie, doktorem hudby universitou Oxfordskou a čestným doktorem filosofické fakulty při universitě české v Praze.

O činnosti Dvořákově psáno bylo v různých listech domácích i zahraničních, zvláště pak v těchto :

Světozor 1878, 584. Ohlas od Nežarky 1879 č. 17.

Dalibor 1873—1890. Kalendář hud. česk. 1884 (s podobiznou).

Humorist. listy 1878, č. 7. (s podobiznou).

Musikalisches Wochenblatt. Leipzig 1879—1880, 3—91.

Zlatá Praha 1884, č. 14. (s podobiznou).

Podrobný seznam jeho skladeb uveřejněn v Daliboru 1891.

Nejen množstvím skladeb, než i jejich cenou postavil se záhy v první řadu skladatelův českých **Zdeněk Fibich**. Naroděn 21. prosince 1850 v Šebořicích u Čáslavě, stal se l. 1864 žákem konservatoře Lipské, kde učitelové jeho byli Jadassohn, Moscheles a Richter, a v době té měl příležitost seznati množství vynikajících skladeb tam provozovaných. L. 1868 odešel do Mannheimu a konal studia kontrapunktická u kapelníka V. Lachnera ; l. 1870 vrátil se do Prahy, dokončil první svou operu „Bukovín“ a l. 1874 odešel jako učitel hudby do Varšavy, kde však pouze rok setrval. Vrátil se opět do Prahy, stal se druhým kapelníkem při českém divadle, l. 1878 ředitelem hudby při ruském pravoslavném chrámě a od l. 1881 zanáší se vyučováním a skladbou.

Počet jeho skladeb jest velmi četný a pokusil se ve všech oborech se značným zdarem. L. 1889 jmenován členem komise pro státní zkoušky ze zpěvu a léta 1890 členem české akademie.

Složil opery „Bukovín“ (1870), „Blaník“ (1877), „Messinská nevěsta“ (1883), skladby pro sbor a orchestr, „Svatební scenu“, „Melusinu“ (1873), „Jarní romanci“ (1881), skladby instrumentální, totiž symfonie, ouvertury k dramatům „Othelo“, „Pražský žid“, „Bouře“ a „Noc na Karlštejně“ (1886, nejskvělejší to skladba z oboru toho, plná neobyčejné krásy a svěžesti), ouverturu veselo-herní, symfonický obraz „Toman a lesní panna“, „Vesnu“, symfonickou báseň „Záboj a Slavoj“ (1875), kvartetto klavírní (1874), kvartetto pro nástroje smýkácí (1878), dvě klavírní tria, dvě klavírní sonaty, sonatu pro housle, množství skladeb klavírních a osm dvojzpěvův pro ženské hlasy. Se zvláštní zálibou a horlivostí pěstuje Fibich melodram a složil z oboru toho „Vodník“, „Pomsta květin“, „Věčnost“ a „Hippodamie“ o třech dílech.

Dobrou pověst získal si jako učitel theorie hudební, v kterémžto oboru nad jiné předčí a ve své knihovně má nejdůležitější díla hudební z doby staré i novější, jichž jest znalcem vý-

borným. Svou úslužností a uměleckou ochotou znám jest chvalně nejen v kruzích odborných, než i ve vrstvách širších.

Dalibor 1873—1890. Lumir 1879, 533. Humorist. L. 1881, č. 46. (s podob.). Kalendář hud. česk. 1883 (s podob.). Divadelní L. 1880, 18 (s podob.). Světozor 1882, 70 (s podob.). Zlatá Praha 1884 č. 31 (s podob.).

Řadu skladatelův dramatických rozmnožil v polovici let šedesátých výborný pianista **Vilém Blodek**, jenž v kruzích hudebních menšími skladbami co nejchvalněji byl znám a komickou operou „V studni“ zaujal čestné místo mezi umělci českými. Narozen 3. října 1834 v Praze, vzdělal se v l. 1846—1852 na flétnu u professora Eisera a vedlé toho pěstoval s nejlepším prospěchem klavír. Vynikaje nadáním již jako žák konservatoře, složil sextetto pro dvoje housle, flétnu, hoboje, roh a pozoun, po té dvě ouvertury, symfonii, jež v koncertě ústavu byla provedena, a koncert na flétnu. Zdokonaliv se na piano u Dreyschocka, stal se l. 1853 učitelem hudby v Polsce a po třech letech vrátil se do Prahy, a když l. 1860 dán professor Eiser na odpočinek, stal se jeho nástupcem při konservatoři. Jeho pokus dramatický „V studni“, provozovaný 17. listopadu 1876 na českém divadle, potkal se s úplným zdarem a Blodek počal skládati komickou operu „Židek“, již ale nedokončil, neboť po delší churavosti stížen byl chorobou duševní a zemřel 1. května 1874 v ústavě choromyslných v Praze. Mimo skladby uvedené složil hudbu k živému obrazu při slavnosti Shakespearově l. 1864, velkou figurální mši 1865, více českých sborův pro mužské hlasy, skladeb klavírních a sepsal školu pro flétnu.

Dalibor 1873, 243. Hudební listy 1870, 382; 1874, 80 a 86.

Humorist. L. 1881, č. 43 (s podob.). Světozor 1887, č. 18 (s podob.).

Na počátku let sedmdesátých vstoupil do řad dramatických skladatelův českých virtuos na housle **Vojtěch Hřimalý**, ale činnost jeho netrvala dlouho, neboť když odešel do ciziny, umlkla jeho tvořivost. Narozen 30. července 1842 v Plzni, kde otec jeho byl varhaníkem, vzdělal se v letech 1855—1861 na housle u professora Mildnera při Pražské konservatoři, kde byl zároveň bratr jeho Jan, stal se l. 1861 koncertním mistrem v Rotterodamě a po té v Goeteborku. Léta 1868 vrátil se do Prahy, stal se ředitelem orchestru při českém divadle a složil více menších skladeb příležitostných; po té vystoupil s komickou operou „Zakletý princ“, jež 13. května 1872 provozovala se na českém jevišti s rozhodným úspěchem, ale

brzo odešel od divadla českého a stal se druhým kapelníkem při divadle německém. L. 1875 odešel do Černovic v Bukovině, kde jmenován ředitelem hudebního spolku, a l. 1887 stal se ředitelem hudebního spolku ve Lvově.

Složil hudbu k fraškám (6), kusy balletní, ouverturu pro velký orchestr k dramatu „Jan Hus“, serenadu z F pro smýkačí orchestr, kvartetta smýkačí, čtyry kantaty pro mužský sbor, „Pannu jezerní“ pro ženský sbor, scenu pro baryton s průvodem orchestru, více sborův pro různé hlasy, několik skladeb církevních a vydal v nové úpravě „Bartákovu školu na housle“ u Wetzlera v Praze.

Zápisky vlastní. Hudební L. 1872 a 1874. Dalibor 1883—1889.

Ruch v oboru hudebním činností Smetanovou zahájený a udržovaný šířil se též do kruhův širších a našel mezi milovníky umění nadané následovníky, k nimž náleží dovedný pianista a plodný skladatel **Josef Richard Rozkošný**. Narozen 21. září 1833 v Praze, vzdělal se v hudbě při ústavě Jiránkové a zdokonalil se na piano u V. Tomáška. Léta 1855 odešel na cesty umělecké do Brna, do Terstu, zavítal do Peště a do knížectví Srbského, vrátil se do Prahy a studoval theorii hudební u B. Kittla. Když byl složil množství písní a skladeb komorních, vystoupil s komickou operetou „Mikuláš“ l. 1870 na českém divadle; druhá vážná opera jeho „Svatojanské proudy“ provozována 3. října 1871 s výborným úspěchem, ale malého úspěchu dosáhla velká opera „Záviš z Falkenštejna“ (l. 1877). Po té pracoval na operách „Pytláci“, „Alchymista“, a skvělého výsledku dosáhl operou „Popelka“ na slova O. Hostinského, jež poprvé provozována 31. května 1885 a častokrát byla opakována; po té následovala opera „Krakonoš“ (1889). Mimo to složil 4 skladby církevní, 2 orchestrální, 130 písní, 60 skladeb klavírních a několik mužských sborův.

Lumír 1877, 464. Světozor 1879, 58. Hudební L. 1870 a 1871.

Slovník N. VII. 746. Humorist. L. 1880, č. 17 (s podob.).

Kalendář hud. česk. 1873 (s podob.).

Z ostatních skladatelův pokusili se v oboru dramatickém a instrumentálním ještě mnozí jiní. Dovedný varhaník **Čeněk Vinař** narozen 7. února 1835 v Divišově, vzdělal se při ústavě pro hudbu církevní v Praze a po té stal se varhaníkem v Horvatsku; vrátiv se do Prahy, jmenován l. 1864 professorem zpěvu při konservatoři Pražské, po roce odešel z ústavu a zemřel 16. prosince 1872

v Praze. Složil operu „Vodník“, velkou mši, koncert na varhany, více skladeb klavírních a sepsal „Nauku o instrumentaci“, již tiskem vydal I. L. Kober 1864 v Praze.

Plodný skladatel **Josef Nešvera** narodil se 24. října 1842 v Praškesích u Hořovic, vzdělal se v hudbě u Krejčího v Praze a stal se ředitelem kůru v Berouně, l. 1878 v Hradci Králové a l. 188 v Olomouci při chrámě arcibiskupském. Složil operetu „Bratránek“, více mší, rekviem, pašije, De profundis pro sbor a orchestr, jež vydal Bursík a Kohout v Praze (1889), několik skladeb klavírních, koncert pro housle a více písní.

Morie Anger narodil se 12. března 1844 v Sušici, vzdělal se na housle v Praze a stal se divadelním kapelníkem v Plzni, v Štýrském Hradci, ve Vídni a l. 1881 při Národním divadle v Praze; l. 1889 jmenován ředitelem kůru při klášteře Křižovnickém. Složil komickou operu „Záletníci“ 1880, více vložek ke hrám divadelním a menších skladeb příležitostných.

Výtečný pianista **Jindřich Kaňan z Albestu** narodil se 29. května 1852 v Tarnopoli v Haliči, vzdělal se v umění hudebním v Praze při ústavě pro hudbu církevní a na klavír u V. Blodka. Složil velký ballet „Bajaja“, klavírní koncert, více sonat, klavírní tria, tři symfonické básně pro orchestr a transskriboval Smetanovy symfonické básně pro klavír.

Virtuos na varhany a skladatel **Josef Klička** narodil se 15. prosince 1855 v Klatovech a vzdělal se v hudbě při ústavě pro hudbu církevní. Složil značný počet různých skladeb a vložek k dramatům, hudbu k obrazu „Jaroslav“, komickou operu „Spanilá mlýnářka“, velkou dumu z husitských dob „Pohřeb na Kaňku“ pro sola, sbor a orchestr, jež provedena 12. prosince 1886 v koncertě Pražského „Hlaholu“ s velikým úspěchem, „Hymnus“ pro smíšený sbor s průvodem varhan 1890, fantasie na varhany a sbory pro ženské hlasy.

Skladatel **Jindřich Hartl** narozen 30. dubna 1856 v Staré Pace, vzdělal se při ústavě pro hudbu církevní v Praze a stal se divadelním kapelníkem. Složil komickou operu „Natalie“, jež provozována 27. června 1887 na Národním divadle, více skladeb klavírních a instrumentálních.

Velkou plodností skladatelskou ve věku poměrně mladém vynikl **Karel Kovařovic**. Narozen 9. prosince 1862 v Praze, vzdělal se na klarinet a na harfu při konservatoři Pražské a v theorii hudební zdokonalil se u Zd. Fibicha. Složil komické opery „Ženi-

chové“ 1883, „Cesta oknem“ 1885, ballety „Hašiš“ 1883, „Pohádka o nalezeném štěstí“ 1889, symfonickou báseň „Persefona“, velkou kantatu „Jarní“ pro sbor a orchestr l. 1884, klavírní koncert s průvodem orchestru 1888 a více skladeb klavírních a vokálních.

Mezi nejmladším dorostem skladatelským vynikl **Josef B. Förster**; nar. 30. prosince 1859 v Praze, vycvičil se při ústavě pro hudbu církevní a l. 1889 stal se ředitelem kůru v Praze. Složil symfonii, nocturno, serenadu a dvě menší skladby orchestrální, trio z f-moll, kvartetto pro smýkačí nástroje, více skladeb klavírních, „Hymnus andělů“ pro sbor a orchestr, a několik zdařilých sborův vokálních; mimo to jest hudebním referentem v „Národních Listech“ a sepsal více článkův odborných do hudebních časopisův.

Odbor hudby církevní pěstovali **František Gregora** v Písku, jenž narozen 9. ledna 1819 v Netolicích, vzdělal se při konservatoři Vídeňské, stal se ředitelem kůru v Písku a zemřel 27. ledna 1887. Složil velký počet skladeb církevních a sepsal „Nauku o skladbě hudební“ na základě basu fundamentálního (1866).

Skladatel **Alois Hnilička** narodil se 21. března 1826 v Ústí n. O., vzdělal se při ústavě pro hudbu církevní v Praze a stal se l. 1872 ředitelem kůru v Chrudimi. Složil asi 140 skladeb světských i církevních a získal si velkou zásluhu jakožto učitel hudby.

Skladatel **František Záhorský** narodil se 21. ledna 1845 v Nové Pace, vzdělal se při ústavě pro hudbu církevní v Praze a stal se ředitelem kůru ve svém rodišti. Složil 20 mší s průvodem orchestru, 6 vokálních mší, více skladeb klavírních a sepsal školu zpěvu, klavírní a pro housle. Mimo to osvědčili se pilnými pracovníky v oboru církevní hudby Josef Cainer, ředitel kůru v Praze, Fr. Hruška (1847—1889) ředitel kůru v Mladé Boleslavi, Josef C. Sychra (nar. 1859 v Ústí n. O.) v Staré Boleslavi, Roman Nejedlý v Litomyšli, Jan Patha v Jičíně, Bohuslav Jeremiáš v Písku, K. Strnad, varhaník v Olomouci.

V oboru skladeb sborových vynikli největší činností vedlé J. L. Zvonaře v letech padesátých Emanuel Vašák (nar. 1818 v Čivčích, zemř. 1891 v Praze), František Vogl (nar. 20. července 1821 ve Vrutku), jichž sbory vedle Jelenových, Horákových a Veitových náležely k nejoblíbenějším; Jan Knahl (nar. 1825 v Hronově) vynikl svěžím sborem „Já jsem Slovan s duší s tělem“ (1849, jenž mylně připisován J. Vašákovi). Mimo to skládali sbory české Josef Drahorád (nar. 1816 v Bohuslavicích), Adolf Winter (nar. 1820 ve

Chvalkovicích), Martin Nováček (nar. 1835 v Horažďovicích), Karel Slavík (nar. 1837 v Chebu), Hynek Palla (nar. 1837 v Praze), jenž později chvalnou činnost vyvíjel v Pízni, František Pivoda (nar. 19. října 1824 v Žeravicích na Moravě), usadil se l. 1858 v Praze, stal se po té učitelem operního zpěvu, vydal „Novou nauku u vyučování zpěvu“ a více různých skladeb; Václav Hořejšek, Jindřich Pech, Quido Havlasa, Emanuel Karel Heis, Josef Paukner (nar. 1849 v Sedlci), jenž složil více sborův žertovných, a k těm přidružilo se více jiných, jichž skladbami stále se doplňovala nejnovější sborová literatura česká.

Zvláštní podnikavost a horlivou činnost ve směru hudebním osvědčil **Ludevít Procházka**, výtečný pianista a skladatel četných sborův. Narozen 14. srpna 1837 v Klatovech, studoval práva při universitě Pražské, dosáhl hodnosti doktora práv a stal se magistrátním úředníkem. Vzdělav se na výborného pianistu již v domově, zdokonalil se u B. Smetany a když po roce 1860 nastal čilejší ruch v kruzích uměleckých, založil sbírky původních sborův „Záboj“, „Vesna“, „Bojan“, později „Kytice“ a vydával sbírku písní národních „Slavie“. Zároveň byl mezi prvními zakladateli Hlaholu a Besedy Umělecké, kde se stal jednatelem, dal podnět k založení „Matice hudební“ 1871 a k založení spolku pro hudbu komorní.

Složil množství zdařilých sborův a jakožto dlouholetý hudební referent Národních listův získal si veikou zásluhu o rozvoj umění hudebního v Praze. L. 1879 odešel do Hamburku, zanášej se vyučováním hudby a při poslední návštěvě zemřel 19. července 1888 v Praze.

První mezi skladateli českými, jenž na základě živlu národního nastoupil samostatnou cestu a ve svých sborových skladbách nejlépe postihl ducha národního, byl **Pavel Křížkovský**. Narozen 9. ledna 1820 v Holasovicích ve Slezsku, vstoupil l. 1845 do kláštera Augustiniánského na Starém Brně a zdokonaliv se v theorii hudební v B. Riegra, počal skládati sbory. Když l. 1860 počal se zmáhati ruch u životě společenském, dal podnět k založení zpěváckého spolku „Beseda“ v Brně, jehož stal se ředitelem. L. 1872 jmenován kapelníkem při chrámě arcibiskupském v Olomouci, vzdal se místa toho l. 1883 za příčinou oční nemoci, žil v zátíší v klášteře Brněnském a zemřel 8. května 1885.

V letech šedesátých rozvíjel činnost nejutěšenější a přepracoval krátké sbory národní, utvořiv z nich pravé skvosty zpěvu sboro-

vého; k nim náležejí „Utonulá“, „Zatoč se“, „Odvedeného prosba“, „Žaloba“, „Výprask“, „Odpadlý od srdce“ a „Dar za lásku“, nejlepší to perla v oboru zpěvu sborového. Kantatu „Kyril a Method“ s průvodem dechových nástrojův složil k slavnosti Velehradské 1863. Později složil „Pastýř a poutníci“ a „Zahrádka boží“, jež arci oněm vyrovnati se nemohou. Sbory národními získal si nejlepší jméno jako jeden z předních skladatelův českých.

Kritická přil. k Nár. L. 1863, 55. Květy 1870 č. 12. Hudební listy 1872, 187. Světozor 1875, 44 a 1878, 265. Dalibor 1884, 2 a n.
Slovník N. X. dod. 329. Zlatá Praha 1885 č. 25 (s podob.).
J. Geisler, Životopis K. 1886. (V Rozpravách hud.)

Vedle Křížkovského postihl ve svých četných sborových skladbách směr národní nejúplněji **Arnošt Förchtgott Tovačovský**, jenž zároveň nejhojnější měrou čerpal z čistého zřídla slovanských písní národních. Narodil 28. prosince 1825 v Tovačově na Moravě a studoval v Olomouci, kde seznámil se s profesorem Šemberou, jenž mu vštípl směr vlastenecký. Léta 1857 odebral se do Vídně, studoval práva, ale brzo oddal se hudbě; l. 1860 jmenován profesorem hudby a 1864 ředitelem zpěvu při ruském pravoslavném chrámě, kde obnovil zanedbaný zpěv staroslovanský. Příčiněním jeho založen l. 1862 Slovanský zpěvácký spolek, jehož ředitelem byl až do své smrti, získal si o rozšíření zpěvu slovanského ve Vídni velkou zásluhu jako výborný pěvec i skladatel a zemřel 18. prosince 1874 ve Vídni.

Mimo sbory původní, mezi nimiž vyniká „Vlasti“, „Svorný duch“ upravil a harmonisoval mnoho jihoslovanských národních písní pro sbor mužský, v kteréžto příčině byl nad jiné povolán. Jeho skladby mají původní, individuální ráz slovanský, jenž posluchače jímá, a náležejí k nejoblíbenějším pro jejich vroucí náladu a zpěvnost. Většinu jeho skladeb vydal tiskem Em. Starý v Praze.

Dalibor 1873, 355; 1875, 553; 11; 1884. Světozor 1875, 63.
Květy 1868 č. 18. Hudební listy 1874, 211; 1875, 168.
Humoristické L. 1884, č. 33. (s podobiznou).

Po smrti Tovačovského stal se sbormistrem Slovanského spolku ve Vídni horlivý **Alois Alex. Buchta** (nar. 1841 v Prostějově) člen dvorní opery, jenž úřad ten dosud zastává.

Na Moravě byl jedním z prvních umělcův, kteří skládali sbory české, Hynek Vojáček. Narodil 4. prosince 1825 v Zlíně, studoval

v letech 1837—1843 gymnasium v Brně a již v době té skládal české písně a sbory. L. 1853 odešel na Rus a stal se professorem při konservatoři Petrohradské. Mimo sbory složil několik ouvertur, 5 mší s průvodem orchestru, více skladeb klavírních a komickou operetu „Zajatá“.

Plodným skladatelem jmenovitě skladeb žertovných byl Antonín Javůrek; narozen 13. června 1834 ve Vojnovu Městci, stal se doktorem práv, byl delší dobu sbormistrem zpěvického spolku Besedy Brněnské a zemřel 15. října 1887 v Brně.

Bratr jeho Norbert Javůrek, narozen 18. ledna 1839 ve Vojnovu Městci, stal se doktorem lékařství a zemřel 29. ledna 1880 ve Splitu v Dalmacii. Složil několik sborův českých a vynikl jako dovedný harmonisator moravských písní národních, jichž 75 vydala tiskem Matice hudební v Praze l. 1875.

Vedle těch osvědčili se jako skladatelé a učitele hudby Josef Čapka Drahlovský (nar. 1847 v Drahlově), složil více skladeb církevních a klavírních a jest ředitelem kůru v Přerově.

Leoš Janáček,¹⁾ ředitel kůru v Brně, jest professorem hudby při ústavě učitelském a byl delší dobu sbormistrem Besedy Brněnské.

Mezi Slovinci dosáhl dobré pověsti jako skladatel rodák český **Antonín Förster**. Narozen 20. prosince 1837 v Osojnicích u Mladé Boleslavě, studoval práva při universitě Pražské, vzdělal se v umění hudebním při ústavě varhanickém a po té oddal se hudbě. Léta 1865 stal se ředitelem kůru v Senji a l. 1868 při biskupském chrámě v Lubljani, kde dosud mešká.

Již za svého pobytu v Praze složil více písní a sborův českých, po té více sborův slovinských, operu „Gorenjski slavček“ a množství menších skladeb církevních. Mimo to redigoval zpěvník „Cecilija cerkvena pismarica“, jenž vydán v Celovci, sepsal školu zpěvní, Nauku o hudební theorii jazykem slovinským a německým a sestavil sbírku slovenských národních i znárodnělých písní „Triglav“ s průvodem klavírním.

Slavného jména dosáhl činností uměleckou na daleké Rusi výtečný pianista a skladatel **Edvard Nápravník**. Narozen 24. srpna 1839 v Bejšti u Pardubic, odešel l. 1852 na českou reálku do Prahy a vzdělal se v hudbě při ústavě varhanickém. V tu dobu

¹⁾ Jediný ze skladatelův žijících, jenž nevyhověl prosbě a žádosti naší o poskytnutí dat životopisných.

složil více skladeb, zejména fugy a praeludie, figurální mši, sonatu pro housle a klavír, „České perle“ (1859), fantasii na české národní písně „Loučení“ a ouverturu z českých národních písní pro orchestr „Vlasta“ 1860. L. 1861 odešel na Rus, stal se kapelníkem u knížete Yusuppova, po roce přišel do Petrohradu, stal se varhaníkem při carském divadle, po té druhým, l. 1868 prvním dvorním kapelníkem a získal si jako dirigent slavné jméno. Složil čtverylku z ruských národních písní, opery ruské „Nižgorodci“, jež provozována na carském divadle v Petrohradě 1869, „Harold“ 1886, národní tance pro orchestr, smutečný pochod pro orchestr, klavírní trio a více skladeb komorních a instrumentálních, jež pojistily mu jméno předního skladatele na Rusi.

Dalibor 1869, 147. Květy 1872, 14. Slovník N. X. d. I. 437.

Ze skladatelův, kteří odešli za svým povoláním do ciziny, účastnili se hudebního ruchu českého Václav Theodor Brádký (narozen l. 1833 v Rakovníce, kde l. 1881 zemřel), učitel hudby v Berlíně, jenž složil mimo německé opery sbory české „Otče náš“ a „Na Tatry“.

Nadaný umělec a virtuos klavírní Josef Jiránek (narozen l. 1855 v Ledcích) odešel l. 1877 jakožto učitel hudby do Charkova a složil několik skladeb klavírních. Tam působí též jeho bratr Alois Jiránek (nar. l. 1858) a Josef Holý (nar. 1853 v Lochovicích). Učitelem hudby v Moskvě stal se Váša Laub (narozen l. 1857 v Berlíně), jenž složil více sborů, skladeb klavírních a písní velmi zajímavých. Váša Suk, vynikající houslista, stal se divadelním kapelníkem v Kievě a složil několik skladeb instrumentálních. Josef Příbík (nar. 1855 na sv. Hoře u Příbrami), stal se kapelníkem na Rusi a složil více skladeb vokálních a instrumentálních.

Slavné jméno získal si v cizině skladatel dramatický Jan Josef Abert, vchovanec Pražské konservatoře. Narozen 21. září 1832 v Kochovicích u Litoměřic, vzdělal se na kontrabas, stal se l. 1852 členem dvorního divadla v Stuttgartě a l. 1857 jmenován dvorním kapelníkem. Složil několik ouvertur, symfonií a čtyry německé opery, z nichž „Astorga“ dosáhla největšího úspěchu.

Virtuosoové.

Hra na nástroje smýkácí a dechové pěstována na konservatoři, kde vzdělalo se množství umělcův, kteří doma i v cizině získali si dobrou pověst svou činností uměleckou.

Nejchvalněji vynikla škola houslová, v níž vycvičili se v době dřívější mimo jiné Josef Slavík a Ferdinand Laub. V době novější prosluli houslisté Josef Řebíček (nar. l. 1844 v Praze), jenž jmenován l. 1868 koncertním mistrem ve Wiesbadenu a l. 1883 stal se kapelníkem při divadle Varšavském; Jan Ilřimálý (narozen 13. dubna 1844 v Plzni), stal se l. 1875 po Laubovi professorem hry houslové při konservatoři Moskevské; Václav Kopta (narozen l. 1845 v Kozlancech u Rakovníka), byl professorem hry houslové ve Fildelfii; Antonín Sitt (nar. l. 1847 v Praze), stal se koncertním mistrem v Drážďanech, po té v Helsingforsu; Hanuš Sitt (narozen l. 1850 v Praze), stal se l. 1885 professorem hry houslové při konservatoři Lipské, složil koncert houslový s průvodem orchestrálním a více jiných skladeb; Florian Zajíc (nar. l. 1853 v Unhošti), jmenován l. 1882 professorem hry houslové v Strassburku; Otokar Josef Ševčík (nar. l. 1852 v Horažďovicích), stal se professorem hry houslové při carském ústavě v Klově; Josef Jaromír Weber (nar. l. 1854 v Praze), byl koncertním mistrem v Darmstadtě, v Sondershausích a l. 1882 jmenován koncertním mistrem ve Wiesbadenu; Karel Halíř (nar. l. 1859 ve Vrchlabí), byl koncertním mistrem v Meininkách po Zajícovi a l. 1884 jmenován professorem ve Výmaru.

K nejslavnějším virtuosům v době nynější náleží výtečný houslista **František Ondříček**. Narozen 29. dubna 1857 v Praze, vycvičil se v počátcích hudby u svého otce a vzdělal se v letech 1873—1876 u professora Benevice. Po té odešel do Paříže, zdokonalil se u Massarta a získal l. 1881 první cenu ve škole houslové. L. 1882 odešel na cesty umělecké a za krátkou dobu vynikl tou měrou, že považován za nejpřednějšího virtuosa v nynější době. Hra jeho vyznamenává se velkým, krásným tónem, neomylnou technikou a oduševnělým, cituplným přednesem. (Viz Zlatá Praha 1885, č. 325 s podobiznou.)

Dobré pověsti dosáhla v cizině virtuoska Vilemína Nerudová, jež narodila se 21. března 1840 v Brně, kde otec její byl varhanskem. Vycvičivši se na housle u L. Jansy ve Vídni, konala cesty

umělecké a provdala se l. 1864 za kapelníka Normanna ve Štokholmě. Nejlepší pověsti těší se v Lodýně, kde pořádá koncerty každého roku. Slavný houslista Jan Král (nar. l. 1823 v Kolínci) vycvičil se při Pražské konservatoři a stal se členem orchestru při dvorním divadle. Oblíbil si violu d'amour, pěstoval hru na tento nástroj s velikou horlivostí a sepsal „Anleitung zum Spiele der Virole d'amour für Violinspieler“ (Wien 1872).

Mezi violoncellisty prosluli jako virtuosoové v době novější David Popper (nar. 1843 v Praze), konal cesty umělecké a stal se l. 1885 professorem při konservatoři v Pešti. Ludvík Peer (nar. 1847 ve Mšeně), stal se koncertním mistrem při dvorním divadle v Stuttgartě. Hanuš Vihan narozen 5. června 1855 v Polici, vzdělal se v letech 1868—1874 při Pražské konservatoři u profesora Hegenbarta a stal se sólistou při dvorním divadle v Mnichově. Po smrti Hegenbartové jmenován l. 1888 professorem při konservatoři Pražské. Antonín Muzikant (nar. l. 1860 na Vyšehradě), stal se profesorem při carském ústavě v Kievě a složil několik skladeb pro violoncello. Jan Ignác Seifert (nar. l. 1833 v Praze), konal cesty umělecké a stal se členem carské opery v Petrohradě. Theobald Krečman (nar. l. 1850 ve Vinohr.), usadil se ve Vídni, stal se 1881 členem při dvorní operě a l. 1889 kapelníkem při chrámě votivním ve Vídni.

Jako virtuos na kontrabas získal si slavné jméno Joséf Vraný (nar. l. 1829 na Skalsku), jenž stal se professorem při konservatoři Vídeňské a zemřel tam l. 1870. Jeho nástupcem jmenován František Simandl (nar. l. 1840 v Blatné). Gustav Láska (nar. l. 1847 v Praze) konal cesty umělecké a stal se členem orchestru při dvorním divadle ve Zvěříně.

Jako virtuosoové na nástroje dechové prosluli odchovanci Pražské konservatoře:

Jan Sábek (nar. 1831 v Žluticích), klarinetista, stal se komorním virtuosem v Hanovru; Vojtěch Syřínek (nar. 1847 v Praze) usadil se l. 1879 ve Vídni a stal se členem při dvorní operě; František Raitmeyer (nar. 1854) v Mirošově stal se l. 1881 po Pisařovicovi professorem klarinetu při konservatoři Pražské.

Vilém Šubrt (nar. 1836 v Příchovicích), hobojská, stal se členem orchestru při carském divadle v Petrohradě.

Ludvík Milde (nar. 1849 v Praze), fagotista, byl professorem při hudební akademii v Bukurešti a po smrti profesora Grossa jmenován l. 1886 jeho nástupcem při konservatoři Pražské.

Josef Mašner (nar. 1840 v Brandýse n. L.), virtuos na roh, odešel l. 1863 na Rus, stal se členem orchestru při divadle v Tiflise, l. 1866 jmenován vojenským kapelníkem, l. 1874 generálním ředitelem vojenské hudby na Kavkaze a dvorním kapelníkem.

Antonín Janoušek (nar. 1858 v Chuchli), vzdělal se u profesora Janatky v letech 1871—1876, byl po nějakou dobu v cizině a od l. 1883 jest sólistou při Nár. divadle v Praze.

Praktické hře na varhany vyučuje se při ústavě pro hudbu církevní založeném l. 1830 a hlavní váha klade se na dokonalé vzdělání theoretické, zvláště od l. 1873, co zřízen třetí ročník pro vzdělání ředitelův kůru.

Mezi varhaníky prosluli jako virtuosové Pius Richter, jenž (narozen 1818 ve Warnsdorfě) vzdělal se při ústavě Prokšově v Praze a stal se kapelníkem ve Vídni; Josef Krejčí, Josef Förster, Josef Smolík, Josef Klička a Karel Stecker.

Největšího rozšíření dosáhla v době novější hra klavírní a v oboru tom proslul jako virtuos Bedřich Smetana, jenž obrátil se však brzo v jiný obor činnosti umělecké. Mimo to vynikli po stránce té Karel ze Slavkovských (nar. 1846 v Běstvíni), Jindřich Kaan z Albestu (nar. 1852), jenž l. 1890 jmenován professorem při konservatoři Pražské, Antonín Rückauf, Josef Jiránek v Charkově a Jan Trneček (nar. 1858), jenž l. 1888 jmenován professorem klavíru a harfy při konservatoři Pražské. Jako virtuos na harmonium získal si chvalnou pověst na Rusi Vojtěch Hlaváč (nar. 1849 v Ledči), jenž jest kapelníkem v Petrohradě. Složil zpěvohru „Oblava“ a více skladeb instrumentálních. —

Po zřízení prozatímního divadla českého (1862) pěstován dramatický zpěv měrou soustavnější než dříve a vyučuje se mu na ústavech operních, jež zřídili Fr. Pivoda a Jan L. Lukes.

Prvním kapelníkem divadla českého stal se Jan N. Mayr. Narozen 1818 na Mělníce, stal se l. 1842 členem divadla Stögrova v Růžové ulici v Praze, později byl ředitelem kůru, ředitelem divadla českého v letech 1862—1866 a 1874—1883 a zemřel 1888 v Praze.

Druhým kapelníkem při divadle byl Adolf Čech (nar. 1841 v Prčici), jenž po odchodu Smetanově l. 1874 jmenován prvním kapelníkem a l. 1887 slavil jubileum 25leté činnosti při divadle.

Po otevření Národního divadla stal se vedlé něho kapelníkem Moric Anger a třetím kapelníkem August Vyskočil.

Řediteli při orchestru byli J. Řebíček, O. Ševčík, V. Hřímálý, J. Markus, po otevření Národního divadla sólistou Ferdinand Lachner a od l. 1888 Karel Ondříček. Prvním violoncellistou stal se l. 1864 Alois Neruda a při ostatních nástrojích jsou v první řadě professoři konservatoře Arnošt König, Vendelín Sládek, Filip Bláha a Václav Staněk. Mimo to virtuos na roh Antonín Janoušek, flétista J. Koráb a fagotista E. Mašek.

Dlouholetým členem při divadle byla koloraturní pěvkyně Eleonora z Ehrenberku; dramatickou pěvkyní Věkoslava Blažková-Ressová (nar. 1841 v Praze, zemřela 1873), po té Marie Sittová-Petzoldová, od l. 1887 Olga Parš-Zikešová a B. Fibichová. (1868 až 1890). Tenoristou v první době byl Čeněk Vecko (nar. 1834 v Rožďalovicích, zemřel 1874 v Praze), po té Jan L. Lukes, Antonín Vávra (1870—1888). Hlavní silou po 25 let byl barytonista Josef Lev (nar. 1832 v Sazené), stal se členem l. 1864 a odešel na odpočinek l. 1888. Výtečným basistou byl Josef Paleček (nar. 1842 v Jestřábí Lhotě u Kolína), jenž stal se členem opery l. 1863 a odešel l. 1872 do Petrohradu, po něm Karel Čech (1868—1889). V první době při divadle prozatímním byl basistou Fr. Hynek, jenž l. 1864 odešel do ciziny a l. 1883 opět se vrátil k českému divadlu.

Hudební spisovatelé.

První spis český pojednávající o umění hudebním jest „Musica“, již sepsal slavný učenec a starší Jednoty bratrské Jan Blahoslav a v níž obsažena theorie prosodie časoměrné. První vydání učiněno l. 1558 v Olomouci a druhé, k němuž připojeno pojednání „Regule a naučení kantorům a písní skladatelům potřebná“, učiněno l. 1569 v Evančicích na Moravě.

Ještě obsírněji a způsobem důmyslným psal o zpěvu a prosodii české slavný Jan Amos Komenský, poslední biskup Jednoty bratrské, v předmluvě ke kancionálu, jež vydal l. 1659 v Amsterdamě. V dobách následujících zůstala theorie hudební ležeti ladem a teprve z počátku věku devatenáctého vyskytlo se několik spisův do oboru toho spadajících, avšak nespočívající na základech vědeckých, nemohly míti významu.

První spis theoretický v době novější „Základové harmonie a zpěvu“ sepsal a vydal neunavný Josef Leopold Zvonář l. 1861 v Praze, jenž byl nejzasloužilejším pracovníkem na poli hudebním

v polovici věku devatenáctého a získal si velkou zásluhu o rozvoj umění hudebního jako skladatel, theoretik, spisovatel a učitel. Narozen 22. ledna 1824 v Kublově u Berouna, vzdělal se při ústavě varhanickém, byl zde dlouhá léta učitelem a zemřel 23. listopadu 1865 v Praze. Pokusil se ve všech oborech skladby církevní a světské; jmenovitě složil sbírku zpěvu pro různé hlasy „Varyto a lýra“ (1856). „Navedení ke skládání kadencí“ (1859), „Theoreticko-praktickou školu piana s národními písněmi“ (1863), vydal „Staré hudební památky české“ (1860—1864), do Slovníka Naučného napsal „Dějiny hudby“ v Čechách a množství článkův životopisných. Jeho horlivost o zvelebení umění hudebního neměla mezi a přílišným namáháním duševním urychlil předčasnou svou smrt.

„Theoreticko-praktickou školu hudební“, již dle knihy Jana N. Škroupa přeložil na jazyk český Dr. Josef Čejka, vydal I. L. Kober 1864 v Praze. František Gregora sepsal „Nauku o skladbě hudební“ na základě basu fundamentálního 1866.

Na základě dlouholetých zkušeností svých sepsal František Blažek spis „Theoreticko-praktická nauka o harmonii“, jež vydal I. L. Kober 1866 a 1878 v Praze. K tomu spisu vydáno „Cvičení v harmonisování a kontrapunktování“ s hojnými příklady.

Blažek narodil se 21. prosince 1815 ve Veležicích u Bydžova, studoval na technice v Praze a v hudbě vzdělal se při ústavě varhanickém; l. 1838 jmenován učitelem a setrval na ústavě až do l. 1891. Mimo spis uvedený sepsal „Generalbassbeispiele in progressiver Reihenfolge“, „Cvičení k generálnímu basu“ (1880), a přispíval mnohými články do časopisův hudebních.

Vedle jmenovaných pracoval v oboru theoretickém **Josef Förster**, jenž se narodil 22. února 1833 v Osojnicích u Libáně a vzdělal se v umění hudebním při škole varhanické v letech 1850—1852; po té stal se varhaníkem při klášteře Vyšebrodském, vrátil se l. 1857 do Prahy, l. 1858 stal se varhaníkem při chrámě sv. Mikuláše po Pitschovi, l. 1862 jmenován ředitelem kůru při chrámě sv. Trojice, 1866 u sv. Vojtěcha a l. 1887 kapelníkem při chrámě sv. Víta. Léta 1865 stal se mimo to professorem koncertního zpěvu při konservatoři. Se zvláštní oblibou pěstoval hru na varhany a na harmonium, složil více předeher, 2 mše a 2 rekviem vokální, sestavil sbírku zpěvův s předeherami a dohrami nazvanou „Katolický varhaník“ (vydal R. Veit l. 1863), sepsal praktický návod ke hře

na varhany (1863) a „Nauku o harmonii“, již vydal tiskem jazykem českým a německým 1887.

Beseda učitelská 1878, 543. Slovník N. III. 158.

Doucha, Knihop. slovník, v Praze 1865, 44

Nejpřednější místo v oboru theoretickém a paedagogickém mezi svými vrstevníky zaujal v době nejnovější **František Zdeněk Skuherský**, ředitel ústavu pro hudbu církevní v Praze, jehož přičiněním ústav ten stal se pravým semeništem skladatelův českých. Narozen 31. července 1830 v Opočné, studoval filosofii v Praze, vedlé toho navštěvoval školu varhanickou a v theorii cvičil se u Kittla; l. 1851 odešel do Vídně a zanechav studií lékařských, stal se učitelem hudby u hraběte Hardegga. L. 1854 jmenován ředitelem hudebního ústavu v Innspruku a l. 1865 ředitelem ústavu pro hudbu církevní v Praze. Přičiněním jeho ústav ten l. 1873 rozšířen ročníkem třetím pro vzdělání ředitelův kůru.

Osvědčiv se v letech dřívějších jako skladatel, složil opery „Samo“ 1854. „Vladimír“ 1862. „Lóra“ 1868, „Rektor a general“, Písně z Rukopisu královédvorského s průvodem klavíru, „Studien für die Orgel“, množství předeher na varhany, op. 45, 46 a 48, sepsal „Theoreticko-praktická škola na varhany“ op. 56, více mší pro různé hlasy, orchestrální fantasii „Máj“ a více menších skladeb.

Hlavní zásluhu získal si však činností učitelskou a svými důkladnými spisy v oboru theoretickém, jimiž obohatil literaturu českou. „O formách hudebních“ 1879, jež vydal I. L. Kober v Praze; „Nauka o skladbě hudební“ díl I. „O závěru a modulaci“ 1880, díl II. „O jednoduchém a dvojitém kontrapunktě“ 1881, díl III. „O imitaci a kanonu“ 1883, díl IV. „O fuze“ 1884; mimo to sepsal „Varhany“, jejich zařízení a zachování 1884, „Nauku o harmonii“ 1887 a upravil „27 staročeských choralův“ 1886.

Spisy těmito získal si Skuherský zvucné jméno i za hranicemi jako důmyslný spisovatel paedagogický.

Slovník N. VIII. 512. Světozor 1869, č. 14. (s podobiznou).

Jako v theorii hudební počalo se v Čechách pracovati teprve v době nejnovější, tak bylo též v oboru historickém, a prvním pracovníkem v oboru tom byl, jak již dříve připomenuto, horlivý Bohumír Jan Dlabač, jehož „Allgemeines Künstlerlexikon“, vydaný l. 1815, jest tytýž jediným pramenem, v němž zachovány jsou zprávy o mnohých umělcích českých z doby starší.

Jan z Rittersberka sepsal pojednání „Die Tonkunst in Böhmen“, jež uveřejněno v Hormayerově archivu l. 1824—1825 v Praze. Mimo to vydány také některé spisy jazykem českým, jež jsouce pokusy, nebo překlady, neměly významu. L. 1843 vydávána „Literární příloha“ k „Věnci“, v níž pojednáváno o věcech hudebních.

V letech padesátých všimal si poměrův hudebních jediný tehdejší časopis český „Lumír“ a po roce 1860 přidružily se k němu české listy politické. Čilejší ruch v písemnictví hudebním nastal koncem roku 1858, když redakcí E. Meliše vycházeči počal hudební časopis „Dalibor“, k němuž l. 1862 přidružil se „Slavoj“, jež vydával redaktor Josef Ulm. Do obou listův přispívali mnozí ze starších i mladších hudebníkův články poučnými a kritickými.

Po delší přestávce založil L. Procházka l. 1870 časopis „Hudební listy“, k nimž l. 1873 přibyl „Dalibor“, jenž l. 1875 zanikl a obnoven opět l. 1879. V listech těch uloženo množství různého materiálu hudebního.

Zájmy hudby církevní, zejména reformu její, hájí časopis Cyrill a Method, jež l. 1874 založil a rediguje P. F. J. Lehner. Časopis ten jest orgánem Jednot Kyrillských.

Zpěvácký spolek Dalibor v Hořicích vydává od l. 1883 hudební časopis „Lýra“; v Německém Brodě vydával V. Hausmann časopis „Českoslovanský varhaník“ l. 1886.

Na Moravě vydává E. Binko hudební časopis „Varyto“ od l. 1878 s přílohou literární. V letech 1885—1888 vydával „Hudební listy“ v Brně Leoš Janáček.

Největší měrou proslul v oboru písemnictví hudebního důmyslný badatel a učenec **Vilém August Ambros**, jehož Dějiny hudby, psané jazykem německým, předčí nad ostatní spisy obšírností, důkladností a květnatým slohem. Narozen 17. listopadu 1816 ve Vysokém Mýtě, studoval práva v Praze, dosáhl hodnosti doktorské a stal se úředníkem státním. Zamilovav si od mládí veškerá umění, konal pilná studia ve všech oborech uměleckých a po stránce té byl na slovo brán.

Sepsal více cenných děl, zejména „Die Grenzen der Poesie u. Musik“ 1856, „Das Conservatorium in Prag“, památný spis k 50leté slavnosti 1858, „Der Dom zu Prag“ 1859, „Die Lehre vom Quintenverbot“ 1859, „Kulturhistorische Bilder“ 1860, „Die Burg Karlstein“, „Bunte Blätter“ a mimo to složil více skladeb instrumentálních a komorních. Po roce 1860 uvázal se v sepsání

všeobecných dějin hudby a za tou příčinou konal cesty po archivech v Mnichově, v Holandsku, v Římě a v jiných městech. Slavné dílo „Geschichte der Musik“ vydáno v Lipsku a sice díl I. jednající o hudbě národův starověkých l. 1862, díl II. 1864, díl III. 1868; díl IV., k němuž přípravy konal, vydal G. Nottebohm 1878, jakož také rejstřík k celému dílu. Léta 1869 jmenován Ambros mimořádným professorem dějin hudebních při universitě Pražské, přednášel též v Umělecké Besedě, l. 1872 povolán do Vídně, stal se učitelem hudby korunního prince a professorem dějin hudebních při tamější konservatoři. Neunavná činnost podrývala jeho nevalné zdraví a nežli dokončiti mohl slavné své dílo, zemřel 28. července 1878 ve Vídni.

Hudební L. 1870, 50. Slovník N. I. 171; X. d. I. 24.

Ke spisovatelům hudebním náleží též Rafael Jiří Kiesewetter šlechtic z Wiesenbrunu, Ferdinand Petr hrabě Laurencin d'Armond a Kristian D'Elvert, horliví milovníci umění a narození na Moravě, kteří psali jazykem německým.

Rafael Jiří Kiesewetter. strýc W. Ambrosův, narodil se 29. srpna 1773 v Holešově na Moravě, studoval práva ve Vídni, stal se státním úředníkem, dvorním radou a konečně šlechticem. L. 1845 odešel na odpočinek, pěstoval v domě svém s velikou zálibou hudbu komorní a zemřel 1. ledna 1850 v Badenu u Vídne. Vynikl v oboru hudebním jako slavný a důmyslný badatel. Sepsal v letech 1826—1847 veliké množství spisův historických a nashromáždil velikou sbírku drahocenných památek hudebních, jež odkázal dvorní knihovně ve Vídni.

Ferdinand Petr hrabě Laurencin narodil se l. 1819 v Kroměříži, kde otec jeho byl nejvyšším hofmistrem arcibiskupa arciknížete Rudolfa. Studoval filosofii v Brně, po té odešel do Prahy, dosáhl hodnosti doktora filosofie a v umění hudebním vzdělal se v letech 1837—1841 u V. Tomáška a K. Pitsche. Po té studoval práva ve Vídni, vstoupil do státní služby, již l. 1852 opustil, a zanášeje se spisovatelstvím, zemřel 4. února 1890 ve Vídni. Psal do různých časopisův hudebních, zejména úvahy o starších skladatelích českých do *Neue Zeitschrift für Musik* v Lipsku 1864 a sepsal více článkův a spisův theoretických.

Kristian D'Elvert narozen 11. dubna 1803 v Brně, kde později stal se purkmistrem, a zanášeje se studováním dějin domácích, vydal mimo jiné historické spisy „Geschichte der Musik in Mähren und Schlesien“ 1873 v Brně.

Po odchodu Ambrosově zůstala stolice dějin hudebních při universitě Pražské neobsazena až do léta 1877, když na slovo bráný učenec Dr. **Otokar Hostinský** jmenován docentem aesthetiky a dějin hudebních. Narozen 5. ledna 1847 v Martiněvsi u Budyně,

studoval při universitě Pražské, kde dosáhl hodnosti doktora filosofie, a pokračoval po té ve studiích v Mnichově. Zanášeje se výhradně studiemi krasovědeckými, sepsal „Das Musikalisch Schöne“ 1877, na jehož základě povolán na universitu, l. 1882 byl profesorem dějin hudebních při konservatoři a po zřízení university české l. 1883 jmenován professorem. Vedlé uvedeného spisu sepsal „Die Lehre von den musikalischen Klängen“ 1879, množství článkův do různých časopisův, životopis Richarda Wagnera, a do Rozprav hudebních, jež rediguje E. Chvála, „Křištof V. Gluck“, „O prvotinách umění hudebního“, „Divadelní představení v starých Athénách“, „O hudbě starých Řekův“, „O nynějším stavu a směru české hudby“, „Hektor Berlioz“, „Několik poznámek o českém slovu a zpěvu“ a vydal „Stručný přehled dějin hudby“ (první sešit l. 1886).

Světozor 1885, 300; 1886, 297. Humorist. L. 1883, č. 42 (s podob.).

Kalendář hudebníkův českých 1886 (s podobiznou).

Vedlé jmenovaných pracovali v oboru hudebním buď jako spisovatelé, ve skladbě, nebo jiným směrem v době nejnovější:

Václav Juda Novotný, spisovatel a skladatel, narodil se 17. září 1849 ve Vesci u Počátek, studoval gymnasium v Jindřichově Hradci a přišel l. 1869 do Prahy, stal se spolupracovníkem, později redaktorem Dalibora a hudebním zpravodajem. Složil sbory pro mužské hlasy, písně s průvodem klavírním a sepsal více důkladných článkův odborných, zejména rozbor „Libuše“ od Smetany, „Stabat mater“ od A. Dvořáka; na jazyk český přeložil výborně libretta oper „Tannhäuser“ a „Lohengrin“ od R. Wagnera a upravil důmyslným způsobem libretto k Mozartově „Kouzelné flétně“, k „Donnu Juanu“ a v nejnovější době vydává u Vilímka sbírku skladeb „Mladý houslista“.

Chvalné jméno získal si v oboru písemnictví hudebního **Emanuel Chvála**, osvědčiv se též jako důmyslný skladatel. Narozen 1. ledna 1850 v Praze, studoval na vysokých školách technických, vedlé toho učil se na klavír a stal se úředníkem při dráze. Zamilovav si hudbu, studoval theorii u Fibicha a vynikl jako výborný stylista v Českých novinách a v Politice. Složil několik písní, z nichž „Jarní“ obdržela první cenu Umělecké Besedy, více skladeb klavírních a kvartetto pro smýkácí nástroje. Vedlé toho sepsal více výborných článkův o skladbách Smetanových do Dalibora a Lumíra

a nad jiné zajímavou studii „Čtvrt století české hudby“, jež vydána v Rozpravách hud. č. 10. I. 1887.

Kalendář hudeb. č. 1886. Humor. L. 1889 č. 9. (s podobiznou).

Záslužnou činností v oboru hudebním vynikl neúmorný **K. Knittl** jako učitel hudby, spisovatel, skladatel a dirigent. Narozen 4. října 1853 v Polné, kde otec byl učitelem, studoval gymnasium v Král. Hradci a v Praze a po té oddal se hudbě. Vycvičiv se v theorii hudební při ústavě pro hudbu církevní, učil se zpěvu u Pivody a po té stal se učitelem zpěvu při témž ústavě. L. 1878 zvolen sborníkem Hlaholu, kde zůstal do l. 1890 a l. 1882 jmenován professorem při ústavě pro hudbu církevní. Složil více sborův, písní a sepsal množství článkův do časopisu Dalibor. Velkou zásluhu získal si jako důmyslný dirigent velkých skladeb v Hlaholu, k nimž napsal důkladné rozborův s příklady notovými.

V oboru písemnictví paedagogického osvědčil zvláštní píli a vytrvalost **Jan Malát**; narozen 16. června 1843 v Starém Bydžově, vzdělal se v hudbě při ústavě pro hudbu církevní v Praze a stal se po odbytých státních zkouškách učitelem hudby při středních školách. Zanášeje se ode dávna horlivě skladbou i písemnictvím, složil několik skladeb církevních, více sborův pro mužské hlasy, upravil 200 českoslovanských písní národních pro klavír, jež nazval „Zlatá pokladnice“, „Český národní poklad“ a věnoval se v době nejnovější oboru paedagogickému, v němž nad jiné předčil. Sepsal „Theoreticko-praktickou školu na housle“ 1881—1884, „Theoreticko-praktickou školu pro piano“ (společně s Maškem) 1881, „Školu pro harmonium“ 1884, „Velkou theoret.-praktickou školu na piano“ (společně s Fibichem) 1884, řadu zajímavých článkův do Besedy učitelské 1875 „Zásluhy učitelův českých o hudbu“ a více různých článkův do hudebních časopisův.

V oboru theoretickém vynikl v době nejnovější skladatel a virtuos na varhany **Karel Stecker**. Narozen 22. ledna 1861 v Kosmonosích, studoval při universitě Pražské a vzdělal se při ústavě varhanickém. L. 1885 jmenován professorem při tom ústavě a l. 1888 lektorem theorie hudební při č. universitě. Složil více skladeb pro varhany, Missa solemnis, 16 Motett pro ženské hlasy s průvodem varhan a sepsal více článkův odborných a kritických, zejména „O záponsi kvintové v harmonii“ 1888 a „Kritické příspěvky“ 1889.

Ke konci uvádíme souhrnem nejdůležitější české pomůcky vyučovací z oboru hudebního:

Pomůcky vyučovací pro zpěv i pro nástroje vydali v době nejnovější mnozí učitelé hudby, jmenovitě stručné návody k vyučování zpěvu J. L. Zvonař, E. Vašák, J. V. Neudörfel, Jan Hejda, Fr. J. Janoušek, R. Nejedlý.

Obšírné dílo „Nová methoda u vyučování zpěvu“ s tabulkami nástěnnými sepsal a vydal Fr. Pivoda 1879—1883, dle něhož vydal stručnou „Nauku o zpěvu pro střední školy“ 1881 v Praze.

„Theoreticko-praktickou školu zpěvu“ sepsal a vydal Jan Mašek 1887. „Kyrillskou školu zpěvu“ sepsal a vydal Fr. Chlum 1882, v druhém vydání 1887 nákladem Knappa v Karlíně.

Výtečné pojednání „Krátká prosodie česká“ sepsal a vydal důmyslný znalec hudby Fr. Sušil 1861 v Brně.

„Školu houslovou“ dle francouzské školy na konservatoři Pařížské užívané vydal v překladě českém Ad. Pozděna u J. Hoffmanna v Praze. „Theoreticko-praktickou školu pro housle“ od V. A. Bartáka spracoval Vojtěch Hřímálý a vydal E. Wetzler v Praze 1884.

„Velkou školu na housle“ sepsal Jan Malát a vydal Fr. A. Urbánek. Menší školy vydali Ed. Wittich, R. Nejedlý a Fr. Záhorský. „Školu pro altoviolu a školu pro violoncello“ sestavil F. Heller a vydal Knapp v Karlíně. „Školu pro violoncello“ sestavili A. Neruda a J. Debrnov a vydal J. Hoffmann v Praze 1886.

„Školu pro kontrabas“ sepsal J. Hrabě a vydal J. Hoffmann.

„Školu pro harmonium“ sepsal J. Waňaus 1880 a J. Malát 1884; školu pro citeru sepsali K. Vetter a K. Cibula.

„Theoreticko-praktickou školu pro piano“ sepsali J. Malát a J. Mašek a „Velkou theoreticko-praktickou školu na piano“ sepsali J. Malát a Z. Fibich, jež vydal Fr. A. Urbánek v Praze.

První větší spis theoretický jazykem českým „Základové harmonie a zpěvu“ sepsal J. L. Zvonař a vydal 1861 Bellmann v Praze.

„Nauku o skladbě hudební na základě basu fundamentálního“ sepsal Fr. Gregora a vydal Fr. A. Urbánek 1866.

„Theoreticko-praktickou nauku o harmonii“ sepsal Fr. Blažek a vydal I. L. Kober 1866, rozmnnožené vydání 1878 v Praze.

Spisy F. Z. Skuherského „O formách hudebních“ 1879, „Nauka o hudební komposici“ I. 1880—1884. „Varhany, jejich zařízení a

zachování“ 1884, „Nauka o harmonii na vědeckém základě“ 1886, vydal Fr. A. Urbánek v Praze. „Nauku o harmonii“ sepsal a vydal Josef Förster v Praze 1887.

„Nauku o instrumentaci“ sepsal Č. Vinař a vydal I. L. Kober 1864 v Praze. „Instrumentaci čili návod k poznání nástrojův hudebních“ s přílohou „Příkla ly“ sestavil J. Debrnov a vydal 1883 Fr. A. Urbánek.

Dějiny hudby v Čechách do Slovníka Naučného (díl II.) napsal J. L. Zvonař, Dějiny hudby ruské (díl VII.) Em. Meliš. „Stručné dějiny hudby“ sepsal a vydal J. Vacek 1873 v Králově Hradci. „Stručné dějiny konservatoře Pražské“ sepsal J. Debrnov. „Dějiny posvátného zpěvu staročeského“ sepsal K. Konrád (díl I. 1884). „O historickém vývoji tance a český tanec národní“ sepsal Fr. Dlouhý (1880).

Zajímavé „Rozpravy hudební“ rediguje Em. Chvála od l. 1884; číslo 10. zahrnuje v sobě výbornou stať historickou „Čtvrt století české hudby“ od Em. Chvály.

Dodavek.

O nástrojích hudebních.

Nejdůležitějším nástrojem hudebním při bohoslužbě křesťanské staly se varhany, jichž vynalezení sáhá do nejdávnějšího starověku. Nástroj ten z počátku jednoduchý, stále byv zdokonalován, zachoval důležitost svou až na dobu nynější a stal se v době novější nástrojem koncertním.

Jako v jiných zemích křesťanských zavedeny varhany do chrámův i v Čechách, a první zmínka o nich činí se l. 1255, když děkan Vít postaviti dal nové varhany v chrámě sv. Víta na hradě Pražském nákladem 25 hřiven stříbra. Z toho souditi lze, že užívalo se varhan již za dob dřívějších. Druhá zmínka o varhanách v Čechách činí se koncem věku 13., když král Václav II., založiv l. 1291 klášter cisterciácký na Zbraslavi, postaviti dal též varhany v klášterním chrámě. Za panování krále Karla IV. připomíná se více mistrův varhanářův, kteří živnost svou svobodně v Praze provozovali.

O stavitelích varhan v Čechách a na Moravě z dob pozdějších zachovaly se zprávy z věku 17., a zejména uvádí se Ulrich Ertle, varhaník a měšťan staršího města Pražského, od něhož bratrstvo

kůru literátského v Mladé Boleslavi koupilo positiv za 170 kop 40 gr. míš. l. 1613; dále uvádí se mistr Jarolím, jenž postavil nové varhany pro kůr literátský v Mladé Boleslavi za 462 zl. 57 kr. l. 1657; Jeronym Artmann postavil varhany v chrámě sv. Benedikta v St. městě Pražském l. 1654; Enoch Capricius byl varhanářem v Menším městě Pražském l. 1658, Arnold Kašpar l. 1684; Jindřich Mundt, varhanář Pražský, vyučil se u Artmanna, jenž pocházel z Kolína n. R., postavil velké varhany v chrámě Týnském s 32 rejstříky a 4665 píšťalami l. 1671, po té varhany v chrámě sv. Mikuláše na Starém městě Pražském l. 1685, za něž obdržel 365 zl. 54, 100 imperiálův a nádavkem staré varhany. Leopold Spiegel z Lokte opravil varhany v chrámě sv. Mikuláše na St. městě l. 1700 a postavil varhany v chrámě panny Marie v Roudnici l. 1715; Jan Bohumír Helvík postavil varhany v chrámě Loretanském na Hradčanech l. 1736; František Faszmann postavil velké varhany v klášterním chrámě na Strahově l. 1746; Tomáš Schwarz, řeholní bratr řádu jezovitského, postavil velké varhany v chrámě sv. Mikuláše na Malé straně se 44 rejstříky a 2508 píšťalami l. 1747; Matěj Sedmík, varhanář Pražský, postavil varhany v klášterním chrámě sv. Maří Majdaleny na Malé straně, varhany v chrámě sv. Vavřince v Liberci l. 1769 a varhany v chrámě sv. Kateřiny ve Velvarech. Leopold Burghardt varhanář v Loktě, postavil varhany v klášterním chrámě sv. Benedikta na Starém m. Pražském l. 1715; Abrahám, varhanář v Loktě, postavil velké varhany v chrámě kláštera Dominikánského a varhany v chrámě kláštera sv. Jakuba v Praze. Antonín Gartner (1708—1771), varhanář z Tachova, postavil v letech 1762—1765 velké varhany v chrámě sv. Víta na Hradčanech za ředitelství Fr. Brixia. Stavitel varhan František Kalb byl dozorcem varhan při chrámě sv. Víta a při klášteře Strahovském a zemřel 27. října 1813 v Praze. Antonín Reisz, stavitel varhan a pian, narodil se 1741 v Trutnově a vycvičiv se ve varhanářství, usadil se v Praze, koupil si l. 1775 dům v Zlaté ulici na Starém m. Pražském a zemřel 30. dubna 1815. On přestavěl velké varhany Strahovské l. 1796, zredukovav 50 rejstříkův na 41 a 3177 píšťal na 3087, postavil varhany v kolleg. chrámě na Vyšehradě a více jiných v menších chrámech. Varhanář Pražský Josef Rott vyučil se u Reitze a pracoval zde delší dobu.

Stavitel varhan a pian **Josef Gartner**, pravnuke Antonínův, narodil se (dle M. kř.) 30. srpna 1796 v Tachově, vyučil se u otce

svého Josefa a po té pracoval v Praze. L. 1820 zřídil si vlastní dílnu, později koupil si dům a zemřel 30. května 1863 v Praze. Vynikaje jako odborný znalec umění varhanářského a v umění literním, sepsal dílo „Belehrung über die Einrichtung der Orgeln“, jež spolek pro zvelebení hudby chrámové v Čechách vydal tiskem l. 1832, 1841 a 1845; dílo to přeložil N. Vaněk na jazyk český 1834. Postavil více nových varhan, přestavěl velké varhany v chrámě Týnském 1823, opravil velké varhany Strahovské 1831 a velké varhany v chrámě sv. Mikuláše na Malé straně 1836. Za své zásluhy jmenován l. 1825 dvorním varhanářem.

Nástupcem jeho stal se **Karel Schiffner**; narozen 28. prosince 1835 v Cvikově, vyučil se varhanářství u Spahnla v Králíkách, pracoval po té u Ladegasta ve Weissenfelsu a od l. 1855 u Gartnera v Praze. Po smrti mistra svého ujal jeho dílnu a postavil dosud asi 120 varhan, mezi nimi největší v hlavním chrámě sv. Ducha v Králově Hradci s 30 rejstříky a 2000 píšťalami; l. 1883 postavil varhany v Národním českém divadle. Dílnu tu ujal po něm l. 1890 jeho syn Jindřich Schiffner.

Mezi mladšími varhanáři vynikl důmyslný **Emanuel Štěpán Petr**; narozen 25. prosince 1853 v Opočně a vyučiv se u Jiráska v Dobrušce, pracoval v Praze u Schiffnera, Eisenhuta a ve Vratislavi. Seznámiv se s novými vynálezy v oboru tom, zařídil vlastní dílnu v Praze l. 1882 a postavil několikere varhany, z nichž největší s 30 rejstříky v chrámě děkanském v Čáslavi a veliké varhany na jubilejní zemské výstavě v Praze. L. 1888 jmenován přísečným znalcem v oboru varhanářském při c. k. zemském soudě v Praze a ustanoven dozorcem varhan při chrámě sv. Víta a koncertních varhan v Rudolfině.

Mimo to mají dílny varhanářské J. Rejna & Černý v Praze, B. Čapek v Poličce, Antonín Mölzer v Kutné Hoře.

Dílny varhanářské v Praze měli též M. Vocelka a J. Eisenhut.

Mimo Prahu připomínají se Mikuláš Christeindl, stavitel varhan l. 1686 v Budějovicích; Katzer, varhanář v Králíkách, postavil varhany v Českém Dubě a v Konojedech v klášteře servítském. Varhanář Josef Strausz v Králíkách postavil varhany v chrámě Staroboleslavském za 3000 zl., varhany v chrámě kláštera servítského v Králíkách a zemřel tam l. 1773. U něho vycvičil se varhanář Jan Kř. Bohák, narozený v Nechanicích 1755, jenž usadil se ve Vídni a tam zemřel 1805.

Koncem věku 17. žil v Brně varhanář **David Sieber**, jenž l. 1698 postavil varhany v chrámě kláštera Augustiniánského u sv. Tomáše, jež měly 23 rejstříky; l. 1720 počal stavěti varhany pro chrám na Svatém Kopečku a však následkem smrti je nedokončil; dle jeho rozvrhu shotovil je varhanář Antonín Richter a zapraveno za ně 40.000 zl.

Varhanář **Gottfried Sieber** pracoval v Brně v první polovici věku 18. a postavil varhany v chrámě kláštera Augustiniánského u sv. Tomáše v Brně, jež měly 38 rejstříkův a varhany se 45 rejstříky ve Svidnici.

Varhanář **Ferdinand Mikša** narodil se v Brně a vyučiv se umění varhanářskému u slavného Seiberta ve Vídni, vrátil se do Brna, kde zřídil si vlastní dílnu l. 1848. L. 1855 postavil první větší varhany v chrámě Popovickém, po té varhany v Rosicích, více menších varhan, a l. 1862 opravil velké varhany v chrámě kláštera Augustiniánského u sv. Tomáše v Brně.

František Kober narodil se 1755 v Olomouci a vycvičil se v umění varhanářském ve Vídni, kde zařídil si vlastní dílnu. Později stal se dvorním varhanářem a zemřel 17. září 1813 ve Vídni. Skladatel Mozart měl z jeho dílny malé domácí varhany.

Nástroj varhanám podobný, nazvaný Denis d'or, shotovil věhlasný přírodopysk Prokop Diviš, farář v Příměticích u Znojma. Nástroj ten měl 790 strun, 130 mutac, byl 5' dlouhý a 3' široký. Piana či klavíry shotovovaly se nejdříve v dílnách varhanářských a teprve prodlením doby, když obor ten novými vynálezy byl zdokonalen, vznikly samostatné dílny klavírní, zejména ve Vídni, v Paříži a v Berlíně. V Praze nedosáhlo odvětví to zvláštní dokonalosti.

Mezi prvními staviteli pian v Praze připomíná se Jan Zelinka l. 1787, Leopold Sauer l. 1795, vynálezce piana stojatého, Gebhard Still asi l. 1796, u něhož Tomáš Kunz shotoviti dal orchestrion opatřený 230 strunami, 360 píšťalami, 105 mutacemi, dvěma manuely, pedalem šestnáctistopovým a měl objem F-a³. Dále byli staviteli pian Jakub Weimes (l. 1811), Michael Weiss (l. 1830), Kašpar Schmidt (l. 1840), Antonín Schwardling (1802—1860), Václav Jiříkovský (1797—1863), Josef Jiříkovský, jenž l. 1834 shotovil poslední kus mistrovský. L. 1836 prohlášeno řemeslo to uměním svobodným. Antonín Ullrich starší usadil se na Vyšehradě l. 1811, zřídil si l. 1826 vlastní dílnu, v níž mnoho dobrých klavírův sho-

točil a zemřel 1851. Po té ujal dílnu jeho syn Antonín Ullrich, jenž narozen 1816 na Vyšehradě, zemřel 17. února 1887 v Praze. V dílně té shotoveno přes 7000 klavírův.

Josef Sedláček, narozen 1833 v Praze, zřídil si vlastní dílnu 1861, a zemřel 1888 v Praze. Jeho nástroje měly dobrou pověst.

Mimo to mají též dílny na klavíry Ant. Petrof a Jos. Petrof od 1. 1862 v Hradci Králové, Adolf Zub od 1874 v Praze, Ladislav Krčmář v Praze.

Harmonia shotovují Hugo Lhota v Hradci Králové († 1891), K. Tuček v Praze, Jan Tuček v Kutné Hoře.

Nejstarší zmínku o hudebních nástrojích v Čechách podává Al. Bekri, žijící ve věku 11. ve Španělech, jenž v arabském spise svém zmiňuje se o Slovanech na základě vypravování očitého svědka Ibrahima Ibn Jakuba, jenž koncem věku 10 konal cesty obchodní do krajín střední Evropy. Ve spise tom praví Al Bekri: „I mají Slované rozličné strunové i dechové nástroje. Jest u nich dechový nástroj, jehož délka delší dvou loket a strunový, na němž jest osm strun; vnitřní jeho strana jest ploská a není vypouklá.“

Ve spisech středověkých uvádějí se nástroje hudební v Čechách užívané: Bandaska či koboz (cymbalum), bračka (sistrum), bardun, bubny (tympanum), cithara, desetistrun (dekachordon), dudy, hvíždalka či húsle (figellae), koboz či kobza (nabulum), kotel, kozice (buccina), křídlo ¹⁾ (ala boēmica), lučec (chorum či pektis), molďanky či dudy, s malou píšťalou zvané bzikavky, píšťala (fistula), roh (cornu či buccina), rota (cithara či croth), ručnice (cithara či nablum), rybebka, slovník či žaltář ²⁾ (psalterium), skrovnice (cymbalum), strmen ³⁾ (Leier), šalměj, trůba či tuba (buccina), varyto, zvonek (cymbalum), zvonky či rolničky, žaltář či slovník.

Mnohé z těchto nástrojův v dobách pozdějších zanikly a vzniklo více jiných nástrojův, jež stále se zdokonalovaly.

Největší důležitosti v zemích evropských dosáhly z nástrojův strunových loutna a lýra.

Loutna rozšířila se ze Španěl po zemích evropských, dosáhla ve věku 16. největšího rozvoje a zastíněna byla ve věku 18. kla-

¹⁾ Nástroj harfě podobný.

²⁾ Nástroj strunami potažený, trojúhelníku podobný.

³⁾ Čtyřbubeník příčkou opatřený, jež hudec na nitce držel a kovovou tyčinkou tóny vyluzoval.

vírem. Jedním z nejslavnějších lautenistův byl český pán, hrabě Jan Antonín Losi z Losimthalu (1638—1721).

Z lůry, jež potažena byla velkým počtem strun, vznikla starší viola, potažená obyčejně šesti strunami. Zdokonalením této starší violy vzniklo violino, potažené čtyřmi strunami a dle něho stavěny též violy; z violy da gamba vzniklo violoncello a z violy basové vznikl kontrabas. Čtyři tyto nástroje staly se nejdůležitějšími v hudbě instrumentální. Ve věku 16. připomínají se v Čechách nástroje hudební: Loutna, housle diskantní, housle altové, viola, viola basová, pozouny, cinky, šalmaje, bubny, klavichordium a regal s mutacemi, poněkud později harfa, theorba, mandolina a kytara. Stavbou nástrojův strunových proslavila se ve věku 16. a 17. města Brescia a Cremona v horní Italii, kde pracovali mistři nejproslulejší, jichž nástroje staly se vzorem všem dobám pozdějším. Z Italie rozšířilo se houslařství do zemí sousedních, zejména do Tyrol a do zemí německých, do Francie i do Čech.

Stavitelé strunových nástrojův vyskytují se v Čechách koncem věku 17., ač šotovovány zde různé nástroje již za doby dřívější. Zejména připomínají se Jindřich Velvarský z Většína, muzikář instrumentův a houslí na Horách Kutných, jenž učiněn zde l. 1620 prvním konšelem. Martin Schott, stavitel louten a theorb v Praze, Antonín Hös a Leonhard Pradter v Praze l. 1682, jenž šotovil více nástrojův do chrámu Loretauského na Hradčanech. Když počátkem věku 18. počala se hudba instrumentální pěstovati v Čechách s horlivostí dříve nebývalou, nastala veliká spotřeba nástrojův a tím způsobem vznikla v Praze houslařská škola, kde pracovali mistři proslulí, jichž nástroje vynikající dokonalostí, rovnaly se po mnohé stránce nástrojům vlášským.

Zakladatelem školy houslařské v Praze byl bezpochyby **Tomáš Edlinger** z Augsburgu, jenž vycvičil se u J. Stainera, usadil se v Praze a pracoval zde v letech 1712—1739.

Jeho syn **Josef Joachim Edlinger**, jenž vyučil se u otce, pracoval později samostatně a zemřel 1748 v Praze. On dosáhl v oboru tom veliké dokonalosti a nástroje jeho velmi se cenily.

U něho vycvičil se nejslavnější houslař Pražský, důmyslný **Jan Oldřich Eberle**, jenž pracoval v letech 1749—1773, šotoviv množstvím nástrojův, vynikajících lahodným tónem. Nápís na jeho nástrojích zní: Joannes Udalricus Eberle me fecit Pragae 17 . .

Vedle jmenovaných pracovali v Praze Jan Krieg 1735, Jan Schaferle, František Antonín Klot 1754 a **Jan Jiří Helmer** v letech 1734—1780, jenž stavěl výborné violy a violoncella. Jeho syn Karel Josef Helmer, narozen 1740 v Praze, vyučil se u otce a pracoval v letech 1770—1800 na Malé straně; on byl virtuos na loutnu a mandolinu.

Josef Laske⁴⁾ či Láska narozen 1738 v Rumburce, vycvičil se u Jakuba Kolditze ve svém rodišti a l. 1764 usadil se v Praze. Stavěl mandoliny, housle, violy a violoncella, jež měly dobrou pověst i za hranicemi, a zemřel 1805 v Praze. U něho vyučil se Tomáš Ondřej Hulinzky, jenž pracoval v letech 1765—1796 loutny, harfy a housle.

U tohoto vycvičil se výborný houslař **Kašpar Strnad**, jenž pracoval v letech 1775—1822 zejména loutny, violy a kontrabasy.

U něho vycvičili se Jan Bubník, Karel Šembera, kteří pracovali v Praze, a Emanuel A. Homolka ve Velvářích.

Josef Muschel pracoval v Praze l. 1796, Jan Michael Willer v letech 1780—1820, František Willer 1800—1865, Michael Weber 1787—1846, Ignac Sandner 1710—1847, Jan Stoss 1820—1850 a František Lehner.

V době novější pracovali v Praze **Jan Kulík**, jenž narozen 1800 ve Vlašimi, vycvičil se u K. Šembery v Praze a l. 1828 zařídil si samostatnou dílnu. Stavěl nástroje dle vzoru Guarneriova a liboval si v nástrojích se silnými deskami, jichž tón jest vydatný. Po dlouholeté činnosti zemřel l. 1872 v Karlíně.

Chvalné jméno v houslařství získal si **Antonín Sitt**, jenž narozen l. 1819 ve Válu blíže uherského Bělehradu a vycvičiv se v Pešti, usadil se l. 1846 v Praze, kde zřídil si vlastní dílnu. Stavěl nástroje dle vzoru Guarneriova, jež vynikaly plným a velkým tónem, a byl mistrem v opravování starých nástrojův. Vyučence po sobě nezanechal a zemřel 1878 v Praze.

Vrstevníkem jeho byl **Jan Baptista Dvořák**, jenž narodil se 1825 v Unhošti, vycvičil se u J. Kulíka v Praze a po té pracoval několik let v cizině. Vrátil se do Prahy, pracoval u Sandnera, po jeho smrti ujal jeho dílnu, v níž pracoval až do l. 1888, a zemřel po delší nemoci 1890 v Praze. Stavěl velmi dobré housle a violon-

⁴⁾ Výborná viola z l. 1798 z jeho dílny náležela učiteli Fürstroví a náleží nyní učiteli v Koceradech (1890).

cella dle vzoru svého učitele a zanechal dílnu svému synu Karlovi, jenž vyšinul se na přední místo mezi houslaři Pražskými.

Ferdinand August Homolka narodil se 1828 ve Velvařích a vycvičil se v houslařství u svého otce. Po té pracoval ve Vídni, v Šoproni a vrátiv se do Prahy u Lehnery a Stossa. L. 1855 zřídil si vlastní dílnu v Praze, l. 1888 ucadil se na Vinohradech ve vlastním domě a zemřel 22. listopadu 1890. Jeho nástroje, pracované dle dobrých vzorův, mají nejlepší pověst.

V době nynější pracují v Praze následující houslaři:

Jan Bina, narozen v Praze 1826, vyučil se u Lehnery, odešel na zkušenou do ciziny a vrátiv se do Prahy, zřídil si l. 1856 dílnu na kontrabasy. L. 1864 jmenován přísežným znalcem houslařství při soudě zemském.

Ferdinand Lantner narodil se 1833 v Praze a vycvičil se u Lehnery, odešel do ciziny a vrátil se l. 1857 do Prahy. Pracoval u J. Dvořáka, u F. Homolky a l. 1863 zřídil si vlastní dílnu.

Jeho syn **Bohuslav Lantner** narozen 1862 v Praze, vyučil se u otce, pracoval v Drážďanech a v Hamburce a l. 1886 usadil se v Olomouci, kde zřídil si vlastní dílnu.

K nejlepším houslařům Pražským náleží **Karel B. Dvořák**, jenž narodil se 1856 v Praze a vyučil se u svého otce Jana. L. 1874 odešel do ciziny, pracoval ve Vídni, ve Strassburce, čtyři léta u H. Silvestrea v Lyoně a u Ganda & Bernardela v Paříži, kde v umění svém značně se zdokonalil a množství nástrojův seznal. Vrátiv se l. 1886 do Prahy, ujal dílnu po svém otci, v níž zhotovil více výborných nástrojův dle Stradivaria a Guarneria. Vynikaje mimo to vzděláním všeobecným, učinil si sbírku starých vzácných nástrojův, již stále doplňuje, jsa ve spojení s houslaři anglickými. Za nástroje své získal cenu na různých výstavách, zejména záslužný diplom v Anglii 1886, medaili v Štýrském Hradci, stříbrnou medaili od akademie obchodní v Paříži a bronzovou medaili v Paříži 1890.

Bratr jeho **Jaroslav Dvořák**, narozen l. 1861, vyučil se u otce a zřídil si 1886 vlastní dílnu. Za své nástroje získal několik cen na výstavách krajinských.

Mimo Prahu připomíná se houslař Jakub Kolditz, jenž pracoval v polovici věku 18. v Rumburce; dovedný houslař Šebestian Rauch, jenž v letech 1742—1763 pracoval v Litoměřicích, František Plach l. 1788 v Schönbachu a Tomáš Zach ve Vídni.

Emanuel Adam Homolka, narozen 1795 ve Velvařích, vyučil se u K. Strnada v Praze a pracoval v letech 1824—1849 ve Velvařích. Jeho bratr **Ferdinand Josef Homolka**, narozen 1810 ve Velvařích, vyučil se u bratra, pracoval v Slaném, v Bydžově a na Horách Kutných nástroje velmi dobré a zemřel 1863. Dílnu jeho ujal bratr Jan Štěpán Homolka, jenž narozen l. 1800, vyučil se u J. Stossa v Praze a zemřel 1883 na Horách Kutných.

Hra na různé nástroje dechové pěstována v Čechách zajisté již za dob dřívějších a nástroje ty shotovovali nástrojáři domácí, mezi nimiž připomíná se l. 1397 Mikoláš, hotovitel fléten a měščenín Pražský.

První rohy přinesl do Prahy z Paříže hrabě František Antonín Špork asi l. 1682, kde nástroj ten poznal. Dva ze služebnictva jeho, Václav Svída a Petr Rohlík, vycvičivše se ve hře na roh v Paříži, vyučovali po té v Praze mladíky na tento nástroj.

Různé nástroje hudební, jmenovitě housle, violy, basetní rohy a jiné shotovoval Šimon Josef Truska (1735—1809), vrátný v klášteře Strahovském.

Antonín Lanz (1754—1814) v Pátku u Loun shotovoval housle, klarinety a citory pro kapely venkovské.

Skladatel Emanuel Faulhaber (1761—1835), jenž byl ředitelem kůru v Lounech, shotovoval klarinety a piana. Mimo to složil více mší, symfonií a sonat a byl též virtuosem na drnkačku.

Piana, klavíry a harmoniky shotovoval bývalý varhaník a rektor školy Josef Frank, usedlý od l. 1786 v Chomútově, a dal se l. 1801 slyšeti na harmoniku v Praze.

Václav Všetečka z Českého Brodu, farář v Michně 1789, byl dovedným harfenistou a shotovil mnoho nástrojův hudebních.

Václav Horák, jenž shotovoval nástroje žesťové i dřevěné, narodil se 1788 v Praze; vyučiv se řemeslu u Jana Baura, zřídil si l. 1826 vlastní dílnu na Vyšehradě a zemřel l. ledna 1854.

Čím více stavba nástrojův hudebních zdokonalovala se vynalezením strojíva klapkového, tím větší byla potřeba věnovati oboru tomu úplnou pozornost.

Jan Horák narodil se 19. června 1817 v Praze, vyučil se u otce Václava a po té odešel na zkušenou do ciziny. Vrátil se do Prahy, pracoval u otce, po jeho smrti obmezil se na zhotovování dřevěných nástrojův a získal si dobrou pověst v domově i v cizině. Nástroje své zasýlal až do východní Indie a na Rus.

Ludvík František narodil se 1801 v Středoklukách, a vyučiv se nástrojářství u Fr. Čermáka v Praze, zřídil si l. 1830 vlastní dílnu na Vyšehradě. Od l. 1857 pracoval společně se svým zetěm Martinou a zemřel 20. února 1882 v Praze. V dílně té shotoveno množství dobrých nástrojův, jež zasílány i za hranice, zejména do Petrohradu.

Martinka Josef narodil se 1831 v Praze, vyučil se u V. Horáka a po té pracoval u Ludvíka v Praze. L. 1857 stal se jeho společníkem, po jeho smrti 1882 pracoval samostatně dřevěné nástroje dechové a zemřel 1. května 1886 po delší nemoci v Chuchli. Nástroje jeho měly dobrou pověst doma i za hranicemi.

Dovedným nástrojářem jest **Edvard Žalud**; narozen 1848 v Novém Strašecí, kde otec jeho Václav měl dílnu nástrojářskou, a vycvičiv se u otce, pracoval delší dobu u svého bratra Františka v Tereziíně. Léta 1870 přišel do Prahy, pracoval po čtyři léta u V. Horáka a l. 1874 zřídil si samostatnou dílnu na dřevěné dechové nástroje, jež vynikají skvělou úpravou a výborným tónem; shotovuje nejvíce flétny a klarinety, jež dodává Pražské konservatoři, Národnímu divadlu a zasílá jich množství do ciziny.

Nejstarší dílnu na dechové nástroje zařídil si v Praze **Antonín Lipert** a po něm **Jan Bauer**. Vyučiv se nástrojářství v Kraslicích, kde umění to již delší dobu prospívalo, přišel počátkem věku 19. do Prahy a byl prvním, jenž shotovoval rohy a prodával je za velkou cenu. Jeho syn Eduard Bauer, vyučil se u otce, po jehož smrti ujal dílnu nástrojářskou, a zemřel 1872 v Praze.

Dovedným hotovitelem žesfových nástrojův byl August Wolf, jenž narodil se 1793 v Karlových Varech. Vycvičiv se u Michla v Kraslicích, pracoval po té u Baura v Praze a l. 1821 zřídil si samostatnou dílnu na Vyšehradě, kde zemřel 1874.

Jeho syn **Josef Wolf** narodil se 24. prosince 1821 na Vyšehradě, vyučil se u otce, po té odešel do ciziny, pracoval ve Vídni, v Pešti, a vrátiv se do Prahy, u otce. L. 1848 zřídil si vlastní dílnu na veškeré nástroje, hlavně žesfové, rozšířil ji po několika letech na továrnu a získal si svými výrobky chvalné jméno v Čechách i za hranicemi; syn jeho August Josef Wolf, narozený l. 1851 v Praze, jest od l. 1890 majitelem závodu toho.

Značného úspěchu ve shotovování žesfových nástrojův dosáhl důmyslný **August Jindřich Rott**. Narozen 1815 v Českém Brodě, vycvičil se u Liperta na Vyšehradě a po té pracoval ve Vídni, v Terstu a v Miláně. Vrátil se do Prahy, zřídil si l. 1839 vlastní

dílnu, shotovil l. 1849 vzorky rohův návěstných, l. 1861 vynalezl „Glagol“ a získal si velkou zásluhu o zdokonalení strojiva nejčistším laděním vynikajícího. Zařídil sklady výrobkův svých v Benátkách, v Neapoli, požívaje v oboru nástrojářství pověsti nejlepší, a zemřel 30. června 1868 v Praze.

Továrnu ujal po jeho smrti syn **František Karel Rott**. Narozen 24. dubna 1850 v Praze, vyučil se nástrojářství u otce, pracoval u slavného Červeného v Králové Hradci, a vrátiv se 1869 do Prahy, ujal dílnu zlděnou a rozšířil ji valnou měrou. Největší část nástrojův žesfových zasílá do Španěl, do Brasilie a na Kavkaz. Od l. 1876 jest dodavatelem nástrojův dechových pro armádu rakouskou a španělskou, a získal na světových výstavách více medailí a vyznamenání.

Dovedným stavitelem nástrojův žesfových byl **Václav Šámal**. Narozen 19. listopadu 1818 v Českém Brodě, vycvičil u A. Liperta na Vyšehradě a po té pracoval v Linci, ve Vídni a v Praze u Baura. L. 1842 zřídil si vlastní dílnu, l. 1852 vynalezl zvláštní druh zámyček válcovitých a později shotovil vojenskou signálku, jež l. 1868 stala se vzorkem v armádě rakouské. L. 1879 odevzdal továrnu svým synům Karlu a Václavovi.

Nejhvalnější pověsti v oboru nástrojářství dechového dosáhl důmyslný **Václav František Červený**, jenž proslavil jméno české měrou velikou. Narozen 27. září 1819 v Dubči u Prahy, vyučil se nástrojářství u J. Baura v Praze, po té pracoval ve Vídni a v Pešti. Vrátil se do vlasti, usadil se l. 1842 v Králové Hradci a založil tam dílnu na dechové nástroje, již za několik let zdokonalil měrou největší, rozšířiv ji na velikou továrnu. Zhloubav se v obor svůj s neobyčejnou horlivostí, učinil množství oprav při nástrojích, vynalezl zvukovodku. l. 1848 zvukoroh a zdokonalil dřívější vynálezy. Za své nástroje vyznamenán na všech výstavách světových cenami největšími a zasílá výrobky své hlavně na Rus, do Ameriky a do východní Indie.

Velkou dílnu na hudební nástroje založil **Frant. Barák** l. 1858 v Mladé Boleslavi a zasílá nástroje své zejména na Rus.

Mimo to shotovuje se množství hudebních nástrojův v jiných městech českých, druhy levnější pak zejména v Kraslicích a v Schönbachu, odkud rozesílají se do celého světa. Nástroje Pražské mají nejlepší pověst jak v domově, tak za hranicemi.

J. Gartner Belehrung über die Orgeln. 1832. D'Elvert Musikg. von Mähren, Beil. 141 a 143. Č. Č. M. 1878, 520. Památky archaeol. X. 423.

Z vylíčení předeslaného jest zřejmo, že v oboru hudebním za dobu posledních dvacetipěti let učiněn pokrok veliký ve všech směrech a za krátkou poměrně dobu vykonáno více, nežli dříve za tolik desítiletí.

Skladatelové doby nejnovější, vyšínuvše se na stupeň uměleckého tvoření a pochopivše ducha času, vytvořili díla umělecká s rázem národním krásy neobyčejné, jichž cena povšechná a hudební vyrovná se nejlepšímu plodům literatury hudební u jiných národův. Tím liší se skladatelové doby naší od svých předchůdcův, nad něž prosluli měrou vrchovatou.

O některých skladatelích a umělcích mladších, kteří zde uvedeni nejsou, nedostávalo se nám zpráv určitých o jejich umělecké činnosti, což bohda později bude napraveno ve Slovníku hudebníkův slovanských k tisku chystaném.

Seznam jmen.

Albert 167.
Abrahám 180.
Akademie Žofinská 169.
Ambros V. 7, 151, 174.
Ambrož 89.
Ander 136.
Anger 162, 170.
Apt 108, 109.
Arnošt z Pardubic 13, 15.
Artmann 180.

Balbin 11.
Barák 189.
Bauer B. 105.
Bauer Jan 187.
Beer či Pehr 88.
Benda Frant. 83.
Benda Jiří 60, 79.
Benda Josef 84.
Bendel Frant. 108.
Bendl Karel 108, 111, 149, 156.
Benedikti Nudožerský 38.
Beneš z Veitmile 11.
Benevic 104.
Benoni J. 118.
Bergmann 107.
Bertramka 93.
Beseda 111.
Betlach 105.
Bieber 82.
Bína 186.
Binko 174.
Bláha 106, 171.
Blahoslav 30, 37.
Blatt 105.
Blažek 107, 151, 172, 178.
Blažková 171.
Blodek 105, 149, 160.

Bohuslav z Čechtic 21.
Bohák 181.
Boch 125.
Bolehucký 7, 11.
Boleslav II. 5.
Bořivoj 4, 6.
Bosák 29.
Božan 57.
Božetěch 9, 12.
Bradský 167.
Bráva 132.
Brixl Frant. 59, 65.
Brixl Viktorin 71.
Brodský Jan 37.
Brossmann 71.
Brož z Hornštejna 7.
Bubník 185.
Budeč 8.
Buchta 111, 165.
Burghardt 180.
Bühnert 104.

Čajner 108, 163.
Capricius 180.
Cecilská Jednota 108.
Cibulovský 37.
Cithara 11.
Civilius 37.
Czarth 83.
Čapek 181.
Čapka 166.
Čech Ad. 170.
Čech K. 171.
Čejka 172.
Čermák Fr. 188.
Černohorský 59, 63.
Černý 68.
Červenka Frant. 88.

Červenka Josef 88.
 Červený V. Fr. 189.

Dalibor z Kozojed 22.
 Damasus, viz Brossmann 71.
 Dargomyžskij 99.
 Dessauer 123, 133.
 D'Elvert 175.
 Dětmar 6, 8.
 Dietrich 101, 121.
 Divadla 90.
 Divadlo Bručenské 95.
 Divadlo v Kotech 93.
 Divadlo Nosticovo 93.
 Divadlo Olomoucké 95.
 Divadlo Šporkovo 92.
 Divadlo stavovské 94.
 Diviš Prokop 71.
 Dix 58.
 Dlabáč 89, 173.
 Dlouhoveský 55.
 Doležálek 100, 122.
 Drahorád 163.
 Drechsler Frant. 100, 107.
 Drechsler Josef 122.
 Dreyschock Alex. 113, 125.
 Dreyschock Raim. 104, 128.
 Drska 129, 132.
 Dušík Frant. B. 88.
 Dušík Jan 71.
 Dušík Ladislav 86.
 Dušek Frant. 69, 93.
 Dušková J. 95.
 Dvořák Antonín 108, 149, 150, 157.
 Dvořák Jan B. 185.
 Dvořák Jaroslav 186.
 Dvořák Karel B. 186.

Eberhardt 12.
 Eberle 184.
 Edlinger T. a J. 184.
 Z Ehrenbergu 110, 132.
 Eisenhut 181.
 Eiser 105.
 Emminger 132.
 Ernst Frant. 87.
 Ertle 179.

Farník 105.
 Fayt 37.
 Faszmann 180.
 Faulhaber 187.
 Fiala 88.
 Fibich 149, 159, 178.
 Fibichová 171.
 Förster Antonín 108, 166.
 Förster Jos. st. 107, 170, 172, 179.
 Förster Jos. B. ml. 108, 163.
 Frank 187.
 Fridlovský 124.
 Führer 100, 114.

Gartner Antonín 180.
 Gartner Josef 180.
 Gassmann 77.
 Gayer 88.
 Glaeser 104, 123.
 Glinka 99.
 Goltermann 104.
 Görz 71.
 Gregora 151, 163, 172, 178.
 Gross 105.
 Grosserová 133.

Habermann 64.
 Habrich 71.
 Hammerschmidt 74.
 Halíř 104.
 Hanácké operety 96.
 Harant 45.
 Hartl 108.
 Hauser či Houser 128,
 Hausmann 174.
 Havlasa 108, 164.
 Hegenbart 104.
 Heis 164.
 Hejda 178.
 Heller 111, 178.
 Helmer Jan Jiří 185.
 Helmer Karel 185.
 Helvik 180.
 Hieronymus či Jeronym 13.
 Hilmar 100, 119, 144.
 Hlahol Plzeňský 111.
 Hlahol Pražský 132, 136.
 Hlava 70.

- Hlaváč 170.
 Hlohovský 32, 54.
 Hnilička 107, 163.
 Holan Rovenský 56.
 Holý 167.
 Homolka Emanuel 185.
 Homolka Ferd. A. 186.
 Homolka Ferd. J. 187.
 Homolka J. Štěpán 187.
 Horák Jan 187.
 Horák Václav 187.
 Horák V. E. 100, 107, 109, 115.
 Hostinský 151, 175.
 Hořalka 124.
 Houdek 88.
 House 104.
 Houslaři čeští 184.
 Houslaři vlaští 184.
 House 46, 184.
 Hös 184.
 Hrabě 104, 178.
 Hruška 163.
 Hry duchovní 41, 90.
 Hřímaly Jan 104, 168.
 Hřímaly Vojtěch 104, 149, 160, 178.
 Hudba světská 44.
 Hulínky 185.
 Hurka 89.
 Hus 20, 21.
 Hüttner 104.
 Hvězda 70.
 Hymny národní 101.
 Hynek 171.
 Chimarrheus 19, 46.
 Chlum 178.
 Chotek 124.
 Christeindel 181.
 Chvála 151, 155, 176.
 Chváta 124.
 Jacob Gunther 68.
 Jan 19.
 Jan a Velek 18.
 Jan z Holešova 7.
 Janáček 111, 166, 174.
 Janatka 105.
 Janouš 124.
 Janoušek Ant. 170.
 Janoušek J. 178.
 Jansa 126.
 Janovka 89.
 Januš 105.
 Jarolím 180.
 Javůrek Ant. 111, 166.
 Javůrek Čeněk 70.
 Javůrek Josef 70.
 Javůrek Josef 88.
 Javůrek Norbert 142, 166.
 Jednota Bratrská 22.
 Jednota Cecilská 108.
 Jednota umělcův hud. 67, 102.
 Jelen 109, 120.
 Jelínek Heřman 87.
 Jeremiáš 108, 163.
 Jeronym Moravský 13.
 Jiránek Al. 108, 167.
 Jiránek J. 108, 167, 170.
 Jirmus 106.
 Jirovec 80.
 Jiří král č. 22.
 Jiříkovský 182.
 Josquin 37.
 Juncæus 37.
 Kaán 162, 170.
 Kail 105.
 Kalivoda 104, 123.
 Kalous 37.
 Kancionál Bratrský 31.
 Kancionál Smíškovský 29.
 Kancionály psané 27.
 Kancionály tištěné 29.
 Kantor 15, 23, 26, 53, 54.
 Kaván 108, 111.
 Kapela Rudolfa II. 42.
 Kapely šlechtické 51, 61.
 Karel IV. 8, 14, 16, 18.
 Karas 101.
 Kašpar 180.
 Katzer 181.
 Kauer 88.
 Kiesewetter 175.
 Kittl 104, 113, 118, 133.
 Klášter sv. Ambrože 16.

- Klášter Břevnovský 8.
 Klášter Rajhradský 8.
 Klášter Sázavský 8.
 Klášter Slovanský 15.
 Klášter Strahovský 9.
 Klášter Zbraslavský 13.
 Kláštery 9, 61.
 Klein 88.
 Klot 185.
 Klavichord 46.
 Klička 108, 111, 162, 170.
 Knahl 163.
 Knittl 108, 111, 177.
 Kníže 114.
 Kober 182.
 Kohout K. 58.
 Kolditz 186.
 Koleje jezovitské 42, 52.
 Kolečovský 100, 107.
 Kolovrat 72.
 Komenský 34, 39, 171.
 Konrád 151, 179.
 Konservatoř 103, 136.
 Kopta 104, 168.
 Kopřiva 37.
 Kopřiva Karel 71.
 Koráb 171.
 Kott 121.
 Kovařovic 162.
 Kozmánda 37.
 Kozmanecký 54.
 Koželuh Jan 66.
 Koželuh Leopold 85.
 König 105, 171.
 Kraft 88.
 Král Jan 104, 169.
 Král Václav 70, 131.
 Královničky 145.
 Krémár 183.
 Křečman 151, 169.
 Krejčí 100, 104, 107, 115, 170.
 Kreybich 87.
 Krieg 185.
 Krommer Ant. 71.
 Krommer Frant. 85.
 Kropáč 37.
 Krov 116, 129.
 Krumpholz 88.
 Křesfanství 3, 6.
 Křížkovský 111, 149, 150, 164.
 Kučera Jan 70.
 Kuchař 69.
 Kulík 185.
 Kunert 121.
 Kunz 68, 182.
 Kůr Mariánský 15, 16.
 Kůrové literátští 5, 23, 27, 52, 53.
 Kusý 70.
 Kyrill 4, 6.
 Kyrillská píseň 7, 11.
 Labický 100, 119.
 Läßler 100.
 Lachner 104, 171.
 Lantner 186.
 Lanz 187.
 Láska G. 169.
 Láska či Laske J. 185.
 Laub Ferd. 100, 104, 128, 151.
 Laub Váša 108, 167.
 Laurencín 175.
 Lautenisté 19, 58.
 Lehner Fr. 185.
 Lehner F. J. 174.
 Lev 171.
 Levý Hradec 6.
 Lhota 183.
 Lichmann 100.
 Literátští kůrové 23, 27.
 Litoměřický M. 28.
 Liturgie latinská 4, 16.
 Liturgie milánská 16.
 Liturgie slovanská 4, 16.
 Lobkovic 72.
 Lorenc 101.
 Losi 58, 184.
 Louska 88.
 Loutna 11, 46, 58, 183.
 Ludmila sv. 8.
 Ludvík 188.
 Lukes 102, 132.
 Lutzerová 131, 133.
 Luyton 44.
 Lýra 46, 183.

Macourek 101, 123, 134, 147.
Malát 177, 178.
Mansionáři 15.
Mára Kajetán 70.
Mára Ignác 87
Mariánské zpěvy 12.
Mareš 87.
Markus 171.
Marsík 18.
Martinka 188.
Martinovský 101, 120
Mastičkář 41.
Mastík 37.
Mašek Albín 100, 115.
Mašek E. 171.
Mašek Jan 178.
Mašek V. V. 67.
Mašner 170.
Matějka 70.
Mathias 37.
Maxant 71.
Mayr 109, 135, 170.
Mejstřík 71, 135, 170.
Meliš 174, 179.
Melodram 90, 92.
Melzel 54.
Methoděj 4, 6.
Měchura 118,
Miča 88.
Michna 55.
Mikoláš 19
Mikša 182.
Miksch 89.
Milde 105, 169.
Mildner 104, 131.
Mířinský 29.
Mitis 33.
Moniuszko 99.
Morality 41.
Moscheles 125.
Mozart 93, 94.
Mölzer 181.
Mundt 180.
Muschel 185.
Muzikant 169.
Müller V. 130.
Mysliveček 60, 77.
Mysteria 40, 41, 166.

Nápravník 108, 149.
Nástroje hud. 46, 183, 184.
Nejedlý 163, 178.
Neruda Al. 171, 178.
Neruda Jan 87.
Neruda Jos. 144
Nerudová 168.
Nesvadba 131.
Nešvera 162.
Neudörfel 178.
Neumy 47.
Němec 104, 124.
Nicolaides 32.
Nikodim 87.
Nostic 72.
Nota chorální 47.
Nota mensurovaná 47.
Novůček 164.
Novotný Václav 176.
Nudožerský 37, 38.

Oelschlegel 68.
Oktoich 6.
Ondříček Fr. 104, 151, 168.
Ondříček K. 171.
Opery české 134.
Orebský 101.

Pachta 72.
Palla 111, 164.
Paleček 171.
Paršová-Zikešová 171.
Pafha 163.
Pech 164.
Parsch 67.
Paukner 164.
Peer 169.
Pehr či Beer 88.
Pecháček 85.
Petr 181.
Petrof 183.
Petřík 70.
Philomates 37.
Pichl 80, 100.
Pisařovic 105.
Píseň česká 5, 11, 17.
Píseň evangelická 27.
Píseň husitská 21.

Píseň Kyrillská 7, 11
 Píseň Svatováclavská 11.
 Pismo notové 47.
 Písňe církevní 17.
 Písňe Mariánské 12
 Písňe národní 138.
 Písňe rorátní 16.
 Pišek 130, 136.
 Pitsch 63, 107.
 Pivoda 164, 178.
 Pixis 104, 105.
 Flach 186.
 Platy kantorské 53.
 Podhorská 131.
 Podhorský M. 132.
 Pokorný Gotth. 71.
 Polák 102.
 Polka 144.
 Popper 169.
 Pozaunáři 44.
 Pozděna 178.
 Pradter 184.
 Pragerer 54.
 Praupner Jan 70.
 Praupner V. 67, 102.
 Pražský Jiřík 37.
 Preisler 101.
 Procházka 150, 164, 174.
 Prokop sv. 7, 8.
 Proksch 108.
 Proška 100, 107.
 Průcha 107.
 Přibík 108.
 Punto či Stich 88, 95.
 Z Radkova 37.
 Raitmeyer 104, 169.
 Rachtaba 37.
 Ramiš 70, 95.
 Rauch 186.
 Reichel 132.
 Reisz 180.
 Rejna 181.
 Rejcha 87.
 Rejsar 37.
 Rieger 121.
 Richter Fr. 81.
 Richter Pius 170.

Z Rittersberku 107, 142, 174.
 Rodericus 37.
 Rohlík 187.
 Roráty 16.
 Rosacius 30.
 Rott Aug. 188.
 Rott Frant. 189.
 Rott Kristian 30.
 Rozenplut 32.
 Rozkošný 149, 161.
 Rösler 81.
 Růžička 88.
 Růčkauf 170.
 Ryba 71, 100.
 Rychnovský Jiří 28, 36.
 Rychnovský Václav 36.
 Řebíček 168.
 Sály koncertní 137.
 Sandner 185.
 Sauer 182.
 Sbirky písní 142.
 Sbory české 108, 111.
 Sedláček 183.
 Sedmík 180.
 Seger 59, 63.
 Seifert 169.
 Sechter 122,
 Sekvence 7, 16,
 Seling Josef 62.
 Sieber 182.
 Simandl 169.
 Simonides 37.
 Sitt Ant. st. 185.
 Sitt Ant. ml. 104, 168.
 Sitt Hanuš 104, 168.
 Sittová-Petzoldová 171.
 Sixt z Lerchenfelsu 44.
 Skuherský 107, 147, 135, 151, 173, 178.
 Skydánek 71.
 Sládek Vend. 105, 171.
 Sláma 124,
 Slanský 131.
 Slavík Josef 100, 104, 126, 151.
 Slavík Karel 164.
 Slavík Rudolf 127.
 Slavkovský 170.
 Slavnostní opera 91.

- Slezák 111.
 Smejkal 70
 Smetana Adam 37.
 Smetana Bedřich 99, 108, 111, 135, 137,
 148, 150, 152.
 Smita 106.
 Smolik 108, 170.
 Smrčka 88.
 Sobek 169.
 Soběslavský Jan 30.
 Sojka 71.
 Sokol 128.
 Spitihněv 5, 8.
 Spiegel 180.
 Spolkové hudební 46, 108.
 Spolkové zpěváčti 111, 137.
 Spork Frant. A. 71, 187.
 Spork Jan V. 72, 102.
 Stamitz 84.
 Staněk 106, 171.
 Stavitelé nástr. hud. 179.
 Stefani Jan 81.
 Stefani Jos. 88.
 Steffanides 37.
 Stecker 108, 151, 170, 177.
 Stich či Punto 88, 95.
 Still 68, 182.
 Stolle 70.
 Stoss 185.
 Strakatý 102, 116, 132, 133.
 Straussel 181.
 Streyc 31, 57.
 Strnad Kašpar 185.
 Strnad K. 163.
 Strobach Frant. 70, 95.
 Strobach Jan 58.
 Strobach Josef 70.
 Succentor 19, 23.
 Suchánek 101.
 Sušil 142, 178.
 Svach 18.
 Svida 187.
 Svoboda J. V. 110
 Sylvan 30.
 Sychra 163.
 Syřinek 169.
 Schaferle 185
 Schiffner 181.
 Schott 184.
 Schulhoff 125.
 Schwardling 182.
 Schwarz 180.
 Šámal Václav 189.
 Šamper 45.
 Šebor 135, 147, 150, 155.
 Šeller 87.
 Šembera 185.
 Ševčík 163, 171.
 Škola Budečská 8.
 Škola Vyšehradská 7, 8.
 Školy 15, 23.
 Škroup Frant. 101, 102, 110, 116,
 134, 147.
 Škroup Jan 101, 109, 117, 131.
 Šlechtici 72.
 Šťastný Bernh. 104.
 Šťastný Frant. 88.
 Štěpán či Stefani J. 88.
 Šteyr 7, 57.
 Štika 100.
 Štolcar 45.
 Šubrt 169.
 Táboorský Jan 28.
 Tauvitz 110.
 Tance české 3, 143, 144.
 Teyprecht 46.
 Thiel 71.
 Ticháček 129, 136.
 Titl 100, 124.
 Tomášek V. 99, 112.
 Tomášik 101.
 Tovačovský 111, 165.
 Tragy 107.
 Träg 104.
 Triebensee 106, 131.
 Trneček 106, 170.
 Trojan (Trajanus) 35.
 Tropus 7, 16.
 Truska 187.
 Třanovský 33.
 Tuček Fr. 88.
 Tuček Jan a K. 183.
 Tůma 60, 76.

- Ulm J. 174.
 Ullrich 182.
 Umělecká Bes. 137.
 Ústavy hud. 102.
 Vacek 179.
 Václav sv. 8.
 Václav z Prachatic 13.
 Vaňhal 80.
 Varhanáři 180.
 Varhanická škola 106.
 Varhany 12, 13, 46, 173.
 Vašák Em. 101, 163, 178.
 Vašák Josef 101.
 Vávra 171.
 Vecko 171.
 Veit 101, 107, 119.
 Velehrad 4.
 Velek a Jan 18.
 Velvarský 184.
 Vencálek 37.
 Vencelius 62.
 Vetter 178.
 Veverka 100.
 Vihan 104, 151, 169.
 Vinař 107, 161, 179.
 Viola 11, 46.
 Virtuosoové 168.
 Vít děkan 12, 46, 179.
 Vitásek 99, 112.
 Vlašimský 37.
 Vocolka 181.
 Vogel Kaj. 68.
 Vogl Frant. 101, 106, 109.
 Vojáček 165.
 Vojtěch sv. 6, 8.
 Vorel 101, 120.
 Voříšek 122.
 Votava 71.
 Votruba 70.
 Vrabec Jan 70.
 Vranický Ant. 87.
 Vranický Pavel 85.
 Vraný 169.
 Všeťečka 187.
 Vyskočil 170.
 Wagner 104.
 Wañaus 178.
 Weber D. B. 95, 99, 103.
 Weber Jaromír 104, 168.
 Weber K. M. 130.
 Weber M. 185.
 Weimes 182.
 Weiss Frant. 105.
 Weiss Mich. 182.
 Winter 163.
 Willer 185.
 Wittich 178.
 Wolfram Josef 124.
 Wolfram J. Maria 118.
 Wolf August 188.
 Wolf Jan lg. 70.
 Wolf Josef 188.
 Záhorský Dan. 89.
 Záhorský Fr. 163, 178.
 Zach Jan 75.
 Zach Tomáš 186.
 Zajíc 104, 168.
 Zalužan 105.
 Záviš z Falkenst. 14.
 Závorka 31.
 Zelenka 60, 74.
 Zelinka J. 108.
 Zelinka Jan 182.
 Zpěvy adventní 16, 17.
 Zpěvy husitské 21.
 Zpěvy mariánské 12.
 Zpěvy náboženské 29.
 Zpěvy národní 3, 138.
 Zpěvy rořátní 16.
 Zub 183.
 Zvonař 101, 107, 137, 147, 151, 171,
 178, 179.
 Žabka 37.
 Žák 89.
 Žalmy 10, 34, 38, 57.
 Žaltař 11, 46.
 Žaltářníci 15.
 Žalud 188.
 Židovští hudebníci 45, 53.
 Žitek 100.
 Žlutický 37.
 Žofinský sál 137.

O p r a v y.

Str.	11.	řádek	7.	zdola	místo	Voit	má býti	Voigt.
"	19.	"	8.	"	"	lamky	"	lamps.
"	37.	"	7.	shora	"	Kozmanda	"	Kozmanda.
"	58.	"	8.	"	"	zamiloval	"	zamilovav.
"	68.	"	18.	"	"	od F do A ³	"	F— ^a .
"	108.	"	4.	"	"	K. Janáček	"	L. Janáček.
"	109.	"	8.	zdola	"	V. Jelena	"	Al. Jelena.
"	118.	"	17.	shora	"	18	"	1888.
"	158.	"	2.	zdola	"	Oxfordskou	"	Cambridgeskou.
"	161.	"	7.	"	"	1873	"	1883.
"	162.	"	15.	"	po slově církevní přidej: a stal se l. 1885 professorem při tom ústavě.			
"	169.	"	2.	shora	"	v Lodýně	"	v Londýně.
"	169.	"	19.	zdola	přidej: a Fr. Neruda v Petrohradě.			